

ШЕШІМ

26.12.2023

Астана қаласы

РЕШЕНИЕ
136/16-VIII

№

город Астана

**«Нұр-Сұлтан қаласын дамытудың
2050 жылға дейінгі стратегиясы туралы»
Нұр-Сұлтан қаласы мәслихатының
2019 жылғы 15 қарашадағы № 450/57-VI
шешіміне өзгерістер енгізу туралы**

«Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес, Қазақстан Республикасының Президенті Астана қаласын дамыту мәселелері жөніндегі 2023 жылғы 31 қаңтардағы мәжілісте берген тапсырмаларды іске асыру мақсатында Астана қаласының мәслихаты **ШЕШТІ:**

1. «Нұр-Сұлтан қаласын дамытудың 2050 жылға дейінгі стратегиясы туралы» Нұр-Сұлтан қаласы мәслихатының 2019 жылғы 15 қарашадағы № 450/57-VI шешіміне (бұдан әрі – Шешім) мынадай өзгерістер енгізілсін:

Шешімнің атауында, барлық мәтіні бойынша және Шешімнің қосымшасында «Нұр-Сұлтан» деген сөз «Астана» деген сөзбен ауыстырылсын;

Шешімнің қосымшасы осы Шешімнің қосымшасына сәйкес жаңа редакцияда жазылсын.

2. Осы шешім қабылданған күннен бастап күшіне енеді.

Астана қаласы
мәслихатының төрағасы

Е. Каналимов

Астана қаласы мәслихатының
2023 жылғы 26 желтоқсандағы
№ 136/16-VIII шешімі
қосымша

**Астана қаласының 2050 жылға
дейінгі даму стратегиясы**

**Астана қаласы
желтоқсан 2023 жыл**

Кіріспе	4
1. АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ	6
1.1 Қаланың қазіргі дамуын талдау	6
1.1.1. Ұлттық контекст.....	6
1.1.2. Демография.....	12
1.1.3. Экономика.....	16
1.1.4. Халықтың әл-ауқаты.....	30
1.1.5. Өмір сапасы	37
1.1.6. Smart-city тұжырымдамаларын цифрландыру және жүзеге асыру 67	
1.1.7. Туризм	68
1.1.8. Сыртқы байланыс.....	71
1.1.9. Жақын елді мекендерді дамыту.....	74
1.1.10. Жергілікті бюджет	76
1.1.11. Астана қаласын дамыту бағдарламасын жүзеге асыру.....	92
1.2. Халықаралық тәжірибе және қаланың салыстырмалы талдауы ..	93
1.2.1. Қаланың «жаһандылығын» анықтау	93
1.2.2. Бағдар-қалаларды таңдау әдістемесі.....	95
1.2.3. Бағдар-қалалардың халықаралық тәжірибесі.....	96
1.2.4. Бәсекелес қалаларды таңдау әдістемесі.....	99
1.2.5. Қаланы әлеуетті бәсекелестермен салыстырмалы талдау	100
1.3. Негізгі сын-қатерлер, негізгі проблемалар және бәсекелестік артықшылықтар.....	102
1.3.1. Жаһандық және аймақтық трендтер	102
1.3.2. Қаланы SWOT-талдау.....	106
2. БОЛАШАҚҚА КӨРІНІС ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕР	113
2.1.1. Болашаққа көзқарас	113
2.1.2. Астана қ. стратегиялық көрінісі	115
2.1.3. Дамудың стратегиялық мақсаттары мен міндеттері	116
3. СТРАТЕГИЯНЫ ІСКЕ АСЫРУ: ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ, ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН ТӘСІЛДЕРІ, ЖӘНЕ НЕГІЗГІ БАСТАМАЛАР.....	119

3.1.1.	«Сапалы және қолжетімді тұрғын үй» бағыты.....	119
3.1.2.	«Денсаулық және денсаулық сақтау» бағыты	122
3.1.3.	«Білім және құзыреттілік» бағыты.....	127
3.1.4.	«Интеграцияланған көлік жүйесі» бағыты.....	132
3.1.5.	«Жайлы қалалық орта» бағыты	135
3.1.6.	«Бірінші санатты инженерлік инфрақұрылым» бағыты	142
3.1.7.	«Қоғамдық қауіпсіздік» бағыты	148
3.1.8.	«Тұрақты өсіп келе жатқан және әртараптандырылған экономика» бағыты.....	151
3.1.9.	«Сыртқы байланыс» бағыты	171
4.	НЫСАНАЛЫ ИНДИКАТОРЛАР	174
5.	ІСКЕ АСЫРУ ТЕТІКТЕРІ	178

Кіріспе

«Қазақстан-2050: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» стратегиясындағы қойылған оршіл мақсат 2050 жылға қарай әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына кіруі. Бұл мемлекет экономикасын әртараптандыруды талап етеді, ал оның факторларының бірі - мегаполистер үлкен рөл атқаратын елдің жаңа кеңістіктік дамуы. Жаһандық және «ақылды» қалалар аймақтық интеграцияны ынталандырады, жергілікті және жаһандық қауіпсіздікті нығайтуға, сонымен қатар елдің басқа аймақтарына тәжірибе мен білім беру арқылы әлеуметтік-экономикалық дамуға ықпал етеді.

Ең дамыған 30 елдің қатарына кіру тұжырымдамасы ретінде Астана қаласы кеңістіктік даму дамудың драйверлері болып табылатын мемлекеттің екі жетекші мегаполистерінің бірі ретінде көзге түседі. Астана әлемдік деңгейдегі агломерацияны қалыптастырып, инновациялық және жоғары технологиялық өнім шығаратын орталыққа айналады. Бұл өнімдер әлемдік нарықта жетекші орынға ие болуы тиіс, бұл еліміздің дамуына үлкен үлес қосады.

Ұлт жоспары – 100 қадамға сәйкес, елорда Еуразияның түкпір-түкпірінен зерттеушілер, студенттер, кәсіпкерлер, туристерді тартатын іскерлік, мәдени және ғылыми орталыққа айналуы тиіс. Бұл ретте қалада заманауи халықаралық көлік-логистикалық жүйе құрылатын болады.

10 «Тең-теңдестірілген аумақтық даму» жалпы ұлттық басымдылық шеңберіндегі 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспары орталықтандырылған басқарудан өңірлік тәуелсіздікті арттыруға және өңірлік теңгерімсіздіктерден сыртқы және ішкі байланысты қамтамасыз етуге және іскерлік белсенділікті ынталандыруға көшуді көздейді.

Елді аумақтық-кеңістіктік дамытудың 2030 жылға дейінгі болжамды схемасы Астана қаласын ашық жаһандық, таланттылар үшін тартымды, дамыған постиндустриалды экономикасы бар қала ретінде мегаполис агломерациясының орталығы ретінде дамытуды айқындайды. Тауар өндірісі қала маңындағы аймақтарға көшіп, сол арқылы шеткері аймақта жұмыс орындары мен кірістер қамтамасыз етіледі. Елордалық агломерация шеңберінде әлеуметтік, инженерлік және көлік инфрақұрылымын дамыту халық санының өсу қарқынынан жоғары қарқынмен жүзеге асырылуы тиіс.

Астана 2050 жылы: қала қандай болады? Оны тұрғындар қалай көреді? Қала алдында қандай миссия тұр? Қалада қанша адам тұрады? Қалада қандай тауарлар мен қызметтер өндірілетін болады? Осы және басқа да маңызды сұрақтарға жауаптар қазіргі уақытта қала мен оның тұрғындарының алдында тұрған проблемалар мен қиындықтарды, оларды шешу үшін ресурстардың бар-жоғын, сын-қатерлер мен қауіптерді, қаланы одан әрі дамытудың келешегі мен мүмкіндіктерін жан-жақты талдауды талап етеді.

Астана қаласының дамуы және өңірлік көшбасшылықты ұстап қалу қажеттілік болып табылатынын атап өткен жөн, себебі Орталық Азиядағы, Ресей және Қытайдағы Алматы, Үрімші, Қазан, Новосибирск және Ташкент сияқты қарқынды дамып келе жатқан қалалар адам және қаржы ресурстарын тартуда елорда үшін күшті бәсекелестер болып табылады¹.

Астана қаласының 2050 жылға дейінгі даму стратегиясы 2019 жылы Елбасының тапсырмасы бойынша² республикалық және облыстық маңызы бар қалалардың стратегияларын әзірлеу жөніндегі әдістемеге³ сәйкес әзірленді. 2023 жылы мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес жандандырылды⁴

Бұл стратегия қала дамуының стратегиялық көзқарасын айқындайды, қаланың ұзақ мерзімді перспективаға даму векторын белгілейді, басымдықтарды белгілейді және орта мерзімді перспективада негізгі бағыттар мен бастамалар арқылы Астана қаласын бәсекеге қабілетті және жайлы жаһандық қалаға айналдыру жолдарын сипаттайды. Стратегияны іске асыру шеңберінде сыртқы және ішкі ортаның өзгеруі ескеріле отырып, оның өзектілігін қамтамасыз ету мақсатында тұрақты түрде қайта қаралып тұратын болады.

Стратегия республикалық деңгейдегі негізгі құжат болып табылады, республикалық және қалалық билік органдары мен даму институттарының қызметін реттейді. Стратегияның ережелерін есепке алу Астана қаласы мен Ақмола облысын дамыту бағдарламасын, бас жоспарлар мен елорда үшін мастер-жоспарларды әзірлеу кезінде, сондай-ақ мемлекеттік және квазимемлекеттік сектор кәсіпорындары мен ұйымдарының стратегиялық құжаттарды әзірлеу және өзектендіру кезінде міндетті болып табылады.

---

¹ Елорданың 2050 жылға қарай әлемнің ең үздік 10 қаласының рейтингіне кіру тұжырымдамасы

² 2018 жылғы 5 сәуірдегі кеңес

³ Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрінің 2019 жылғы 11 қаңтардағы №3 бұйрығымен бекітілген.

⁴ 2023 жылғы 31 қаңтардағы және 2023 жылғы 11 шілдедегі елорданы дамыту жөніндегі кеңестер

1. АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Қаланы дамыту стратегиясын әзірлеу шеңберінде оның ағымдағы әлеуметтік-экономикалық дамуына талдау жүргізілді; оның бағдар қалалар мен бәсекелес қалаларға қатысты позициялары салыстырылды; қаланың күшті және әлсіз жақтары, сондай-ақ оның тұрақты дамуына бар мүмкіндіктер мен қауіптер талдалды. Бұл талдау шешуді қажет ететін басым проблемаларды және одан әрі дамыту үшін пайдаланылуы мүмкін бар артықшылықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

1.1. Қаланың қазіргі дамуын талдау

Қаланың ағымдағы дамуын талдау қала дамуының ең маңызды әлеуметтік-экономикалық бағыттарын, соның ішінде демографияны, экономиканы, халықтың әл-ауқатын, өмір сүру сапасын және жергілікті бюджетті қамтиды. Астана қаласын дамытудың 2016-2020 және 2021-2025 жылдарға арналған бағдарламасының орындалу барысына онда қойылған міндеттерді шешу тұрғысынан баға берілді. Астана қаласының 2019-2023 жылдарға арналған кешенді жоспарын⁵ іске асыру бойынша жоспарланған шығындардың орындалуына сандық талдау жүргізілді. Астананың ел дамуындағы алатын орны ерекше ұлттық контекст де қарастырылады.

1.1.1. Ұлттық контекст

Астана Қазақстан Республикасының астанасы болғандықтан, еліміздің дамуы үшін маңызды стратегиялық маңызға ие. Мемлекеттік жоспарлау жүйесінің стратегиялық құжаттары елорданың ұзақ мерзімді перспективадағы рөлін нақты белгілейді.

Елорданың макроөңірдің әкімшілік-саяси орталығы ретінде қалыптасуында халықаралық саяси аренадағы беделі мен ауқымды іс-шараларды өткізу тәжірибесі басты рөл атқарады. Көліктік-логистикалық әлеуетті іске асыру және халықаралық жобаларға ықпалдасу облыстағы сауда транзитінің тораптық орталығына айналуға мүмкіндік береді, бұл қаланың және жалпы еліміздің экономикасының тұрақты дамуына ықпал етеді.

Астана қаласында жоғары технологиялық өнімдерді өндіру бойынша озық зияткерлік-инновациялық кластер қалыптасады, бұл қаланың жоғары білікті кадрларды магниттей тартуына мүмкіндік береді. Қаланы цифрлық шешімдерді және қолданыстағы ғылыми инфрақұрылымды әзірлеу және енгізу алаңы ретінде пайдалану осы әлеуетті жүзеге асыруға ықпал етеді.

Қалада халықаралық қаржы хабының болуы шетелдік инвестицияларды тартуға және шетелдік компаниялардың кеңселерін орналастыруға

---

⁵ 2019 - 2023 жылдарға арналған Астана қаласын инженерлік-көліктік инфрақұрылыммен қамтамасыз ете отырып, жинақы дамытудың кешенді жоспары және Астана қаласының тұрғын аудандарын дамытудың 2020 - 2022 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары

көмектеседі. Туризмді дамыту шаралары қала мен елдің халықаралық аренада танылуын жақсартуға арналған. Қаланың медициналық инфрақұрылымы мен білім беру бастамалары аймақтың медициналық хабына айналуға мүмкіндік береді, бұл медициналық туризмді де жеңілдетеді.

«Жасыл экономиканы» дамыту қалаға тұрақты даму мен қоршаған ортаны қорғаудың заманауи үрдістеріне ілесуге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік жоспарлау жүйесінің құжаттарындағы қаланың рөлі

«Қазақстан 2050» стратегиясы жаңа экономикалық саясатты айқындайды, ал оның ұстанымдары - табыстылық, инвестицияның қайтарымы және бәсекеге қабілеттілік. Жергілікті өзін-өзі басқару органдары оны жүзеге асыру үшін жағдай жасау, атап айтқанда макроэкономикалық саясатты (бюджеттік, салықтық, ақша-несие), мемлекеттік басқару және индустрияландыру саясатын жаңғыртуға жауапты. Жалпы елдегідей елордада да әлеуметтік саясаттың жаңа қағидаттарын – әлеуметтік кепілдіктер мен жеке жауапкершілікті қабылдау қажет. Қала білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру жүйелерін жаңғыртудың ұзақ кезеңдеріне дайын болуы керек.

Қазақстанның әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына кіру тұжырымдамасында⁶ ұзақ мерзімді дамудың бес стратегиялық бағыты көрсетілген. Олар адами капиталды, кәсіпкерлікті, ғылымды қажет ететін экономиканы, инфрақұрылымды дамытуды, сондай-ақ халықаралық қатынастар жүйесіне кірігу процестерін қамтиды. Инфрақұрылымды жаңғыртудың шапшаң қарқыны және қаланың халықаралық аренадағы сенімді ұстанымы берілген даму векторларына сәйкес келеді. Тұжырымдамада елорда орнықты дамуды қамтамасыз етуге қабілетті білім беру және көлік-логистикалық кластерлерді қалыптастырудың жоғары әлеуеті бар мегаполис ретінде айқындалған.

Қазақстанның 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарында⁷ 7 негізгі қағидатқа негізделген дамудың жаңа моделін құруға бағытталған 10 ұлттық басымдық белгіленген:

- 1) игіліктер мен міндеттерді әділ бөлу;
- 2) жеке кәсіпкерліктің жетекші рөлі;
- 3) адал бәсекелестік, кәсіпкерлердің жаңа ұрпағы үшін нарықтарды ашу;
- 4) өнімділіктің өсуі, экономиканың күрделілігі мен технологиясының артуы;
- 5) адами капиталды дамыту, білім берудің жаңа түріне инвестициялау;
- 6) экономиканы «жасылдандыру», қоршаған ортаны қорғау;

⁶ Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 17 қаңтардағы №732 Жарлығы.

⁷ Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы №636 Жарлығы.

7) мемлекеттің негізделген шешімдер қабылдауы және олар үшін қоғам алдындағы жауапкершілігі.

Ұлттық даму жоспарын іске асыру нәтижесінде ел дамуының әлеуметтік-экономикалық парадигмасындағы түбегейлі өзгерістер қамтамасыз етілуіне тиіс:

- халықтың патерналистік күтуінен жеке жауапкершілік алуына;
- сандық өсудің басымдығынан сапалы және тұрақты өсу үшін жағдай жасауға;
- экономикалық қызметті мемлекеттік реттеуден жеке бастаманы ынталандыруға және ең аз қажетті реттеуге.

Өңірлердің әлеуетін ашуды және олардың әлеуметтік-экономикалық жүйелерінің бәсекеге қабілеттілігін күшейтуді көздейтін 10 «Тең-теңдестірілген аумақтық даму» ұлттық басымдылығында өңірлік саясаттың тәсілдері айқындалған. Басымдықты іске асыру келесі міндеттер шеңберінде қамтамасыз етіледі:

- *елдің аумақтық тұтастығы және кеңістіктік дамуы*: бұл міндет елорданы басқарылатын урбанизация мен «адамдардан инфрақұрылымға» қағидатын ескере отырып, «өсу нүктесі» ретінде және «экономикалық дәліздердің» бөлігі ретінде дамытуды көздейді, ал ол экономикалық интеграция арқылы басқа аумақтарға экономикалық белсенділік пен гүлденудің «таралуын» қамтамасыз етеді;

- *мемлекеттік басқаруды орталықсыздандыру*: орталық деңгейде тек қана стратегиялық мәселелер сақталады. Өмір сүру сапасын қамтамасыз ету мәселелері облыстық деңгейге ауыстырылады, мемлекеттік басқарудың облыстық, аудандық (қалалық) және ауылдық деңгейлері арасында өкілеттіктердің, жауапкершіліктердің және ресурстардың қажетті балансы қамтамасыз етіледі. Жергілікті атқарушы органдардың барлық тиісті өкілеттіктері мен құралдары болады (*фискалды орталықсыздандыру*).

- *халықтың шоғырлануы мен ұтқырлығын ынталандыру*: елдің аумақтық-кеңістіктік дамуы экономикалық және демографиялық тығыздықты арттыруға бағытталады. Орталық азаматтардың ұтқырлығы аймағында басқарылатын урбанизацияны ескере отырып, «өсу нүктелерін» дамытуға баса назар аударады. Өңірлік таланттарды тарту және сақтау үшін жағдай жасалады. «Өңірлерден халық маңыздырақ» ұстанымына сәйкес мемлекет халықтың ішкі көші-қонына кедергі жасамайды және бұрмалайтын сигналдар жасамайды. Ірі қалалар бірге функционалды қалалық аумақтарды құрайтын іргелес елді мекендермен қатар қарастырылатын болады;

- *сыртқы және ішкі байланысты қамтамасыз ету*: қалалар – экономикалық қызметтің орталықтары, капитал мен ресурстардың шоғырлануы «сәуле» принципі бойынша біртұтас көлік желісіне біріктірілетін болады. Олардың аумақтарында біріктірілген қала маңындағы көлік инфрақұрылымы болады;

▪ *іскерлік белсенділікті ынталандыру үшін ұлттық инфрақұрылымдық инвестицияларды жүзеге асыру:* орталық аймақтардың экономикалық дамуын жеделдету үшін арнайы факторларға маңызды инвестициялар құйылады. Орталық аумақтық кластерлердің қалыптасуы мен дамуын ынталандырады;

▪ *Smart city («Ақылды қала») тұжырымдамасын іске асыру:* қалаларда ресурстарды ұтымды пайдалану және басқару бойынша жоғары технологиялық шешімдерді пайдалана отырып, Астана мен басқа қалалардың тәжірибесін ескере отырып, «анықтамалық» стандарт негізінде «Ақылды қала» тұжырымдамасын іске асыру жалғасады. ресурстары. Цифрлық технологиялар қала өмірінің салаларына, соның ішінде білім беру, көлік, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, денсаулық сақтау, қауіпсіздік, әлеуметтік сала, қала менеджменті, құрылыс, кәсіпкерлікті дамыту, туризм және экология салаларына енгізіледі. Бұл қалалық қызметтердің тиімділігін арттырады және «ақылды» технологияларға көшу үшін жағдай жасайды, оларды пайдалану халыққа әлеуметтік жеңілдіктер беруге көмектеседі;

▪ *«Жасыл» экономика және қоршаған ортаны қорғау:* қолданыстағы өндіріс орындарында ЭЫДҰ стандарттарына сәйкес ең жақсы қолжетімді технологияларды енгізуді ынталандыру және «жасыл» технологияларды дамыту, энергия қалдықтарын қайта өңдеуді дамыту бойынша жұмыс жалғасады. Қалдықтарды басқару жүйесін одан әрі дамыту және қалдықтарды өңдеу өнеркәсібіне инвестиция тарту үшін «Waste to energy» («Қалдықтарды энергияға айналдыру») технологиясын қолдана отырып, қалдықтарды энергетикалық қайта өңдеу енгізіледі. Нормативтік есептеулер шегінде және тартылған қаржы ресурстарын өтеуді ескере отырып, сумен жабдықтау тарифін арттырумен суды пайдалануға қатысты үнемді тарифтік саясатты әзірлеу бойынша шаралар қабылданатын болады. Жаңа технологияларды іріктеу және енгізу кезінде шетелде мойындалған энергия үнемдейтін және «ақылды» технологияларға, климаттық қолайлылыққа және Қазақстан жағдайында қолданылатын экономикалық тиімділікке басымдық беріледі. Электр энергетикасында жаңа генерация көздері, оның ішінде жаңартылатын энергия көздерін пайдалану объектілері енгізіледі. АХҚО платформасы белсенді түрде тартылады, «жасыл» жобаларды қаржыландыру құралдары пайдаланылады (атап айтқанда, «жасыл» облигациялар), жаңа «жасыл» қаржы құралдары, оның ішінде туынды құралдар құрылады.

Әкімшілік саяси орталық

«Елорданың мәртебесі туралы» Заңы⁸ сәйкес, Астана ұлттық және халықаралық іс-шараларды өткізу алаңы болуға арналған мемлекеттің әкімшілік-саяси орталығы болып табылады. ЕҚЫҰ саммитін, VII қысқы Азия ойындарын, Сириядағы жағдайды реттеу бойынша келіссөздерді, ЭКСПО-2017 көрмесін, Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін

⁸ Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 21 шілдедегі №296 Заңы

және түрлі халықаралық ұйымдар аясындағы басқа да жоғары деңгейдегі кездесулерді өткізу Астана қаласының Қазақстанның ғана емес, жалпы макроөңірдің (ЕАЭО, Орталық Азия және т.б.) қоғамдық-саяси орталығына айналу әлеуетінің жоғары екендігін көрсетеді.

Логистикалық орталық

*Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың Бас схемасында*⁹ Астана қаласы хаб-қала, еліміздің солтүстік өңіріндегі ірі агломерацияның өзегі ретінде айқындалған. Республиканың орталығындағы географиялық орналасуын ескере отырып, қала республика аймақтарымен әуе және теміржол арқылы байланысының арқасында жоғары көліктік-логистикалық әлеуетке ие.

Қазақстан Республикасының көлік-логистикалық әлеуетін дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы елорданың осы әлеуетін іске асыруға бағытталған, ал бұл өз кезегінде Қытай үкіметі Еуропа мен Азия арасындағы құрлықтағы сауда ағындарын жандандыру мақсатында қолға алынған Belt and Road Initiative бастамасына (бұдан әрі - BRI) интеграциялану мүмкіндігін арттырады.

Инновациялық кластер және адами капиталдың «магниті»

Ұлт жоспары – 100 нақты қадамға¹⁰ және Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың Бас схемасына сәйкес қала жоғары технологиялық өнімдерді шығаратын орталық ретінде көрсетілген. Жетілдірілген білім беру кластерінің (*Назарбаев Университеті, Мақсұт Нәрікбаев атындағы университет, Астана IT университеті және т.б.*), ғылым мен бизнестің өзара әрекеттесу алаңдарының (*Astana Business Campus, Astana Hub*), арнайы экономикалық аймақ (*бұдан әрі – АЭА*) нысанындағы тартымды кәсіпкерлік ортаның болуы қаланы және кәсіпкерлік субъектілерін еліміздің басқа өңірлерінен де, шетелден де жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз етуге арналған.

Сандық шешімдерді сынауға арналған платформа

Астана – «Smart City» тұжырымдамасын жүзеге асырудың пилоттық алаңы. Қазақстан қалаларында цифрлық трансформацияны, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды және киберқауіпсіздік саласын дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын¹¹ іске асыру Астана мен басқа да қалалардың тәжірибесін ескере отырып, ресурстарды ұтымды пайдалану және басқару бойынша жоғары технологиялық шешімдерді пайдалана отырып, жаңартылған «анықтамалық» стандарт негізінде жалғасатын болады.

«Ақылды» қалалар бастамасы – экономикалық, әлеуметтік, экологиялық, сондай-ақ мәдени аспектілер бойынша қазіргі және болашақ ұрпақтардың қажеттіліктерін қанағаттандыруын қамтамасыз ете отырып, өмір сүру

⁹ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 30 желтоқсандағы №1434 қаулысы.

¹⁰ Қазақстан Республикасы Президентінің 2015 жылғы 20 мамырдағы «Ұлт жоспары – 100 нақты қадам» бағдарламасы

¹¹ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 28 наурыздағы №269 қаулысы.

сапасын, қала қызметінің тиімділігін, қызметтерді және бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін АКТ және басқа да құралдарды пайдалану шарттарын іске асыру.

Стратегиялық бағыт – енгізілген цифрлық технологиялар мен нақты уақыттағы ақпаратты талдау арқылы қаланың тұрақты дамуын қамтамасыз ету және тұрғындар мен туристер үшін қолайлы жағдайлар жасау үшін қалалық қызметтер мен жеке бастамалардың ресурстары өзара әрекеттесетін және ынтымақтасатын урбанизацияланған аумақты құру.

Цифрлық технологиялар қала өмірінің салаларына, соның ішінде білім беру, көлік, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, денсаулық сақтау, қауіпсіздік, әлеуметтік сала, қала менеджменті, құрылыс, кәсіпкерлікті дамыту, туризм және экология салаларына енгізіледі.

Сәулет-құрылыс бақылау саласын цифрландыру құрылыстың сенімділігі мен қауіпсіздігін және салынып жатқан объектілердің тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз етуге бағытталған процестерді оңтайландыру үшін қажет.

Қаржы орталығы

Ұлт жоспары – 100 нақты қадамда дамудың басым бағыты – қаланы ТМД елдері мен Батыс және Орталық Азияның бүкіл өңірі үшін қаржылық қызмет көрсететін орталыққа айналдыру. Конституцияда ерекше құқықтық мәртебеге ие және ағылшын құқығының қағидаттарында жұмыс істейтін өз юрисдикциясымен тәуелсіз сот жүйесі бар «Астана» халықаралық қаржы орталығы (*бұдан әрі – АХҚО*) құрылды. Болашақта АХҚО әлемдегі жетекші 20 қаржы орталығының тізіміне енуі керек.

Медициналық орталық

Елордада медициналық кластер құрылуда. Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың Бас схемасына сәйкес оны дамыту жұмыс істеп тұрған ұлттық медициналық ғылыми орталықтарға (*ана мен бала ұлттық ғылыми орталығы, Республикалық балаларды оңалту орталығы, Республикалық диагностикалық орталығы, жас ел жәрдем станциясы бар жас ел медициналық жәрдем ғылыми-зерттеу институты, Республикалық ғылыми нейрохирургия орталығы, кардиохирургия ғылыми орталығы*), сондай-ақ халықаралық медициналық университет ашу бастамасына негізделген.

«Жасыл экономикалы» қала

Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» көшу Тұжырымдамасына сәйкес қалада бірқатар бастамаларды жүзеге асыру қажет, олардың кілті жұмыс істеп тұрған жылу электр станцияларын газға көшіру, бапмапы энергия көздерін пайдалану, қатты тұрмыстық қалдықтарды оңдеу жүйесін құру. Тұжырымдамада қоршаған ортаны жақсарту шаралары да қарастырылған. *Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасы* жаңа өнеркәсіптік құрылысты тоқтатуды және кейбір жұмыс істеп тұрған өнеркәсіп объектілерін көшіруді көздейді. Бұл ретте Астана қаласының төңірегінде жасыл белдеуді қалыптастыру және рекреациялық қызмет көрсетуді дамыту аймағы бар.

1.1.2. Демография

Астана қаласының демографиялық жағдайын талдау 2000 жылдардың басынан бергі халық санының осу қарқынын, анықтайтын факторларды, халықтың жас құрылымын және білім деңгейі бойынша жұмыспен қамтылған халықтың құрылымын қамтиды. Талдау нәтижелері бойынша қаланың болашақ дамуының бірқатар негізгі міндеттері айқындалды:

1) көші-қон донор аймақтары жағынан көші-қондық қысым табыс мөлшері мен құрылымындағы айырмашылықтарға байланысты сақталады;

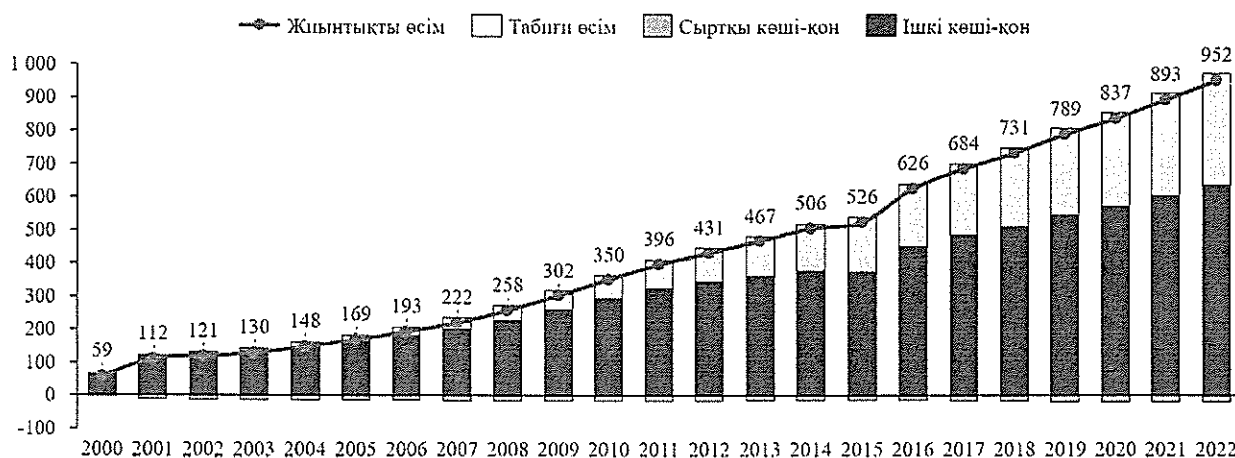
2) қала әлеуметтік (білім беру және денсаулық сақтау) және қоғамдық инфрақұрылымға қысым көрсетуді жалғастырады;

3) қалада жоғары, аяқталмаған жоғары және арнайы білімі бар адамдар басым болатын жоғары сапалы жұмыс күші бар.

Халықтың өсу динамикасы

Талданып отырған кезеңде қалада тұрақты демографиялық өсу байқалды. Қала халқы жыл сайын орта есеппен 5,7%-ға өсіп, 2023 жылдың 1 қарашасында 1,42 миллион адамға жетті. 23 жылдағы жиынтық өсім 952 мың адамды құрады (орта есеппен жылына 41 мың адам) (1-сурет).

1-сурет. Астана қаласы бойынша халық санының жиынтық өсімінің көрсеткіштері, мың адам.

Дерек көзі. Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы (ҚР СЖРА ҰСБ)

Қала халқының қарқынды өсуі ішкі көші-қон мен табиғи өсім есебінен қамтамасыз етілді. Халықтың табиғи өсімі 1999 жылдан бастап тұрақты өсті, 2016 жылы жаңа деңгейге шықты (орта есеппен жылына 24-25 мың адам). Оның жалпы халық өсіміндегі үлесі 2023 жылдың басына қарай 35% құрайды.

Ішкі көші-қон сальдосы 2023 жылдың басындағы жалпы өсімнің 67%-ын құрады. Бірақ теңгерім динамикасы анық емес – өзгерудің 4 кезеңі бар:

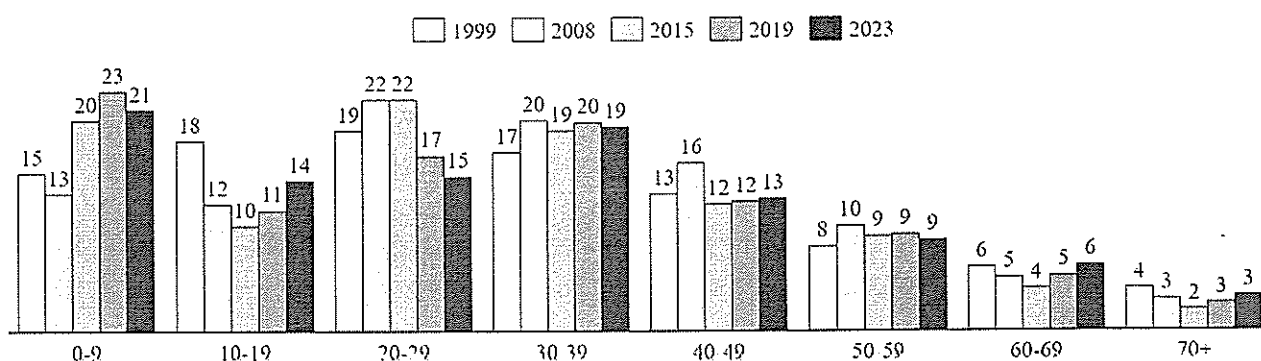
сальдонның 2003 жылға дейінгі кезеңдегі қысқаруы (мемлекеттік қызметшілердің жаңа астанаға көшу кезеңінің аяқталуы), 2003-2009 жылдар аралығында ұлғаюы, 2010 жылдан 2015 жылғы теріс көрсеткіштерге дейін қайтадан қысқаруы, 2016-2017 жылдары күрт ұлғаюы (статистикалық түзету нәтижесі) және 2018-2022 жылдары жыл сайын 24-34 мың адам деңгейіне дейін жаңа белеске жету. Сыртқы көші-қон сальдосы негізінен теріс болды және әдетте жылына 1 мың адамнан аспады. Оның жалпы өсімге қосқан үлесі теріс болды (-2,1%)¹².

Халықтың өсу факторларын талдау қала халқының одан әрі өсу қарқынын анықтайтын бірқатар тенденцияларды анықтады. Біріншіден, халықтың табиғи өсімі жаңа деңгейге жетті және экономиканың дамуына қарай оның өсуі екіталай. Екіншіден, ішкі көші-қон арқылы халық ағыны үшін резервтер сарқылып жатыр. Ішкі көші-қон теңгерімінің динамикасы өте тұрақсыз және қазіргі уақытта төмендеу үрдісі байқалады. Үшіншіден, сыртқы көші-қон сальдосы теріс.

Халық құрылымы

Соңғы 23 жылдағы негізгі демографиялық тенденция 0-ден 9 жасқа дейінгі мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалар санының күрт өсуі және 10-29 жас аралығындағы балалар мен жастардың үлес салмағының бір мезгілде төмендеуі болды (2-сурет). Басқа жастағы топтарда айтарлықтай өзгерістер байқалмады.

1-сурет. Астана қаласы халқының жас құрылымының өзгеруі, халықтың жалпы санынан %

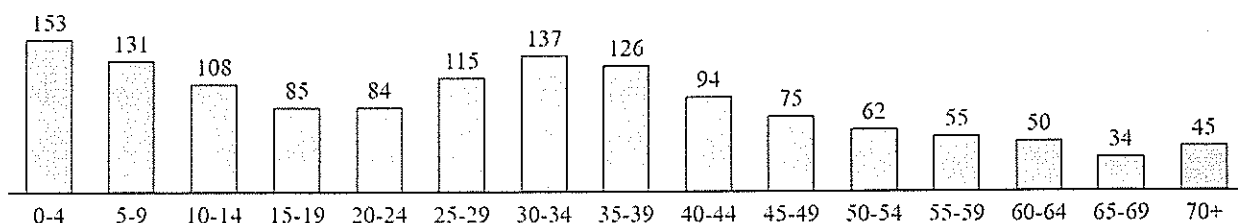
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2023 жылдың басында Астана қаласында жас топтары арасындағы теңгерімсіздік байқалады (3-сурет). Халықтың басым бөлігін 4 жасқа дейінгі балалар мен 30 мен 34 жас аралығындағы жастар құрайды. Бірінші санат таяу жылдары мектепке дейінгі және мектептегі білім беру жүйесінің инфрақұрылымына жүктемені арттырады. Екінші санат денсаулық сақтау

¹² Статистикалық сәйкессіздік -5%

жүйесіне ұзақ мерзімді перспективада қысым жасайды. Сонымен қатар, 15-19 жас аралығындағы жастардың аздығы алдағы 10-15 жылда еңбек нарығында ықтимал жұмыс күші тапшылығына әкелуі мүмкін.

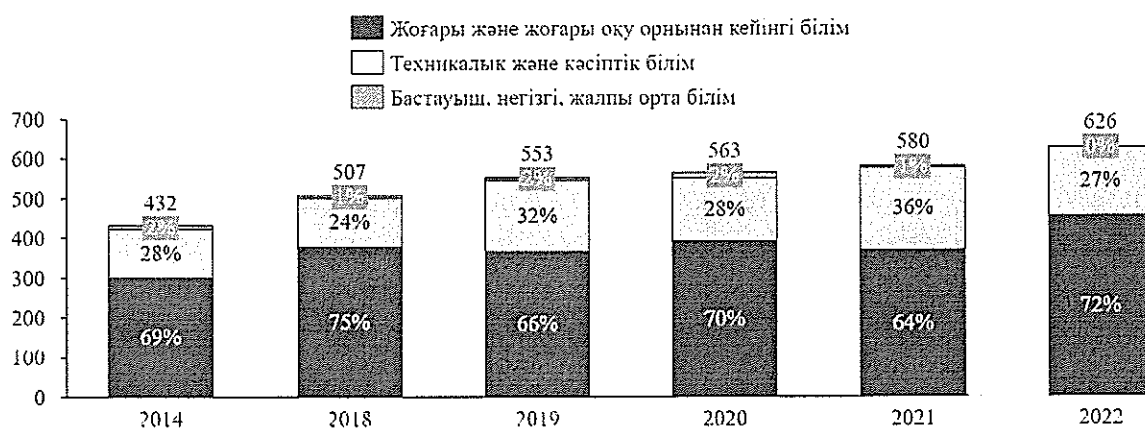
3-сурет. Халықтың жас құрылымы, 2023 жылдың басына, мың адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Жұмыс күшінің сапалық құрамына талдау көрсеткендей, қалада жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімі бар тұрғындардың үлесі басым. 2014-2018 жылдар аралығында мұндай жұмысшылардың үлесі 69%-дан 75%-ға дейін өсті. Алайда 2018 жылдан бастап бұл санаттағы халықтың үлесі 2022 жылы 75%-дан 72%-ға дейін төмендеді. Орта кәсіптік білімі бар халықтың үлесі жалпы жұмыспен қамтылған халықтың 24-36%-ын құрайды. Мектептегі білімі бар жұмыспен қамтылған халықтың үлесі 2018 жылғы 1%-дан 2023 жылы 0,2%-ға дейін төмендеп, төмендеу үрдісі байқалады (4-сурет).

4-сурет. Жұмыспен қамтылған халықтың білім деңгейі бойынша құрылымы, мың адам.

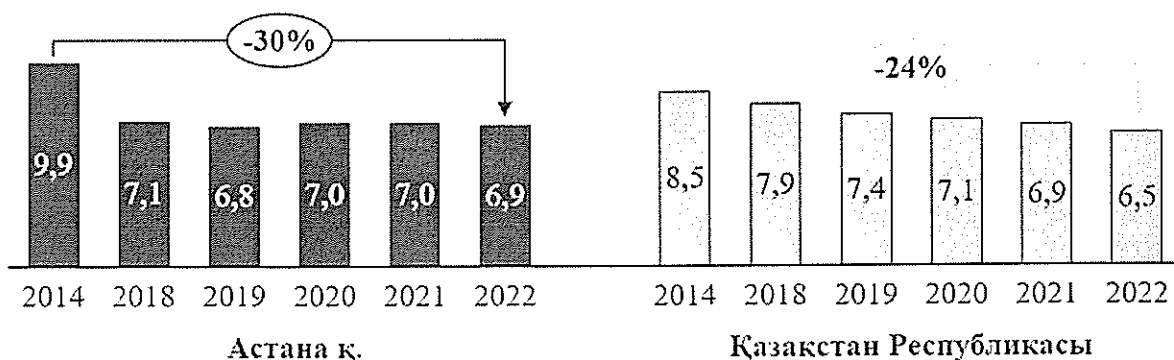
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2014 жылдан бастап Астанада және жалпы Қазақстан Республикасында 15-28 жас аралығындағы NEET¹³ үлесі (әртүрлі экономикалық және әлеуметтік факторларға байланысты жұмыс істемейтін және оқымайтын жастар ұрпағы)

¹³ Not in education, employment or training

айтарлықтай төмендеді (- 30% және -24%). 2021 жылдан бастап елорданың NEET үлесі мемлекеттік көрсеткіштен асып түсті (5-сурет).

5-сурет. NEET индексі (15-28 жас аралығындағы NEET жастарының үлесі), %

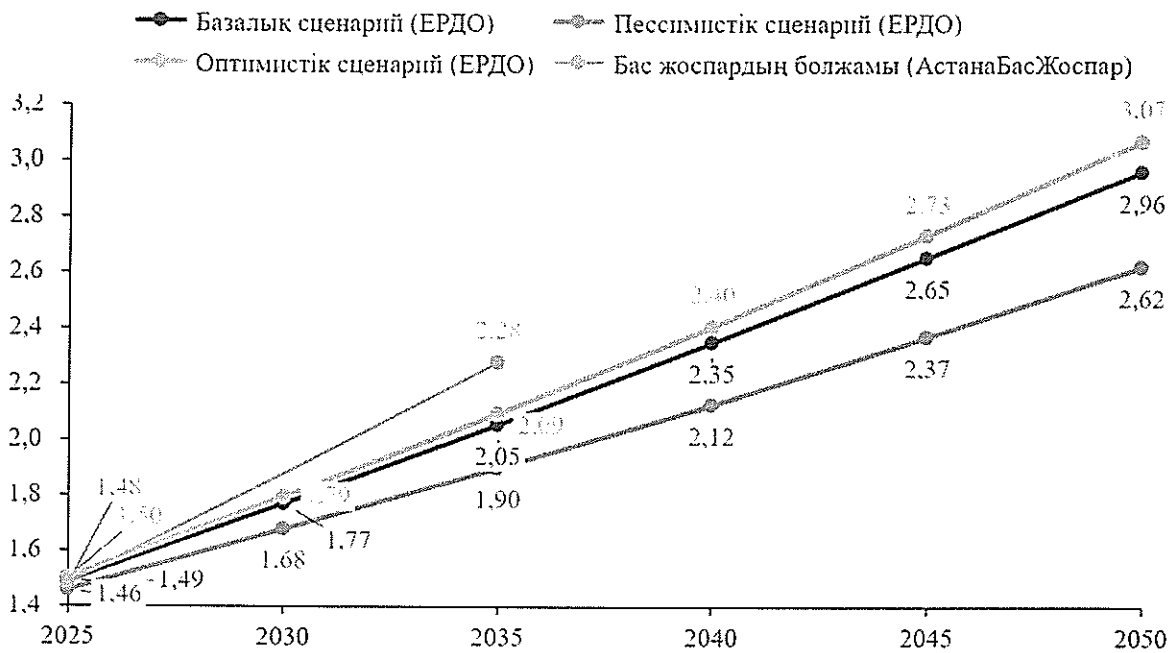
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2050 жылға дейінгі демографиялық болжам

«Адам ресурстарын дамыту орталығы» АҚ есептеулеріне сәйкес, әртүрлі сценарий болжамдары бойынша қала халқы 2050 жылға қарай пессимистік сценарийде 2,6 миллион адамнан оптимистік сценарийде 3,1 миллион адамға дейін болуы мүмкін (6-сурет). Астананың 2035 жылға дейінгі Бас жоспарына сәйкес, елорда халқының саны 2025 жылға қарай 1,48 миллионға, ал 2035 жылға қарай 2,28 миллионға жетуі мүмкін.

2-сурет. Астана халқының 2050 жылға дейінгі болжамы, миллион адам.

Дерек көзі: АРДО, "Астана бас жоспары" ғылыми-зерттеу жобалау институты"

Халықтың одан әрі өсуін ескере отырып, қалада олардың жайлы өмір сүруі үшін қажетті қолайлы жағдайлардың жасалуын қамтамасыз етуі керек, оның ішінде әлеуметтік инфрақұрылым (мектепке дейінгі мекемелер, мектептер және медициналық мекемелер), тұрғын үйлер, қоғамдық орындар (саябақтар, жағалаулар, автотұрақтар, тротуарлар мен велосипед жолдары, спорт ғимараттары) және қоғамдық көліктер. Бұл факторлардың жетіспеушілігі жағымсыз құбылыстарды тудырып, әлеуметтік қақтығыстардың ықтимал көздерін тудыруы мүмкін. Сондықтан стратегияны әзірлеу кезінде халықтың оптимистік сценарийі ескерілді.

1.1.3. Экономика

Қаланың экономикалық дамуын талдау бірнеше көрсеткіштерді пайдалана отырып жүргізілді. Біріншіден, қаланың жалпы өңірлік өнімі (ЖӨӨ) бойынша оның құрылымы мен динамикасы. ЖӨӨ-нің салалық құрылымы негізінде экономикалық өсудің ең ірі секторлары мен негізгі драйверлері анықталған. Екіншіден, жұмыспен қамту және еңбек өнімділігінің динамикасы мен салалық құрылымы зерттелді. Экономикалық дамудың маңызды көрсеткіші инвестиция болып табылады. Олардың динамикасы мен құрылымы оларды пайдаланудың тиімділігін көрсетеді және қала экономикасының одан әрі дамуын алдын ала анықтайды. Қаланың шағын және орта кәсіпкерлік субъектілеріне (ШОБ), кәсіпорындардың шаруашылық қызметіне, олардың көлеміне және мамандануына талдау

жасалды. Қаладағы ҒЗТКЖ және инновациялық қызметке қысқаша талдау жасалды.

Талдау нәтижесінде тұрақты экономикалық өсу қарқынына қол жеткізуге кедергі келтіретін бірқатар жүйелі проблемалар анықталды. Біріншіден, қала экономикасының құрылымы теңгерімсіз және экономиканың шикізат бағасына жоғары тәуелділігіне байланысты сыртқы күйзелістерге бейім. Қала ресурстық рентаны мемлекеттік қаржы арналары арқылы қайта бөлу орталығы болып табылады. Екіншіден, қала экономикасында саудаға жатпайтын секторлар басым. Экспортталатын өнімдер төмен технологиялық күрделілігімен сипатталады және негізінен тау-кен өнеркәсібі мен ауыл шаруашылығы секторларының өнімдерімен ұсынылған. Үшіншіден, соңғы жылдардағы жалпы инвестицияның аз ғана бөлігі электр қуаты мен сумен жабдықтауға бағытталды.

Шағын және орта бизнесте мемлекеттік және квазимемлекеттік компаниялардың елеулі өкілдігі нарықтағы салауатты бәсекеге, оның ішінде әкімшілік ресурстар мен бюджеттік қаржыландыруға кедергі келтіреді, экономикадағы монополиялық қатынастарды күшейтеді, тауар нарықтарының тиімділігін төмендетеді.

Жұмыспен қамтылған халық негізінен экономиканың сапасыз жұмыс орындары басым болатын өнімсіз секторларында шоғырланған. Қалада жұмыссыздық проблемасы жоқ, бар проблемалар сапасыз жұмыс орындарының болуына және құрылымдық жұмыссыздыққа байланысты.

2018 жылға дейін қала инновациялық саладағы әлеуетін арттырды және болашақта бұл бағытта айтарлықтай жетістіктерге жету үшін барлық алғышарттарға ие болды. Алайда 2018 жылдан бері қаладағы инновациялық белсенділік, керісінше, төмендеп, болжамды өсімге қол жеткізілмеді.

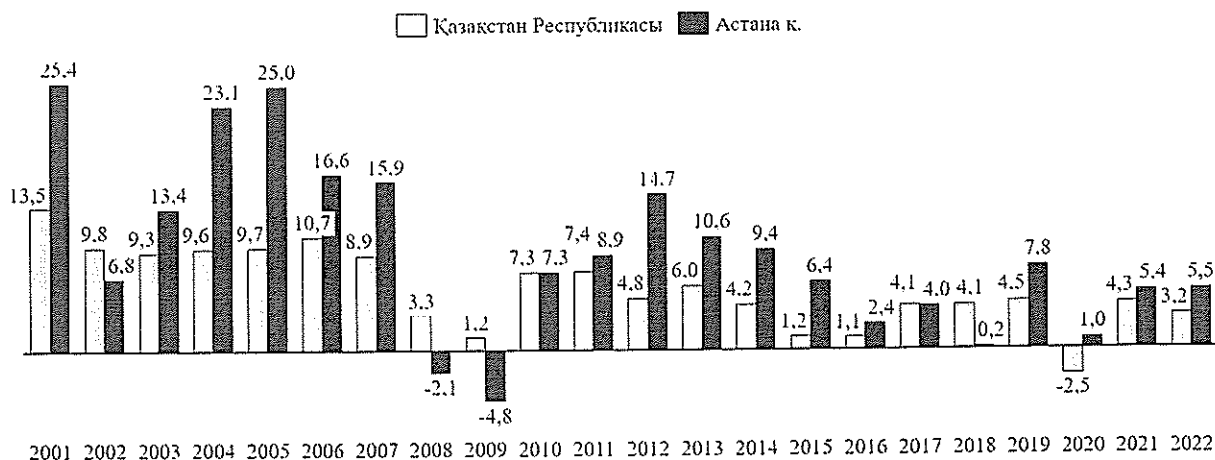
Қаланың іскерлік ахуалы бизнесті дамытуға кедергі келтіретін бірқатар негізгі кедергілердің болуымен сипатталады, атап айтқанда, білікті кадрларды іздеу және қаржыландыруға қолжетімділік. Кәсіпорындар ақпаратқа қол жеткізуде, әсіресе бос жер телімдерінің болуы туралы қиындықтарға тап болады.

ЖӨӨ

ЖӨӨ мен факторларды талдау экономикалық өсу қарқынының бірге-бірте төмендейтінін көрсетеді, қала экономикасының өсуіне шикізат бағасының жағдайы айтарлықтай әсер етеді, қала экономикасы негізінен саудадан тыс, мемлекеттік сектордың тұтынуы экономиканың маңызды бөлігін құрайды.

2001 жылдан бері нақты ЖӨӨ 5,2 есе (0,2-ден 1,1 трлн. теңгеге дейін) өсті, бұл Қазақстанның ЖІӨ өсімінен 1,8 есе жоғары. Орта есеппен 22 жыл ішінде қала экономикасы жылына 5,3%-ға өсті, бұл ұлттық экономиканың өсу қарқынынан алшақтықты кеңейтті (7-сурет және 8-сурет).

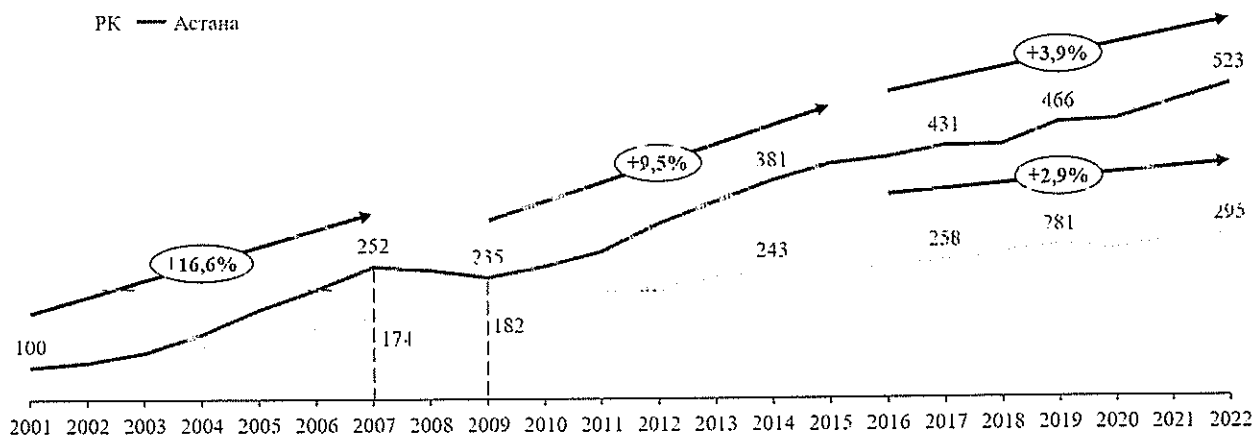
3-сурет. Астана қаласының нақты ЖӨӨ динамикасы, өткен жылмен салыстырғанда %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

ЖІӨ-нің бұл өсу қарқыны жоғары көрсеткіш болып табылады, дегенмен, егжей-тегжейлі талдау кезінде экономикалық өсудің үш кезеңін бөліп көрсетуге болады: 2001-2007, 2009-2015 жж. және 2016-2022 жж (8-сурет). 2001-2007 жылдар кезеңіндегі қарқынды өсу негізінен төмен базалық әсерге, астананың көшірілуіне байланысты қаланың инфрақұрылымына жоғары инвестицияға және мұнай бағасының жоғары болуына байланысты. 2009 жылдан бастап дағдарыстан кейінгі қалпына келтіру, мұнай бағасының жоғары болуы және қалада маңызды шаралардың өткізілуі: Азия ойындары, ЕҚЫҰ саммиті, ЭКСПО қаладағы инвестициялық белсенділіктің артуына себеп болды. Әрбір келесі кезең экономикалық өсу қарқынының баяулауымен (бірінші кезеңдегі 16,6%-дан және кейінгі кезеңдерде 9,5%-дан және 3,9%-дан) байқалады.

4-сурет. Экономикалық көрсеткіштердің өсу индексі (2001 ж. = 100%), ФКИ, %

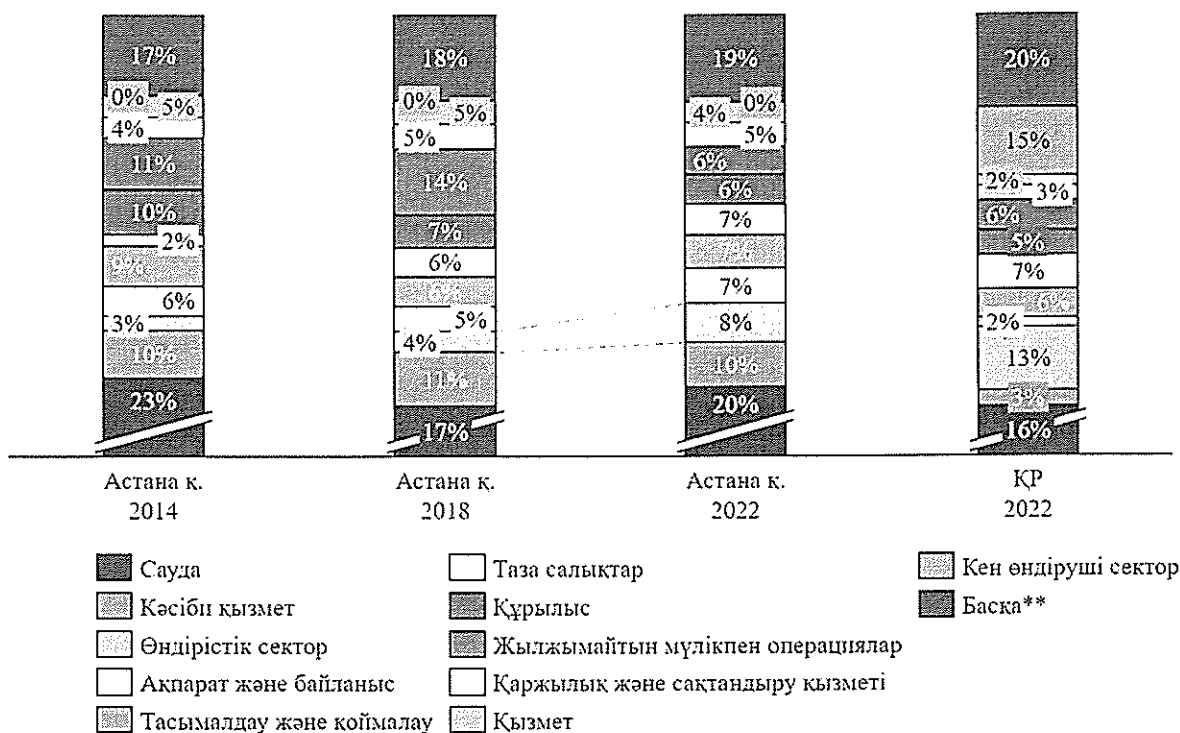

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

Дегенмен, соңғы екі бесжылдықты салыстырған кезде, соңғы 5 жылда ЖӨӨ өсу қарқынының артқанын байқауға болады. Егер 2014-2018 жылдар аралығында ЖӨӨ-нің орташа жылдық нақты өсу қарқыны 3,2%-ды құраса, одан кейінгі кезеңде өсу қарқыны 4,9%-ды құрады.

Қала экономикасы сауда, кәсіптік қызмет көрсету, өңдеу өнеркәсібі, ақпарат және байланыс, көлік және құрылыс секторларымен көбірек ұсынылған (9-сурет). 2018 жылдан бастап ЖӨӨ құрылымында өңдеуші өнеркәсіп үлесінің айқын өсуі (4%-дан 8%-ға дейін) және жылжымайтын мүлікпен операциялар үлесінің төмендеуі (14%-дан 6%-ға дейін) байқалады. 2014 жылмен салыстырғанда таза салықтардың үлесі де айтарлықтай өсті (2%-дан 7%-ға дейін өсті).

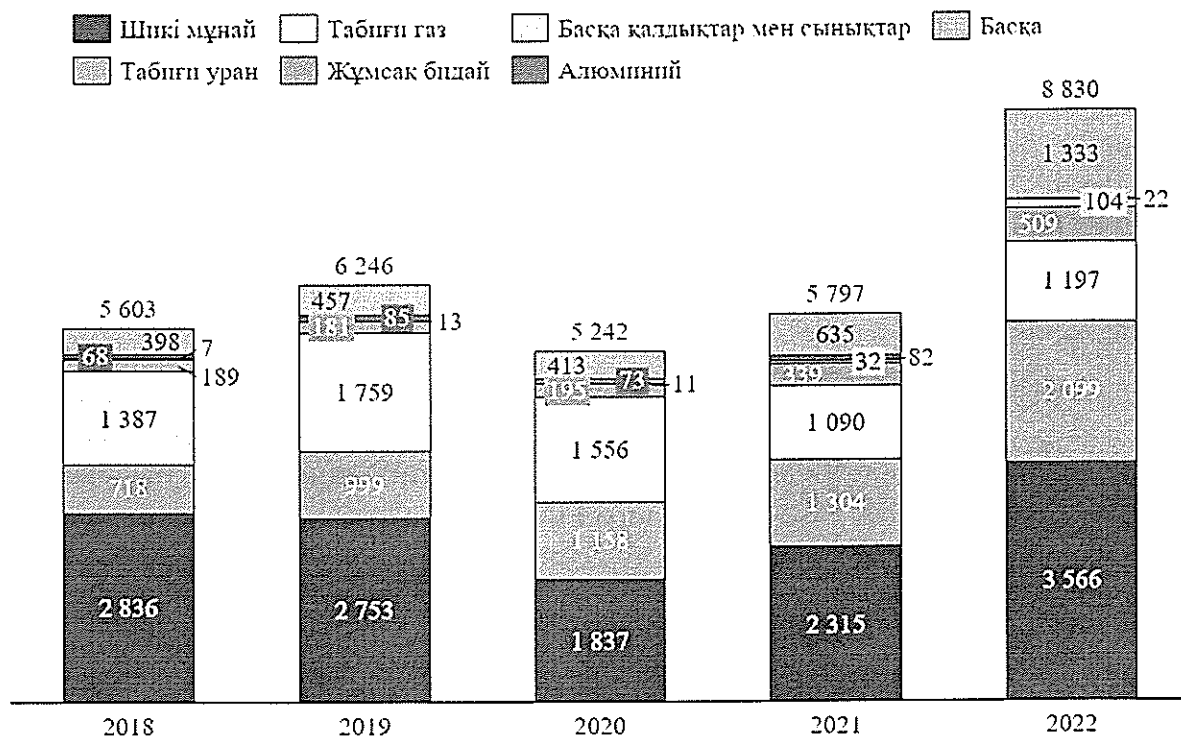
5-сурет. Сала бойынша 2014-2022 жылдары ЖӨӨ құрылымы, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

Астана технологиялық қарапайым тауарларды экспорттауға маманданған, олардың басым бөлігі қаладан тыс жерде өндіріледі (10-сурет). Астана экспорттайтын тауарлардың жетекші баптары – тауарлар (мұнай, уран, газ, бидай).

6-сурет. Астана қаласы экспортының тауарлық құрылымы, млн АҚШ доллары

Дереккөз: ҚДБ (Қазақстанның Даму банкі)

Өнімділік және жұмыспен қамту

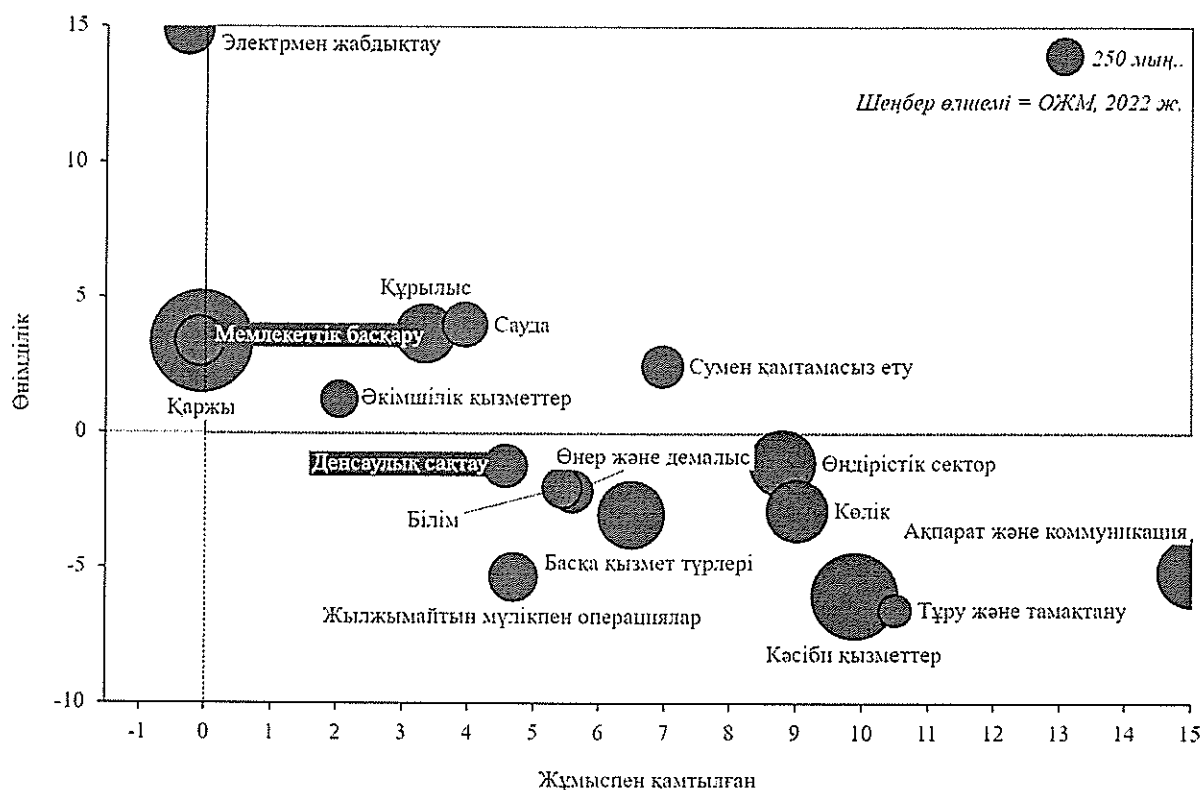
Қала экономикасындағы өнімділік пен жұмыспен қамтуды талдау жұмыс орындарының көпшілігінің сапасы төмен¹⁴ екендігін, ал жұмыспен қамтудың өсуі еңбек өнімділігінің төмендеуімен қатар жүретінін көрсетеді.

Қала экономикасының барлық дерлік салаларында өнімділіктің теріс өсу динамикасы байқалады. Сонымен қатар, орташа айлық жалақысы ең жоғары салаларда (ақпарат және байланыс, кәсіби қызмет көрсету, көлік, өңдеу өнеркәсібі) өнімділіктің теріс өсуі, ал ең баяу өсу қарқыны кәсіби қызмет көрсету, ақпарат және байланыс, жылжымайтын мүлік секторларында байқалады.

Жұмыспен қамту және еңбек өнімділігі бойынша қала экономикасының ең қарқынды дамып келе жатқан салалары құрылыс, сауда, әкімшілік қызмет көрсету және сумен қамтамасыз ету болып табылады (11-сурет).

¹⁴ Сапасы төмен жұмыс орындары орташа айлық деңгейден төмен жалақымен, жұмыс орнын жоғалту қаупі жоғары және еңбек жағдайларының нашарлығымен сипатталады.

7-сурет. 2018-2022 жылдардағы экономика секторлары бойынша жұмыспен қамтудың және еңбек өнімділігінің орташа жылдық өсу қарқыны¹⁵, %

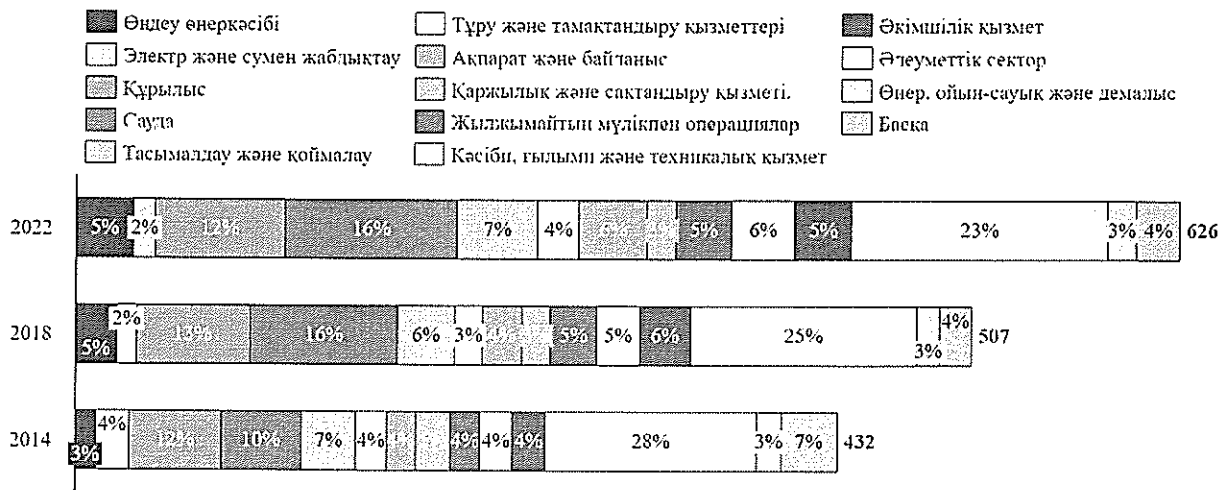

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

Қалада 2014-2022 жылдар аралығындағы жұмыспен қамту құрылымында әлеуметтік сектордың (білім, денсаулық сақтау және мемлекеттік басқару), құрылыс пен сауданың үлесі басым (12-сурет). Құрылыс үлесі өзгерген жоқ, әлеуметтік сектордың үлесі азайып, сауда айтарлықтай өсті (6%-ға). Соңғы 9 жылда жұмыспен қамтудың жалпы құрылымындағы электр және сумен жабдықтау, қаржылық және сақтандыру қызметінің үлесі төмендеді, өңдеу өнеркәсібі, ақпарат және байланыс, жылжымайтын мүлікпен операциялар, кәсіби және ғылыми қызметтің үлесі артты. Жалпы, қаланың жұмыспен қамту құрылымы 2014 жылдан бері түбегейлі өзгерістерге ұшыраған жоқ.

¹⁵ Өнімділіктің нақты өсу қарқыны 2018 жылғы бағамен есептелді

8- сурет. Астана қаласы бойынша жұмыспен қамтудың салалық құрылымы, мың адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Инвестициялар

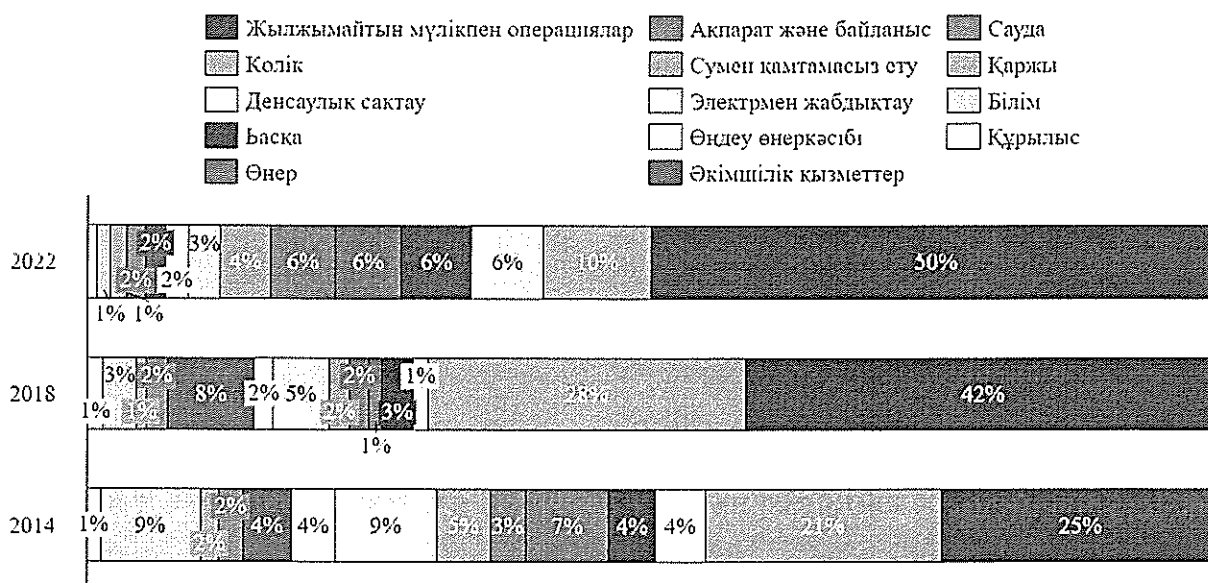
2014-2018 жылдар аралығында нақты мәнде негізгі капиталға инвестициялардың өсуі ЖӨӨ өсу қарқынынан артта қалды, бұл қала экономикасының одан әрі өсуіне қауіп төндірді. Дегенмен, алдағы 5 жылда негізгі капиталға инвестициялардың өсу қарқыны ЖӨӨ өсу қарқынынан асып түсті, бұл да соңғы жылдардағы ЖӨӨ өсімінің оң динамикасын түсіндіреді. Инвестициялардың салалық құрылымында экономикалық өсудің жалғасуы үшін әлсіз экономикалық әсермен сипатталатын жылжымайтын мүлік секторы басым.

2022 жылы негізгі капиталға салынған инвестиция көлемі нақты мәнде 1,3 трлн. теңгені құрады. 2018-2022 жж негізгі капиталға инвестициялардың орташа жылдық өсу қарқыны нақты мәнде 5,6% құрады, бұл қаланың ЖӨӨ өсу қарқынынан (4,9%) жоғары.

Инвестициялардың салалық құрылымы айтарлықтай өзгерді (13-сурет). 2018 жылдан бастап денсаулық сақтау, өнер және ойын-сауық индустриясы (1%-дан 6%-ға дейін өсу) және ақпарат және байланыс саласындағы (2%-дан 6%-ға дейін өсу) негізгі капиталға инвестиция үлесі өсті, ал әкімшілік қызметтердің үлесі төмендеді (8%-дан 2%-ға дейін төмендеді). Дегенмен, инвестицияның құрылымдық қайта құрылуына үлес салмағы 28%-дан 10%-ға дейін төмендеген көлік және қойма секторы ең көп үлес қосты.

2014 жылмен салыстырғанда инвестициялардың салалық құрылымы бұдан да ауқымды өзгерістерге ұшырады. Негізгі капиталға және жылжымайтын мүлікпен операцияларға инвестициялар екі есе өсті (25%-дан 50%-ға дейін). Электр энергиясына, білім беруге, көлік пен қоймаға салынған инвестиция айтарлықтай қысқарды. Егер 2015 жылы бұл секторлар негізгі капиталға инвестиция жалпы көлемінің шамамен 40%-ын құраса, 2022 жылы олар 15%-дан аспайды.

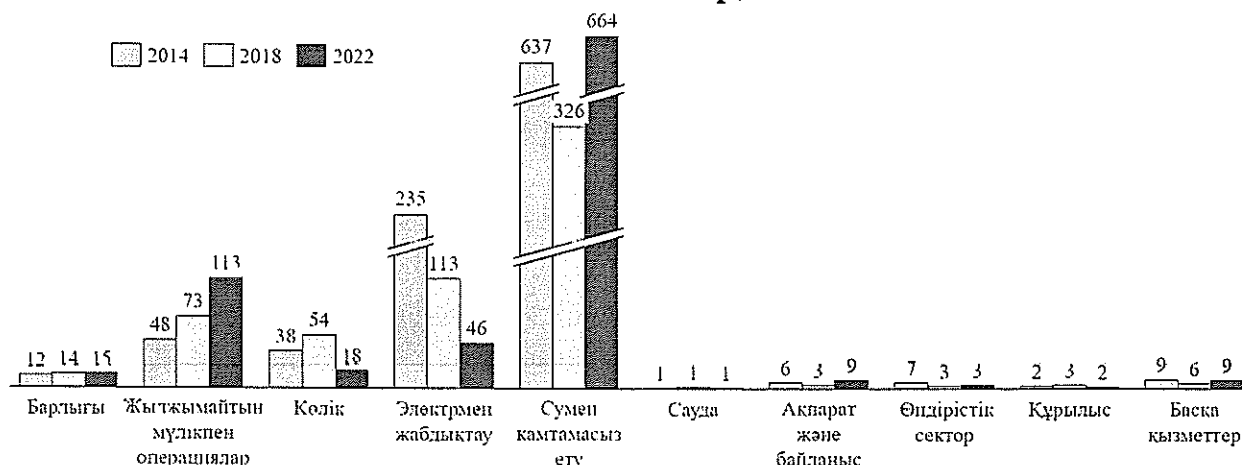
9-сурет. Негізгі капиталға инвестицияның салалық құрылымы (2022 жылғы бағаммен)

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

Инвестициялардың өсу қарқынының артуы олардың ЖӨӨ-дегі үлесінің 2014 жылғы 12,4%-дан және 2018 жылғы 14,3%-дан 2022 жылғы 14,5%-ға дейін өсуіне әкелді (14-сурет). Алайда өсім жылжымайтын мүлікпен операциялар (өсім 2,3 есе), ақпарат және байланыс (өсім 1,5 есе), сауда (өсім 1,08 есе) және сумен жабдықтау (өсім 1,04 есе) салаларында ғана байқалады. Басқа салаларда инвестицияның ЖҚҚ-ға қатынасы төмендеді. Ең көп құлдырау электрмен жабдықтау секторында (5,1 есеге төмендеу) байқалады. Электрмен жабдықтауға инвестицияның азаюы қаланың инфрақұрылымдық проблемаларын көрсететін жағымсыз белгі.

10-сурет. Негізгі капиталға инвестицияның ЖҚҚ-ға қатынасы, 2022 жылғы бағалар, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

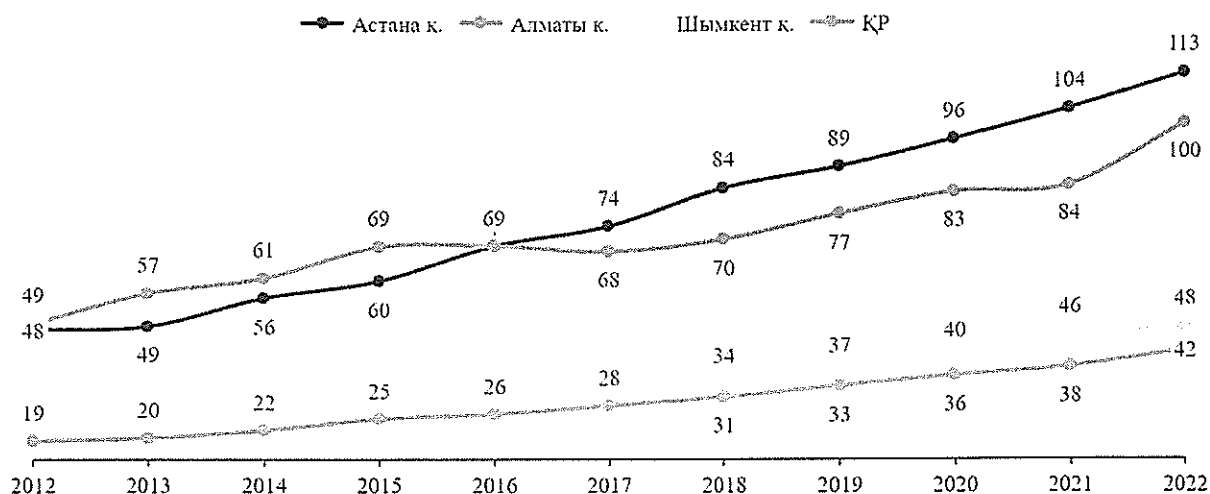
Экономикалық белсенділік және бизнес көлемі

Экономикалық белсенді халықтың 1000 адамға шаққанда қалада жұмыс істеп тұрған кәсіпорындардың саны 10 жылдан астам уақыт бойы тұрақты өсуде, бұл бизнес мүмкіндіктерінің болуымен және бизнес-климатты жақсартумен байланысты. Сонымен бірге, ЖӨӨ-де шағын және орта бизнестің жоғары үлесіне қарамастан, шағын және орта бизнес құрылымында тау-кен және квазимемлекеттік сектордағы кәсіпорындар басым, бұл белгілі бір дәрежеде ШОБ-тің ЖӨӨ-ге қосқан үлесі туралы нақты көріністі бұрмалайды.

Елордадағы экономикалық белсенділіктің өсуі 2013 жылы айтарлықтай үдей отырып, республикалық көрсеткіштерден тұрақты асып түсті (15-сурет), бұл бизнесті жүргізу үшін қаланың тартымдылығының жақсарғанын көрсетеді. Елордада орташа жылдық өсу қарқыны 9%-ды құрады, бұл республикалық көрсеткіштен 0,9%-ға және Алматы қаласы бойынша көрсеткіштен 1,3%-ға жоғары.

2016 жылы Астана қаласындағы экономикалық белсенділік бірінші рет Алматы қаласынан асып түсті. Кейіннен екі қала арасындағы алшақтық ұлғая түсті.

11-сурет. Экономикалық белсенді халықтың 1000 адамға шаққандағы жұмыс істеп тұрған заңды тұлғалардың саны, бірлік

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

Экономика құрылымында бизнес көлемі бойынша шағын және орта бизнес басым: 2022 жылы олар қаланың номиналды ЖӨӨ-нің 61,7%-ын құрады (16-сурет). ШОБ құрамдас бөліктерінің ішінде шағын бизнес өкілдері көбірек.

ШОБ саласында жұмыспен қамтылғандар саны 492 мың¹⁶, адамды, яғни экономикалық белсенді халықтың¹⁷ 75% құрайды. 2018 жылдан бастап

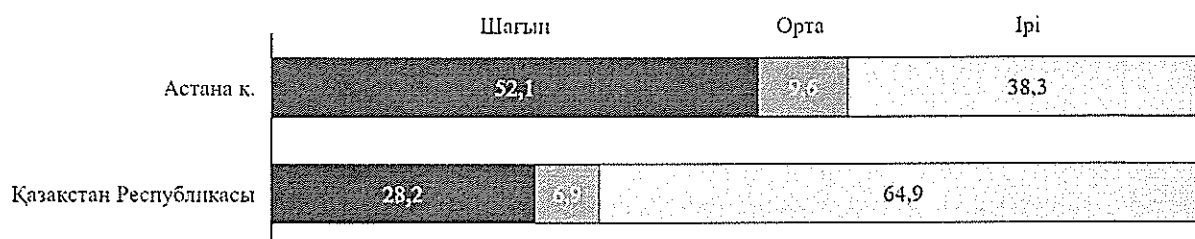
¹⁶ 2023 жылдың басында

¹⁷ Ерлер 16 жастан 63 жасқа дейін, әйелдер 16 жастан 61 жасқа дейін

жұмыс істеп тұрған ШОБ субъектілерінің саны – 63,9%-ға, жұмыс істейтіндер саны – 31,4%-ға, өндіріс көлемі – 52,5%-ға¹⁸ өсті.

Экономикалық қызмет түрлері бойынша ШОБ құрылымында¹⁹ көтерме және болшек сауда (33,9%), құрылыс (10,4%), жылжымайтын мүлікпен операциялар (7,1%), көлік және қойма қызметі (4,9%), кәсіптік, ғылыми және техникалық қызмет (4,9%), өңдеу өнеркәсібі (4,4%), қызметтердің басқа түрлерін көрсету (16,5%).

12-сурет. 2022 жылы бизнес көлемі бойынша ЖҚҚ құрылымы, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Айта кетерлігі, тау-кен және квазимемлекеттік компаниялардың бас кеңселерінің Астанада орналасуы ШОБ имиджін бұзып отыр. Төленген салықтар бойынша ШОБ субъектілерінің талдауы шағын кәсіпкерлік субъектілерінің арасында салықтың айтарлықтай үлесін тау-кен өндіруші компаниялардың өкілдіктері мен квазимемлекеттік сектор компанияларының кеңселері төлейтінін көрсетеді (1-кесте). Орта бизнес субъектілерінің жалпы санынан салықтың 40%-ға²⁰ жуығын квазимемлекеттік сектор төлейді. Бұл кәсіпорындар қалада өнімді шаруашылық қызметін жүргізбейді (өнім шығармайды немесе жаңа жұмыс орындарын ашпайды), негізінен жұмысшылар санын көп қажет етпейтін әкімшілік функцияларды қамтамасыз етумен айналысады. Бұл олардың ШОБ тобында өкілдік етуінің себебі. Бұған қоса, бұл Астанадағы бизнесте мемлекеттің үлкен өкілдік ететінін көрсетеді.

1-кесте. 2021 жылы төленген салықтар бойынша 5 үздік ШОБ субъектісі, %

Ұйым	Шағын бизнес салықтарының үлесі	Сала
Аджип Карачаганак б.в.	7,4%	Тау-кен өнеркәсібі
«Бизон» ЖСШ	3,8%	Сауда
ҚМГ Қарашытапақ	3,3%	Кәсіби қызметтер
Транспортейшн Глобал	3,2%	Машиналар мен жабдықтарды жөндеу
ӨКМ Операторы	1,3%	Қалдықтарды өңдеу
Ұйым	Орта бизнес	Сала

¹⁸ Салыстырмалы бағамен 2022 ж

¹⁹ 2022 жылы жұмыс істеп тұрған ШОБ

²⁰ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

**субъектілерінің
салықтарындағы үлесі**

PSA	23,3%	Сауда
QazaqGaz	18,8%	Сауда
Қазарнаулыэкспорт	6,5%	Сауда
PTC Operator	3,1%	Тасымалдау және қоймалау
Сембол Улусларарасы	3,0%	Құрылыс

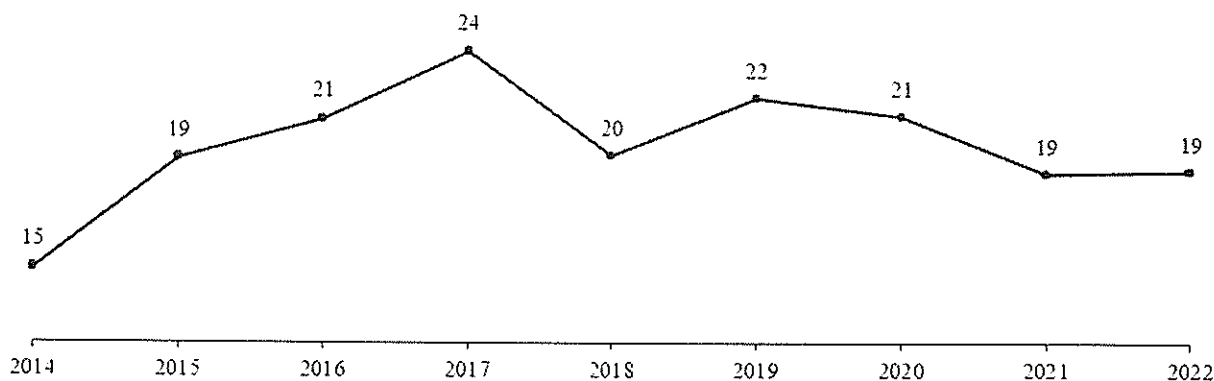
Дерек көзі: ҚР МКК

ҒЗТКЖ және инновациялық қызмет

ҒЗТКЖ және инновациялық қызмет саласында Астана қаласы орташа республикалық деңгейден жоғары көрсеткіштерге ие, бірақ төмендеу динамикасымен сипатталады.

2014–2017 жылдар кезеңінде Астана қаласы инновациялық белсенділіктің оң және өсу динамикасымен ерекшеленді. Алайда 2018 жылдан бастап Астана қаласы жалпы республика бойынша ішкі ҒЗТКЖ шығыстарының жалпы көлеміндегі өз үлесін жоғалтуда (17-сурет). Қазақстан Республикасындағы ҒЗТКЖ-ға жұмсалған ішкі шығыстардың жалпы көлеміндегі Астана қаласының үлесі өсуді тоқтатты, керісінше, 19,5%-дан 18,9%-ға дейін төмендеді.

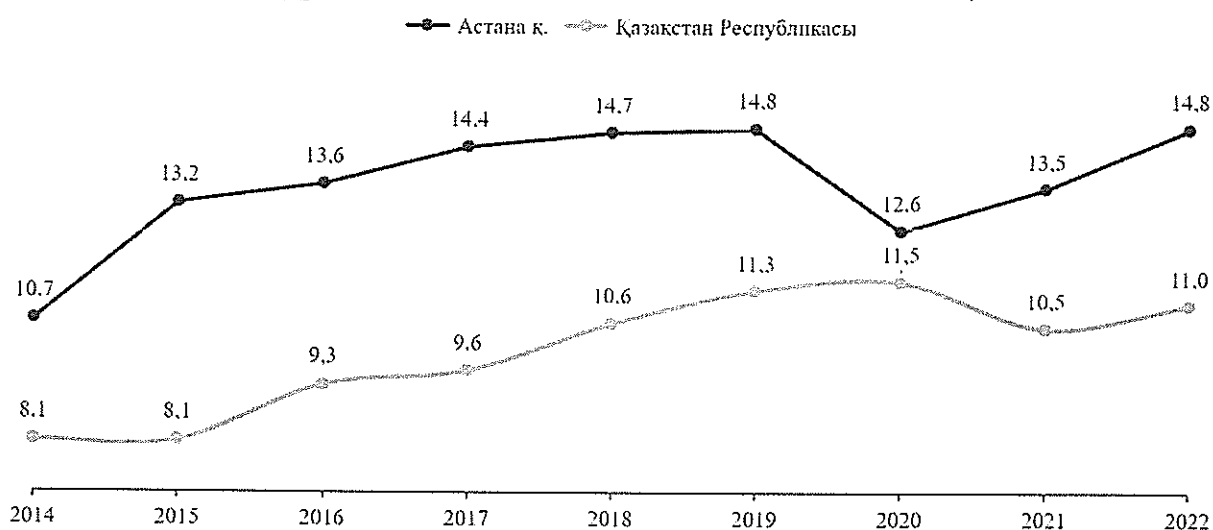
13-сурет. Қазақстан Республикасындағы ішкі ҒЗТКЖ шығындарының жалпы көлеміндегі Астана қаласының үлесі, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Нәтижесінде инновациялық белсенділік деңгейі тоқырауға ұшырап, орташа республикалық деңгейден алшақтық азаяды. Соңғы 5 жылда Астанадағы кәсіпорындардың инновациялық белсенділігінің орташа жылдық өсу қарқыны 0,2%-ды құраса, республика бойынша орташа көрсеткіш 0,9%-ды құрады. Егер 2018 жылы Астанадағы инновациялық белсенділік деңгейі орташа республикалық деңгейден 4,1%-ға асса, 2022 жылы бұл айырмашылық 3,8%-ды құрады (18-сурет).

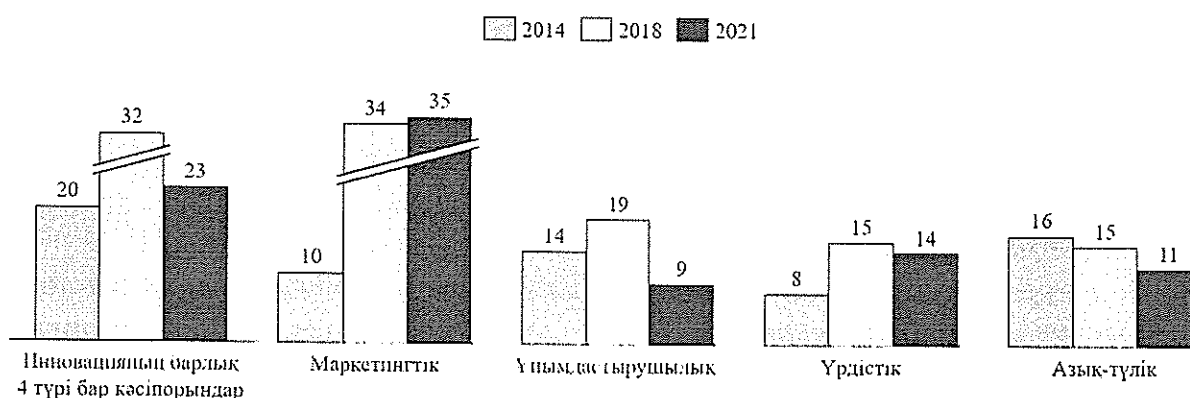
14-сурет. Инновациялық белсенділік деңгейі, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2014–2018 жылдар кезеңінде инновациялық белсенділік өсті, бұл инновациялардың барлық 4 түрі (маркетингтік, ұйымдастырушылық, процесс және өнім) бар кәсіпорындар санының өсуімен расталады. Алайда 2018-2021 жылдар кезеңінде еліміздегі барлық 4 инновация түрі бар кәсіпорындардың жалпы санындағы күрделі кәсіпорындардың үлесі 1,4 есеге азайды (19-сурет). Инновациялық белсенділіктің өсуі маркетингтік инновациялары бар кәсіпорындарда ғана байқалды, ал ұйымдастырушылық, өнім және технологиялық инновациялары бар кәсіпорындарда инновациялық белсенділік төмендеді.

15-сурет. Қазақстан Республикасының инновациялық белсенділігінің негізгі көрсеткіштеріндегі Астана қаласының үлесі, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Іскерлік климатты бағалау²¹

Астана қаласындағы бизнес-климатты және бизнесті жүргізу үшін жағдайдың сапасын бағалау қоғамдық талқылаулар²² мен 2019 жылғы Doing Business²³ және «Бизнесті жүргізудің жеңілдігі» рейтингтеріне негізделген 30 компания басшыларының мамандандырылған сауалнамасы негізінде жүргізілді

Жалпы, бизнес өкілдері қаладағы бизнес ахуалды оң бағалайды (96%), 91% бизнестің қазіргі жағдайына қанағаттанған. Респонденттердің 35%-ы өткен жылмен салыстырғанда бизнесті дамытуда ілгерілеушілік жоқтығын атап өтсе, 89%-ы келесі жылы бизнестің өсуін болжайды. Алдағы 3 жылда кіріс пен қызметкерлер санының өсу перспективалары да оң бағаланады (тіісінше 94% және 68%).

Сауалнамаға қатысқан компания басшыларының жартысы нарықта күшті бәсекелестік бар, 20%-ы бірнеше күшті бәсекелестер бар дейді, ал 23%-ы әлсіз немесе мүлдем жоқ дейді. Тек 7%-ы бір басым бәсекелестің бар екенін көрсетті. Респонденттердің 57%-ы Астанада орналасқан компанияларды басты бәсекелес ретінде атаса, 33%-ы Қазақстанда өндірісі жоқ шетелдік компанияларды, 23%-ы Қазақстанның басқа қалалары мен облыстарының компанияларын атады²⁴.

Өнімді өндіру мен қызметтерді көрсетудегі бизнестің негізгі бәсекелестік артықшылықтары жоғары сапа (60%), технологиялық көшбасшылық (33%), салыстырмалы түрде төмен шығындар (30%), тұтынушыларға қызмет көрсетудің жоғары деңгейі (30%)²⁵ болып табылады.

Бизнес-климатты неғұрлым егжей-тегжейлі бағалау 6 бағыт бойынша жүргізілді: нарыққа қол жеткізу және бәсекелестік; адам ресурстары мен дағдылары; қаржылық ресурстар; инфрақұрылым; жер және жылжымайтын мүлік; әкімшілік реттеу.

«Нарыққа қол жеткізу және бәсекелестік» саласында шикізат пен материалдардың сапасы, тарату арналарына қолжетімділік және шикізат пен материалдарды жеткізушілердің қолжетімділігі сияқты факторлар төмен балл алды. Машиналар мен жабдықтарды жеткізушілердің қолжетімділігі, саладағы бәсекелестік, іскерлік қызмет көрсетушілердің қолжетімділігі және технологиялық базаның жаңашылдығы жоғары бағаланды.

«Адам ресурстары мен дағдылары» саласында негізгі қызмет үшін білікті менеджерлер мен мамандар тапшылығы байқалады. Кәсіпкерлікті дамытуға арналған мамандандырылған білім беру бағдарламаларының қолжетімділігі де нашар бағаланады. Негізгі қызмет үшін кіші кадрлардың болуы, қолдау қызметінің мамандарының болуы және бизнесті дамытуға

²¹ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

²² Экономикалық өсу драйверлерін жұртшылықпен талқылау нәтижелері. дөңгелек үстел №1, 26.04.2019 ж

²³ Doing Business рейтингі 2020 жылдан бері жүргізілмейді

²⁴ Бірнеше жауап нұсқаларын көрсетуге болатын болды.

²⁵ Екіден артық жауап нұсқасын көрсетуге болды

арналған мамандандырылған білім беру бағдарламаларының сапасы бойынша жағдай біршама қолайлы болғанымен, соған қарамастан жақсартуға айтарлықтай мүмкіндіктер бар.

«Қаржылық ресурстар» саласы барлық зерттелген факторлар бойынша, соның ішінде қысқа мерзімді кезеңге (1 жылға дейін), орта мерзімді кезеңге (1 жылдан 3 жылға дейін) және ұзақ мерзімді кезеңге (3 жылдан астам). қаржылық ресурстардың қолжетімділігі бойынша төмен баға алды. Ең төменгі рейтинг бизнесті бастау үшін қаржыландырудың қолжетімділігіне берілді.

«Инфрақұрылым» бағыты бойынша көліктік-логистикалық инфрақұрылымның, оның ішінде әуе қозғалысының сапасына «ортадан жоғары» баға берілді. Энергетикалық инфрақұрылым бойынша энергия қуатының болуы және электр энергиясының құны төмен баға алды, дегенмен электрмен жабдықтау сапасы орташадан жоғары. Коммуналдық инфрақұрылым саласында мемлекеттік қызметтердің қолжетімділігі мен құнына төмен бағалар беріледі, сонымен бірге олардың сапасы да орташадан жоғары бағаланады.

«Жер және жылжымайтын мүлік» бағыты көптеген факторлар бойынша, әсіресе жер учаскелерінің, бөлшек сауда, өндірістік және қоймалық үй-жайлардың болуы бойынша төмен бағаға ие. Көрменің және кеңсенің қолжетімділігі орташа баға алды. Кәсіпкерлер жер телімдерінің бар-жоғы туралы ақпараттың жоқтығын және оны алудың қиындығын, бұл инвесторлар үшін өзекті мәселелердің бірі екенін атап өтті.

«Әкімшілік реттеу» саласында ең төмен бағаланған салалар құрылысқа рұқсаттардың болуы және салықтық әкімшілендіру болып табылады. Құқық қорғау органдарының тексеру сапасы ең жоғары бағаға ие болды. Әкімшілік кедергілер деңгейі, салық органдарымен өзара іс-қимыл, республикалық салықтық реттеу, сыбайлас жемқорлық деңгейі, тексеруші органдардың тексерулері сияқты факторлар орташа рейтингке ие болды.

Дамудағы мүмкін болатын кедергілердің²⁶ ішінде білікті кадрларды іздеу және қаржыландыру негізгі болып табылады. Соған қарамастан, сауалнамаға қатысушылар соңғы үш жылда барлық кедергі түрлері бойынша жағдайдың жақсарғанын атап өтті.

Әкімдік қызметінің басым бағыттары ретінде бизнес өкілдері қаржыландырудың қолжетімділігін арттыруды, білім беруді дамытуды және сапасын арттыруды, экспортты ынталандыруды және жаңа нарықтарға шығуды қолдауды атап өтті. Республикалық қолдау бағдарламалары тиімді, бірақ оларды сауалнамаға қатысқан компаниялардың жартысынан сәл астамы ғана пайдаланады (56%). Сонымен қатар, компаниялардың 20% олардың қолжетімділігі туралы мүлде білмейді.

---

²⁶ Білікті кадрларды табу, қаржыландыруды тарту, жылжымайтын мүлік, сыбайлас жемқорлық, инфрақұрылым, жосықсыз бәсеке, нормативтік талаптар

Дөңгелек үстел барысында жобаларды жүзеге асыруда шығармашылық бизнесті қолдау мәселелерінде әкімдіктің әрекетсіздігі, сондай-ақ әкімдіктің және басқа да ұйымдардың веб-сайтындағы ақпаратқа қол жеткізудің қиындығы айтылды. Қолдау институттарының тиімділігіне қатысты ұйымдар қызметінің қайталануы, мекемелердің бытыраңқылығы, қолдаудың «бір терезенің» жоқтығы атап өтілді. Шетелдік инвесторлар үшін шет тілінде қызмет алуда қиындықтар туындайтыны да айтылды.

Кәсіпкерлік субъектілері қалада кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде ақпараттың асимметриялылығымен немесе қолжетімсіздігімен, мемлекеттік қызметтерді жеткіліксіз тиімді және ашық емес көрсетумен байланысты қажетсіз транзакциялық шығындарға ұшырайды. «Бизнес жүргізудің жеңілдігі»²⁷ рейтингінде Астанада ШОБ субъектілерін тексеру санының өсу қарқыны және жергілікті атқарушы органдар қызметінің тиімділігі төмен. Doing Business 2019 субұлттық рейтингінде елорда мүлікті тіркеу, электр энергиясын жүргізу және құрылысқа рұқсат алу бойынша төмен позицияларға ие болып, Қазақстан Республикасының 16 өңірінің арасында 10-шы орында болды.

1.1.4. Халықтың әл-ауқаты

Әл-ауқаттың талдауы оның деңгейінің төмендеуін көрсетеді. Халықтың табысы мен жалақысының өсімі Алматы қаласы мен республикалық көрсеткіштен артта қалды. Халықтың жалдамалы жұмыстан түскен табысының үлесі азайып, өзін-өзі жұмыспен қамтығандар мен әлеуметтік трансферттердің үлесі артып келеді. Шығындар құрылымында азық-түлік шығындарының үлесі өсуде, ал тауарлар мен қызметтерге шығындардың үлесі қысқаруда. Қолда бар табыстың азаюы халық жинақтарының өсу қарқынынан көрінеді. Бұл көп жағдайда жұмыспен қамтылған халықтың еңбекақысы төмен және орташа салаларда шоғырлануымен байланысты.

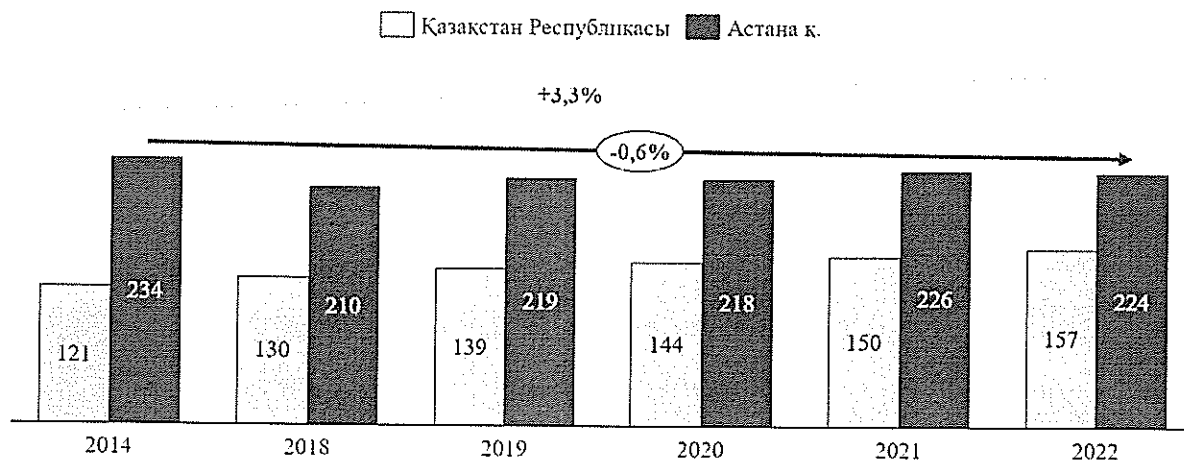
Халықтың табысы

2022 жылы Астана тұрғындарының жан басына шаққандағы орташа айлық табысы²⁸ нақты бағамен (20-сурет) 2014 жылдан бастап жыл сайын орта есеппен 0,5%-ға төмендеді, ал Қазақстан Республикасында олар жыл сайын +3% га өсті. 2018 жылдан бастап елорда тұрғындарының жан басына шаққандағы орташа айлық ақшалай табысы 2022 жылға қарай 24 мың теңгеге өсті. 2022 жылы Астанада халықтың орташа табысы ел халқының табысынан 30 пайызға жоғары.

²⁷ Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігімен есептелген, 2017 жылға рейтинг

²⁸ Халықтың жан басына шаққандағы орташа айлық ақшалай табысы сауалнама нәтижелерін ұлттық шоттар жүйесінің деректерімен салыстыру арқылы макродеңгейдегі мәліметтерді пайдалана отырып бағаланады.

16-сурет. Халықтың жан басына шаққандағы орташа айлық ақшалай табысы нақты мәнде 2022 жылғы бағалар, мың теңге

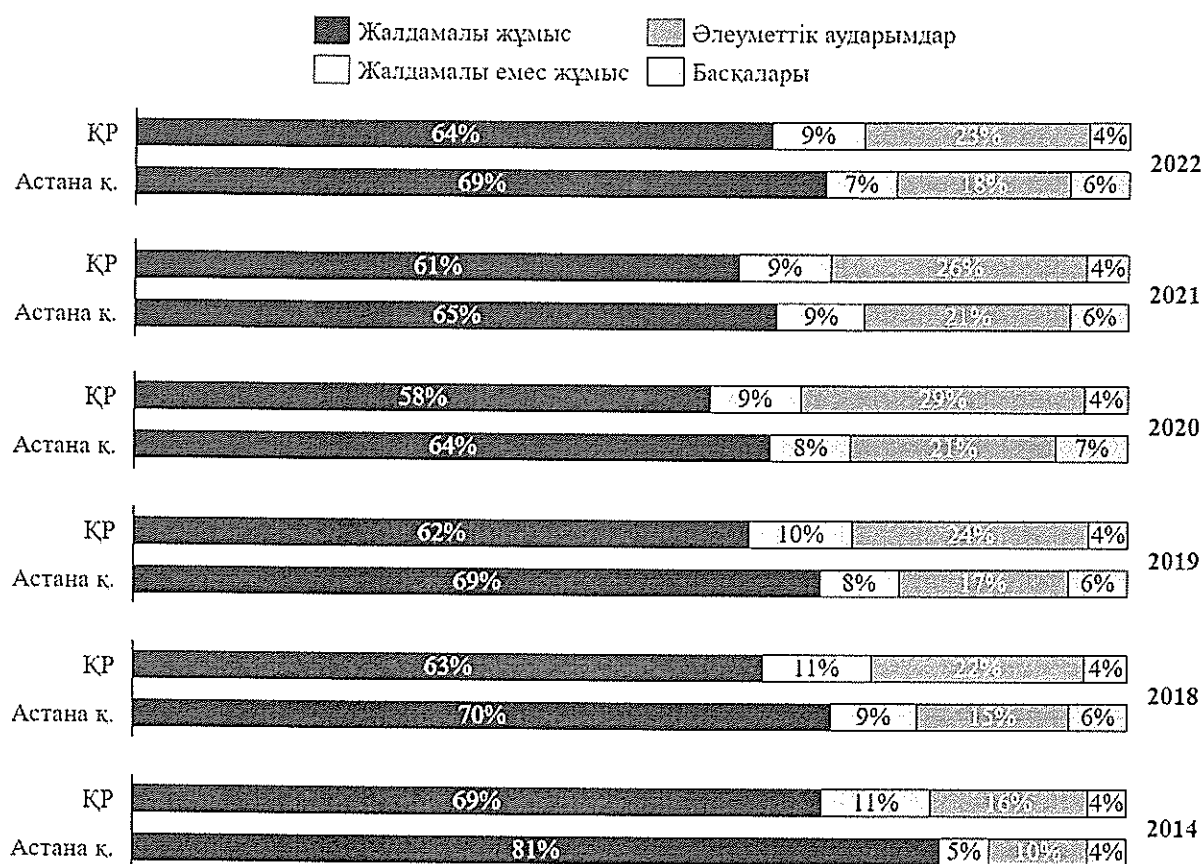
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Халықтың негізгі табыс көзі еңбек қызметі болып табылады (21-сурет). Әлеуметтік трансферттер²⁹ 2014 жылмен салыстырғанда 8%-ға өсіп, 2022 жылы ақшалай кірістің 18%-ын қамтамасыз етті. Осы кезеңде жұмыспен қамтудан түскен табыс үлесі азайып, өзін-өзі жұмыспен қамтудан түсетін үлес өсті. 2014 жылы Астана қаласы мен Қазақстан Республикасының табыс құрылымында айтарлықтай айырмашылық болды. Соңғы 9 жылда айырмашылық тегістелді, ал 2022 жылға қарай елорда тұрғындарының кіріс құрылымы ел көрсеткішімен салыстырыла алатындай болады.

²⁹ Зейнетақы, жәрдемақы, шәкіртақы, АӘК және тұрғын үй көмегі

17-сурет. Халық табысының құрылымы, %

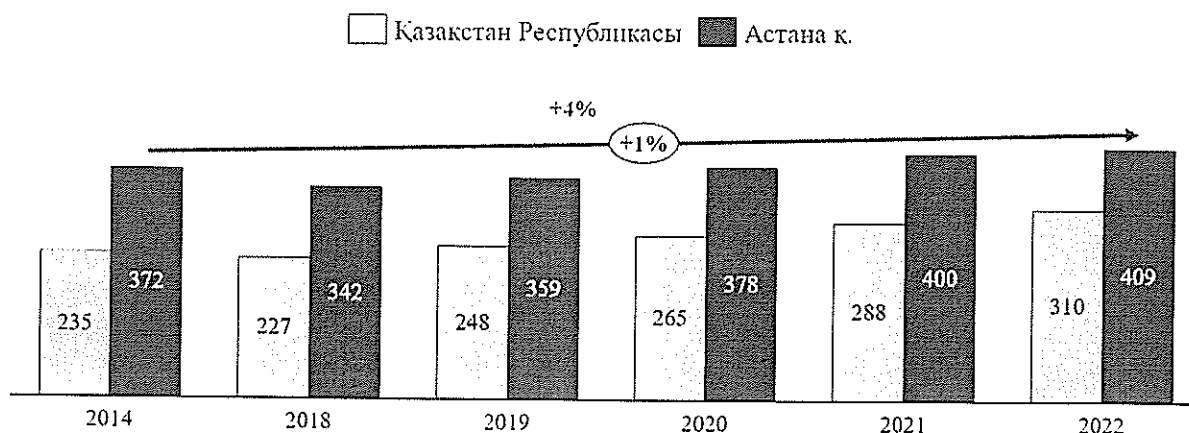
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Еңбекақы

Қаладағы нақты орташа жалақы өсімі Қазақстан Республикасына³⁰ қарағанда төмен (22-сурет және 23-сурет). Бұл ретте Астанадағы орташа жалақының деңгейі нақты мәнде Қазақстан Республикасы бойынша 2022 жылғы орташа көрсеткіштерден 24%-ға (2018 жылы 36%) асып түседі.

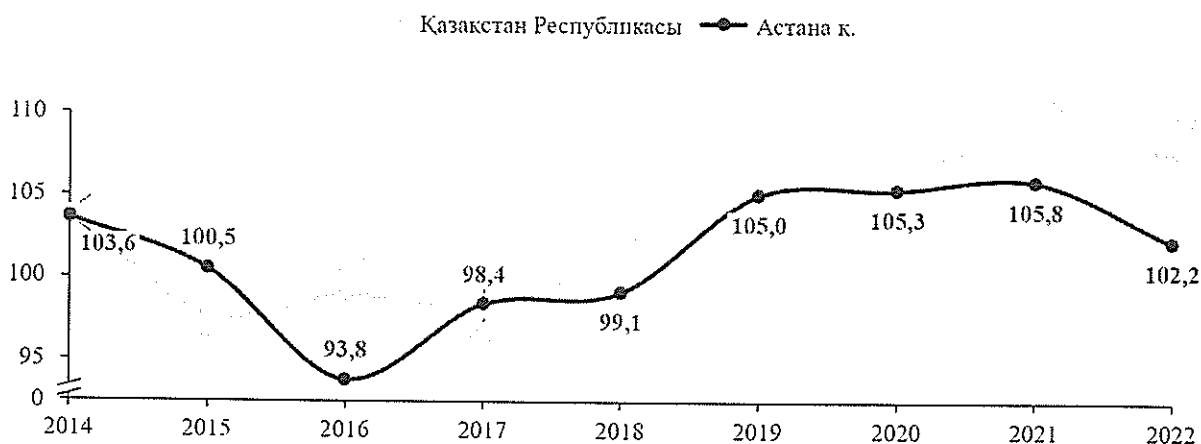
³⁰ Соңғы 10 жылдағы халық табысының төмендеуі және соңғы 5 жылдағы жалақының төмендеуі көрсеткіштерді өлшеудегі әдістемелік тәсілдердің айырмашылығымен байланысты, мұнда табыс үй шаруашылығын зерттеу нәтижелері бойынша өлшенеді, ал жалақы кәсіпорындар ұсынған деректер негізінде өлшенеді

18-сурет. 2022 жылғы бағалармен нақты орташа айлық жалақы³¹, мың теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

19-сурет. Нақты жалақының өзгеруі³², өткен жылмен салыстырғанда %

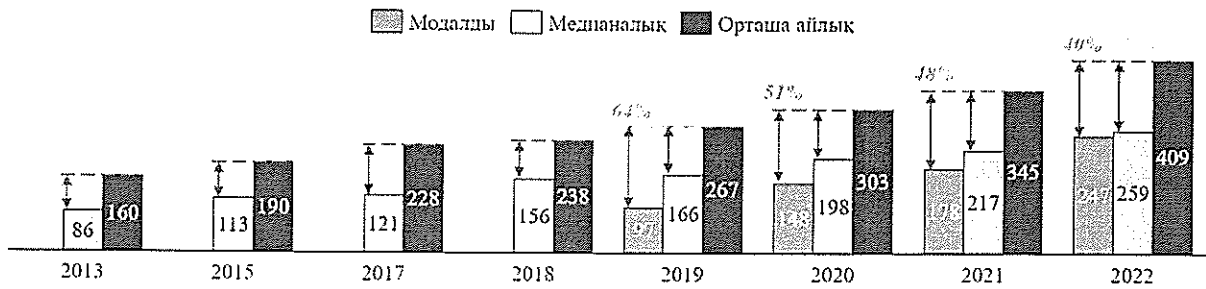
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Халықтың жалақысының деңгейін көрсететін неғұрлым объективті көрсеткіштер медиандық және модальды жалақы болып табылады. Олардың Астанадағы мөлшері 2022 жылғы орташа жалақыдан 1,6 есеге дерлік төмен (24-сурет). Бірақ орташа және медиандық және модальды жалақы арасындағы алшақтықты азайтудың оң үрдісі байқалады, бұл еңбек нарығындағы теңсіздіктің азайғанын көрсетеді.

³¹ Кәсіпкерлік қызметпен айналысатын шағын кәсіпорындарды қоспағанда

³² Кәсіпкерлік қызметпен айналысатын шағын кәсіпорындарды қоспағанда

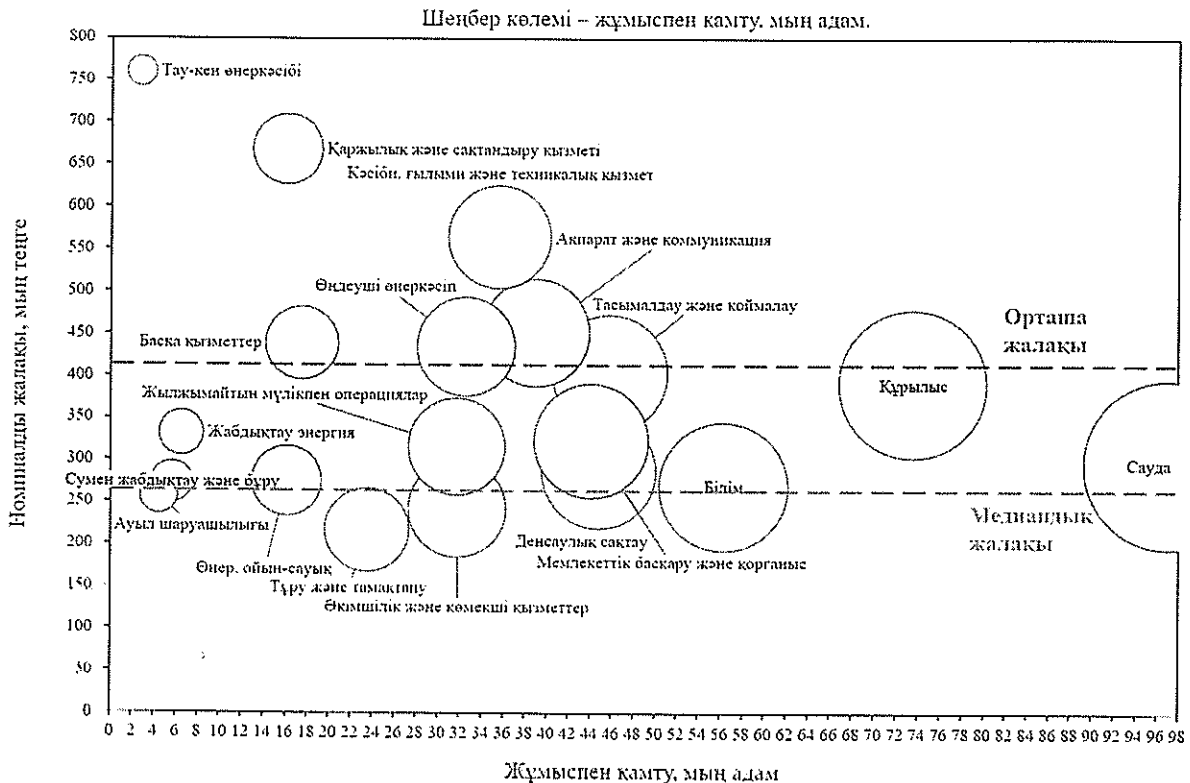
20-сурет. Номиналды мәндегі орташа, медиандық және модальды жалақы³³, мың теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2022 жылы жұмыспен қамтылған халықтың едәуір бөлігі сауда, білім беру, денсаулық сақтау және мемлекеттік басқару сияқты жалақысы негізінсіз төмен салаларда шоғырланған (25-сурет). Тау-кен өнеркәсібі, кәсіби қызмет көрсету, қаржы, ақпарат және байланыс сияқты орташа жалақыдан жоғары салалар 2022 жылы жұмыспен қамтылған халықтың 23%-ын ғана жұмыспен қамтыды.

21-сурет. Жұмыскерлерді сала бойынша орташа айлық номиналды жалақысын ескере отырып бөлу, 2022 ж.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

³³ Модальды жалақы туралы деректер 2019 жылдан бері жарияланып келеді. Кәсіпкерлік қызметпен айналысатын шағын кәсіпорындарды қоспағанда

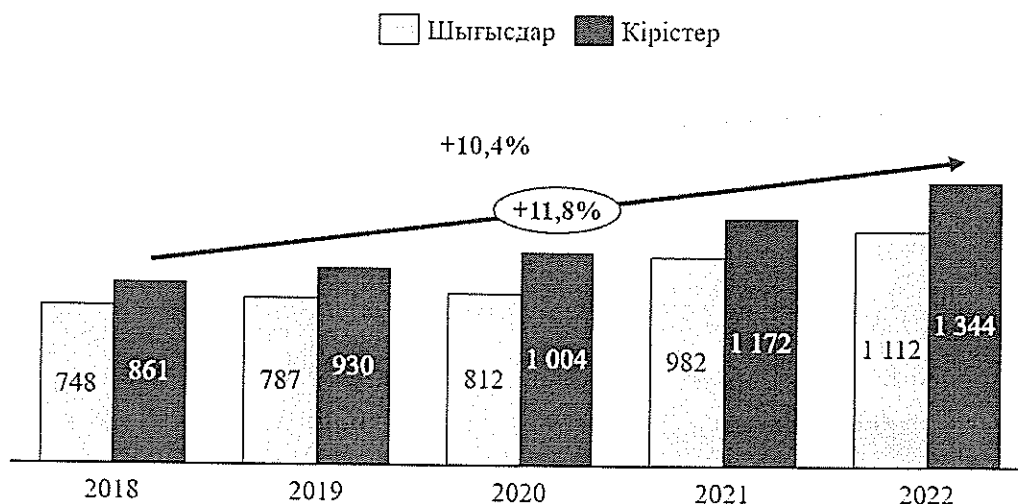
2023 жылдың желтоқсандағы жағдай бойынша Астанада 2,2 мың бос жұмыс орны³⁴ бар. Оның ішінде тұрақты жұмыс сипаты бар және жалақы деңгейі орташадан³⁵ жоғары сапалы бос орындар 35 бос орынды құрайды. Жалақы деңгейі медианадан³⁶ жоғары бос жұмыс орындары шамамен - 197. Тиісінше, электронды қолжетімділіктегі бос орындардың 89 пайызы сапасыз.

Астанада жұмыссыздық деңгейі 4,4% немесе 2023 жылдың 3-тоқсанында 30,6 мың адамды құрады. Бос жұмыс орындарының санын ескерсек, жұмыссыз халықтың 7 пайызының ғана жұмыс табуға мүмкіндігі бар. Дегенмен, қолжетімді бос орындар жалақысы төмен болғандықтан тартымды емес. Астана қаласында жұмыс орындарының саны мен сапасына қатысты мәселелер бар.

Халықтың шығындары

Жеке табыс 2018–2022 жылдар кезеңінде номиналды бағамен орташа алғанда 11,8%-ға өсті, ал шығыстар 1,4%-ға баяу қарқынмен өсті (26-сурет).

22-сурет. Халықтың номиналды бағадағы ақшалай шығындары мен кірістері, мың теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

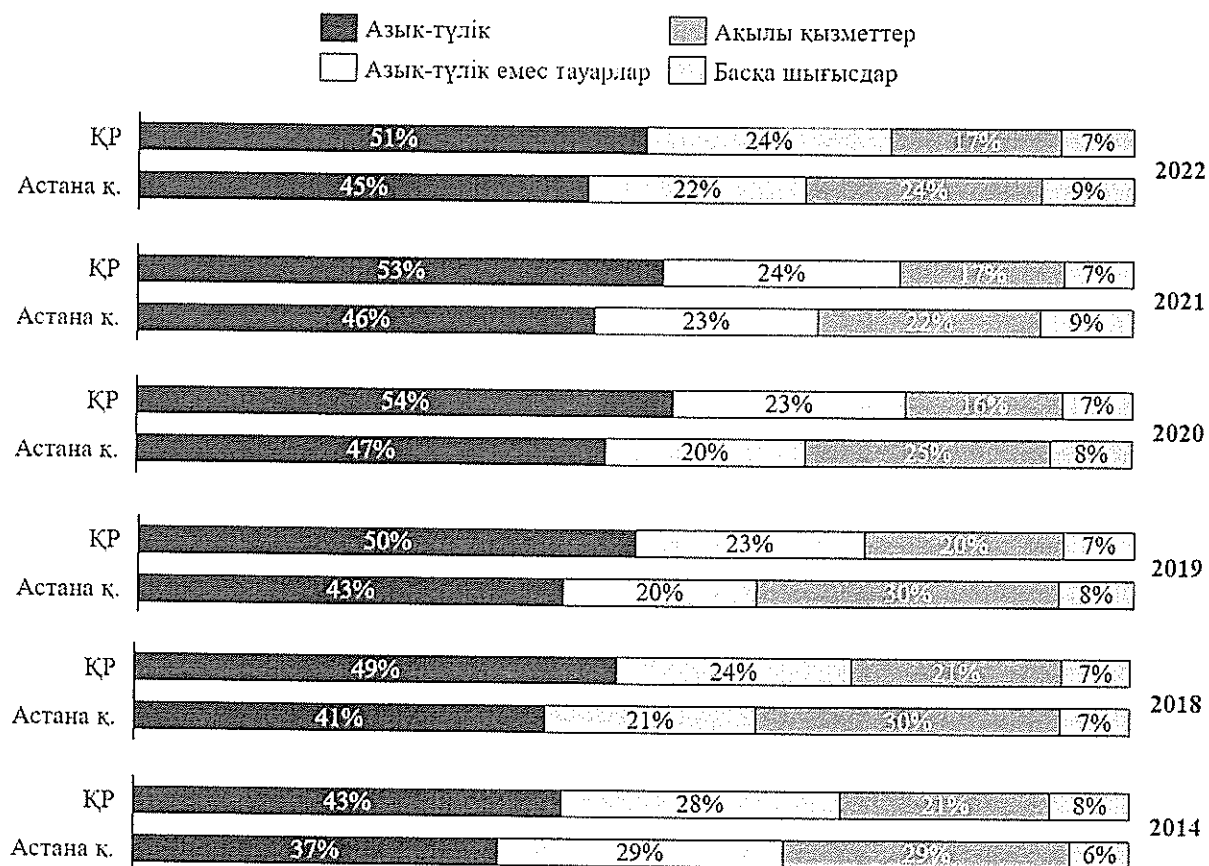
Үй шаруашылықтары шығындарының жалпы құрылымында астана тұрғындарының 2022 жылы азық-түлік өнімдеріне жұмсалған басым шығындары 45%-ды құрады (27-сурет). Осыған ұқсас жағдай 2014 жылы да байқалған. Астана қаласы мен Қазақстан Республикасы халқының шығындарының құрылымы үшін соңғы 9 жылдағы үрдіс азық-түлік емес тауарлар мен ақылы қызметтерге шығындардың қысқаруы және азық-түлік тауарларына шығындардың өсуі болды.

³⁴ Электронды еңбек биржасы enbek.kz

³⁵ 2023 жылдың 3-тоқсанында Астана қаласының орташа жалақысы Қазақстан Республикасының ҚР СЖРА ҰСБ деректері бойынша 460 мың теңгені құрады.

³⁶ Астана қаласы бойынша 2023 жылға арналған орташа жалақы Қазақстан Республикасы ҚР СЖРА ҰСБ деректері бойынша 297 мың теңгені құрады.

23-сурет. Үй шаруашылықтарының кассалық шығындарының құрылымы, %

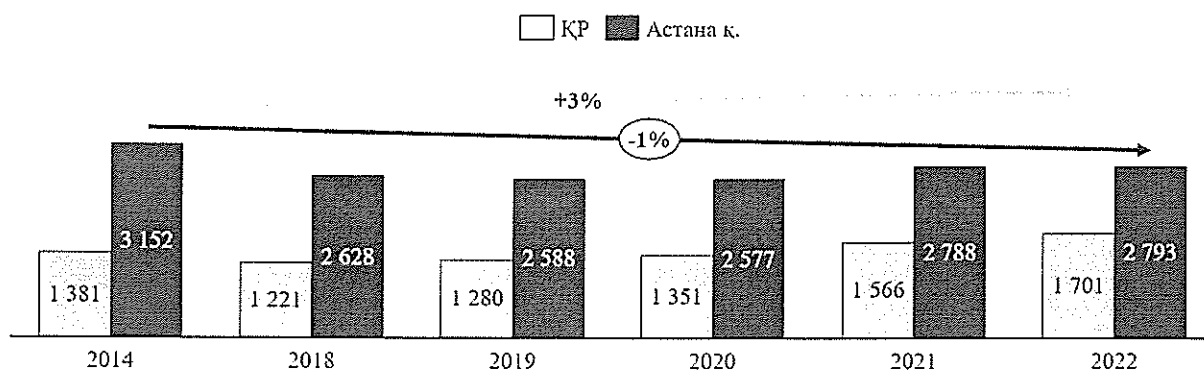

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Жеке тұлғалардың жинақтары

Жеке тұлғалардың доллармен есептеген жинақтарының көлемі әл-ауқат деңгейін көрсететін жанама көрсеткіштердің бірі болып табылады. 2014-2022 жылдар аралығында Қазақстан Республикасы халқының жинақтары жыл сайын орта есеппен 3%-ға өсті (28-сурет).

24-сурет. Жеке тұлғалардың жан басына шаққандағы жинақтары³⁷, мың АҚШ доллары, жыл қорытындысы бойынша

Дерек көзі: ҚР Ұлттық банкі

1.1.5. Өмір сапасы

Өмір сапасын талдау денсаулық сақтау, білім беру, тұрғын үйге қолжетімділік, қоғамдық инфрақұрылымға қолжетімділік, мәдениет, экология және қауіпсіздікті қоса алғанда, халық өмірінің әртүрлі салаларын қамтиды.

Білім беру сапасына қатысты мәселелер негізінен мектепке дейінгі және мектептегі білім беру жүйесіне айтарлықтай қысым жасаумен байланысты, бұл қала билігінің алдына қазір де, таяу болашақта да қиындық туғызады. Жоғары білім қала университеттерінің көпшілігінің бәсекеге қабілеттілігінің төмендігімен сипатталады. Білім беру сапасын арттыру білім беру ұйымдарының нашар материалдық-техникалық жарақтандырылуына және педагогикалық қызметкерлердің жалақысының төмен болуына байланысты білім беру саласын қаржыландыруды ұлғайтуды талап етеді. Орта білімнен кейінгі білім беру сапасын арттырудың тағы бір резерві – оқытудың практикалық құрамдас бөлігі мен бизнес пен оқу орындары арасындағы байланысты нығайту.

Денсаулық сақтау саласында сапа проблемалары денсаулық сақтау инфрақұрылымына жоғары жүктемемен де, медициналық қызмет көрсету деңгейіне теріс әсер ететін медициналық персоналдың төмен деңгейімен де, аурулардың алдын алуға жүйелі көзқарастың болмауымен де байланысты.

Өмір сүру сапасының негізгі проблемаларының бірі - тұрғын үйге қолжетімділіктің төмендігі. Жаңа тұрғын үйлерді пайдалануға берудің жоғары қарқынына қарамастан, тұрғын үйді жалға алу немесе сатып алу шаруашылық шығындарының айтарлықтай үлесін құрайды.

³⁷ Резидент еместердің ағымдағы шоттарын есепке алмағанда, жылдың аяғындағы жағдай бойынша түпкілікті айналымды ескере отырып, жеке тұлғалардың депозиттері мен ағымдағы шоттары

Қалалық ортаның сапасы айтарлықтай жақсартуларды талап етеді: архитектуралық ландшафтық шешімдердің сапасы мен қоғамдық кеңістіктердің жай-күйіне қатысты мәселелер анықталды.

Қаладағы қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету саласында цифрлық құралдар мен ақпараттық жүйелердің бөлшектенуі, өртке қарсы инфрақұрылымның тозуы мен жеткіліксіздігі, сауда объектілерінде, көпқабатты тұрғын үй кешендерінде, жеке тұрғын үйлерде өрт қауіпсіздігі нормаларын бұзу, тұрғындардың полицияға сенімсіздігі. Дегенмен қала билігінің қауіпсіздік тәуекел факторларын төмендету бөлігінде заңнамалық және реттеушілік қызметте мүмкіндіктері шектеулі. Бұл факторлар қауіпсіздікті тиімді қамтамасыз етуге кедергі келтіреді.

Экология саласында ауаның, судың және топырақтың ластану проблемалары анықталды.

Денсаулық сақтау

Соңғы 9 жылда денсаулық сақтау жүйесі қызметінің негізгі көрсеткіштері аралас көріністі көрсетті.

2014 жылдан 2022 жылға дейін өмір сүру ұзақтығының артуы астана бойынша 3%-ды және Қазақстан Республикасы бойынша 4%-ды құрады (29-сурет). 2022 жылға қарай Астанадағы көрсеткіштегі айырмашылық республикалық көрсеткіштен 3 жылға жоғары.

2014-2022 жылдар аралығында Астана қаласында нәресте өлімі болмашы 1%-ға, Қазақстан Республикасында 22%-ға төмендеді (30-сурет).

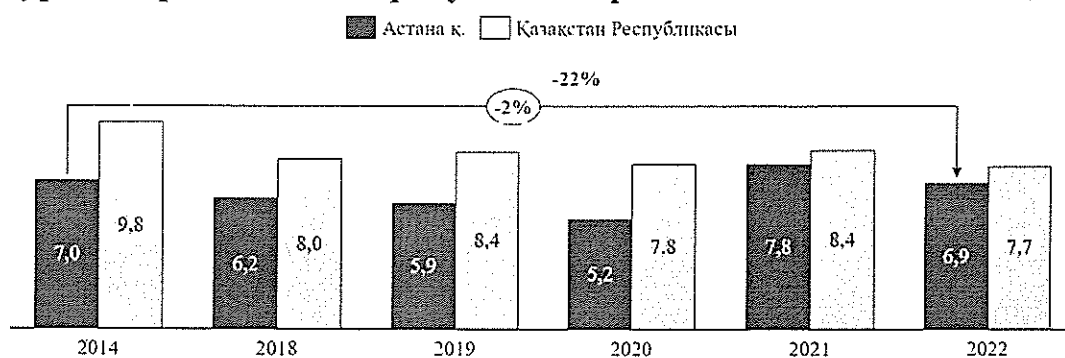
Ана өлімінің динамикасы соңғы жылдары біркелкі емес, тұтастай алғанда елордада және республика бойынша көрсеткіш өсті (31-сурет).

25-сурет. Туған кездегі болжалды өмір сүру ұзақтығы, жылдар

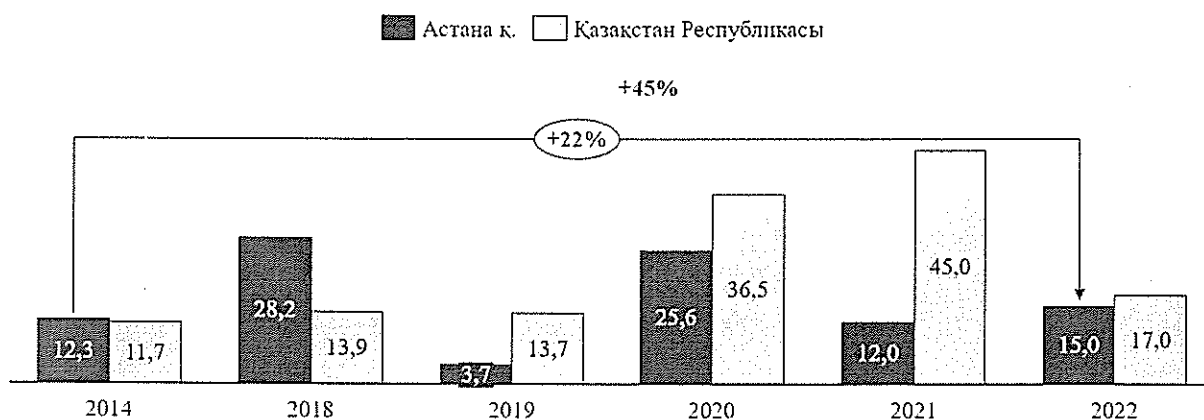
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

26-сурет. Нәресте өлімі, тірі туылғандардың 1 мыңға шаққанда, адам

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

27-сурет. Ана өлімі, 100 мың туғанға шаққанда, адам.

Дерек көзі: ҚР Денсаулық сақтау министрлігі

2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмысына сүйенсек, қала тұрғындарының қаладағы денсаулық сақтау қызметіне көңілі толмайтыны анықталды. Астананың өмір сапасы стратегиясын әзірлеу аясында жүргізілген сауалнамаға³⁸ сәйкес, медициналық көмек қаладағы ең көп айтылған проблемалық салалардың 3-ші орнында тұр – жауаптардың 45,5%³⁹.

Астанада ЭЫДҰ елдерімен амбулаториялық-емханалық көмекті қаржыландыру деңгейінде айтарлықтай олқылықтар болды. ЭЫДҰ елдеріндегі шығындар Астанадағыдан 11 есе жоғары болды (жсан басына шаққанда 1281 АҚШ доллары және 118 АҚШ доллар тиісінше)⁴⁰.

2019 жылы жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмыстары бойынша медициналық ұйымдардың кадрлық деңгейі төмен деңгейде болды. Жалпы жетіспеген тәжірибелік дәрігерлер саны 60, терапевтер мен педиатрлар 75, медбикелер – 396. Медициналық-санитарлық алғашқы көмек мамандарының (бұдан әрі – МСАК) жүктемесі стандарттан орта есеппен 47%-ға жоғары болды (стандарт 1500 болса, нақты саны МСАК учаскесіне 2200 адамды

³⁸ 2019 жылдың қаңтар-ақпан айларында Астананың барлық аудандарындағы 1000-нан астам тұрғынға жүргізілген сауалнама нәтижелері.

³⁹ Жауап берушілер 3 жауап нұсқасын таңдай алады

⁴⁰ «Астана қаласының Қоғамдық денсаулық сақтау басқармасы» ММ 2017 жылғы мәліметтері бойынша

құрады). Мамандандырылған мамандар арасында ересек тұрғындар үшін эндокринологтар (21), невропатологтар (12,25) және офтальмологтар (11,5) және балалар үшін эндокринологтар (18) және кардиологтар (12) жетіспеді⁴¹.

Денсаулық сақтау саласындағы орташа жалақы қаладағы орташа айлық жалақыдан 33%-ға төмен болды (денсаулық сақтау саласында 160 мың теңге, қала бойынша орта есеппен 238 мың теңге). Медицина қызметкерлерін тұрғын үймен қамтамасыз ету деңгейі төмен болды⁴².

МСАК-тің бар қуаты бүкіл халыққа қызмет көрсетуге жеткіліксіз болды. Жоспарланған өнімділік ауысымына 6869 адамды құраса, нақты жүктеме 9673 адамды құрады – 1,4 есе артық.

Медициналық мекемелердің аумақтық қолжетімділігі нашар болды – 101 мың адамның 20 минуттық жерге жаяу жүретін жолы болмады.

Аурулардың бастапқы кезеңдерінде, әсіресе онкологияда алдын алу және емдеу жүйесі жеткіліксіз дамыған. Қатерлі ісіктерді ерте кезеңдерде (1-2 кезең) анықтау көрсеткіші 57,7% құрады, бұл ЭЫДҰ орташа көрсеткішінен (79,8%) 22,1 пайыздық мөлшерлемеге төмен⁴³.

Астана қаласы тұрғындарының аурушандығының негізгі себебі (29,6%) респираторлық аурулар болды. Астана қаласы тұрғындары арасындағы өлім-жітімнің негізгі себебі (35,3%) қан айналым жүйесінің аурулары (бұдан әрі – ҚЖА) болды. Айта кету керек, 2011–2016 жылдары ҚЖА аурушандығы 15%-ға төмендеген⁴⁴.

2019 жылы жүргізілген зерттеуге сәйкес, қала тұрғындары салауатты өмір салтын ұстануға бейім емес⁴⁵. Халық арасында темекі шегетіндердің үлесі жоғары болды – 27%, бұл дамыған қалалардағы⁴⁶ орташа көрсеткіштен 11 п.м. жоғары (16%) және дене белсенділігінің төмен деңгейі (спортпен тұрақты айналысатын адамдардың үлесі – 28%, бұл дамыған қалалардағы⁴⁷ орташа көрсеткіштен 21 п.м. төмен).

Білім беру

Қалалық мектепке дейінгі білім беру жүйесінің алдында тұрған басты мәселе 9 жыл ішінде (2014–2022) балабақшалардағы балалар санының 1,8 есеге артуы болды. Нәтижесінде мектепке дейінгі мекемелерге жүктеме артты: елордадағы мектепке дейінгі мекемелердің жалпы санының ұлғаюына қарамастан, әлі де бір мектепке дейінгі мекемеге республикалық көрсеткіштен 1,5 есе көп бала келеді (32-сурет).

⁴¹ «Астана қаласының Қоғамдық денсаулық сақтау басқармасы» ММ 2017 жылғы мәліметтері бойынша

⁴² Денсаулық сақтау мамандарымен сұхбат негізінде жұмыс тобын талдау

⁴³ «Астана қаласының Қоғамдық денсаулық сақтау басқармасы» ММ 2017 жылғы мәліметтері бойынша

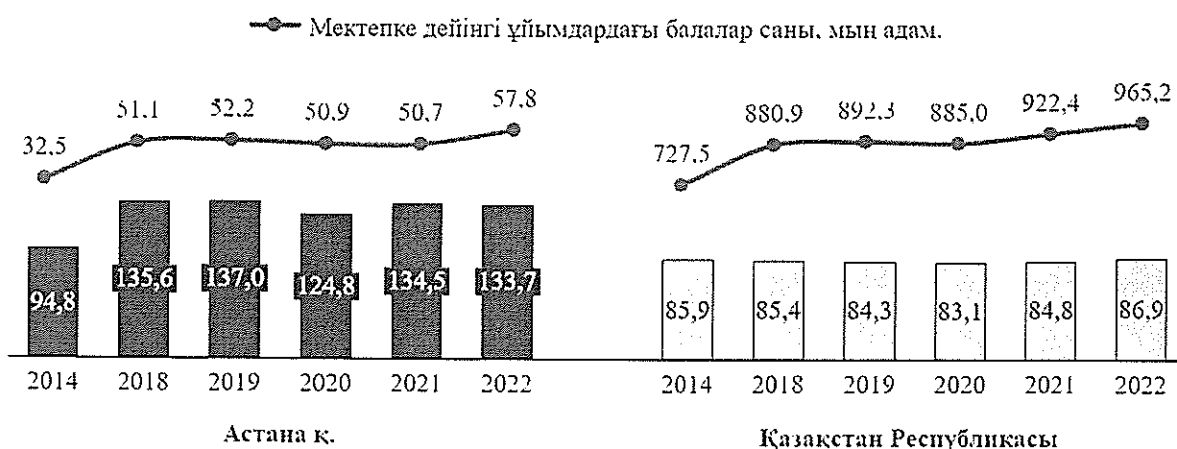
⁴⁴ «Астана қаласының Қоғамдық денсаулық сақтау басқармасы» ММ 2017 жылғы мәліметтері бойынша

⁴⁵ 2019 жылдың қаңтар-ақпан айларында Астананың барлық аудандарындағы 1000-нан астам тұрғынға жүргізілген сауалнама нәтижелері

⁴⁶ Берлин, Лондон, Лос-Анджелес, Гонконг, Сингапур

⁴⁷ Берлин, Лондон, Лос-Анджелес, Гонконг, Сингапур

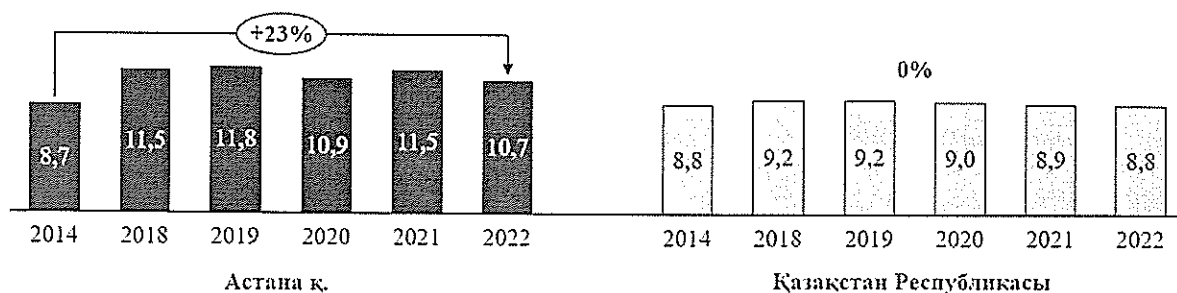
28-сурет. 1 мектепке дейінгі мекемеге шаққандағы бала саны, адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

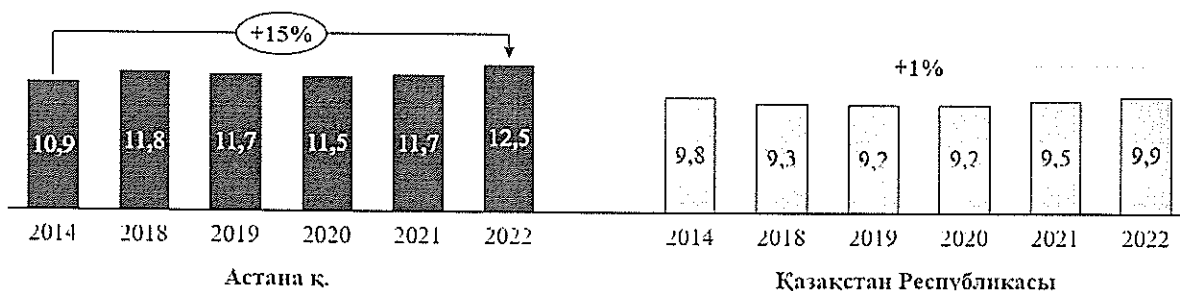
Мектепке дейінгі мекемелер санының ұлғаюы педагогикалық кадрлардың тапшылығы проблемасын ушықтырды (33-сурет). Нәтижесінде мұғалімдерге жүктеме артты: 2014 жылдан 2022 жылға дейін бір мұғалімге келетін бала саны 15%-ға өсті (34-сурет), ал Қазақстан Республикасында бұл көрсеткіш 1%-ға өсті.

29-сурет. 1 мектепке дейінгі мекемеге шаққандағы педагогикалық ұжым, адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

30-сурет. 1 мұғалімге шаққандағы бала саны, адам.

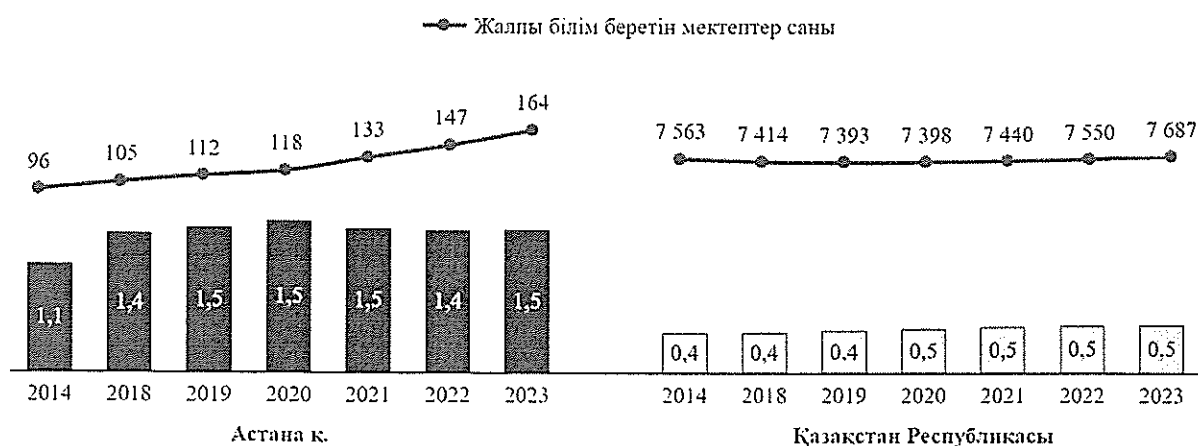

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Осыған қарамастан, қала тұрғындары мектепке дейінгі білім беру сапасын қаладағы басты мәселелердің бірі ретінде қабылдамайды. Олар үшін оның қолжетімділігі мәселесі әлдеқайда өткір.

Мектепке дейінгі білім беру саласында да соңғы 9 жылда инфрақұрылым мен педагогикалық кадрларға жүктеме артты. Тұрақты оң динамикаға қарамастан, жаңа мектептерді енгізу 2018 жылға қарай бір мектепке 1,5 мың адам деңгейіне дейін жүктеменің өсуін тоқтатты (35-сурет), бірақ соңғы 5 жылда білім беру ұйымдарындағы артық жүктеме мәселесі шешілген жоқ.

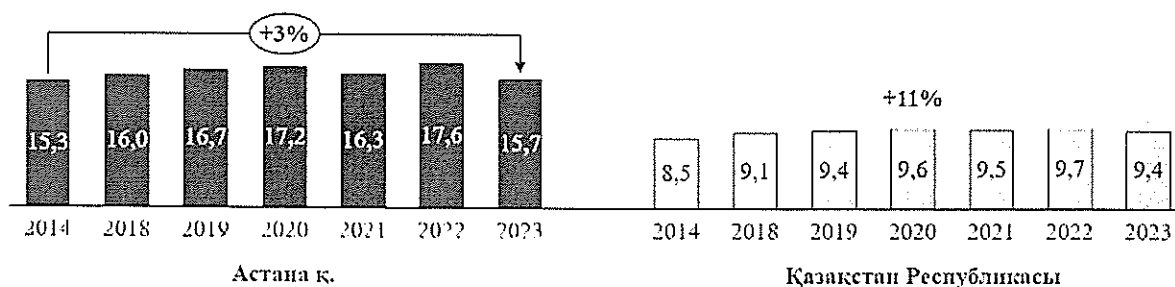
31-сурет. Бір мектепке шаққандағы мектеп оқушыларының саны, мың адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Мұғалімдердің жүктемесі 9 жылда 2 пайызға артты. 2022 жылы елордада бір мұғалімге шаққандағы оқушылардың орташа саны 15,7 адамды құрады, бұл Қазақстан Республикасындағы деңгейден – 9,4 адамнан айтарлықтай асып түсті (36-сурет).

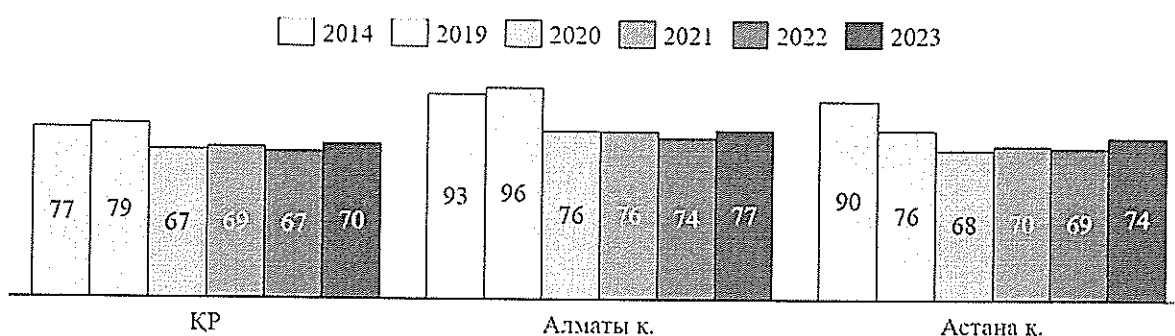
32-сурет. 1 мұғалімге шаққандағы мектеп оқушыларының саны, адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Мұның салдары – білім сапасының төмендеуі. Соңғы 9 жылда Астана қаласының мектеп оқушылары ұлттық бірыңғай тестілеудің нәтижелерін нашарлатты, бұл Алматы қаласына да және Қазақстан Республикасы бойынша орташа көрсеткішке де тән (37-сурет).

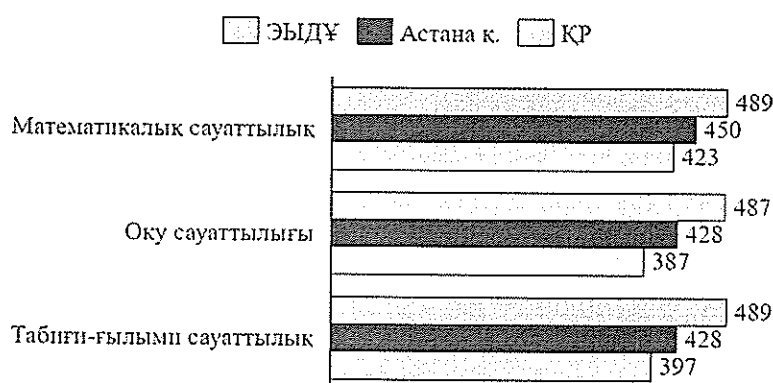
33-сурет. Ұлттық бірыңғай тестілеудің қорытындысы, балл

Дерек көзі: Ұлттық тестілеу орталығы

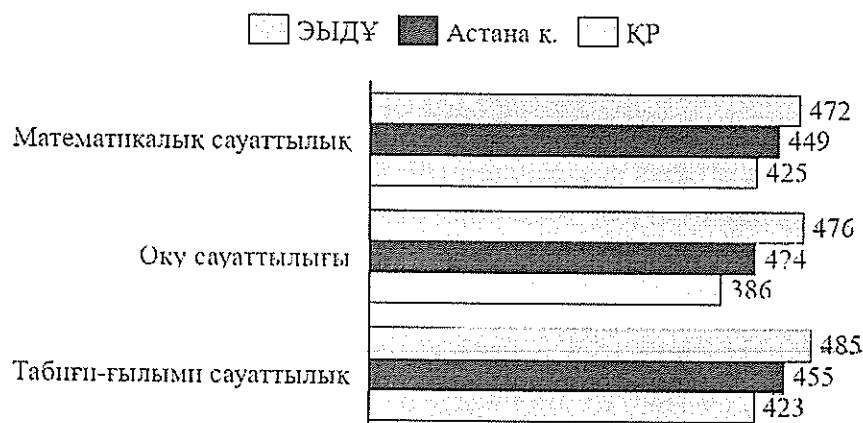
PISA⁴⁸ 2018 және 2022 халықаралық зерттеу нәтижелерінің динамикасы білім сапасының төмендегенін және ЭЫДҰ елдерінің деңгейіне дейін Астана қаласында және жалпы республика бойынша білім беру деңгейінің жеткіліксіздігін көрсетеді (38-сурет және 39-сурет).

34-сурет. PISA-2018 мектептегі білім сапасы зерттеуінің көрсеткіштері

Дерек көзі: OECD

35-сурет. PISA 2022 мектептегі білім сапасын зерттеу көрсеткіштері

Дерек көзі: OECD

⁴⁸ PISA алықаралық зерттеуіне сәйкес – Programme for International Student Assessment

Мектептегі білім сапасының проблемаларының ішінде кәсіптік бағдар берудің төмендігін және бюджет тапшылығына байланысты нашар материалдық-техникалық қамтамасыз етуді де атап өту керек⁴⁹.

Соңғы 5 жылда елорданың жоғары оқу орындарында жыл сайын республикадағы барлық студенттердің орта есеппен 10 пайызы оқиды. Бұл көрсеткіш бойынша Астана Алматы мен Шымкенттен кейін Қазақстандағы үздік 3 қаланың қатарында. Сонымен қатар, соңғы 10 жылда Астанадағы жоғары оқу орындарының саны 12-ден 14-ке өсті. Астанадағы жоғары оқу орындарындағы студенттер саны 2014-2022 жылдары 53 мыңнан 67 мың адамға дейін өсті. 2014 жылдан бастап елорда тұрғындарының санындағы жоғары оқу орындары студенттерінің үлесі азайды, бірақ соңғы 5 жылда ол 5% деңгейінде қалды (39-сурет).

36-сурет. ЖОО студенттерінің саны, мың адам.

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Қабылдау және білім беру бағдарламаларының саны бойынша ең ірі жоғары оқу орындары Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті, Қазақ технология және бизнес университеті, Қазақ мемлекеттік заң университеті және Назарбаев университеті болып табылады. Елорданың барлық жоғары оқу орындарының ішінде Times Higher Education 2024 университеттерінің беделді халықаралық рейтингіне Назарбаев Университеті мен Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті ғана кірді (қаладағы барлық университеттердің 13%) (2-кесте). Рейтингте 4 қазақстандық жоғары оқу орны бар, оның ішінде Алматыдан 2 университет. Еліміздегі 21 университетті қамтитын халықаралық QS World University Rankings 2024 рейтингіне Астананың 2 университеті (ЕҰУ және ҚазАТУ) және Алматының 11 университеті кіреді, бұл жалпы елордадағы жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігінің төмендігін көрсетеді.

⁴⁹ Сарапшылардың сұхбаты негізінде жұмыс тобының жұмысын талдау

2-кесте. 2023 жылғы Қазақстан Республикасы, Астана және Алматы қалаларындағы жоғары оқу орындарының рейтингі.

	Қазақстан Республикасы	Астана қаласы	Алматы қаласы
Барлық университеттер саны	116	15	39
Times Higher Education 2024 рейтингі бойынша университеттер	4	2 ⁵⁰ <i>(Қаладағы университеттердің 13%)</i>	2 ⁵¹ <i>(Қаладағы жоғары оқу орындарының 5%)</i>
QS World University Rankings 2024 рейтингіндегі университеттер	21	2 ⁵² <i>(Қаладағы университеттердің 13%)</i>	11 ⁵³ <i>(Қаладағы университеттердің 28%)</i>

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ, QS World University Rankings 2024, Times Higher Education 2024

Қаланы халықаралық білім беру хабына айналдыру үшін 2050 жылға қарай шетелдік студенттердің үлесін кем дегенде 10 есе арттыру қажет. Бұл, ең алдымен, жұмыс істеп тұрған университеттердегі білім сапасын айтарлықтай жақсартуды және халықаралық деңгейдегі бірнеше жаңа университеттерді, соның ішінде жетекші халықаралық университеттердің кампустарын ашуды талап етеді.

Жоғары білім сапасы мен еңбек нарығының қажеттіліктері арасында жеткіліксіз байланыс бар. Кәсіпкерлер арасында жүргізілген сауалнама⁵⁴ нәтижелері бойынша білікті кадрларды іздеу бизнесті дамытудағы негізгі кедергілердің бірі болып табылады (*жауап берушілердің 50%*). Компания басшылары дамудың басым бағыттарының бірі ретінде білім беру сапасын дамыту мен жақсартуға назар аударуды ұсынады.

Қалада ТЖКБ саласында 2022 жылы 30 ұйым жұмыс істеді. Соңғы 9 жылда олардың саны 2 бірлікке азайды. Жалпы алғанда, ТЖКБ студенттері студенттердің жалпы санының 33%-ын құрайды, олардың саны абсолютті түрде артып келеді, бірақ 2018 жылдан бері қала халқының 2,5%-ын құрап отыр (*40-сурет*). Ең бастысы, ТЖКБ студенттері санының аздығы білім сапасының төмендігінің, оқыту бағдарламалары мен еңбек нарығының нақты қажеттіліктері арасындағы байланыстың болмауының және білім берудің практикалық құрамдас бөлігінің төмендігінің салдары болып табылады. ТЖКБ студенттерінің басым көпшілігін 14 пен 29 жас аралығындағы жастар құрайтынын ескерсек, білім сапасын және олардың еңбек нарығындағы өзектілігін арттыру – әкімдіктің білім саласындағы маңызды міндеттерінің бірі.

⁵⁰ Рейтингтегі орны: НУ 501-600, ЕҰУ 1501+

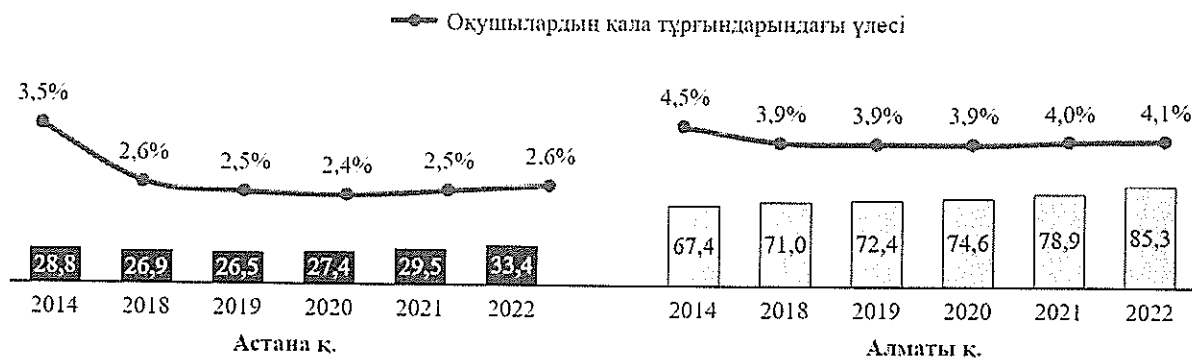
⁵¹ Рейтингтегі орны: ҚазҰУ 1201-1500, ҚазҰТУ 1501+

⁵² Рейтингтегі орны: ЕҰУ 355, ҚазАТУ 1201-1400

⁵³ Рейтингтегі орны: ҚазҰУ 230, ҚазҰТУ 481, ҚазҰАИУ 641-650, ҚазҰПУ 681-690, АТУ 801-850, ҚазНМУ 901-950, КИМЭП 951-1000, ҚазХҚжӘТУ 1000+, ҚБТУ 1000+, Нархоз 1000+, СДУ 1000+

⁵⁴ 2019 жылдың ақпан-сәуір айлары үшін Астанадағы жетекші компаниялардың 30-ға жуық менеджері арасында жүргізілген сауалнама нәтижелері

37-сурет. ТЖКБ студенттерінің саны (мың адам) және олардың қала халқындағы үлесі

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Тұрғын үйдің қолжетімділігі

Бір тұрғынға шаққандағы қала тұрғындарын баспанамен қамтамасыз ету республика бойынша ең жоғары көрсеткішке ие. 10 жыл ішінде бұл көрсеткіш 25,4 шаршы метрден 30,5 шаршы метрге дейін өсті (41-сурет). Сауалнамаға жауап берушілердің⁵⁵ 49,4%-ы тұрғын үйдің қолжетімділігін қаланың басты проблемасы деп атады. Қаладағы тұрғын үймен қамтамасыз ету 30,5 ш. м/адам және БҰҰ халықаралық стандарттарына сәйкес келсе де (БҰҰ стандарты 30 ш.м.), заманауи жайлы тұрғын үйді сатып алу да, жалға беру де қала тұрғындарының⁵⁶ едәуір бөлігі үшін іс жүзінде қолжетімсіз.

38-сурет. Астана қаласындағы тұрғын үйлердің қолжетімділігі, ш. м/адам

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

⁵⁵ 2019 жылдың қаңтар-ақпан айларында Астананың барлық аудандарында 1000-нан астам тұрғынға сауалнама жүргізу;

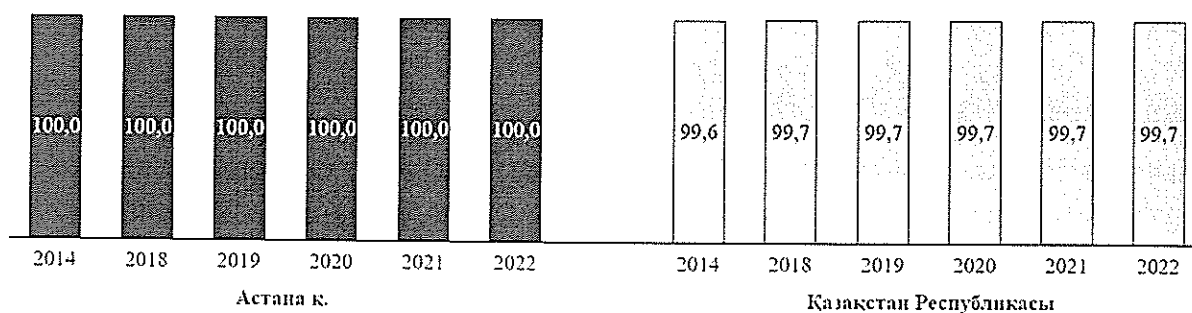
⁵⁶ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

Қоғамдық инфрақұрылымға қолжетімділік

Қаладағы мемлекеттік қызметтерге қолжетімділік мәселелері негізінен қалада жеке тұрғын үйлердің (23,8 мыңнан астам үй) учаскелерінің болуына байланысты. Қалада орталықтандырылған инженерлік желілерге қосылмаған тұрғын аудандары бар, дегенмен статистикалық мәліметтер инженерлік желілермен толық қамтамасыз етілгендігін көрсетеді (42-сурет).

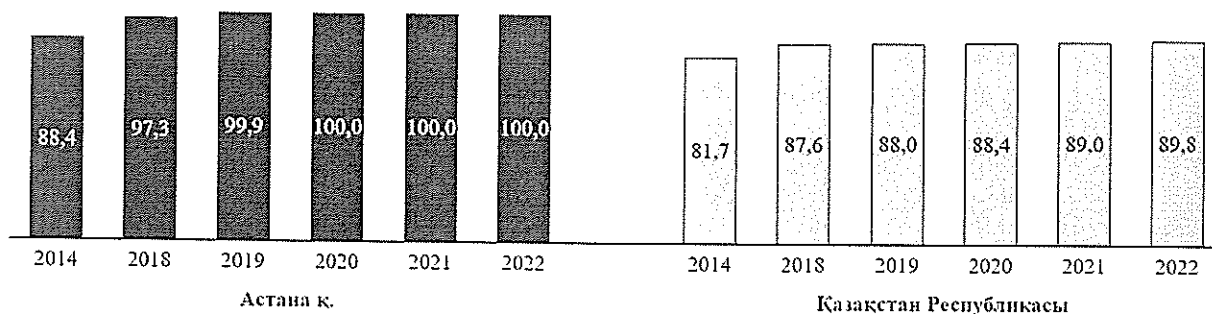
Мысалы, статистикалық мәліметтерге сәйкес, қалада орталық кәріз жүйесімен толық қамтылған, бірақ орталық кәріз қызметіне қосылмаған⁵⁷ жеке тұрғын үйлердің айтарлықтай аумақтары бар (43-сурет).

39-сурет. Орталық сумен қамтамасыз ету, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

40-сурет. Орталық канализациямен қамтамасыз ету, %

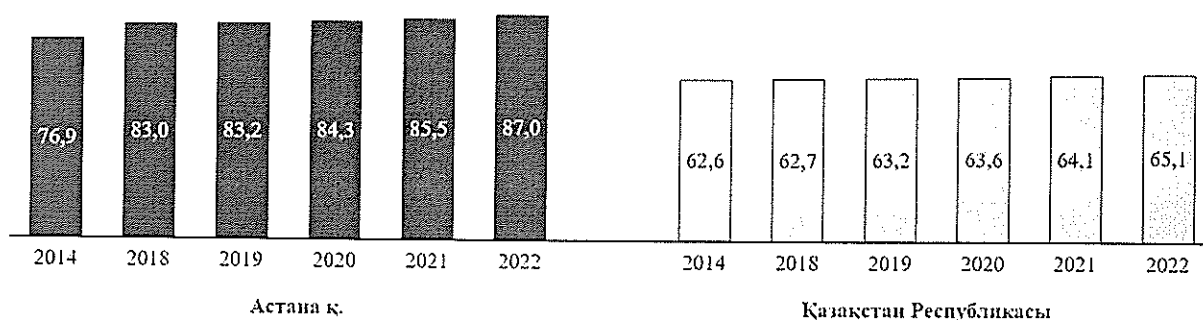
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Қаладағы барлық тұрғын үйлердің 13%-ы орталықтандырылған жылумен қамтамасыз етілмеген (44-сурет). Қолжетімділік мәселелері негізінен жеке тұрғын үй кешендерімен байланысты: 2022 жылы жеке тұрғын үйлердің тек 13,7%-ы орталықтандырылған жылу жүйесіне қосылған.

⁵⁷ Жеке тұрғын үйлері бар тұрғын үй-жайлар септиктерге және шұңқырларға қосылды

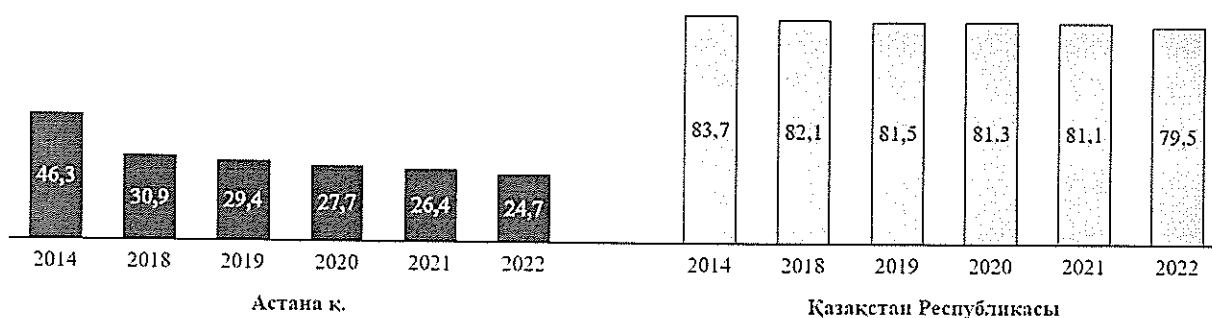
41-сурет. Орталық жылумен қамтамасыз ету, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Мемлекеттік қызметтерге қол жеткізудегі ең үлкен проблемалар газға қол жеткізуге байланысты. 2014 жылдан бастап газбен жабдықталған жалпы тұрғын үй алаңының үлесі жаңа тұрғын үйлерді пайдалануға берудің жоғары қарқынына ілеспей, тұрақты түрде төмендеп келеді. Қаланы газдандыру деңгейі республика бойынша ең төмен болып табылады, бұл электрмен жабдықтау инфрақұрылымына да қосымша күйзеліс тудырады (45-сурет).

42-сурет. Газбен қамтамасыз ету, %

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Орталықтандырылған мемлекеттік қызметтерге қол жеткізудегі орын алып отырған проблемалар, өз кезегінде, денсаулық сақтау және қоршаған орта сияқты өмір сапасының басқа салаларына әсер етеді.

Астана қаласының бюджеттік бағдарламасына сәйкес 2024-2026 жылдары 245 инфрақұрылымдық жобаны жүзеге асыру жоспарланған. Астана қаласы әкімдігінің басқармаларымен талқылау барысында іске асыру үшін басымдылығы жоғары 79 жоба анықталды.

Инфрақұрылымды дамыудың маңызды жобаларын толық іске асыру үшін Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының (жобасы) және Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі Ұлттық инфрақұрылымдық жоспарының (жобасының) жобаларын Астана қаласының 2050 жылға дейінгі даму стратегиясында және қаланың бюджеттік бағдарламаларында көрсету қажет. Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасында қаланы сумен жабдықтау, канализация, жылумен қамту және электрмен

жабдықтаудың маңызды инфрақұрылымын дамыту бойынша бірқатар жобалар мен бастамалар ұсынылған. Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі Ұлттық инфрақұрылымдық жоспарының Маңызды инфрақұрылымдық жобалар тізбесі жобасында 5 ірі жоба белгіленген.

Жол көлік инфрақұрылымының тоғыз жобасы алдағы үш жылдағы ең жоғары басымдық болып табылады (3-кесте).

3-кесте. Астана қаласы әкімдігінің 2024-2026 жылдарға арналған жол-көлік инфрақұрылымының басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің жол-көлік инфрақұрылымының басым жобалары	Іске асыру мерзімі
А61 көшесінен А68 көшесіне дейін Нәжімеденов көшесінің құрылысы	2024
А61 көшесінен А68 көшесіне дейін Байтұрсынов көшесінің құрылысы	2024
Күмісбеков көшесінен 2-Алматинская көшесіне дейін Абай көшесінің құрылысы	2026
№А59 көшесінен №А68 көшесіне дейінгі аймақта №А91 көшесінің құрылысы	2026
№Е56 көшесінен Тұран даңғылына дейінгі аймақта №31 көшесінің құрылысы	2026
№31 көшеден №Е10 көшесіне дейінгі аймақта №Е51 көшесінің құрылысы	2026
Е 111, Е 117 және Е 779 көшелерінің ауданындағы Е 784 көшесінің құрылысы	2026
Е778 көшесінен №229 көшесіне дейін Е117 көшесінің құрылысы	2026
Тұран даңғылының бойындағы жер үсті жаяу жүргіншілер өткелі, №57 ғимарат алаңы	-

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Алдағы үш жылда он тоғыз энергетикалық және коммуналдық жобаларға басымдық берілген (4-кесте)

4-кесте. Астана қаласы әкімдігінің 2024-2026 жылдарға арналған басым энергетикалық және коммуналдық жобалары

Астана қаласы әкімдігінің басым энергетикалық және коммуналдық жобалары	Іске асыру мерзімі

ЖМ-14 жылу магистралінің құрылысы (ЖМ-14 2Ду 1000мм жылу магистралін қайта құру)	2024
Астана қаласындағы ЖМ-23 реконструкциялау (ТРП-2-ден Абылайхан даңғылына дейінгі учаскеде 2Ду 1000 мм, № 6 СС-дан Балқашын көшесі бойындағы ЖМ-26 түйісуге дейін Кравцов көшесі бойында 2 Ду1000 мм жылу магистралін салу)	2024
ЖМ-20 жылу магистралін қайта салу	2025
ЖЭО-2-нің №2 күл үйіндісінің №1 картасының бөгетін ұлғайту	2025
№ 7, 8 су жылыту қазандықтарын орнатумен ЖЭО-2 су жылыту қазандығын кеңейту және қайта құру.	2025
№7,8 қазандық қондырғысын, №5,6 турбоагрегаттарын және ыстық су қазандығын орнату арқылы ЖЭО-2 кеңейту.	2025
«Промышленный», «Кирпичный», «Өндіріс», «Тельмана» тұрғын массивтеріндегі және «Шұбары» шағын ауданындағы сумен жабдықтау, кәріз және жаңбыр кәріз желілері (5 жоба)	2026
Ильинка ауылының шығысындағы жеке тұрғын үйге арналған инженерлік желілер. Түзету (3-кезең. Инженерлік желілер мен жолдар)	2026
Үмбетей жырау, Шалқыз жырау және Е644 көшелері ауданындағы электрмен жабдықтау және тұрмыстық канализацияның инженерлік желілері	2026
Керей және Жәнібек хандары көшелерінің бойындағы аз қабатты үйлерге инженерлік желілер мен жолдар	2026
Астана қаласындағы «Саранда» VIP қалашығына инженерлік желілер (электрмен жабдықтау)	2026
Пригородный тұрғын алабында әкімшілік-абаттандыру кешені бар өндірістік базаның құрылысы	2026
Үркер шағын ауданында резервтік әуе электр желілерінің құрылысы	2026
СЖ-1-ден Бөгенбай батыр даңғылына дейін және Бөгенбай батыр даңғылынан Кенесары көшесіне дейінгі ЖМ-6 жылу магистралін қайта жаңғырту	2026
ЖЭО-1-ден СЖ-1-ге дейінгі аймақта ЖМ-1 жылу магистралін қайта құру	2026

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Тұрғын үй құрылысын дамытудың сегіз жобасы алдағы үш жылдағы ең жоғары басымдық болып табылады (5-кесте).

5-кесте. Астана қаласы әкімдігінің 2024-2026 жылдарға арналған тұрғын үй құрылысының басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің тұрғын үй құрылысының басым	Іске
---	------

жобалары	асыру мерзімі
А82, А91 жобалық атаулары бар көшелердің қиылысында кіріктірілген үй-жайлары мен тұрағы бар көп қабатты тұрғын үй кешені (Сыртқы инженерлік желілерсіз және абаттандырусыз) (1-полигон)	2024
Е20, Е32 және Е33 көшелерінің қиылысында тұрағы бар көп қабатты тұрғын үй кешені (жобалық атауы) (Сыртқы инженерлік желілерсіз және абаттандырусыз)	2024
Е16, Е32, Е45, Е24 көшелерінің қиылысында кіріктірілген үй-жайлары мен тұрағы бар көп тұрғын үй кешені (жоба атаулары). 2-кезең (сыртқы коммуникациясыз және абаттандырусыз, 4 және 5 полигондар)	2024
Астана қаласы, Алматы ауданы, Астана-Қарағанды тас жолының ауданы (сыртқы инженерлік желілерсіз және абаттандырусыз) мекенжайы бойынша орналасқан медициналық қызметкерлерге арналған жатақхана.	2024
Е16, Е32, Е45, Е24 жобалық атаулары бар көшелердің қиылысында кіріктірілген үй-жайлары мен тұрағы бар көп тұрғын үй кешені (3-кезең)	2025
Мағтымғұлұлы және Ғ.Мүсірепов көшелерінің қиылысында кіріктірілген үй-жайлары мен автотұрағы бар көп қабатты тұрғын үй кешені (сыртқы инженерлік желілерсіз және абаттандырусыз)	2026
Т.Рысқұлова мен Сауран көшелерінің қиылысындағы медицина қызметкерлеріне арналған жатақхана	2026
Білім және денсаулық сақтау қызметкерлерінің жатақханасы» Ильинка тұрғын алабындағы Сексек ата, Б.Саттарханов және Қозыкөш көшелерінің қиылысындағы аудан.	2026

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Орта білім беру саласында алдағы үш жылда 11 мектептің құрылысы және 10 кеңейту жұмыстары басым жобалар болып табылады (6-кесте)

6-кесте. Астана қаласы әкімдігінің білім беру нысандары құрылысының 2024-2026 жылдарға арналған басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің білім беру нысандарының құрылысының басым жобалары	Іске асыру мерзімі
Ильинка тұрғын алабындағы мектеп, Е639 және № 201 көшелерінің қиылысында (жобалық атаулар)	2024

Шалкөде көшесі, № 5, № 13 мектепке жапсарлас құрылыс	2024
А.Байтұрсынов көшесі, № 25 бойындағы №72 мектепке жапсарлас құрылыс	2025
№191 көшесіндегі №73 мектепке жапсарлас құрылыс (жоба атауы), №2 ғимарат	2025
Комсомольский тұрғын алабындағы №79 мектепке жапсарлас құрылыс, М.Нәрікбаев көшесі, №3 ғимарат	2025
Ш.Қосшығұлұлы көшесіндегі №80 мектеп-гимназиясына жапсарлас құрылыс, №17/2 ғимарат	2025
А.Байтұрсынов көшесі, №35 бойындағы №83 мектеп-гимназиясына кеңейту.	2025
Ә.Бөлекпаев көшесіндегі №86 мектеп-гимназиясына кеңейту, №20 ғимарат.	2025
Ардагерлер көшесі 1А бойындағы №41 орта мектепті кеңейту	2025
Ұлы дала көшесі 27/2 бойындағы №82 мамандандырылған лицейге кеңейту	2025
Тамшалы көшесі, 32, №19 орта мектепке кеңейтілген мектеп-интернатына қайта жөндеу жұмыстары	2025
Тұран даңғылы мен Хусейн бин Талал көшесінің қиылысындағы мектеп	2026
Сарайшық пен Ақмешіт көшелерінің қиылысындағы 1200 орындық мектеп	2026
Г.Потанин мен Керегетас көшелерінің қиылысындағы 900 орындық мектеп	2026
Мектеп Қабанбай даңғылы мен Бұқар алқабының қиылысына жақын жерде орналасқан	2026
А.Тоқпанов атындағы мектеп, аудан	2026
Мектеп, аудан қиылысы Етеке және Е251	2026
Мектеп, Сауран көшесі мен АС-02 қиылысы	2026
Аудандағы мектеп, Ш.Айтматова көшесі	2026
Мектеп Астана қаласында, Е522, Е679, Е682 қиылысына жақын жерде.	2026
Мамандандырылған мектеп, аудан қиылысы Е518, Е706	2026

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Денсаулық сақтау саласын салудың бес жобасы қысқа мерзімді перспективада ең жоғары басымдықтар болып табылады (7-кесте).

7-кесте. Астана қаласы әкімдігінің денсаулық сақтау нысандарының құрылысының 2024-2026 жылдарға арналған басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің денсаулық сақтау нысандарының құрылысының 2024-2026 жылдарға арналған басым жобалары	Іске асыру мерзімі
--	--------------------

«№1 қалалық емхананы» қайта құру	2024
ҚА №2 және ПО №1 біріктіру кезінде қабылдау-диагностикалық кешеннің құрылысы	2025
Ересектер мен балалар ғимараттарының арасындағы өтпелі құрылыс шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік коммуналдық кәсіпорын болып табылады; «№8 қалалық емхана», «Байқоңыр» ауданы, Ссмбинова көшесі, 4, 4/1	2025
Р.Қошқарбаев даңғылы, 64 бойындағы №2 қалалық көпсалалы балалар ауруханасын қайта жөндеумен кеңейту құрылысы	2025
Өндіріс тұрғын алабында ауысымына 250 келушіге арналған дәрігерлік амбулатория кешенінің құрылысы	2026

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Төтенше жағдайдағы нысандарды салу бойынша 12 жоба алдағы үш жылдағы ең басымдық болып табылады (8-кесте).

8-кесте. Астана қаласы әкімдігінің 2024-2026 жылдарға арналған апатты объектілер құрылысының басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің апатты жағдайдағы объектілерін салу бойынша басым жобалар	Іске асыру мерзімі
Көктал көшесі ауданындағы ұзақ мерзімді сақтау қоймалары бар 4 шығуы бар өрт сөндіру бекеті	2024
Өрт сөндіру бекеті, Ильинка тұрғын алабында, Жанқожа батыр мен Доспамбет жырау көшелерінің қиылысында	2024
Өрт сөндіру бекеті 6 шығаберіс, №28 көше	2025
Интернациональный тұрғын алабындағы 2 автокөлікке арналған өрт сөндіру бекеті	2025
Е.Тельман тұрғын алабындағы 4 автокөлікке арналған өрт сөндіру бекеті	2025
12 көшедегі №1 өрт сөндіру бекетін қайта құру	2025
Омарова көшесіндегі №2 өрт сөндіру бекетін қайта құру, ғимарат. 91	2025
Ақсай көшесіндегі №8 өрт сөндіру бекетін қайта құру, 3 ғимарат.	2025
Сәтбаев көшесіндегі №10 өрт сөндіру бекетін қайта құру, 25/1 ғимарат.	2025
Ныгматулиша көшесіндегі №16 өрт сөндіру бекетін қайта құру, 3 ғимарат.	2025
Циолковский көшесіндегі №17 өрт сөндіру бекетін қайта құру, 3 ғимарат.	2025
S352 көшесінде жедел-құтқару жасағының құрылысы	2025

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Қоршаған ортаны қорғау объектілерін дамытудың бес жобасы қысқа мерзімді перспективада ең жоғары басымдық болып табылады (9-кесте).

9-кесте. Астана қаласы әкімдігінің 2024-2026 жылдарға арналған табиғатты дамытудың басым жобалары

Астана қаласы әкімдігінің қоршаған ортаны дамытудың басым жобалары	Іске асыру мерзімі
Өрт-химия станциясы, № 101 көшенің солтүстік жағында	2024-2026
Тәуелсіздік даңғылы мен И.Панфилова көшесінің қиылысына жақын жерде алаң	2024-2026
Мәңгілік ел даңғылының бойында Ұлы даладан Керей Жәнібек хандарға дейінгі қоғамдық орындар	2024-2026
Мәңгілік Ел даңғылы, Қабанбай батыр, Сауран және Хусейн бин Талал көшелерінің ортасында саябақ.	2024-2026
Рекреациялық аймақ, Ұлы Дала даңғылы мен Қазыбек би, Р. Бағланова көшелерінің қиылысындағы аймақ	2024-2026

Дерек көзі: Астана қаласының әкімдігі

Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасында алдағы екі жылда сумен жабдықтаудың үш маңызды инфрақұрылымдық жобасын іске асыру ұсынылады (10-кесте).

10-кесте. Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының ұсынылған сумен жабдықтау жобалары

Астана қаласының инфрақұрылымын дамытудың 2035 жылға дейінгі Бас жоспары жобасының ұсынымдары	Іске асыру мерзімі
Қуаттылығы тәулігіне 105 мың м ³ №3 сорғы-сүзгі станциясының құрылысын аяқтау	2025
Астана су қоймасын толтыру үшін құрылыстар салу	2025
Қалалық су құбыры желілерінің құрылысын аяқтау*	2025
Қаланың жаңа аудандарының бірінде қуаттылығы 210 мың м ³ /тәулік жаңа сорғы-сүзу станциясының құрылысы -4	2035 жылға дейін
Астана қаласының дамуын ескере отырып, сумен жабдықтау желілері мен құрылыстарын дамыту және салу	2035 жылға дейін

Дерек көзі: Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасы

Ағынды су жүйесін дамыту шеңберінде алдағы екі жылда екі бастаманы іске асыру ұсынылады (11-кесте).

11-кесте. Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының ұсынылған су бұру жобалары

Астана қаласының инфрақұрылымын дамытудың 2035 жылға дейінгі Бас жоспары жобасының ұсынымдары	Іске асыру мерзімі
---	--------------------

Кәріздік сорғы станцияларының минималды санымен құрылыстарды арналау мүмкіндігімен терең магистралды канализацияны салу	2024 жылдан бастап жаңа құрылыс үшін
Тазартылған сарқынды суларды суаруға пайдалану туралы шаруа қожалықтарымен келісу (қолданыстағы ағынды суларды тазарту қондырғыларының максималды өнімділігіне қол жеткізу кезінде артық суды сату үшін)	2025

Дерек көзі: Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасы

12 жыл ішінде жылумен қамту инфрақұрылымының он екі маңызды жобасын іске асыру ұсынылады (12-кесте).

12-кесте. Рекомендованные проекты теплоснабжения проекта Генплана города Астана до 2035 года

Астана қаласының инфрақұрылымын дамытудың 2035 жылға дейінгі Бас жоспары жобасының ұсынымдары	Іске асыру мерзімі
5-ші кірістің жылу магистралі	ЖЭО-3 1-кезеңінің құрылысының аяқталуына таман
Жобаларды әзірлеу және Тельман ГТС сорғы станциялары бар жылу магистральдарын салу	Қор құрылысы аяқталуға таман
«Оңтүстік-Батыс-1 ГТС» сорғы станцияларымен жобаларды әзірлеу және жылу магистральдарын салу	Қор құрылысы аяқталуға таман
ЖЭО-2 қайта құру және кеңейту	2035 дейін
ЖЭО-3 құрылысы және пайдалануға беру	2035 дейін
«Юго-Восток» ГТС салу және іске қосу	2035 дейін
Тұран ГТС салу және іске қосу	2035 дейін
Тельман ВК ГТС салу және іске қосу	2035 дейін
Тельман ГТУ ГТС салу және пайдалануға беру	2035 дейін
Юго-Восток ГТС салу және пайдалануға беру	2035 дейін
Тұран ГТС сорғы станцияларымен жылу магистральдары	2035 дейін
«Юго-Восток» ГТС жылу магистралы	2035 дейін

Дерек көзі: Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасы

Электрмен жабдықтау жүйесін дамыту шеңберінде жақын арада төрт жобаны іске асыру ұсынылады (13-кесте).

13-кесте. Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының электрмен жабдықтаудың ұсынылған жобалары

Астана қаласының инфрақұрылымын дамытудың 2035 жылға дейінгі Бас жоспары жобасының ұсынымдары	Іске асыру мерзімі
<i>Болашаққа электр желілерін дамыту бойынша ұсыныстар</i>	
Суға қаныққан топырақта кабельдік желілердің сенімді жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін күшейтілген полиэтиленді сыртқы қабы, кросс-полиэтиленмен оқшауланған алюминий өзегі бар, экраны сумен ісінетін материалдармен нығыздалған, бір ядролы жоғары вольтты кабельдерді пайдалану.	Болашаққа
Кабельдік желілерді төсеу науалардың, плиталардың және ұңғымалардың сыртқы беттерін міндетті түрде екі қабатты гидрооқшаулағышпен өңдей отырып, цемент ерітіндісімен түйіспелердің тығыздығын қамтамасыз ете отырып, еленген құммен толтырылған темірбетон кабельдік науалармен жүргізілуі керек.	Болашаққа
Автокөлік жолдарымен қиылыстар гильзаларда жүзеге асырылуы керек, жеңдердің ұштары ұңғымаларға енгізілуі керек.	Болашаққа
<i>Кернеуі 500 кВ сыртқы электр желілерін нығайту бойынша ұсыныстар</i>	
Қалыптасқан жағдайдағы кемшіліктерді жою үшін орталық қалалық төмендететін қосалқы станция трансформаторларын жоғары қуаттылыққа ауыстыру: <ul style="list-style-type: none"> ▪ орталық қалалық төмендететін қосалқы станциясындағы қолданыстағы 220/110 кВ трансформаторларының белгіленген қуатының жеткіліксіздігі ▪ көзден 500 кВ қоректендіруші бір әуе желісінің болуы ▪ санитарлық аймақтың айтарлықтай кеңеюіне әкелетін 220-500 кВ әуе желісі бар 500 кВ қосалқы станциясын қала шекарасында (дерлік орталықта) орналастыру 	Болашаққа

Дерек көзі: Астана қаласының 2035 жылға дейінгі Бас жоспарының жобасы

Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі Ұлттық инфрақұрылымдық жоспарының маңызды инфрақұрылымдық жобалар тізбесінде алдағы үш жылда Астана қаласында 4 ірі жобаны іске асыру жоспарлануда (14-кесте).

14-кесте. Қазақстан Республикасының 2029 жылға дейінгі Ұлттық инфрақұрылымдық жоспарының Астана қаласы бойынша жоспарланған жобалары

Астана қаласының 2029 жылға дейінгі Ұлттық инфрақұрылымдық жоспарының жобалары	Іске асыру мерзімі	Құны, миллиард теңге	МБ, млрд теңге
Сумен жабдықтау желілерін салу және қайта жаңарту. 1-көтергіштің сорғы стансасынан Астана қаласының Сорғы және сүзу станциясына беретін су құбырын қайта құру. (1-көтергіштің сорғы станциясынан Железнодорожный тұрғын алабына дейінгі учаске)	2019-2024	52,4	1,6
Интернациональный тұрғын алабында жаңа сорғы және сүзу станциясының құрылысы	2022-2024	59,4	1,8
Ағынды суларды тазарту қондырғысы-2 құрылысы	2024-2026	187	-
Ұлы Дала даңғылының солтүстігіндегі, Ш.Айтматов көшесінің шығысындағы шекаралар шегінде көшелер құрылысы: Ұлы Дала даңғылынан Эллингтон-10 көшесіне дейін Эллингтон-1 көшелері, Эллингтон-3, Эллингтон-10, Эллингтон-13, Эллингтон-15, Эллингтон-16, Эллингтон -20 ТҚС (таратушы қосалқы станса)-4, ТҚС-5, ТҚС-6, трансформаторлық қосалқы станса, кәріздік сорғы станциясы, инженерлік желілермен және құрылымдарымен	2024-2026	37	3,7
Жылу желілерін жаңғырту (109 км)	2023-2029	82,8	

Дерек көзі: legalacts.egov.kz

Қалалық орта және жоспарлау

Елордада қала құрылысы қаланың тұрақты дамуы мен қолайлы ортасын қалыптастыру мақсатында 2001 жылғы 15 тамыздағы қаланың 2030 жылға дейінгі Бас жоспарына (2011 жылғы 30 шілдедегі түзетулермен) сәйкес жүзеге асырылады. 2023 жылдың соңына қарай Астана қаласының 2035 жылға дейінгі жаңа Бас жоспары қабылданады.

Тұрғын үй құрылысында дәйекті қала құрылысы саясатын әзірлеу, елорда тұрғындары мен қонақтары үшін қолайлы өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ете отырып, аумақты жинақы дамытуды ұйымдастыру және кәсіпкерлікті дамыту үшін жағдай жасау, 2019-2023 жылдарға инженерлік-көліктік инфрақұрылыммен қамтамасыз ету және Астана қаласының 2020-2022 жылдарға арналған тұрғын үй аумақтарын дамыту жөніндегі іс-шаралар жоспары (бұдан әрі – *Кешенді жоспар*) әзірленді.

Кешенді жоспардың іс-шаралары қаланың инфрақұрылымды, әлеуметтік саланы дамыту және абаттандыру қажеттіліктеріне сәйкес келеді. Кешенді жоспардың орындалу жай-күйін алдын ала талдау барысында (01.07.2023 ж. жағдай бойынша) жоспарлау мен орындаудағы проблемалар анықталды. Барлығы жоспарланған қаражаттың 60%-ы игерілді, ал кейбір іс-шаралардың нәтижесінде шығындар артып кетті. Жылумен жабдықтау жүйесін дамыту іс-шаралары бойынша жоспардың 234%-ы игерілді, 2021-2023 жылдарға артық жұмсалу байқалды. Жылумен жабдықтау жүйесін дамытуға бөлінген қаражаттың артық жұмсалуды Кешенді жоспардан тыс іс-шаралардың орындалуына байланысты болды. 2021-2023 жылдары электрмен жабдықтауды дамыту жөніндегі іс-шараларға жоспардың 129%-ы жұмсалды, 2021-2023 жылдарға артық шығындар байқалды. Электрмен жабдықтауды дамытуға артық шығындар Кешенді жоспардан тыс іс-шараларды жүзеге асырумен байланысты болды. Нөсірді кәріз жүйесін дамыту шараларына жоспардың 62%-ы игерілді, 2020-2021 жылдары шығындардың азаюы байқалды. 2020-2021 жылдар кезеңінде нөсерлі канализацияны дамытуға жоспарланған шығындардың айтарлықтай жеткіліксіз игерілуі байқалды. Жол-көлік инфрақұрылымын дамыту шараларына жоспардың 61%-ы игерілді, «МБ»-ның толық игерілмеуі 4,7 млрд теңгені құрады. Сумен жабдықтау және сарқынды су жүйесін дамыту бойынша жоспардың 56% игерілді, 2019-2021 жылдары толық пайдаланбау байқалды. Сумен жабдықтаудың дамымауы іс-шараларды жүзеге асыруға жұмсалған қаражаттың жеткіліксіздігімен (54 млрд) және іс-шараларға қаражаттың бөлінбеуімен (47 млрд) түсіндіріледі. Тұрғын үй құрылысын дамыту жоспары бойынша күтілетін шығындардың 36 пайызы игерілді.

Кешенді жоспарды және дамудың нақты жай-күйін салыстырмалы талдау тұрғын үй және сауда аумақтары бойынша деректердің сәйкессіздігін, тұрғын үй құрылысын, шағын кәсіпкерлікті және онымен байланысты инфрақұрылымды дамытуда синхрондылықтың жоқтығын анықтады.

Көбінесе қаланы функционалдық аймақтарға бөлудің ескірген тәжірибесіне сүйене отырып, қала құрылысын жоспарлаудың қолданыстағы тәсілдері қалалық ортада ШОБ коммерциялық дамуын шектейді. СНИП талаптары тұрғын үйлердегі коммерциялық кеңістіктің үйлесімді дамуы үшін қиындықтар тудырады. Екінші жағынан, қалада коммерциялық жобалардың бақылаусыз дамуы нысандардың ретсіз орналасуы, сауда нысандарын заңсыз орнату, көшедегі жарнамалар мен қаланың тұтас келбетін бұзу қаупін тудырады.

Тұрғындар, бизнес және билік арасындағы әлсіз қалалық диалог бізге қалалық ортаның проблемалары мен қол жетімді шешімдердің ықтимал нұсқалары туралы толық суретке ие болуға мүмкіндік бермейді.

Қаланың үйлесімді дамуы әртүрлі қала аудандары арасында елеулі және айқын алшақтықтардың болмауын, олардың көліктік қолжетімділігі мен байланысының ыңғайлылығын болжайды, ал астанада аумақтық дамуда

айтарлықтай теңгерімсіздік байқалады. Қалада айқын дамыған жаңа әкімшілік орталығы, ЭКСПО аймағы және ескі әкімшілік оң жақ жағалау. Алайда, жеке және кварталдық абаттандыруы бар шет аймақтарда, саяжай кооперативтерінде инфрақұрылымдық мәселелер (*жолдардың нашарлығы, көшелерді жасарықтандырудың, орталық және нөсерлі канализацияның, электрмен жабдықтау желілерінің жүктемесі*) бар⁵⁸.

Қалалық кеңістіктер мен салынған нысандардың сапасы төмен болып қалуда. Жаяу жүргіншілер инфрақұрылымының сапасының төмендігі және дамымағандығы, оның инклюзивті еместігі, қала бойынша қоғамдық демалыс орындарының біркелкі бөлінбеуі және олардың көліктік қолжетімділігінің төмендігі байқалады. Көшелерді кешенді абаттандыру жоқ. Қала ортасы қатал климаттық жағдайларға бейімделмеген: ғимараттар бір-бірінен айтарлықтай қашықтықта орналасқан, көптеген қажетті нысандар жаяу қашықтықта орналаспаған, қаланың кейбір аудандарында жылы аялдамалар жоқ⁵⁹.

Қала халқының тығыздығы 1 шаршы метрге 1486 адамнан келеді, бұл Миннеаполистің эталондық қаласынан айтарлықтай төмен – ол жақта бір шаршы метрге 3074 адам.

Транспорттық жүйе⁶⁰

Қаланың жол желісі дамымаған және тиімділігінің төмендігімен сипатталады. Қаланың жол желісі дамымаған және тиімділігінің төмендігімен сипатталады. Көшелер транзиттік-бағдарлы бағытта жобаланған. Қалада кең негізгі даңғылдары мен көшелері бар дамыған негізгі қалалық желі бар, бірақ қосалқы желі және өзгермелілігі жоқ; тұйық қиылыстар жиі кездеседі, бұл көлік қозғалысын қиындатады (*қарбалас уақытта орташа жылдамдық 10 км/сағ, нормадан 3 есе төмен*). Қауіпсіздік деңгейі өте төмен – жол-көлік оқиғаларынан өлім көрсеткіші миллион тұрғынға шаққанда 27,7 құрайды, бұл көлікті дамыту бойынша жетекші 11 қаланың орташа көрсеткішінен 2 еседен астам жоғары. Жеке және жүк көлігінің қоршаған ортаға зияны жоғары (*ескірген флот және төмен жанармай сапасының салдарынан*).

Қоғамдық көлікті пайдаланатын халықтың үлесі 39% құрайды, бұл дамыған қалалармен салыстырғанда (*Гонконг – 55%*) айтарлықтай төмен.

Экология

Қазақстан Республикасының «жасыл экономикаға» кошу тұжырымдамасына сәйкес су ресурстарын үнемді пайдалану, энергия үнемдеу және энергия тиімділігін арттыру, қалдықтарды басқару жүйесін

⁵⁸ Астана аудандарының әкімдерімен сұхбат негізінде 2019 жылғы жұмыс тобының талдауы

⁵⁹ Қаланың жайлылығы туралы жұртшылықпен талқылаудың қорытындысы. №2 дөңгелек үстел 13.05.2019 ж

⁶⁰ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

жетілдіру, атмосфералық ауаның ластануын азайту, экожүйелерді сақтау және тиімді басқару жөніндегі іс-шараларды жүзеге асыру жоспарлануда.

Атмосфералық шығарындылар

Қаланың өмір сүру сапасының күрделі мәселелерінің бірі – қала тұрғындарының денсаулығына кері әсерін тигізетін ауаның ластану деңгейі (*халықтың аурушаңдығының негізгі себебі – респираторлық аурулар*). «Қазгидромет» РМК 10 бақылау бекетінде жүргізген 2018 жылғы атмосфералық ауаның жай-күйінің экологиялық мониторингіне сәйкес Астана АЛИ₅⁶¹ бойынша ауаның ластану деңгейі жоғары қалаларға және СИ және КҚ⁶² бойынша ластану деңгейі өте жоғары класқа жатады. 2018 жылы қалқымалы бөлшектердің (шаң) максималды рұқсат етілген ең жоғары бір реттік концентрациясының асып кетуі тіркелді – 1,0 ШРК_{мбр}⁶³, күкірт диоксиді – 2,8 ШРК_{мбр}, көміртегі тотығы – 1,0 ШРК_{мбр}, фторид сутегі – 7,1 ШРК_{мбр}; басқа ластаушы заттардың концентрациясы рұқсат етілген шектерде болды. Қаланың және жалпы республиканың атмосферасына ластаушы заттардың шығарындыларының мөлшері азаюда (46-сурет).

43-сурет. Тұрақты көздерден атмосфераға ластаушы заттардың шығарындылары жан басына шаққанда, кг

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2018 жылы қаланың ауасын ластаудың негізгі көздері жылжымалы (54,2%) және стационарлық (41,2%) ластау көздері болды, бұл ластаушы заттардың жалпы шығарындыларының 95,4%-ын құрады. Бұл ретте қаладағы

⁶¹ ИЗА₅ – ластаушы заттардың 5 түрі бойынша ауаның ластану индексі

⁶² СИ (стандартты индекс) – қалада өлшенетін кез келген ластаушы заттардың ең жоғары шекті бір реттік концентрациясы, КҚ - қала ауасындағы кез келген ластаушы заттардың рұқсат етілген шекті концентрациядан асуының ең жоғары жиілігі

⁶³ ШРК – шекті рұқсат етілген концентрация, мбр. - максималды өлшем

парниктік газдар⁶⁴ шығарындыларының ең үлкен көзі шығарындылардың 60%-дан астамын құрайтын қолданыстағы ЖЭО-1 және 2 болып табылады. Жеке меншік және муниципалдық көліктердің шығарындылары да айтарлықтай үлесті (*түйсініне 18 және 16%*), жеке сектор жағылған отынның үлесі 6%-ды құрады⁶⁵.

Қалада ең алдымен стационарлық көздерден (*ЖЭО және т.б.*) шығарындылардың азаюына байланысты атмосфераға жалпы шығарындылардың төмендеуі байқалды, бірақ жылжымалы көздерден шығарындылар өсті⁶⁶.

Стационарлық көздерден шығарындыларды азайту, қала ауасының жағдайын жақсарту және тұрғындарға жайлы өмір сүру жағдайларын қамтамасыз ету мақсатында 2018 жылы қаланы газдандыру бойынша барлық жылу электр станцияларының, қазандықтардың, өнеркәсіптік кәсіпорындардың, коммуналдық инфрақұрылым объектілерінің ыстық су қазандықтарын табиғи газға көшіруді қамтамасыз ететін 5 жылдық бағдарлама қабылданды.

Тұрмыстық қатты қалдықтар

Қалдықтарды жинауды, тасымалдауды, қайта өңдеуді, кәдеге жаратуды және полигонға орналастыруды қоса алғанда, қалдықтарды басқару жүйесін кезең-кезеңімен жаңғыртуға қарамастан, Астана қаласында қайта өңделген қатты тұрмыстық қалдықтардың (*бұдан әрі – ТҚК*) үлесі төмен деңгейде қалып отыр (*15 %*), бұл ұлттық деңгейдегі көрсеткіштен жоғары (*11,51%*), бірақ ЭЫДҰ елдері арасында көшбасшылардың бірі болып табылатын Германияның көрсеткіштерінен айтарлықтай төмен (*49%*)⁶⁷.

2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстарының негізінде қаладан күніне 1200 тоннаға дейін қалдық шығарылатыны анықталды. 2017 жылы қатты тұрмыстық қалдықтар полигонына 247 мың тонна, 2018 жылы 257 мың тонна⁶⁸ қатты тұрмыстық қалдықтар тасымалданды. Құрамында сынап бар шамдарды қайта өңдеу үшін 2013 жылдан бастап қаланың барлық аудандарында шамдарды жинайтын арнайы контейнерлер орнатылды. Көмірмен жылытылатын жеке тұрғын үйлерде күл жинауға арналған контейнерлер орнатылған. Қалдықтарды шығаруды жеке ұйым 5 жылдық келісім-шарт бойынша жүргізді. Қалада пайда болған барлық қалдықтар 2012 жылы салынған қуаттылығы жылына 300 мың тонна қоқыс өңдеу кәсіпшіне тасымалданып, қалдықтар сұрыпталып, өңделіп, брикеттелетін. Күніне 5 мың тоннаға дейін пластик қалдықтары мен 2 мың тоннаға дейін қағаз өңделді. Өңделмеген қалдықтар көму үшін полигонға жіберілді. Бірінші камераны

⁶⁴ Көміртектің қосатығы (CO_2), метан (CH_4), азот оксиді (N_2O), гидрофторкөміртегер (ГФК), перфторкөміртегер (ПФК), күкірт гексафториді (SF_6).

⁶⁵ 2017 жылғы деректер

⁶⁶ Қазақстанның табиғатты қорғау ұйымдары қауымдастығының сертификаты бойынша

⁶⁷ ЭЫДҰ статистикалық сайты oecd.stat

⁶⁸ Қазақстанның табиғатты қорғау ұйымдары қауымдастығының мәліметтері

толтыруға байланысты 2018 жылы сыйымдылығы 2 миллион тонна болатын екінші ұяшық пайдалануға берілді.

Қаланың қалдықтарды қайта өңдеу саласын жаңғырту аясында 2018 жылдан бастап екі кезеңді қамтитын қалдықтарды бөлек жинау және қайта өңдеу жобасы жүзеге асырылуда. Бірінші кезеңде қалдықтарды бөлек жинау екі фракцияға енгізілді: «дымқыл» (*тағам қалдықтары*) және «құрғақ» (*қағаз, пластик, шыны, металл*). Екінші кезеңде техникалық компост алу үшін қатты тұрмыстық қалдықтардың органикалық фракциясын өңдеуді қамтамасыз ету жоспарланған болатын.

Қаланы көгалдандыру⁶⁹

1997 жылдан бері Астанада қаланы айнала «Жасыл белдеу» құру және аумақты абаттандыру бойынша ауқымды жұмыстар жүргізілуде. Жасыл белдеу аумағы 78 мың гектардан асты. Жасыл белдікті дамытуды 2030 жылға дейін кезекпен 6 кезеңмен⁷⁰ жалғастыру жоспарлануда. Бірінші кезең 2012-2016 жылдары жүзеге асырылып, 1500,2 га жерге көшеттер отырғызылды. Қазіргі таңда 2022 жылға дейінгі 2-3-кезеңді жүзеге асыру жұмыстары жүргізілуде, оның аясында 5271,3 гектар жерге көшеттер отырғызу жоспарлануда.

Жалпы, қаладағы абаттандыру жұмыстарының көлемі оң динамикаға ие. Жалпы мақсаттағы жасыл аумақтардың жалпы ауданы соңғы 4 жылда 35%-ға дерлік ұлғайды (*2015 жылғы 12 853 мың шаршы метрден 2018 жылғы 17 347 мың шаршы метрге дейін*); жан басына шаққандағы жасыл аумақ 1 шаршы метрге (*15-тен 16 шаршы метрге дейін*) ұлғайды.

Жалпы абаттандыру бюджетінің ең үлкен үлесі көгалдарға күтім жасау мен біржылдық гүлзарларды отырғызуға келеді, сәйкесінше 26% және 25% құрайды. Ағаштар, бұталар мен қоршауларды отырғызуға 14 пайызы ғана жұмсалды.

Қауіпсіздік

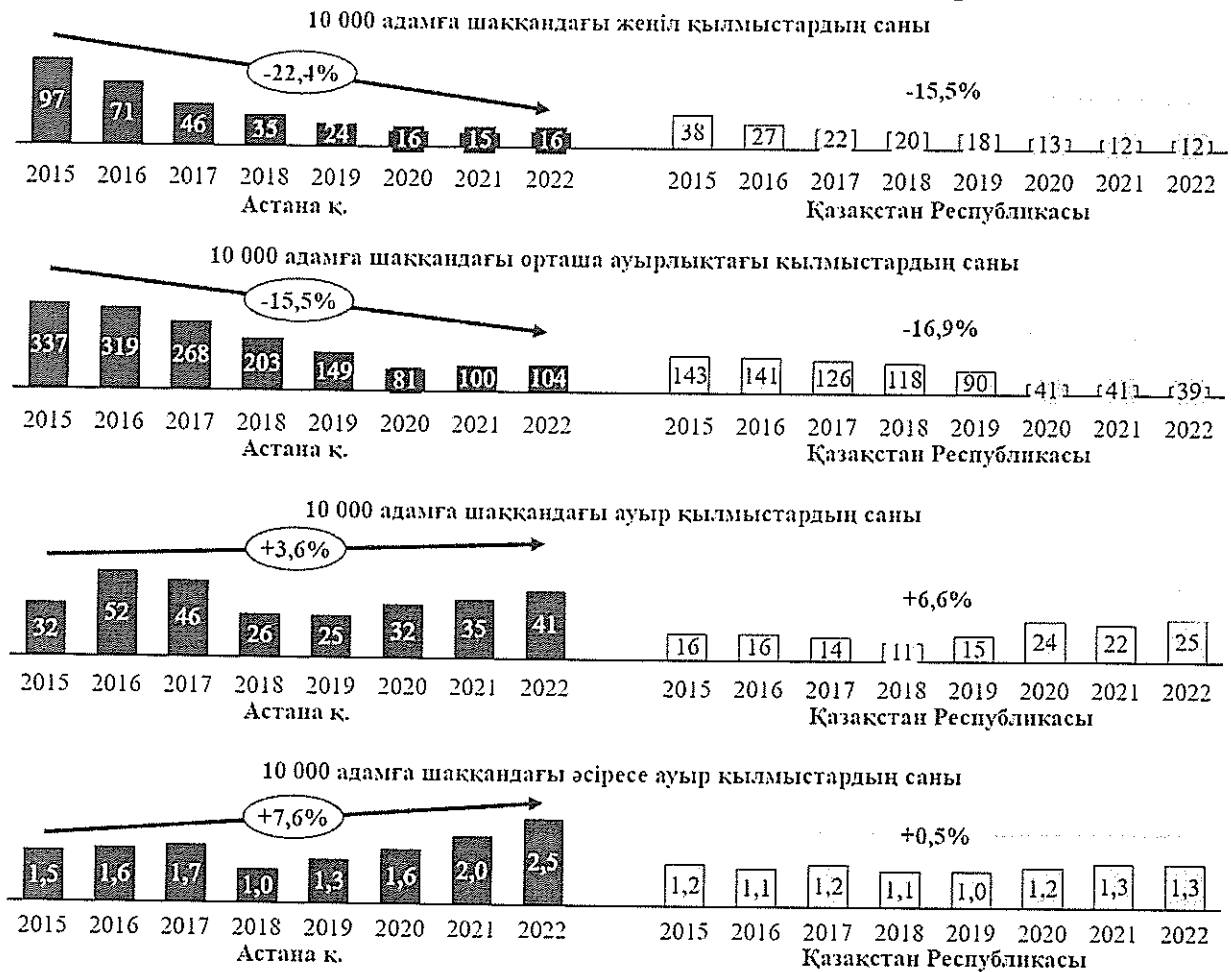
Қала тұрғындары мен қонақтарының қоғамдық қауіпсіздігін қамтамасыз ету – қала қызметінің басым бағыттарының бірі. Бұл ретте Астанадағы қауіпсіздік жағдайы екіұшты. 2002 жылдан бастап тіркелген қылмыстар санының өсуі байқалады, бұл жалпы халық санының өсуіне және қылмыстарды тіркеу кезіндегі тәртіптің артуына байланысты болуы мүмкін. Астана қаласы бойынша қылмыс санының ауырлық дәрежесі бойынша өсу немесе қысқару динамикасы республикалық тенденциямен сәйкес келсді: жеңіл және орташа ауырлықтағы қылмыстар азаюда, ауыр және аса ауыр қылмыстар 10 000 адамға есептегенде шамалы осуде (*47-сурет*). Жалпы, елордада Қазақстан Республикасы бойынша орташа деңгейден гөрі қылмыс деңгейі жоғары. 2022 жылы Астанада 10 000 адамға шаққанда орташа

⁶⁹ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

⁷⁰ Астана қаласының Қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды басқару басқармасының мәліметтері

ауырлықтағы қылмыстар 2,7 есе, ауыр қылмыстар 1,6 есе, аса ауыр қылмыстар 1,9 есе көп жасалған.

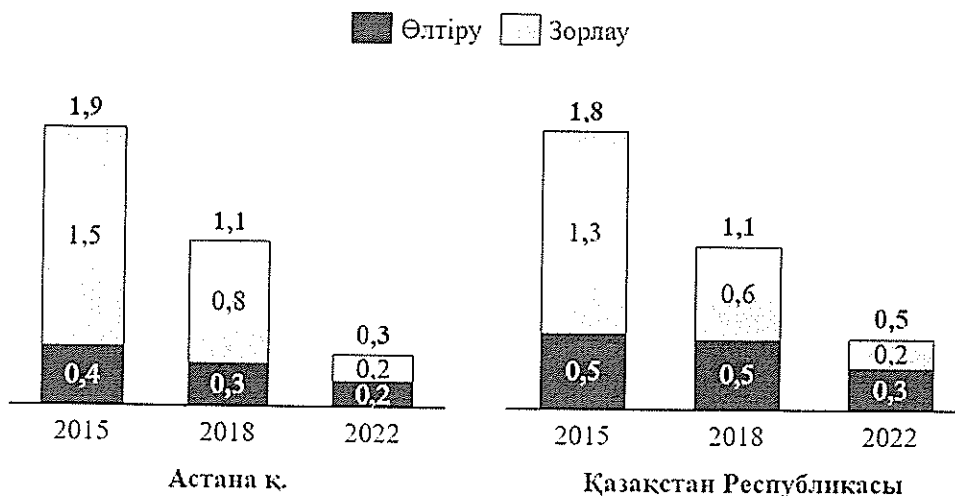
44-сурет. Қылмыстық құқық бұзушылық көрсеткіштері, 10 000 адамға

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті

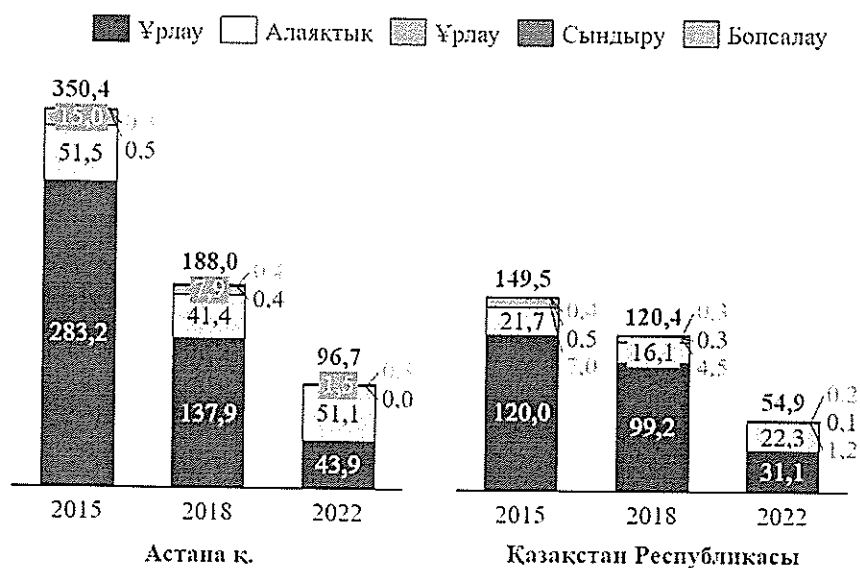

45-сурет. Тұлғаға қарсы қылмыстардың көрсеткіштері, 10 000 адамға

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті

46-сурет. Меншікке қарсы қылмыстардың көрсеткіштері, 10 000 адамға

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті

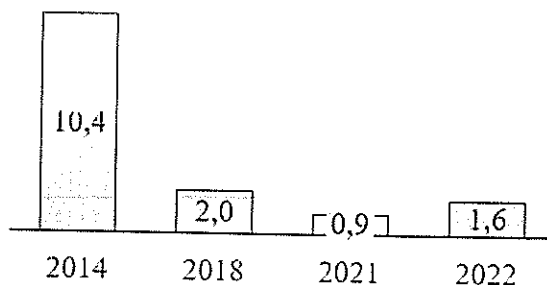
Жеке адамға қарсы қылмыстардың нақты саны Қазақстан Республикасы бойынша көрсеткіштеріне сәйкес келеді (48 сурет). 2022 жылы 10 000 адамға шаққанда 0,2 кісі өлтіру және 0,2 зорлау (Қазақстан Республикасы бойынша 0,3 адам өлтіру). Мүлдіктік қылмыс деңгейі ұлттық көрсеткіштерден жоғары. Астанада 10 000 тұрғынға шаққанда ұрлық 1,4 есе, алаяқтық 2,3 есе көп (49-сурет).

Қалада қауіпсіздік және қылмыстарды ашу деңгейін арттыру үшін бейнебақылау желісі әзірленді. 2019 жылы жүргізілген ғылыми-зерттеу

жұмыстарының негізінде ірі иелері Қазақтелеком ПИК, Астана LRT, Көркем-Телеком, Astana Innovations, iKomek бірыңғай байланыс орталығы, ПД Операциялық басқару орталығы және төтенше жағдайлар орталығы болып табылатын қолданыстағы бейнебақылау камераларының желілері орталықсыздандырылғандығы анықталды; ақпараттық базалар біртұтас ақпараттық жүйеге біріктірілмеген. Нәтижесінде коммуникацияларды және тиімді басқаруды қамтамасыз ету тұрғысынан қиындықтар туындады. Ұйымдар камераларды дербес жүргізді, ақпаратты тарату арналарын ұйымдастырды, деректерді сақтайды және бақылайды. 2019 жылдың басында қалада 3652 камера орнатылды. Дегенмен қаладағы камералық қамту біркелкі болмады: қала халқы бірдей (~10 мың адам) 129 секторға бөлінді, бірақ секторлардағы камералар саны 0-ден 120-ға дейінгі аралықта болды. Ең үлкен қамтылған аймақтар: Сарыарқа және Байқоңыр аудандары, жаңа әкімшілік орталық және Есіл ауданының ЭКСПО аймағы, ал қаланың шеттері камералармен қамтылмаған немесе нашар қамтылған (28 секторда камера орнатылмаған, 46 секторда 20 камерадан аз).

Өрт қауіпсіздігі және азаматтық қорғау саласында 2014 жылдан бастап өрттер мен төтенше жағдайлар салдарынан үлестік өлім-жітімнің айтарлықтай төмендеуі байқалады (50-сурет). Дегенмен, қалаға өрт сөндіру бөлімшелерінің тез жетуіне байланысты қиындықтар бар. Орташа келу уақытының жыл сайынғы жақсаруына қарамастан (2014 жылғы 10 минуттан 2018 жылы 9,2 минутқа дейін), Астананың өрт сөндіру қызметі АҚШ, Канада және Скандинавияның⁷¹ солтүстік қалаларындағы қызметтерге жауап беру уақытынан айтарлықтай төмен болды. 2019 жылы жүргізілген ғылыми-зерттеу жұмыстарына сүйене отырып, бұл өрт сөндіру бекеттерімен қызмет көрсету аймақтарының тым кең қамтылуымен, өртке қарсы қызметтердің физикалық инфрақұрылымының тапшылығымен және тозғанымен түсіндірілді: өрт сөндіру техникасының саны нормативтен 2,3 есеге аз, 25% жағдайда қолданылатын жабдық стандартты жастан асып түседі.

47-сурет. 100 мың адамға шаққанда Астана қаласы бойынша өрттер мен төтенше жағдайлардан болатын өлім-жітім

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі

⁷¹ WCCD ISO 37120 рейтингі

Өмір сапасын бағалау

Жұмыс тобы 2019 жылы Астана қаласының 1000-нан астам тұрғынына сауалнама жүргізу арқылы өмір сүру сапасын бағалауды жүргізді. Халықтың өмір сүру сапасын бағалау 8 бағыт бойынша жүргізілді: жұмыс орындары; әлеуметтік климат; денсаулық және денсаулық сақтау; білім беру; тұрғын үй; экология; демалыс және демалыс; тасымалдау.

Ең өзекті мәселелердің қатарында қала тұрғындары баспана, жұмыс орны, медициналық көмек пен экологияны атады. Ал медициналық көмекті қоспағанда, бұл аймақтардағы жағдай олардың бағалауы бойынша соңғы 3 жылда нашарлап кеткен. Бұл пікірді жынысына, жасына, ұлтына және тұрғылықты жеріне қарамастан барлық тұрғындар айтады⁷².

«Жұмыс» саласында қала тұрғындары жақсы жұмыс табу немесе өз ісін ашу мүмкіндіктерін төмен бағалайды. Мамандығы бойынша жұмыс табу мүмкіндігі әсіресе түлектер үшін төмен бағаланады. Сонымен қатар, тұрғындар кәсіпкерлікке бейімділігін оң бағалайды.

«Әлеуметтік климат» бағыты бойынша егде жастағы адамдарға қамқорлық пен әлеуметтік қолдау төмен бағаланады. Тұрғындар да адамдарға деген сенім мен маскүнемдік мәселесіне наразы. Бұл ретте қаладағы қауіпсіздік деңгейі, оның ішінде мигранттардың әлеуметтік интеграциясы жоғары бағаланады.

«Денсаулық және денсаулық сақтау» бағытында тұрғындардың дәрі-дәрмектің қолжетімділігі, жедел жәрдемнің жұмысы және перзентханада бала туылғандағы медициналық қызметтері көңілінен шығады. Дегенмен, медициналық көмек пен салауатты өмір салтын ұстануға бейімділік нашар бағаланады.

«Білім» саласында тек балабақшалардың қолжетімділігі теріс бағалануда. Басқа факторларға оң баға берілді, атап айтқанда мектеп және мектепке дейінгі білім беру сапасы, кәсіптік білім беру, жоғары білім және қосымша білімнің қолжетімділігі.

«Тұрғын үй» аймағында тұрғын үйдің қолжетімділігі және үйлердегі су сапасы ең төмен бағаланады. Бұл ретте тұрғындардың жылу, су, электр қуатымен қамтамасыз етілу сапасына, көшелер мен үйлердің жабдықталуына, тазалығы мен көгалдандырылуына көңілдері толады.

Қала тұрғындары қаланың «экология» саласындағы жағдайды төмен деп бағалап отыр. Су айдындары мен ауаның тазалығы тұрғындардың көңілінен шықпайды.

«Бос уақыт және демалыс» ортасының даму деңгейі жоғары бағаланады, оның ішінде клубтар, мейрамханалар, спорт залдары, бассейндер, саябақтар, сондай-ақ серуендеу және велосипедпен жүру мүмкіндіктері бар.

---

⁷² 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

«Көлік» бағыты бойынша қала тұрғындары жолдардың жағдайы мен қоғамдық көліктердің жұмысына жаппы көңілдері толады, бірақ әзірге ол қозғалыс мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін жеткілікті түрде бейімделмеген.

Тұтастай алғанда, тұрғындардың көпшілігі өмір сүру сапасын айтарлықтай жоғары бағалайды (жауап берушілердің 75%) және болашаққа оптимистік көзқараста. Тұрғындардың көпшілігі болашағын астанамен байланыстырады және балаларына қалада қалуға кеңес береді. Сондай-ақ, тұрғындардың көпшілігі қала әкімдігінің қызметіне оң баға береді, әкімдік қызметіне сыни көзқарас 35 жастан асқан тұрғындар арасында байқалады.

1.1.6. Smart-city тұжырымдамаларын цифрландыру және жүзеге асыру

73

Астана цифрландырудың орта сатысында тұр⁷⁴, мұнда цифрлық трансформацияның негізгі драйверлерінің бірі Smart Astana жобасы болып табылады. Цифрландыру бастамалары мен жобаларын жүзеге асыру Smart City тұжырымдамасы аясында жүзеге асырылуда. Қабылданған шешімдерді жүзеге асыру оппортунистік сипатқа ие. Негізгі проблемалардың қатарында стратегиядағы, жүйедегі, ақпараттық және киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету мен басқарудағы олқылықтар, цифрлық шешімдерді өндірудегі негізгі ресурс ретінде «ашық деректердің» қолжетімділігінің төмендігі бар. Әкімдік пен ведомстволық бағынысты ұйымдар қызметкерлерінің цифрлық сауаттылығының жеткіліксіз деңгейі қала мен қаланы басқаруда цифрлық шешімдерді енгізу тиімділігін төмендетеді.

Халықаралық деректер корпорациясының мәліметі бойынша, Астана қаласы цифрлық қала дамуының «оппортунистік» кезеңінде: жекелеген құрылымдардың қызметі цифрландыруда және цифрлық жобалар сәтті жүзеге асырыла бастады.

Елорда – Smart Astana – «ақылды қала» тұжырымдамасын енгізуді бастаған Қазақстандағы алғашқы қалалардың бірі. Жоба аясында қалада, оның ішінде МЖӘ негізінде түрлі бастамалар жүзеге асырылуда. «Smart Astana» жобаларының мысалдары ретінде бейнебақылау жүйелерінен және құқық бұзушылықтарды фото-бейне жазудан деректерді қабылдайтын ситуациялық орталық, 109 қызметінің зияткерлік байланыс орталығы және жергілікті атқарушы органдардың халықпен автоматты түрде байланысуына мүмкіндік беретін әлеуметтік желілердегі чат-боттар жатады. Қалалық инфрақұрылымның жай-күйін одан әрі талдау үшін нақты уақыт режимінде сенсорлардан деректерді жинауға мүмкіндік беретін Интернет заттары инфрақұрылымын дамыту жобасы жүзеге асырылуда.

Коммуналдық және мемлекеттік қызметтерді цифрландыру жүргізілуде. Астана қаласының әкімдігі электронды әкімдік порталы мен «Smart Astana»

⁷³ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

⁷⁴ Астананың International Data Corporation «Ақылды қала» ретінде жетілгендігін бағалау

мобильді қосымшасын іске қосты, онда мемлекеттік қызметтер, қызмет көрсету мен ақпарат электронды түрде қолжетімді. Мемлекеттік қызметтерді цифрландыруды дамыту аясында 2018 жылы қалада еліміздегі алғашқы Электрондық қызмет көрсету орталығы ашылды, ол жаңа буын халыққа қызмет көрсету орталығына айналуы тиіс. Келушілер үшін 741 мемлекеттік қызметтің 454-і (61%) электронды форматта қолжетімді. 2020 жылы электрондық мемлекеттік қызметтердің үлесі 90%-ға жетуі тиіс. Сондай-ақ автоматтандырылған шешімдерді қолдануға, қызмет көрсету сапасын және ПИК қызметінің ашықтығын арттыруға бағытталған е-ПИК жүйесі енгізілді. Қаладағы 474 ПИК-нің 255-тен астамы және 1210-нан астам үй жүйеге қосылған.

Инновацияларды ынталандыру үшін қалалық технологиялық мәселелерді шешу үшін хакатондар мен конкурстар өткізіледі. Цифрлық шешімдерді әзірлеушілер технопарктерге, инкубаторларға, акселераторларға, коворкингтерге, зертханаларға және бағдарламалау мектептеріне қол жеткізе алады.

2019 жылы қалада IT мамандықтары бойынша білім беретін 19 колледж және 8 университет жұмыс істеді. Бұл жағынан елорда көрсеткіші 32 колледж бен 29 ұқсас профильдегі университеті бар Алматы қаласының көрсеткішінен айтарлықтай төмен.

Қаланы одан әрі табысты цифрландыру бірқатар мәселелерді шешуді талап етеді. Қалада ресми цифрлық архитектура мен ақпараттық және киберқауіпсіздікті басқару жүйесі жоқ. Дерекқорлардың 25%-дан астамына қолжетімділік шектеулі және Алматы қаласына қарағанда жиірек жаңартылады – айына бір реттен жиі емес. Үнемі дамып келе жатқан цифрлық технологияларды ескере отырып, оларды қолдануда құзыреттердің жеткіліксіз болу қаупі де бар. 17 қалалық компания арасында жүргізілген сауалнамаға сәйкес, компаниялардың 50%-дан астамында цифрлық технологияларды сәтсіз енгізу тәжірибесі бар. Бұл нәтиженің негізгі себептерінің бірі - қызметкерлерді технологияны қолдануды үйрететін білім беру бағдарламаларының жоқтығы.

1.1.7. Туризм

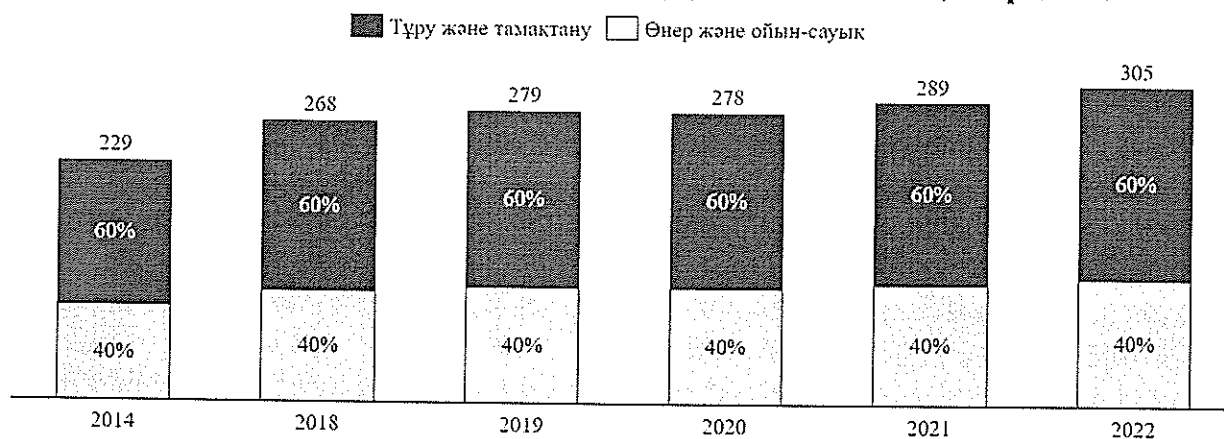
Туризм тұрақты және өсіп келе жатқан экономиканы дамытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл сала еліміздің және Астана қаласының дамуының басым бағыттарының бірі болып табылады. 2017 жыл ЭКСПО 2017 көрмесін өткізгендіктен туризм саласы үшін серпінді жыл болды. Кейінгі жылдары туристік ағындар әсіресе жаһандық туризмге әсер еткен (2020 жылдың алғашқы 10 айында⁷⁵ халықаралық саяхат 73%-ға төмендеген) коронавирустық пандемияға дейін өсе берді. 2020 жылы карантиндік

⁷⁵ Дүниежүзілік туристік ұйым

шараларға қарамастан, қала туризмді қалпына келтіріп, бұрынғыдан да көп туристерді тартуда. Қолданыстағы кедергілердің қатарына Астана қаласының брендінің жоқтығын, қаладан және елден тыс белсенді ілгерілетуді жоқтығын және туристік іс-шаралар портфелінің тартымдылығының төмен деңгейін атап өтуге болады.

Соңғы 5 жылда, коронавирустық пандемияға қарамастан, туризм секторы тұрақты нақты өсуді көрсетті (51-сурет). 2018-2022 жылдар аралығында орналастыру және тамақтандыру, өнер және ойын-сауық секторларының жалпы қосылған құны нақты мәнде 230 миллиард теңгеден 261 миллиард теңгеге дейін өсті.

48-сурет. Туризм секторының екі негізгі құрамдас бөлігі бойынша Астана қаласындағы нақты ЖҚҚ динамикасы⁷⁶, млрд теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ деректері негізінде жұмыс тобының есептеулері

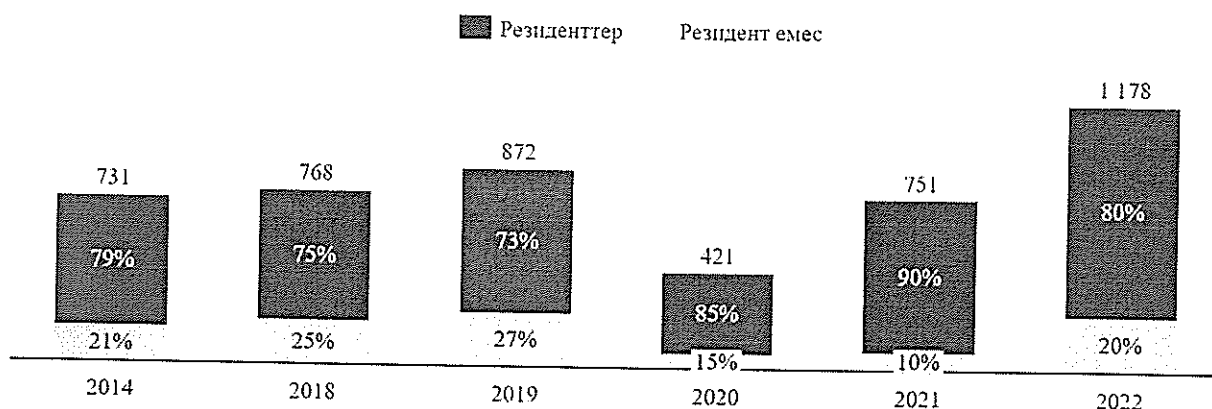
Туристік ағындардың саны 2020 жылы ішкі және сыртқы туристер санының күрт төмендеуі байқалатын пандемияның әсерін көрсетеді (52-сурет). Нәтижесінде халықаралық келушілер динамикасы нашарлады. Астана қаласы туристік ағынның ауқымы мен тығыздығы бойынша бағдар қалалардан⁷⁷ айтарлықтай төмен. Қаланың жан басына шаққандағы туристік ағыны Астанада 0,87 адам (2022 ж.), Калгариде – 3,1 адам.⁷⁸

⁷⁶ 2022 жылғы салыстырмалы бағамен

⁷⁷ Туристердің халық санына қатынасы

⁷⁸ 2017 жылғы деректер

49-сурет. Астанадағы туристік ағынның динамикасы, мың адам

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Туристердің негізгі көлемі 5 елден келеді: Ресей, Қытай, АҚШ, Германия және Түркия. Туристік бағыт ретінде Астананың іскерлік тартымдылығы айтарлықтай төмендеді. Егер 2014 жылы іскерлік және кәсіби мақсаттағы туристердің үлесі 46%-ды құраса және 2018 жылы 53%-ға дейін өссе, 2022 жылы бұл көрсеткіш туристердің жалпы санынан 39%-ға дейін азайды. Туристердің 50%-дан астамы санатсыз қонақүйлерде тұрады.

Қаладағы туризмді дамытудың құрамдас бөлігі оны жылжыту, брендтеу және маркетинг болып табылады. Қаланы әлемдік туристік нарықтарда ілгерілету мүмкіндіктеріне Astana Convention Bureau маркетингтік қызметін қаржыландырудың төмен деңгейі кедергі келтіруде. 2018 жылы Astana Convention Bureau бюджеті 5,2 миллион долларды құрады, оның 46 пайызы қала маркетингіне жұмсалды. Калгари конвенциясы және келушілер бюросының 2017 жылғы бюджеті 7,7 миллион долларды құрады, оның 50% маркетингке жұмсалды. Бұл елорданың «туристік карталарда» жоқтығына алып келеді – мақсатты нарықтарда Астана қаласын саяхаттауға ықтимал қызықты орын ретінде біртұтас көзқарас жоқ.

Қаланың қолданыстағы туристік активтерінің туристер үшін тартымдылық деңгейі төмен, бұның себебі - олардың көлік қолжетімділігінің төмен деңгейі (жолдардағы ақпараттық белгілердің аз саны, оның ішінде ағылшын тілінде, қоғамдық көлікте қолжетімділік қиындығы), нашар инфрақұрылым (кейбір нысандарда қызметтерге қолма-қол ақшасыз төлем жасау мүмкіндігінің болмауы, тегін интернеттің болмауы) және қызмет көрсету деңгейінің төмендігі. Мұны «құпия сатып алушы»⁷⁹ әдістемесінің төмен рейтингтері растайды, мұнда бар 10 туристік сайттың 8-і төмен рейтингке ие.

⁷⁹ New tourism strategy of Astana 2017-2020 Horwath HTL

1.1.8. Сыртқы байланыс⁸⁰

Сыртқы байланыс деңгейі қаланың халықаралық көлік, сауда және басқа да ағындарға қатысу дәрежесін анықтайды. Бұл бөлімде қаланың сыртқы әлеммен әуе арқылы байланысы және оның әлемдік аренада халықаралық ұйымдар мен компаниялар тарапынан қаншалықты ұсынылғандығы қарастырылады.

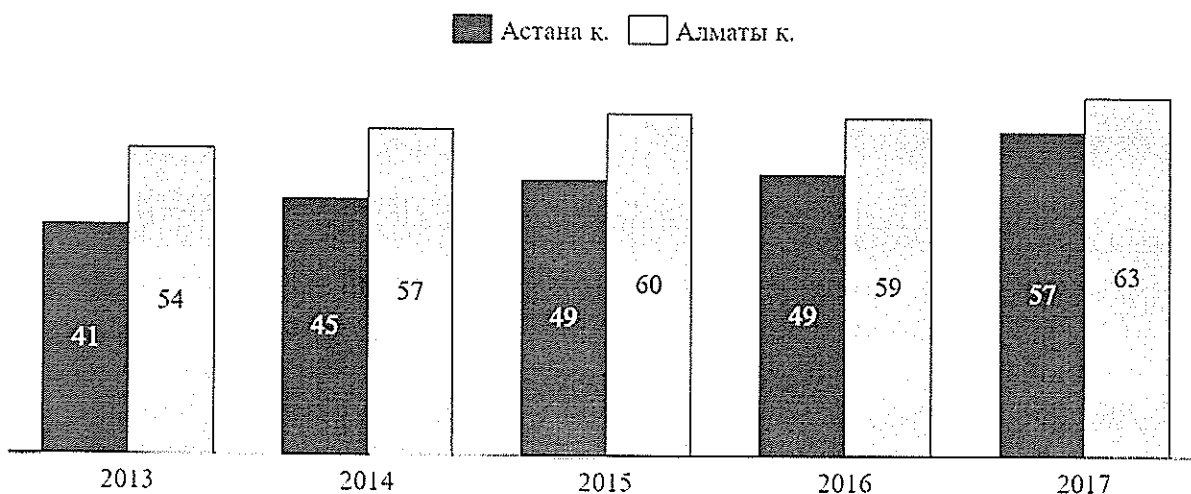
Ұшу саны мен жолаушылар ағыны сияқты авиациялық көрсеткіштердің тұрақты өсуі байқалды, бірақ олар әлі де бағдар-қалалар деңгейінен алшақ. Қырғыз үкіметі шетелдік авиакомпаниялар үшін әуе кеңістігін пайдалануды және қолжетімділікті либерализациялау шараларын қабылдағандықтан Бішкек туристер үшін тартымды бола түсу қаупі бар.

Елорда халықаралық компаниялар мен ұйымдар үшін тартымды емес. Облыстық бөлімшелердің саны аз күйінде қалып отыр, оның ішінде Алматы қаласына қатысты.

Сыртқы ауа байланысы

Астана қаласында әуе кемелерінің барлық түрлерін қабылдауға қабілетті және халықаралық стандарттарға⁸¹ сай барлық қажетті инфрақұрылымы бар халықаралық әуежай бар. 2013-2017 жылдар аралығындағы бес жыл ішінде рейстер санының өсуі байқалды. 2017 жылы 57 мың рейс орындалды, бұл 2013 жылмен салыстырғанда 41%-ға артық (63-сурет). Дегенмен рейстер саны Алматы қаласындағы көрсеткіштерден сәл (10%) төмен болды.

50-сурет. Ұшу динамикасының көрсеткіштері, мың бірлік

Дерек көзі: Нұрсұлтан Назарбаев халықаралық әуежайының статистикасы

2017 жылы әуежай 4,3 млн жолаушыны қабылдады, бұл 2006 жылмен салыстырғанда 5 есеге көп (64-сурет). 2017 жылы жолаушылар ағынының айтарлықтай артуы іс-шаралар мен іскерлік туризм қонақтарын тартатын ЭКСПО 2017 көрмесіне байланысты болды. 2017 жылы Астана қаласындағы

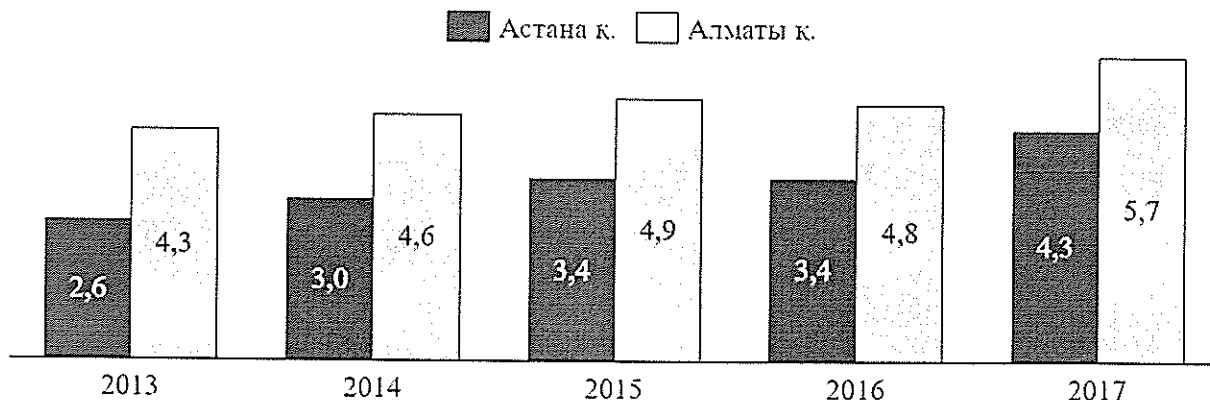
⁸⁰ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

⁸¹ Ақпарат Нұрсұлтан Назарбаев халықаралық әуежайының сайтынан

жолаушылар тасымалының көлемі Алматы қаласының көрсеткіштерінен 23%-ға артта қалды.

51-сурет. Жолаушылар тасымалы динамикасының көрсеткіштері, миллион адам

Дерек көзі: Нұрсұлтан Назарбаев халықаралық әуежайының статистикасы

Астанада тікелей әуе бағыттарының саны 48⁸² құрайды, бұл 2016 жылмен салыстырғанда (40 бағыт) 6%-ға артық. Бұл көрсеткішті бәсекелес қалалардың⁸³ орташа көрсеткішімен салыстыруға болады – 52 бағыт, бірақ әлі де бағдар-қалалардың⁸⁴ орташа көрсеткіштерінен артта қалып отыр – 152 бағыт. 2025 жылға қарай 16-дан астам жаңа бағыт ашылады деп күтілуде. Астана арқылы рейстерді 23 әуе компаниясы жүзеге асырады, оның 6-ы ішкі, 2-уі халықаралық рейстерді орындайды - Air Astana және Scat.

Бүгінгі таңда шетелдік әуе компаниялары Астана қаласында әуе кеңістігінің үшінші және төртінші дәрежелі еркіндігімен (мүмкін тоғыздан) күнделікті рейстерді орындайды. Ал Қырғыз Республикасының Үкіметі бесінші аспан еркіндігі қағидатын енгізуде, бұл авиация саласын ырықтандырудағы маңызды қадам болып табылады. Әуе кеңістігінің бесінші еркіндігі қағидасы шетелдік компанияларға жолаушыларды артта қалдырып, жаңаларын қабылдай отырып, Қырғызстанда аялдамамен бір межелі жерден екінші бағытқа ұшуға мүмкіндік береді. Бұл шаралар туристік ағынды ұлғайту және осы бағытта Астана қаласының басшылығы үшін Орталық Азиядағы тәуекелдерді төндіретін өңірлік авиациялық хабқа айналу үшін қолданылады.

Халықаралық компаниялар мен ұйымдар

Қаланың сыртқы әлеммен байланысы халықаралық компаниялардың қала ішінде аймақтық өкілдіктерін ашу қажеттілігінен де көрінеді.

⁸² 2019 жылғы деректер

⁸³ Алматы, Тбилиси, Казань, Ташкент, Баку

⁸⁴ Калгари, Будапешт, Хельсинки, Монреаль, Вена, Сингапур, Дубай

Астана қаласында 100⁸⁵ үздік 20 халықаралық компания бар, бұл Алматы қаласындағы көрсеткіштен аз – 27 кеңсе (15-кесте). Олардың көпшілігі басқарушылық кеңес беру, есеп және аудит және юриспруденция салаларында кешенді қызметтер көрсетуге маманданған.

15-кесте. Астанадағы халықаралық компаниялардың кеңселері

Компания атауы	Қызмет саласы
TMP Worldwide	Маркетинг
Citibank	Банк секторы
Boston Consulting Group (BCG)	Басқару кеңес беру
Booze A&M	Басқару кеңес беру
Deloitte	Басқару кеңес беру
International Business Machines (IBM)	Басқару кеңес беру
McKinsey	Басқару кеңес беру
Arthur Andersen	Есеп және аудит
Binder Dijker Otte (BDO)	Есеп және аудит
Ernst&Young	Есеп және аудит
Grant Thornton	Есеп және аудит
HLB International	Есеп және аудит
KPMG	Есеп және аудит
Pannell Kerr Forster (PKF International)	Есеп және аудит
Price Waterhouse Coopers (PWC)	Есеп және аудит
RSM International	Есеп және аудит
Moore Global	Есеп және аудит
Nexia International	Есеп және аудит
Morgan Lewis	Юриспруденция
White&Case	Юриспруденция

Дерек көзі: GaWC Dataset

Соңғы 5 жылда елорда халықаралық ұйымдар үшін тартымды бола түсті. Егер 2018 жылы халықаралық ұйымдардың 26⁸⁶ кеңсесінің 3-і Астанада орналасса, 2022 жылы – 12⁸⁷ болды (16-кесте). Сондай-ақ, Астана халықаралық ұйымдардың өкілдіктерінің санынан (9-ға қарсы 12) басып озып, Алматыдан сәл алда.

16-кесте. Астанада халықаралық ұйым кеңсесінің болуы

Ұйым атауы	Болуы
World Bank*	+
United Nations Development Programme	+
United Nations Department of Safety and Security*	!
United Nations Office on Drugs and Crime*	+
United Nations Population Fund	!
United Nations Statistics Division	+
International Labour Organization	+

⁸⁵ Globalization and World Cities (GaWC) рейтингі бойынша 100 үздік сервистік компаниялар

⁸⁶ БҰҰ Статистика бөлімінің халықаралық ұйымдарының тізімі

⁸⁷ 5-кестеде «*» белгісі бар ұйымдар Алматы қаласындағы кеңселер болып табылады

Ұйым атауы	Болуы
International Organization for Migration*	+
UN Women	+
United Nations Children's Fund	+
United Nations Regional Centre for Preventive Diplomacy for Central Asia	+
World Health Organization*	+
Food and Agriculture Organization of United Nations	-
International Telecommunication Union	-
International Monetary Fund	-
World Trade Organization	-
Bank of International Settlements	-
United Nations Department of Global Communications*	-
United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*	-
United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*	-
United Nations Environment Programme*	-
United Nations Office for Disaster Risk Reduction*	-
United Nations Conference on Trade and Development	-
United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat)	-
United Nations Industrial Development Organization	-
United Nations World Tourism Organization	-

Дерек көзі: БҰҰ Статистика бөлімі

1.1.9. Жақын елді мекендерді дамыту⁸⁸

Астана қаласының функционалдық қалалық аймағының (бұдан әрі – ФҚА) жақын орналасқан елді мекендері ішкі мигранттар үшін табиғи магнит және кейіннен негізгі қалаға көшу үшін транзиттік нүкте болып табылады. Астана қаласындағы табыс пен өмір сапасының айтарлықтай алшақтығы және халықтың салыстырмалы түрде төмен тығыздығы бұл қозғалысты ынталандырады. Қалалық көші-қонның елеулі ағындары астанадағы инфрақұрылымның барлық түрлеріне жүктемені арттырады. Жоғары тұрған бюджеттерден ФҚА дамытуға бөлінген трансферттер нақты қажеттіліктерге сәйкес келмейді, өйткені халықтың нақты саны ресми деректерге сәйкес келмейді, бұл базалық және әлеуметтік инфрақұрылымға қолжетімділіктің төмен деңгейіне әкеледі. Ақмола облысын дамыту бағдарламасында елді мекендерге басымдық берудің жеткіліксіздігі мәселесі бар.

Астана қаласының дамуы жақын маңдағы елді мекендердің дамуымен тығыз байланысты. Астана жалпы халқының саны 1200 мыңнан асатын, Ақмола облысының 4 ауданын (Ақкөл (4 аудан), Аршалы, Целиноград, Шортанды) Солтүстік макроөңірдің ірі агломерациясына біріктіретін негізгі қала рөлін атқарады⁸⁹.

Аталған аудандардағы халықтың жалпы саны 2014 жылдан 2018 жылға дейінгі кезеңде 14 мыңнан астам азаматқа (145,4-тен 159,6-ға) көбейіп, 159 мыңнан астам адамды құрады. Бұл ретте ең көп өсім Целиноград облысында

⁸⁸ 2019 жылы жүргізілген зерттеу жұмыстары негізінде

⁸⁹ 2019 жылдың I қаңтарындағы жағдай бойынша

(62,5-тен 76,9-ға) байқалса, Ақкөл ауданында халық санының азаюы (29,4-тен 29,5-ке дейін) байқалды.

Елордаға іргелес аймақтарда оң табиғи өсім (соңғы 5 жылда 6,5 мың адам) және республиканың басқа өңірлерінен қоныс аударушылардың жоғары ағыны байқалады. Мигранттар үшін ең тартымдысы Целиноград облысы (ең ірі елді мекендер осында орналасқан: Қосшы ауылы, Қоянды ауылы, Қараөткел ауылы, Талапкер ауылы, Қаражар ауылы), онда 2014 жылдан 2018 жылға дейінгі кезеңде келген мигранттардың жалпы ағыны кеткен мигранттардың санынан 9,5 мың адамға асып түсті⁹⁰.

Азаматтардың мұндай ағынын тудыратып факторлардың бірі – баспананың болуы. Целиноград ауданы тұрғын үй құрылысы көрсеткіштері бойынша облыста алдыңғы қатарда. Тұрғын үймен қамтамасыз ету деңгейі 23,2 шаршы метрді құрайды, орташа облыстық көрсеткіш 22 шаршы метрді құрайды. 2018 жылдың қорытындысы бойынша жан басына есептелген орташа облыстық көрсеткіштен 4 есе көп тұрғын үй пайдалануға берілді⁹¹.

Сонымен қатар, елді мекендерде базалық инфрақұрылымға қол жеткізудің қажетті деңгейі жоқ, келген азаматтардың жаңа ағыны қосымша ауыртпалық тудырады. Целиноград облысының тұрғындарының 19%-ы ғана орталықтандырылған жылумен қамтылған, тұрғын үйді кәріз және сумен қамтамасыз ету әлі де проблема болып тұр. Тұрғындарды жеке компаниялардың жылумен қамтамасыз етуі бұл қызметтердің тариф саясатын қиындатады. Оның үстіне халық көп шоғырланған елді мекендерде әлі де ауыз су тапшылығы бар.

Білім беру және медициналық қызметтердің тапшылығы айқын байқалады. Мәселен, Қосшы ауылындағы 1600 оқушыға есептелген орта мектептер 4600 оқушыға қызмет көрсетеді. Шамамен 41 мың адам тұратын Қараөткел және Қоянды ауылдарында жедел жәрдем бөлімшелері жоқ, тек амбулаториялық орталық пен «Клиника-эндохирургия» филиалы жақында ғана ашылды, оған тіркелгендердің саны небәрі 2500 адам⁹².

Мұндай құбылыстар бұл елді мекендердегі халық саны туралы нақты деректердің жоқтығына тікелей байланысты. Оларда тұратын адамдардың нақты саны тіркелген азаматтардың санынан айтарлықтай асып түседі. Бұл, өз кезегінде, облыстың бюджет қаражатын алу мүмкіндігін шектейді (трансферттерді есептеу әдісі халық санына тікелей байланысты), бұл базалық инфрақұрылымның өткір тапшылығын тудырады.

Агломерация өзгі мен іргелес аумақтарды дамытудағы мұндай геңгөрімсездік маяғниктік көші қонға ықпал етеді (агломерацияның өзегіне күн

⁹⁰ Келгені – 27,2 мың, кеткені – 17,7 мың

⁹¹ 2018 жылдың қорытындысы бойынша Целиноград облысында бір адамға 2,4 шаршы метр пайдалануға берілді, облыс бойынша орташа көрсеткіш 0,6 шаршы метрді құрады.

⁹² Бұқаралық ақпарат құралдарынан жиналған деректер

сайын өңірлерден 40 мыңға жуық жұмыспен қамтылған адам қатынайды⁹³), бұл өз кезегінде елорданың әлеуметтік, коммуналдық және жол инфрақұрылымына жүктемені арттырады. Елорданың тартымдылығы Целиноград облысы бойынша орташа деңгейден 2 есе жоғары орташа жалақының жоғары болуымен одан әрі ерекшеленіп отыр.

Инфрақұрылымның әртүрлі түрлеріне қол жеткізуде белгілі бір проблемаларды бастан кешіретін Астана қаласы үшін қазіргі жағдай әлеустті қауіп төндіреді.

Агломерацияның ауылдық аймақтарының қазіргі тандағы мамандануы – агроөнеркәсіп және құрылыс материалдарының өндірісі. Елорда төңірегінде агломерацияның негізгі функцияларының бірі болатын азық-түлік белдеуін құруға бағытталған осы және басқа да бірқатар салаларды одан әрі дамыту жоспарлануда.

Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың Бас схемасында⁹⁴ қала ішінде жаңа өнеркәсіптік өндірістің құрылысын тоқтату, сондай-ақ жұмыс істеп тұрған өндірістерді қала шегінен тыс жерлерге көшіру ұсынылады. Бұл ұсыныстар Астана қаласының қалалық ортасын жақсартуға ықпал етеді.

Ақмола облысының қазіргі даму бағдарламасы жақын маңдағы елді мекендерді экономикалық өсу нүктелері ретінде көрсетпейді, бұл олардың даму басымдылығын төмендетеді. Елорда мен оның агломерациясын дамытуды және Ақмола облысының даму бағдарламасын дәлірек және күшейтілген үндестіру қажет, өйткені екі өңір де бір-біріне жақын орналасқан. 2025 Стратегиялық жоспарының міндеттерінің бірі – болашағы зор орта және шағын қалалардың, әсіресе ірі қалалардың ықпал ету аймағында орналасқан – агломерациялық орталықтардың экономикалық дамуына назар аудару. Елорда Ақмола облысындағы кәсіпорындар үшін жақын маңдағы ең ірі базар болып табылады. Осыған байланысты Ақмола облысының алдағы кезеңге арналған даму бағдарламасында Астана қаласы мен Ақмола облысының әкімдіктеріне агломерацияға кіретін аумақтарды синхронды дамыту және оларды экономикалық өсу нүктелері ретінде қарастыру бойынша нақты шараларды қамтамасыз ету ұсынылады.

1.1.10. Жергілікті бюджет

Қала бюджетінің көлемі мен құрылымының серпіні соңғы жылдары орын алған оң өзгерістерді көрсетеді. Салық түсімдерінің көлемі айтарлықтай өсті, оның драйвері шағын және орта бизнестен түсетін түсімдердің өсуі болып табылады. Бұл ретте халық санының одан әрі өсуі бюджеттің әлеуметтік қамсыздандыруға, инфрақұрылымды салуға және пайдалануға

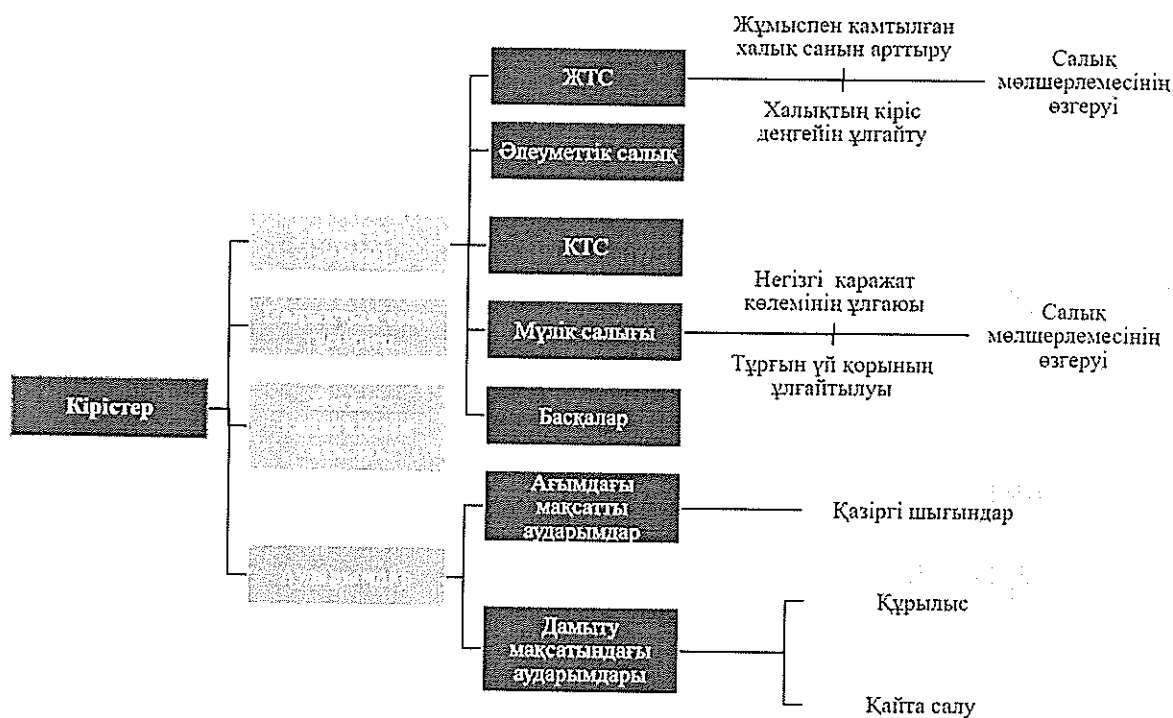
⁹³ Астана агломерациясының аумақтық дамуының өңіраралық схемасына сәйкес 2014 жылы көші-кон агломерацияның ауылдық елді мекендерінің жалпы жұмыспен қамтылған халқының 47%-ын құрады. Бұл жағдайда 2017 жылға 50% деректердің болмауына байланысты шамамен есептеу болып табылады.

⁹⁴ Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2013 жылғы 30 желтоқсандағы №1434 қаулысы.

арналған шығындар бөлігінде айтарлықтай әсер етеді. Кірістердің сәйкес есуін қамтамасыз ету үшін әкімдік сапалы жұмыс орындарын ашатын салаларда экономикалық өсуді ынталандыру үшін ертерек шаралар қабылдауы қажет.

Бюджеттік талдау бюджеттің кіріс және шығыс бөліктерінің негізгі құрамдас бөліктерінің өзгеру драйверлерінің құрылымы негізінде жүргізілді (56-сурет).

52-сурет. Бюджет кірістерінің негізгі құрауыштарының драйверлерінің құрылымы

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Бюджет кірістері және оларды тиімді пайдалану қаланың тұрақты дамуының негізгі факторларының бірі болып табылады Жергілікті бюджеттің жан басына шаққандағы мөлшері бойынша Астана Қазақстан Республикасының 2022 жылға арналған ең ауқатты қалаларының бірі болып табылады⁹⁵: 663 мың теңге, республика бойынша орташа мәні 555 мың теңге.

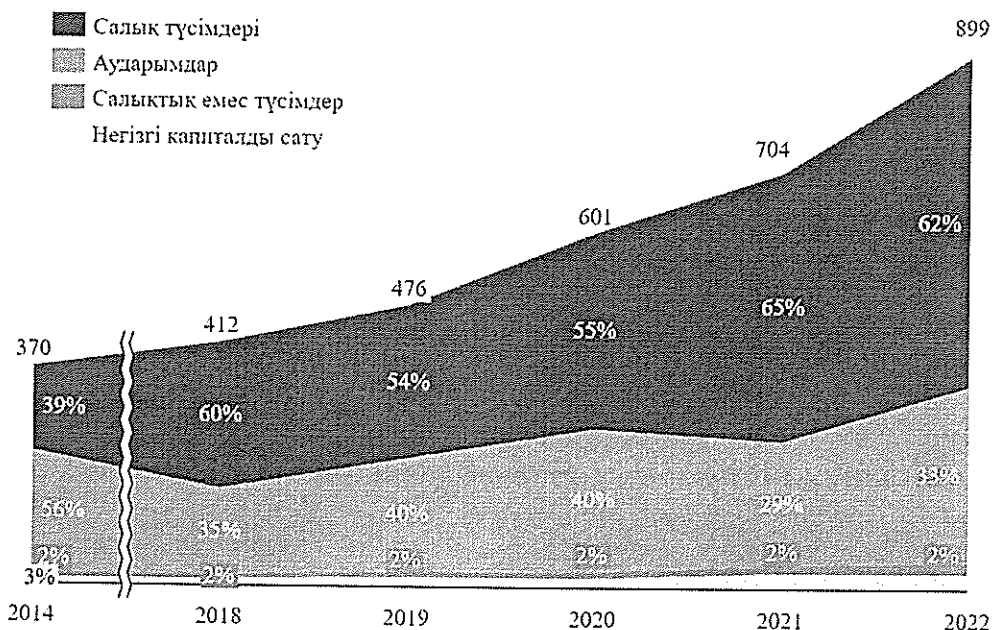
Бюджеттің кіріс бөлігі

Бюджет кірістерінің негізгі құрамдас бөліктеріне салықтық және салықтық емес түсімдер, негізгі капиталды сатудан түсетін түсімдер және трансферттер жатады. 2022 жылы 899 млрд теңгені құраған Астана қаласы

⁹⁵ 2023 жылдың басында

бюджеті кірісінің 95%-дан астамын салықтық түсімдер мен трансферттер құрайды (57- сурет).

53-сурет. 2014-2022 жылдардағы бюджет кірістерінің құрылымы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

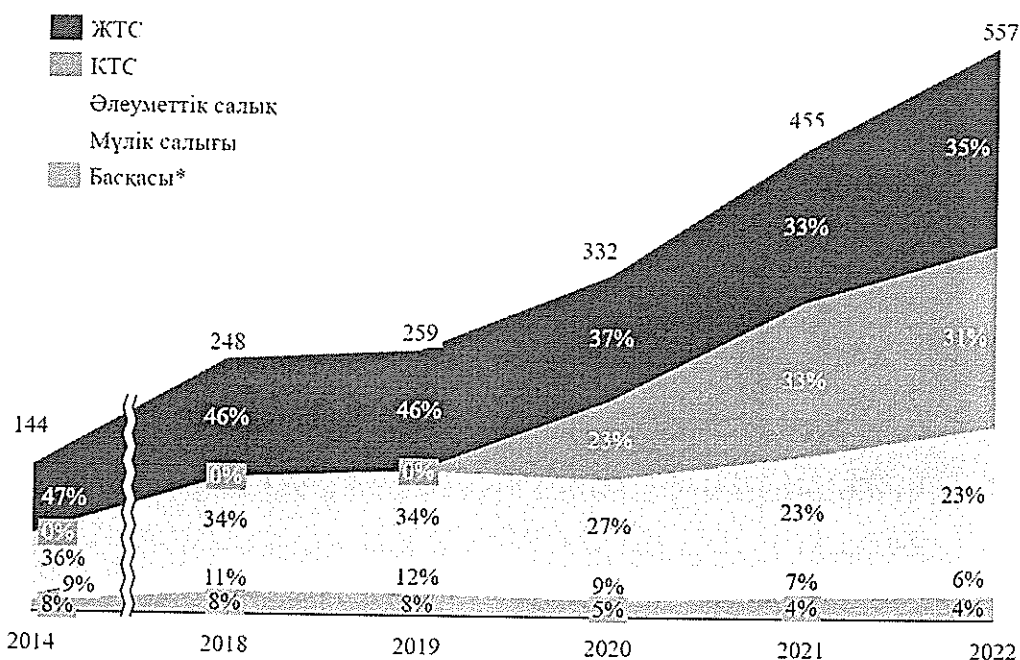
2014 жылмен салыстырғанда кірістер бөлігінде айтарлықтай құрылымдық өзгерістер орын алды. 2014 жылы кірістердің басым бөлігін (56%) республикалық бюджеттен трансферттер құрады. Дегенмен, 2018 жылы қала кірісінің негізгі көзі салық түсімдері болды (60%). Осылайша, кейінгі жылдары қала бюджетінің кіріс бөлігі салық түсімдерінің ұлғаюына байланысты жылына орта есеппен 97 млрд теңгеге (2014 жылдан 2018 жылға дейін 32 млрд теңгеге өсті) өсті.

2018-2022 жылдар кезеңінде бюджет кірістерінің құрылымында айтарлықтай өзгерістер болған жоқ. 2018 жылы түсімдердің басым бөлігін (60%) салық түсімдері құрады. 2022 жылы салықтардың үлесі 62%-ға дейін шамалы ғана өсті және республикалық трансферттердің үлесі 33%-ға дейін төмендеді (57-сурет). 2019–2020 жылдар кезеңінде республикалық трансферттердің көлемі айтарлықтай жоғары болды, кіріс бөлігінің 40%-ын құрады.

Салық түсімдері

Жергілікті бюджетке салық түсімдерінің негізгі баптары жеке табыс салығы (ЖТС), корпоративтік табыс салығы (КТС), әлеуметтік салық және мүлік салығы болып табылады. 2018-2022 жылдар ішінде салық түсімдерінің көлемі 2,2 есе өсіп, 2022 жылы 557 млрд теңгеге жетті (58-сурет).

54-сурет. Астана қаласы бюджетіне салық түсімдерінің динамикасы, млрдтенге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

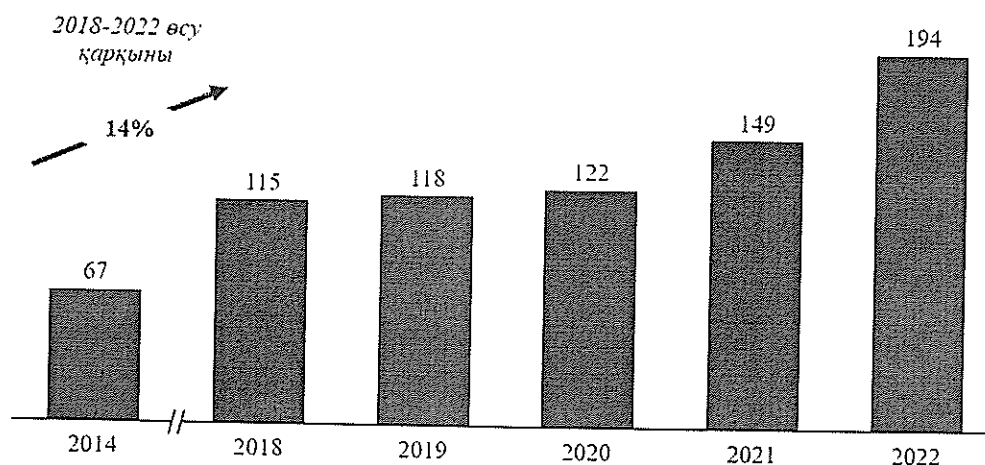
Салық түсімдерінің құрылымында құрылымдық өзгеріс болды – табыс салығы бойынша түсімдер бюджетке түсетін салық түсімдерінің негізгі құрамдас бөлігіне айналды (47%-дан 66%-ға дейін өсті). Өзгеріс 2020 жылдан бастап КТС-ті ШОБ субъектілерінен аймақтарға көшірумен байланысты болды. Салық түсімдерінің динамикасы Астана қаласының ЖӨӨ динамикасымен өте тығыз байланыста (95%-дан астам).

ЖТС

2018-2022 жылдар ішінде жеке табыс салығы түсімдерінің көлемі 1,7 есеге өсті, осы кезеңдегі орташа жылдық өсу қарқыны 14%-ды құрады (59-сурет).

55-сурет. Жеке табыс салығы түсімдерінің динамикасы, млрд теңге

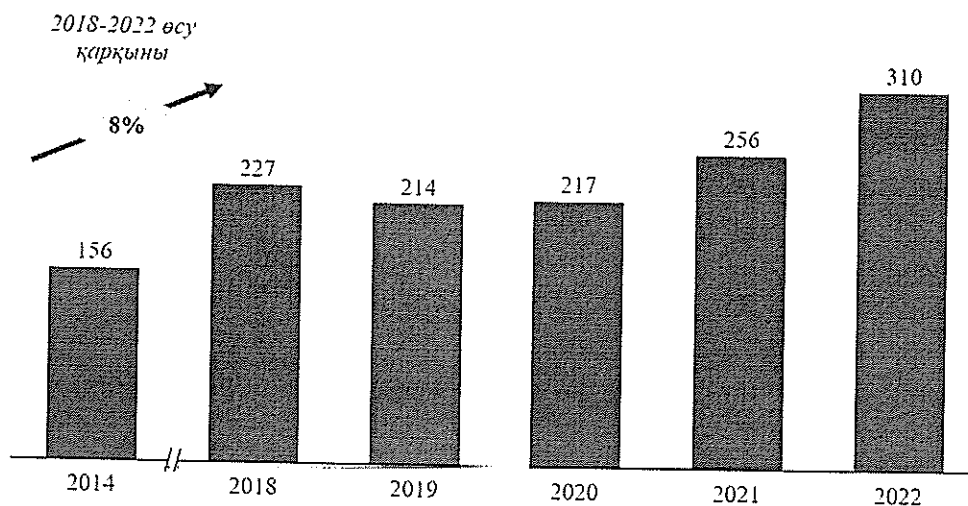

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

ЖТС салық салу объектісі жеке тұлғалардың салық салынатын табыстары болып табылады. Табысты арттырудың екі негізгі факторы – орташа жалақының өсуі және жұмыспен қамтылғандар санының артуы.

2014-2018 жылдар кезеңінде жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы ЖТС түсімдері 9,8% орташа жылдық өсу қарқынымен 1,45 есеге, 2018 жылдан бастап 8,1% орташа жылдық өсу қарқынымен 1,37 есеге өсті (60-сурет). Осылайша, соңғы 5 жылда жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы жеке табыстардың динамикасы біршама баяулады.

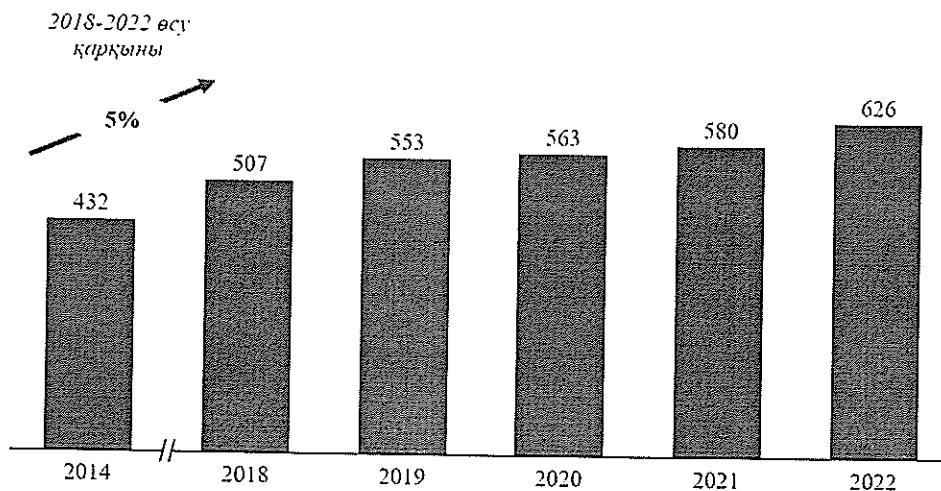
56-сурет. Жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы жеке табыс салығы түсімдерінің динамикасы, мың теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

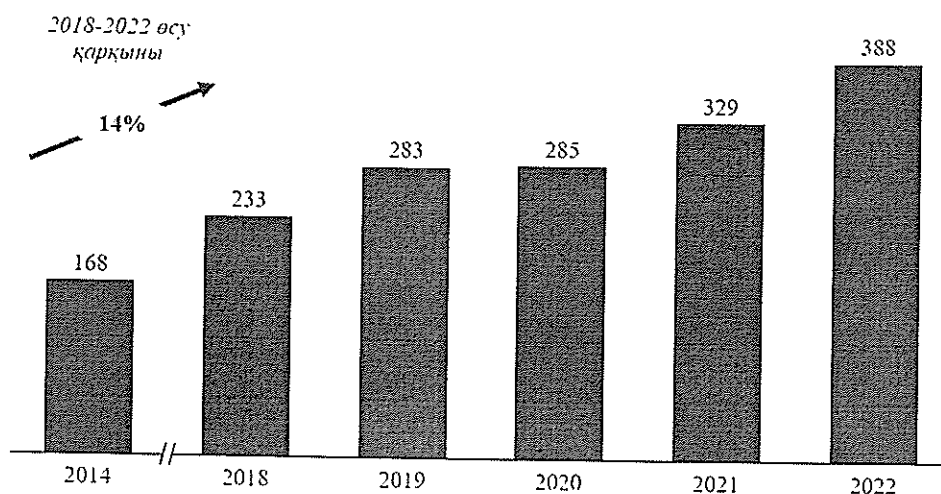
2021 және 2022 жылдары жан басына шаққандағы ЖТС кірісінің күрт өсуі байқалды. Өсудің драйвері - қала тұрғындарының жалақысының айтарлықтай өсуі (62-сурет). Талданып отырған кезеңде жұмыспен қамтылғандар саны да тұрақты өсті, бірақ жалақының өсу қарқыны үш есе дерлік жоғары болды (61-сурет).

57-сурет. Жұмыспен қамтылған халықтың динамикасы, мың адам

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

58-сурет. Орташа айлық жалақы, мың теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

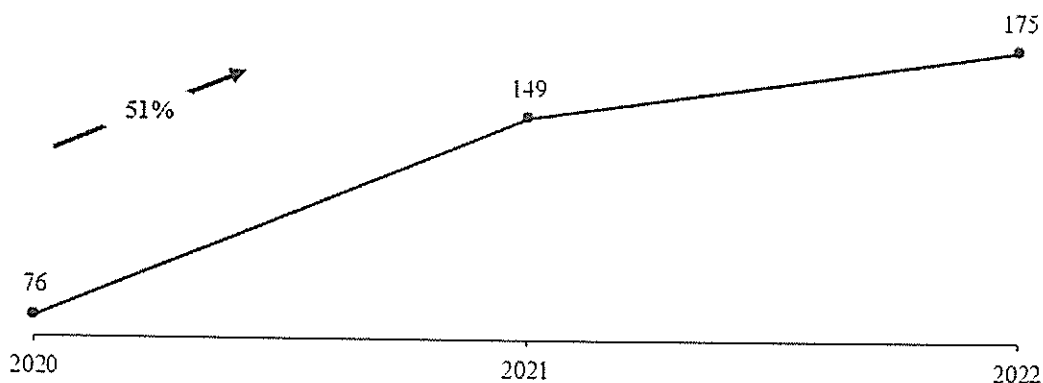
ЖТС түсімдерінің өсуінің драйверлері жалақы мен жұмысшылар сапының өсуі болғандықтан, салық түсімдерін одан әрі арттыру қалаға білікті еңбек ресурстарын тартуға және сапалы жұмыс орындарын құруға бағытталған саясатты талап етеді.

КТС

КТС салық салу объектісі болып шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінің заңды тұлғаларының салық салынатын табыстары табылады. Кірістерді арттырудың екі негізгі факторы – кәсіпорындар санының өсуі

және олардың салық салғанға дейінгі пайдасы. 2020 жылдың 1 қаңтарынан бастап шағын және орта бизнестен түсетін КТС түсімдері жергілікті бюджеттерге есептеле бастады. Бюджет реформасы жүзеге асырылғалы бері КТС түсімдері 2,3 есе өсті (63-сурет).

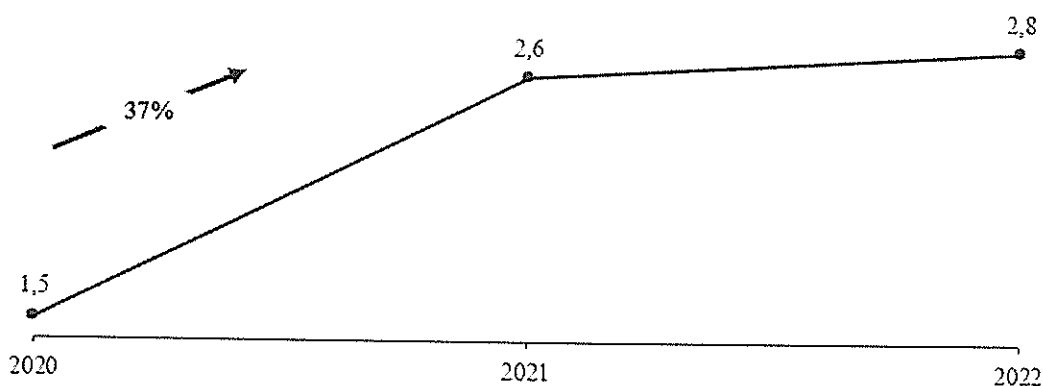
59-сурет. КТС түсімдерінің динамикасы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Қарастырылып отырған кезеңде жұмыс істеп тұрған 1 ШОБ кәсіпорнына шаққандағы КТС түсімдері де 37% орташа жылдық өсу қарқынымен 2 есеге жуық өсті (64-сурет).

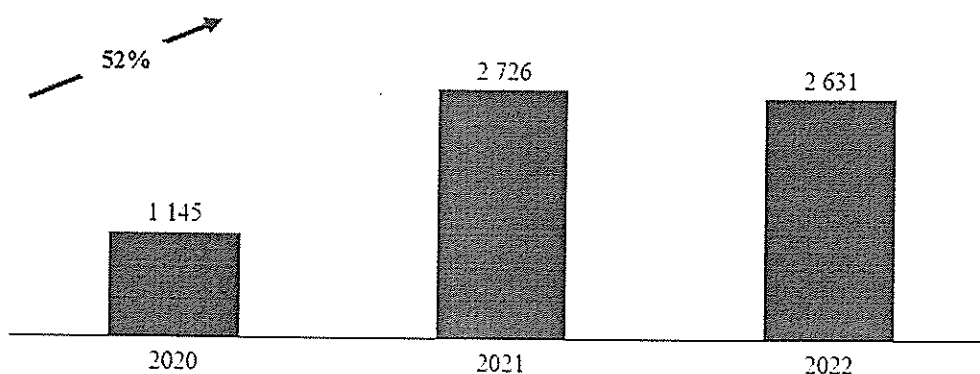
60-сурет. Жұмыс істеп тұрған 1 ШОБ кәсіпорнына шаққандағы КТС түсімдерінің динамикасы, млн теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

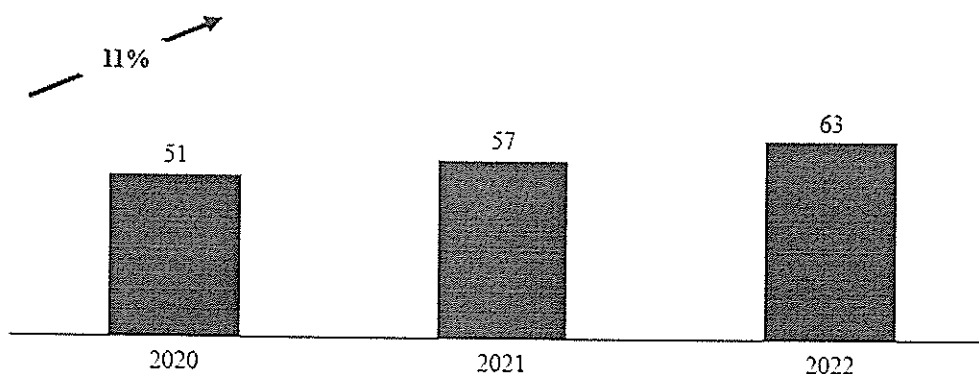
Кәсіпорын кірісінің өсуі КТС өсуінің негізгі драйвері болып табылады. 3 жыл ішінде салық салуға дейінгі пайда 2,3 есеге, ал ШОБ субъектілерінің саны 1,2 есеге өсті (65-сурет және 66-сурет).

61-сурет. Салық төлегенге дейінгі пайда, млрд теңге

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

62-сурет. Жұмыс істеп тұрған ШОБ кәсіпорындарының саны, мың бірлік

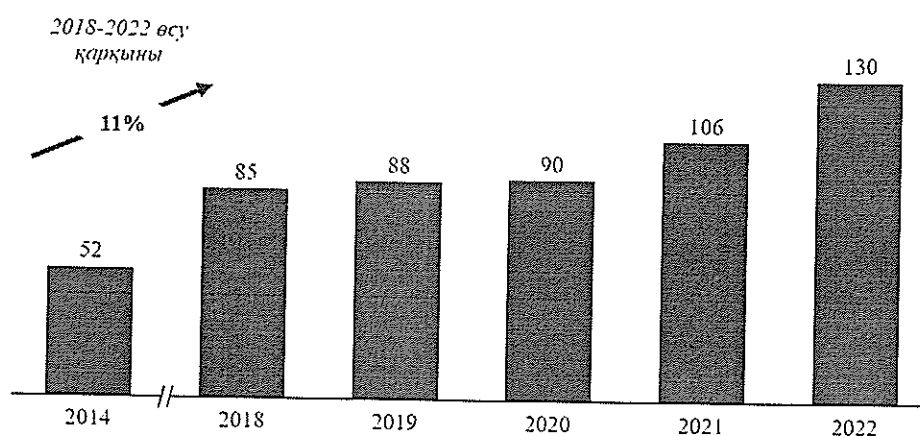
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

КТС түсімдерінің өсуінің драйверлері салық салынғанға дейінгі пайданың және кәсіпорындар санының өсуі болғандықтан, салық түсімдерінің одан әрі ұлғаюы шағын және орта бизнесті дамытуға бағытталған саясатты қажет етеді.

Әлеуметтік салық

Әлеуметтік салық түсімдерінің көлемі де 2018–2022 жылдары орташа жылдық мөлшерлеменен 11,4% 1,5 есе өсті (67-сурет). Ал 2014-2018 жылдар аралығында әлеуметтік салық түсімдерінің көлемі орташа жылдық мөлшерлеменен 13% 1,6 есе өсті. Осылайша, кірістер бөлігінің құрылымының өзгеруі жеке табыс салығы немесе әлеуметтік салықтар түсімдерінің жақсарған динамикасынап гөрі бюджеттік реформаларға байланысты.

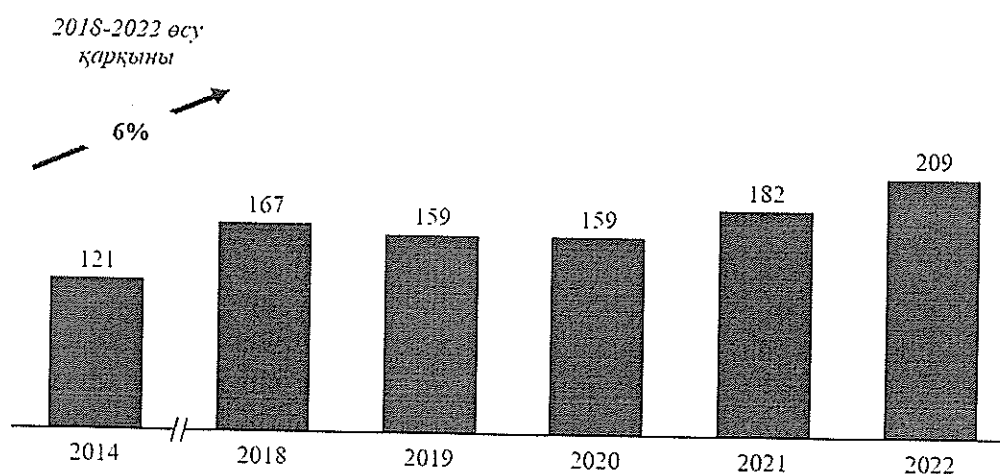
63-сурет. Әлеуметтік салық түсімдерінің динамикасы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Соңғы уақытқа дейін абсолютті мәндерде де, жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы әлеуметтік салық түсімдері мен жеке табыс салығы арасында күшті корреляция болды. Сәйкесінше, әлеуметтік салық өсімінің драйвері де жалақының өсуі болып табылады.

64-сурет. Жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы әлеуметтік салық түсімдерінің динамикасы, мың теңге

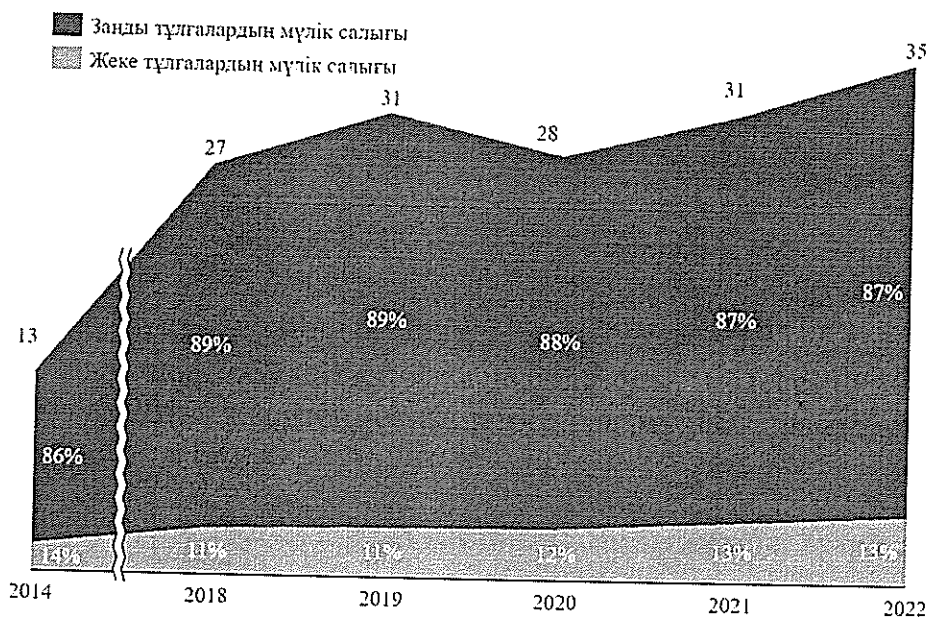
Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Міндетті медициналық сақтандыру бойынша шегерім мөлшерлемесін кезең кезеңімен 1,5%-дан 3%-ға дейін ұлғайту әлеуметтік салықты көтерудің бір себебі болып табылады. 2020 жылы міндетті медициналық сақтандыру жарналары 2 пайызды, ал 2022 жылы 3 пайызды құрады. Жұмыспен қамтылған халықтың жан басына шаққандағы әлеуметтік салық түсімдері 2018 жылдан бастап 1,25 есе өсті, бірақ өткен кезеңдегі өсу қарқынынан да төмен (68-сурет).

Мүлік салығы

Мүлік салығының сомасы ең аз деңгейде өсті, 1,3 есе 35 млрд теңгеге жетті (69-сурет). 2014 жылмен салыстырғанда мүлік салығы түсімдерінің құрылымы өзгерген жоқ.

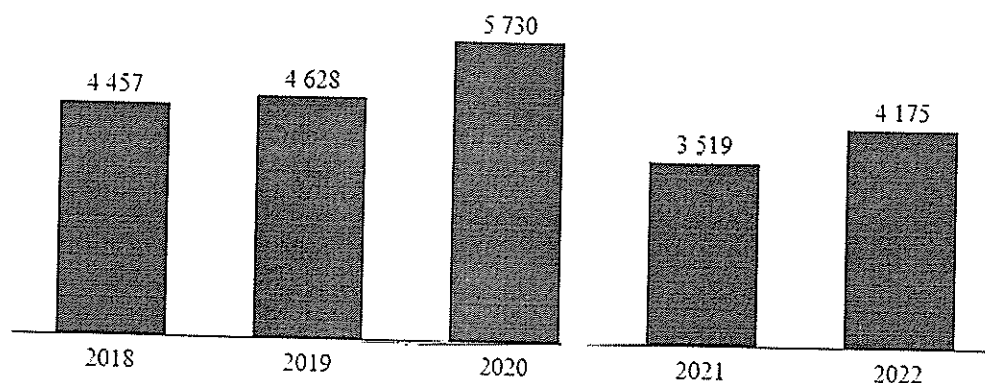
65-сурет. Мүлік салығы түсімдерінің динамикасы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Салық салу объектілерінің орташа жылдық баланстық құны жеке кәсіпкерлер мен заңды тұлғалардың салық салу объектілері бойынша салық базасы болып табылады. Мүлік салығы түсімдерінің негізгі үлесін заңды тұлғалар төлейтін салықтар құрайды, бұл қаладағы кәсіпкерлік белсенділік пен кәсіпкерлікті жүргізуге жағдайдың жақсы екендігін көрсетеді.

66-сурет. Негізгі құралдардың (ғимараттар мен құрылыстардың) баланстық құнының динамикасы, млрд теңге

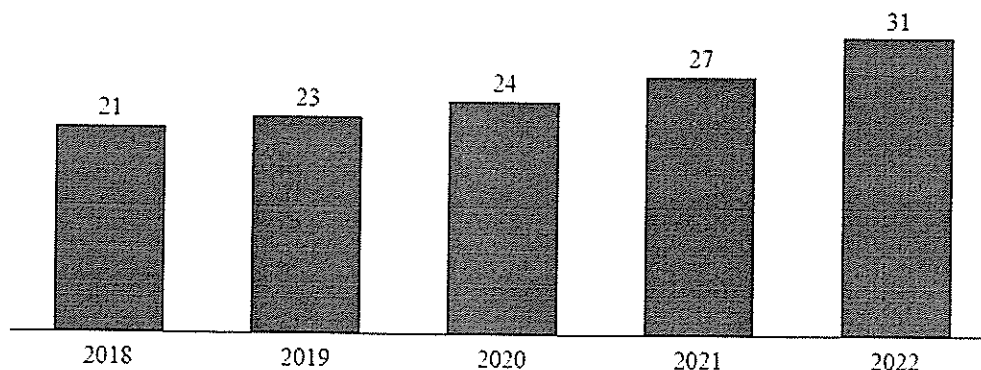

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

2018–2022 жылдары негізгі құралдардың баланстық құнының төмендеуі байқалды (70-сурет). Бұл мүлік салығы түсімдерінің құрылымында заңды

тұлғалардың мүлкіне салынатын салық үлесінің (89%-дан 87%-ға дейін төмендеуі) төмендеуіне әкелді. Алайда сол мезгілде тұрғын үй қорында соңғы жылдары жалпы алаңның ұлғаюы байқалды (71-сурет).

67-сурет. Тұрғын үй қорының жалпы алаңының динамикасы, млн ш.м

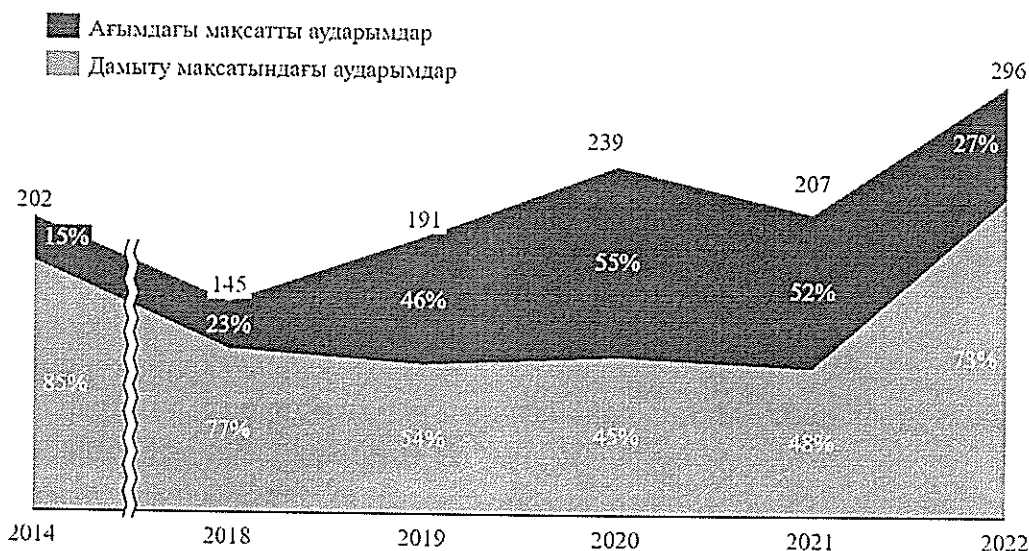

Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ

Трансферттер

Трансферттік түсімдерге ағымдағы нысаналы трансферттердің және нысаналы даму трансферттерінің түсімдері жатады (72-сурет).

68-сурет. Трансферттер түсімінің динамикасы, млрд

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

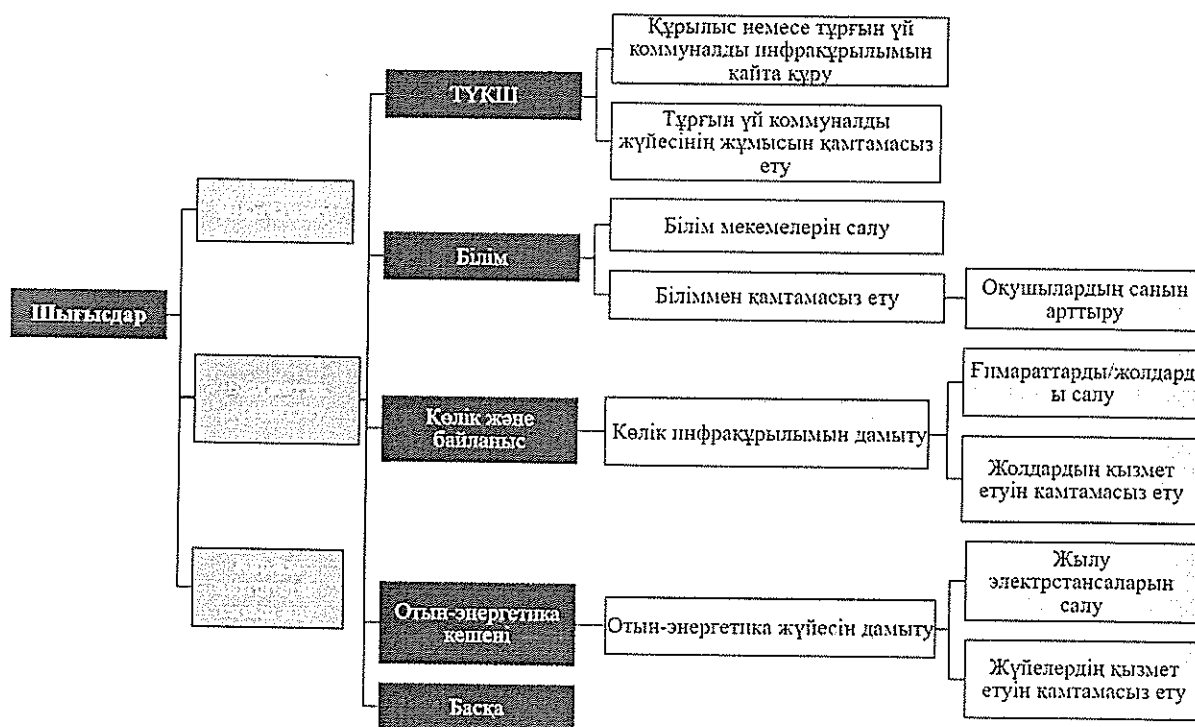
2022 жылы дамуға республикалық трансферттер көлемінің айтарлықтай өсуі және ағымдағы трансферттердің төмендеуі байқалады. Өткен жылы дамуға бөлінген трансферттердің көлемі екі еседен астам өсіп, 218 миллиард теңгені құрады. Егер 2019–2021 жылдар кезеңінде дамуға арналған трансферттер шамамен 50%-ды құраса, 2022 жылы олар 73%-ға өсті. Өсу Ұлттық қордан (62,9 млрд теңге) және Қазақстан Республикасы Үкіметінің

резервінен (74,2 млрд теңге) сумен жабдықтау, су бұру, инженерлік-коммуникациялық инфрақұрылым, абаттандыру, көлік инфрақұрылымы, жылу-энергетика және газ тасымалдау жүйелері саласындағы инвестициялық жобаларға қаражат бөлумен байланысты.

Жергілікті бюджеттің шығыстары

Жергілікті бюджеттің шығыс бөлігінің негізгі құрамдас бөліктеріне шығындар, бюджеттік кредиттер және қаржылық активтермен операциялар жатады. Жергілікті бюджет шығыстарының өзгерістерінің драйверлерін талдау шеңберінде әр түрлі бағыттар бойынша жергілікті бюджет шығыстары басты назарға алынды, өйткені олар 2022 жылы шығыстардың 90%-дан астамын құрады (73-сурет).

69-сурет. Жергілікті бюджеттің шығыс бөлігін талдау тәсілдері

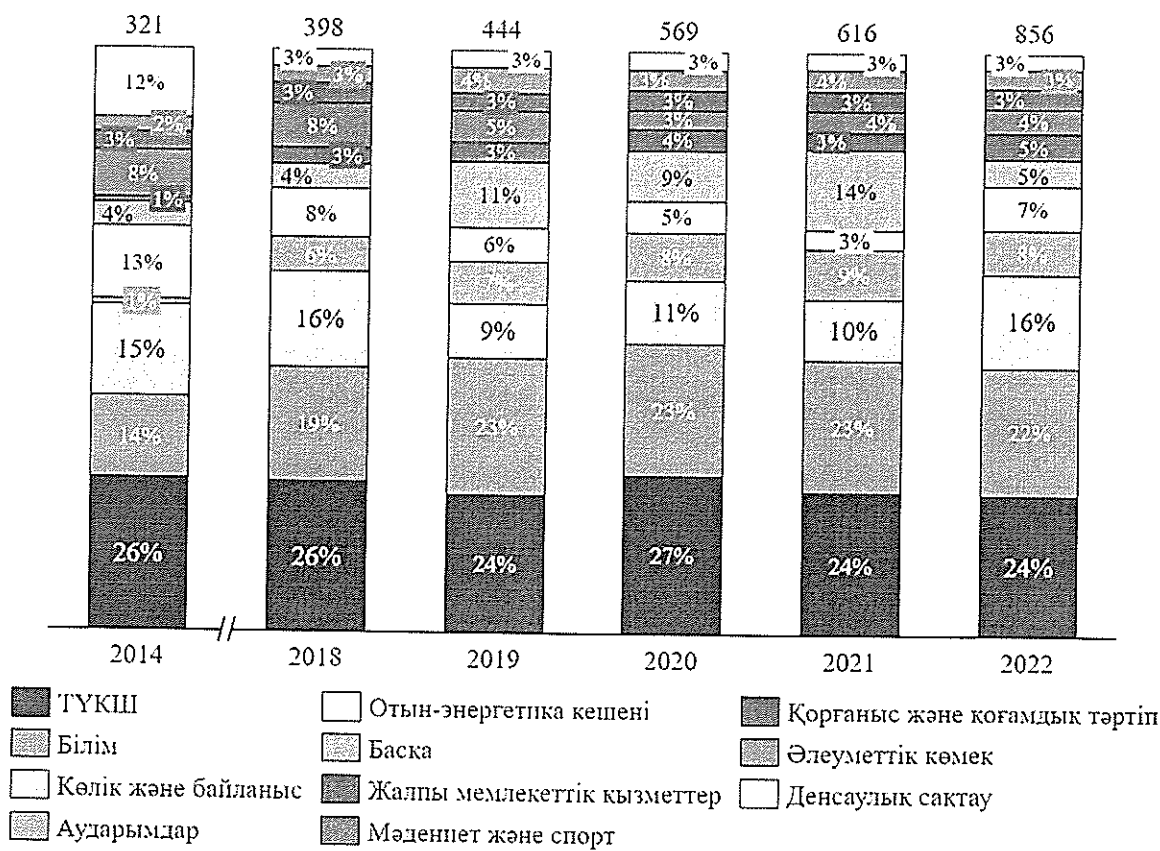

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Бюджет шығыстарының құрылымында тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, білім беру, көлік және коммуникациялар, трансферттер және отын-энергетикалық кешен маңызды салалар болып табылады (74-сурет). Бұл салалар 2022 жылы барлық шығындардың 77%-ын құрады. 2014 жылмен салыстырғанда денсаулық сақтау (12%-дан 3%-ға азайды), мәдениет және спорт (8%-дан 4%-ға азайды), отын-энергетика кешеніне (13%-дан 7%-ға азайды) жұмсалған шығыстардың үлесі айтарлықтай азайғанымен, білім беруге (14%-дан 22%-ға өсті) және трансферттерге (1%-дан 8%-ға дейін өсті) жұмсалған шығыстардың үлесі өсті.

70-сурет. Жергілікті бюджет шығыстары құрылымының динамикасы, млрд теңге

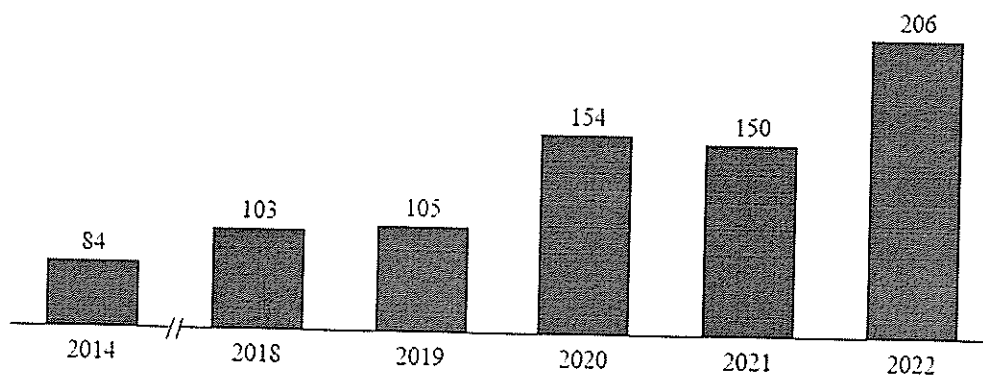
Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Әрі қарай талдау жергілікті бюджет шығыстарының өзгерістерінің драйверлерін зерттейді. Осы мақсатта бірнеше бағыттар анықталды, олар бойынша шығындар көлемі айтарлықтай өсті немесе төмендеді.

Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық қызметтер

Тұрғын үй-коммуналдық инфрақұрылымға шығындар Астана қаласының жергілікті бюджетіндегі шығыстардың ең үлкен бабы болып табылады. 2018–2022 жылдары тұрғын үй-коммуналдық инфрақұрылымға жұмсалған шығындар көлемі кезең-кезеңімен ұлғайып, 2018 жылмен салыстырғанда екі есеге өсіп, 206 млрд теңгені құрады (75-сурет).

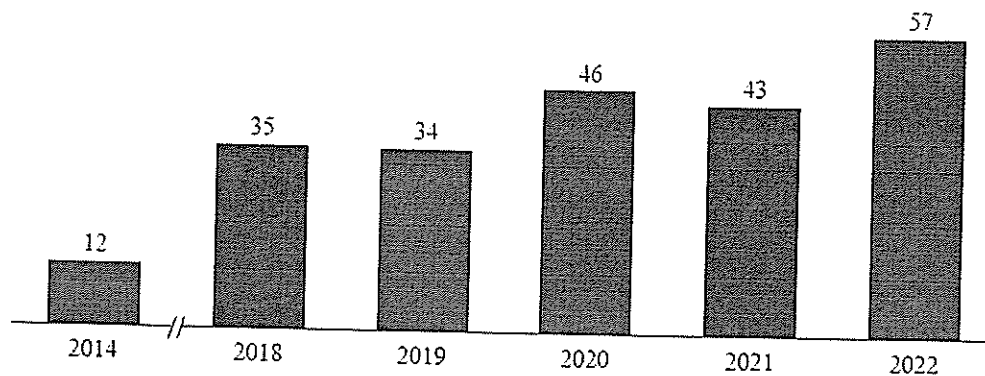
71-сурет. Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық шығындарының динамикасы, млрд

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

2020 және 2022 жылдары күрт өсу байқалады, бұл инженерлік-коммуникациялық желілерді ұстауға жұмсалатын шығындар көлемінің ұқсас өсуімен байланысты (76-сурет).

72-сурет. 1 км су құбыры, кәріз және жылу желілерін ұстауға кеткен шығындар, млн теңге

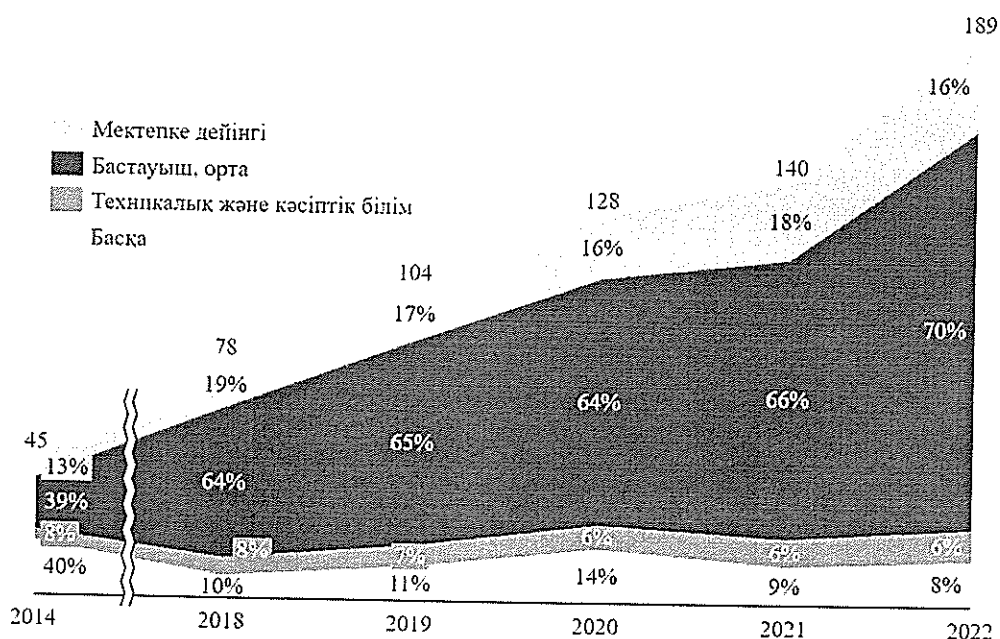

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Білім беру

2022 жылы білім беру шығындары жалпы шығыстардың 22%-ын құрап, бюджеттік шығыстар құрылымында екінші орынды иеленді. Соңғы 5 жылда білім беруге жұмсалатын қаражат көлемі де ұдайы өсті (77 сурет). Бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру шығындары сектордағы шығыстардың ең үлкен үлесін алады (2022 жылы 70%). 2014 жылмен салыстырғанда жалпы бастауыш және жалпы орта білім беру шығындарының үлесі айтарлықтай, яғни 39%-дан 70%-ға дейін өсті.

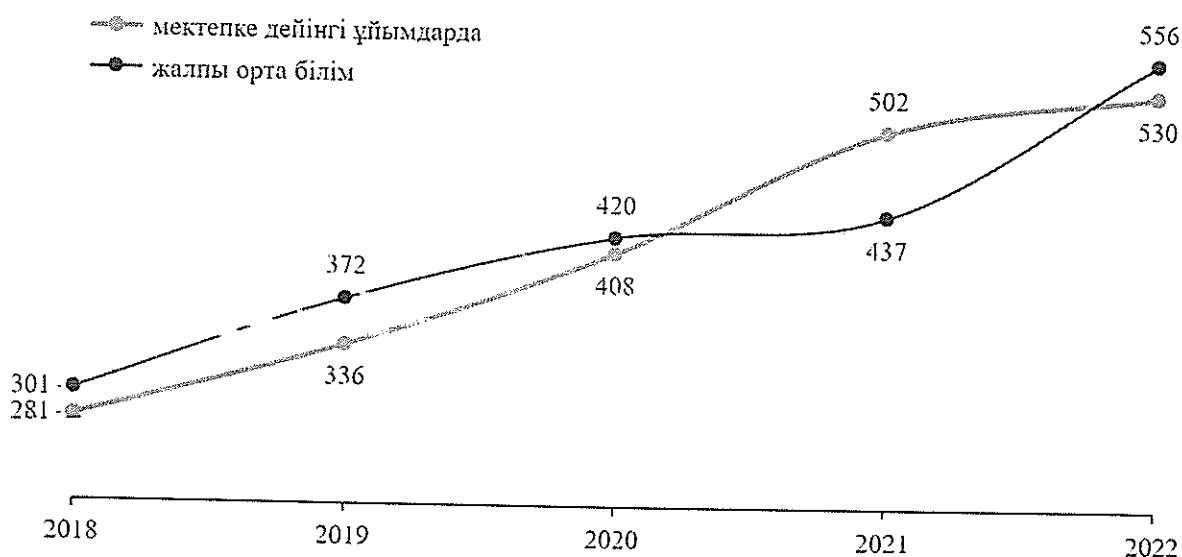
73-сурет. Білім беру шығындарының динамикасы, млрд теңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

2018–2022 жылдары 1 балаға шаққандағы мектепке дейінгі білім беру шығындары шамамен 1,9 есеге, ал жалпы білім беретін мектептерде 1 оқушыға шаққандағы шығындар 1,9 есеге өсті (78-сурет). Осылайша, шығындардың өсуінің негізгі себебі жалпы білім беретін мектептердегі білім беру шығындарының өсуі болды. Бұған 2018 жылы мектептерді жан басына шаққандағы қаржыландыруға көшу ықпал етті.

74-сурет. Бір балаға/оқушыға шаққандағы шығындар динамикасы, мың теңге

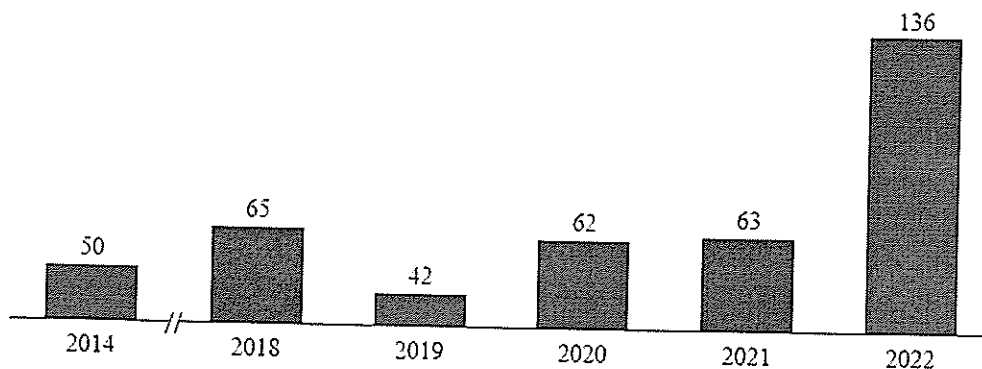
Дерек көзі: ҚР СЖРА ҰСБ, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Транспорт және коммуникация

2022 жылы бюджет шығыстарының жалпы құрылымында көлік және байланыс шығындары 16,3%-ды құрады. 2018–2021 жылдар аралығында көлік және коммуникация шығындары орта есеппен 60 млрд теңгені құрады (79-сурет). Алайда 2022 жылы көлік және байланыс шығындары 115%-ға өсті. Бұл жеңіл рельсті көлік (LRT) құрылысының қайта жандануына байланысты орын алды.

Бұл қала бюджетінің шығыс бөлігінде құрылымдық өзгеріс болды.

75-сурет. Көлік және коммуникация шығындарының динамикасы, млрд

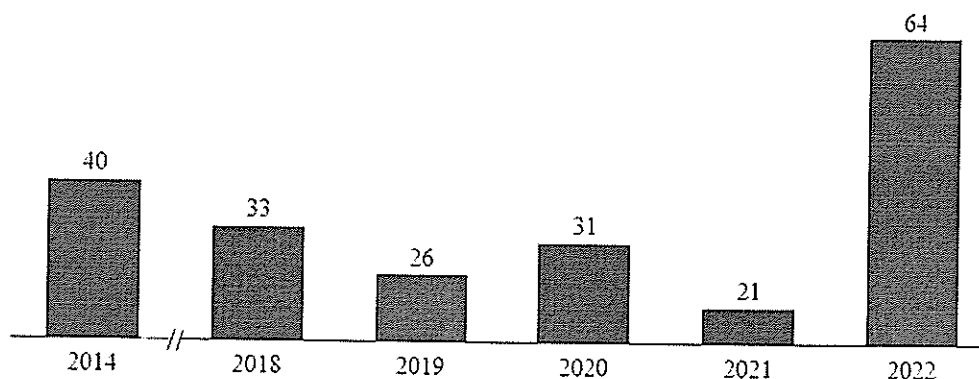

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

Отын-энергетикалық кешен

Соңғы жылы отын-энергетикалық шығындар да айтарлықтай өсіп, 64 млрд теңгеге жетті (80-сурет). 40 миллиардқа жуық теңге трансферттер болса, оның 18,5 миллиард теңгесі Қазақстан Республикасының Ұлттық қорынан қаржыландырылған. Шығындардың артуы жылу-энергетикалық жүйені жаңғыртумен байланысты болды, оның қажеттіліктеріне 41 млрд теңге бөлінді (отын-энергетикалық кешеннің жалпы шығындарының 65%). 2022 жылы Юго-Восток газ қазандықтарының құрылысы жүргізіліп, ЖЭО-3 құрылысы және қаланы газдандыру жұмыстары жалғастырылды.

76-сурет. Отын-энергетикалық кешен бойынша шығындар динамикасы, млрдтеңге

Дерек көзі: Қазақстан Республикасы Қаржы министрлігі, Астана қаласы әкімдігінің мәліметтері

1.1.11. Астана қаласын дамыту бағдарламасын жүзеге асыру

Астана қаласының аумағын дамытудың 2021-2025 жылдарға арналған бағдарламасы. Елорда тұрғындарының әл-ауқатын үш бағыт бойынша жақсартуға бағытталған:

- 1) Қала тұрғындарының әл-ауқаты мен өмір сүру сапасын арттыру;
- 2) Өмір сүруге ыңғайлы қала – «Адамдарға арналған қала»;
- 3) Қазіргі заманғы бәсекеге қабілетті қала.

Астананы дамыту бағдарламасы келесі принциптерді ұстанады: нәтижелі жұмыспен қамту және тиімді әлеуметтік қорғау, азаматтардың дамыған құзыреті, халықтың денсаулығы, танымал мәдениет, тұрақты туризм, дамыған лингвистикалық мәдениет, қауіпсіз және жайлы қалалық орта, таза қала, қауіпсіздік пен құқық тәртібі, бәсекеге қабілеттілік пен инновация, кәсіпкерлік белсенділік үшін ортаны, бәсекеге қабілетті агроөнеркәсіп кешенін қамтамасыз ету. Әрбір белгіленген қағиданың өз мақсаты бар. Әрбір мақсат үшін көрсеткіштер бар. Қаланы дамыту бағдарламасының 2022 жылғы басылымында 112 нысаналы индикатор бар.

Қаланы дамыту бағдарламасында тұрақты көрсеткіштер жүйесі жоқ. Соңғы 8 жылда ол 7 басылымнан өтті. Көрсеткіштер санына өзгерістер енгізілді, олардың жоспарлы көрсеткіштері ұлғайтылды немесе азайды.

Бағдарламаны іске асырудың откен кезеңінде (2016-2018 жж.) Даму бағдарламасына сапдық және сапалық өзгерістер енгізілді. Нысаналы индикаторлардың саны 115-тен 135-ке дейін өсті, бұл Бағдарламаны іске асыруға жауапты әкімдік бөлімшелеріне жүктемені арттырды. Бұл ретте Бағдарламадан 39 индикатор алынып тасталды, 13 индикатор бойынша нысаналы мәндер төмендетілді, 6 индикатор бойынша нысаналы мәндер ұлғайтылды.

2018 жылдың қорытындысы бойынша Бағдарламаны іске асыру туралы есеп бойынша индикаторлардың 76%-ы бойынша нысаналы мәндерге қол

жеткізілді. Бағдарламаны іске асырудың табыстылық дәрежесі аймақтарға байланысты өзгереді. «Қолайлы экологиялық орта қаласы» бағыты бойынша мақсатты көрсеткіштерге қол жеткізу 100% деңгейінде болса, «заманауи бәсекеге қабілетті қала» бағыты бойынша көрсеткіштердің төрттен біріне жуығы жоспарлы көрсеткіштерден төмен болды. Бұл ретте Бағдарлама көрсеткіштерінің 43%-ы Бағдарламаны іске асыруға жауапты әкімдік басқармаларының бақылау аймағынан тыс. Осы көрсеткіштердің жартысы бойынша мақсатты мәндерге қол жеткізілмеді. Бағдарламаны іске асыру аясында 162 іс-шара орындалды, оның 69 пайызы жоспарға сәйкес орындалды.

Астананы дамыту бағдарламаларын жоспарлау мен жүзеге асыруда проблемалар бар. Бұл нысаналы индикаторлардың орындалу пайызының төмендігінен көрінеді: 2018 жылы – 68%, 2020 жылы – 46%, 2021 жылы – 57%, 2022 жылы – 64%.

Қаланы дамыту бағдарламасын іске асыруды талдау нәтижесінде екі негізгі қорытынды алынды: құжатта индикаторлардың тұрақты жүйесі жоқ, нысаналы индикаторларға қол жеткізуде проблемалар бар.

1.2. Халықаралық тәжірибе және қаланың салыстырмалы талдауы

Астана қаласының дамуы жоғары әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерге қол жеткізуге бағытталған. Сондықтан, бағдар қалалар мен бәсекелес қалаларды таңдаған кезде, анықтаушы фактор қаланың жаһандық болуы болып табылады, бұл, әдетте, өз аймағындағы қаланың дамуы мен көшбасшылығының жоғары деңгейін білдіреді.

Бұл талдау блогына қаланың жаһандық деңгейін анықтау әдістемесі, бағдарларды таңдау әдістемесі, халықаралық тәжірибе, бәсекелес қалаларды таңдау әдістемесі және салыстырмалы талдау кіреді.

1.2.1. Қаланың «жаһандылығын» анықтау

Жаһандық қала анықтамасын алғаш рет 1991 жылы швед ғалымы Саскиа Сассен енгізген. Сассеннің анықтамасы бойынша жаһандық қала халықаралық экономиканың негізгі түйіні болып табылады, қаржылық және өндірістік қызметтердің негізгі жеткізушісі болып табылады, сонымен қатар аймақтың жаһандық желіге интеграциялануын қамтамасыз етеді. Бұл мәртсбеге жетудің әртүрлі жолдары бар. Функционалдық мүмкіндіктеріне қарай жаһандық қалаларды бес топқа бөлуге болады:

- 1) сауда хабтары – сауда ағындарының орталықтары,
- 2) адам хабтары – адам ағындарын тарту орталықтары;
- 3) қаржылық хабтар – қаржылық айналым орталықтары;
- 4) саяси хабтар – халықаралық саясатты жүргізу орталықтары;

5) шығармашылық және инновациялық хабтар - шығармашылық секторлар мен инновацияларды дамытуды ынталандыратын орталықтар

Қалалар бір уақытта бір немесе бірнеше бағытта дамуы мүмкін. Дегенмен, бес салада да көшбасшы қалалар жоқ – бұл құбылыстың болашақта да орын алуы екіталай. Қаланы сауда, адами, қаржылық, саяси және инновациялық ағындардың орталығы ретінде құру айтарлықтай ресурстар мен уақытты, күшті және тұрақты институттарды және аймақта бұл орынға күшті бәсекелестердің болмауын талап етеді.

Жаһандық қалалардың бірқатар ерекше белгілері бар. Мұндай қалалар кешенді қызмет көрсету (*сақтандыру, жылжымайтын мүлік, банк ісі, аудит және маркетинг*) саласындағы халықаралық компанияларды тартады, жоғары сапалы білім беретін университеттері бар және шетелдік студенттердің үлесі жоғары, қор биржасы және ірі қаржы орталығы бар, маңызды саяси оқиғаларды өткізу орны және инновациялық прогресс пен шығармашылық секторлардың өсуінің қозғалтқышы болып табылады.

Қалалардың «жаһандық» деңгейі әртүрлі рейтингтермен бағаланады. Олар композитті болуы мүмкін (*соның ішінде бірнеше байланысты емес сипаттамалар бойынша өлшеулер*) немесе қаланың белгілі бір сипаттамасына бағытталған болуы мүмкін.

Астана қаласының ағымдағы «жаһандану» дәрежесін бағалау жаһандық, инклюзивтілік және тәуелсіздік секілді үш рейтингтерді пайдалана отырып жүргізілді

1. *Жаһандық*. Әртүрлі аймақтардағы қалаларды әртүрлі аймақтарда бағалайтын рейтингтер жаһандық болып саналады.

2. *Инклюзивтілік*. Қалаларды олардың қызметінің барлық бағыттары бойынша бағалайтын рейтингтер инклюзивті болып саналады.

3. *Тәуелсіздік*. Тәуелсіз және объективті түрде жиналған деректерге негізделген рейтингтер тәуелсіз болып саналады.

Таңдау Астана қаласын үздік қалалардың ондығына қосу тұжырымдамасында көрсетілген 7 рейтингтің ішінен жасалды: Global Power City Index, Globalization and World Cities, Leading World Cities, Business readiness Indicators for the 21st Century, Livability Ranking, Mercer Quality of Living Survey, City Prosperity Index.

Барлық үш критерийге сәйкес келетін рейтинг – Globalization and World Cities (*GAWC*) – Ұлыбританияның Лофборо университетімен құрастырылған. 2018 жылғы рейтингте 214 жаһандық қала және 161 дамып келе жатқан жаһандық қалалар бар. Жаһандықты бағалау қалада қаржылық, банктік, консалтингтік, сақтандыру және технологиялық қызметтер саласындағы 175 халықаралық компанияның бас кеңселері мен өкілдіктерінің болуына негізделген. Компаниялардың өкілдіктеріне байланысты қалалар төрт топқа бөлінеді:

1) *альфа-қалалар (alpha)*, жаһандық желілерге терең интеграцияланған және ірі экономикалық аймақтарды бір-бірімен байланыстыратын қалалар: Цюрих, Варшава, Стокгольм, Дублин, Вена, Прага, Будапешт және т.б.;

2) *бета-қалалар (beta)*, өздерінің жеткілікті үлкен аймағын немесе елін халықаралық экономикамен байланыстыратын қалалар: Перт, Окленд, Ванкувер, Калгари, Денвер, Миннеаполис және т.б.;

3) *гамма-қалалар (gamma)*, өзінің шағын аймағын немесе елін халықаралық экономикамен байланыстыратын қалалар: Детройт, Рига, Глазго, Осака, Роттердам, Порту және т.б.;

4) *жеткілікті қамтамасыздандырылған қалалар (sufficiency)* – ірі орталықтардан тәуелсіздігі бар дамып келе жатқан жаһандық қалалар: Үрімші, Краков, Марсель, Ташкент, Қазан, Новосибирск және т.б.

Қазіргі уақытта Қазақстан қалаларының ішінде тек Алматы ғана жаһандық болып табылады: 2018 жылы қала Хельсинки (Финляндия), Сиэтл (АҚШ) және Манчестер (Ұлыбритания) сияқты ірі қалаларды басып озып, бета қалалар тобында болды. Астана жеткілікті қауіпсіздік тобына кіреді. Экономикалық дамудың жалғасуымен қаланың жаһандық қалаға айналу әлеуеті бар. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін Астана қаласы үшін нысаналы жағдайы болып табылатын бағдар қалалардың тәжірибесін зерделеу қажет, сондай-ақ, Астана қаласы мен аймақтағы жетекші орындарды иеленуге ұмтылысы мен ұмтылысы бар бәсекелес қалалар арасындағы ағымдағы алшақтықтарды анықтау қажет.

1.2.2. Бағдар-қалаларды таңдау әдістемесі

Бағдар-қалалар – қазіргі даму деңгейі Астана үшін мақсатты қалалар. Олардың таңдауы екі факторға негізделген: өмір сүрудің жоғары сапасы және өсіп келе жатқан экономика. Көлемі бойынша айтарлықтай алшақ қалаларды таңдамау үшін халқының саны салыстырылатын қалалар алдын ала таңдалды. Нәтижесінде 214 жаһандық қаланың жалпы тізімінен халқы 5 миллион адамнан аспайтын 146 қала таңдалды.

Өмір сүру сапасы жоғары бағдар- қалалар екі критерий бойынша таңдалады:

1. *Өмір сапасының халықаралық рейтингтерінде болуы*: Mercer Quality of Living Survey (214 қала) және Global Livability Ranking (140 қала). Бағалау кезінде инфрақұрылым, денсаулық сақтау, білім беру, қоршаған орта, мәдениет, мемлекеттік қызмет көрсету және қауіпсіздік көрсеткіштері ескерілді. Екі рейтингте де жоғары тұрған қалалар өмір сүру сапасы жоғары деп бағаланады.

2. *Климаттық жағдайлар*. Өмірдің жоғары сапасын қамтамасыз ету мүмкіндіктері қаланың климаттық жағдайларына тікелей байланысты: Дубайда (қыста орташа температура шамамен 20°C) және Торонтода (қыстағы орташа температура $-3,5^{\circ}\text{C}$) қолданылатын шаралар кешені бір-бірінен

айтарлықтай ерекшеленеді. Сондықтан Астана қаласына ұқсас климаттық жағдайда орналасқан қалалар таңдалды.

Нәтижесінде екі қала таңдалды: Калгари (*Канада*) және Миннеаполис (*АҚШ*).

Табысты экономикалық дамуымен сипатталатын бағдар қалалар үш критерий бойынша анықталған:

1. *Рейтингтегі позицияның өзгеруі.* 2000⁹⁶ жылдан бері GaWC рейтингтерін жақсартқан қалалар өсіп келе жатқан қалалар ретінде анықталады.

2. *Елдің дамығандығы.* Ұлттық контексттің маңыздылығын және елдің даму қарқынын ескере отырып, ЭЫДҰ кірісі жоғары елдер тізіміне кірмеген елдердегі қалалар ескерілген.

3. *Географиялық қашықтық.* Экономикалық дамудың негізгі факторларының бірі сауда ағындарына жақындық болып табылады. Бұл критерийге сәйкес келетін қалалар мұхитқа шыға алмайды және ірі экономикалық орталықтардан алыс орналасқан.

Осы критерийлер бойынша іріктеу нәтижесінде Асунсьон (*Парагвай*), Хараре (*Зимбабве*), Лусака (*Замбия*), Кампала (*Уганда*), Баку (*Әзербайжан*) және Тбилиси (*Грузия*) бағдар қалалар ретінде анықталды. Осы топтағы қалалардың даму тәжірибесін нұсқаулық ретінде пайдаланудың қиындығы олардың дамуының ерекшелігінде және мақсатқа жету үшін әртүрлі әдістерді қолдануында. Аймақтар, тәжірибелер мен даму әдістерінің айырмашылықтары мен әркелкілігі оларды Астана қаласы жағдайында қолданылатын даму үлгісінің мысалдары ретінде пайдалануға мүмкіндік бермейді.

1.2.3. Бағдар-қалалардың халықаралық тәжірибесі

Калгари

Калгари - Канаданың Альберта штатындағы үлкен қала. Ауданы – 726,5 ш. м., халқы – 1,23 млн адам. Ол Mercer Quality of Living Survey рейтингінде 32-ші орында және Global Livability Ranking рейтингінде 4-ші орында. 2008 жылы Калгари өзінің алғашқы 10 жылдық экономикалық стратегиясын қабылдады және қазіргі уақытта 2019-2022 жылдарға арналған Калгари экономикалық даму стратегиясын жүзеге асыруда.

2008–2018 жылдарға арналған Калгаридің экономикалық даму стратегиясын әзірлеу үшін бірнеше алғышарттар болды. Ол кезде қалада жұмыс күшінің тапшылығы болды, бизнес функцияларын Азия мен Үндістанға аутсорсинг жүргізді. Жергілікті халықтың білім деңгейі жеткіліксіз болды (*мектеп бітірушілердің 63,5%-ы ғана жоғары оқу орындарына түсті*). Сонымен қатар, тұрғын үйді жалға алу және сатып алу құны өсті. Әлеуметтік қызметтерге және коммуналдық инфрақұрылымға деген

⁹⁶ рейтингті жариялаудың бірінші жылы

қажеттілік өсті. Қала басшыларына жағдайды жақсарту үшін іс-қимыл жоспары қажет болды.

Стратегияның негізгі мақсаттары халықтың жоғары өмір сүру деңгейіне қол жеткізу, экономиканы дамыту және инновацияларды енгізу, туризм, инновация және бизнес орталығының халықаралық брендін дамыту болды.

Осы мақсаттарға қол жеткізу үшін Стратегия бірқатар бастамаларды қамтыды:

1) бастауыш, орта және жоғары білім берудің технологиялық және инновациялық бағыттары бойынша *(қашықтықтан оқытуды қоса)* оқыту бағдарламаларын қамтамасыз ету;

2) Калгари аймақтық серіктестік қоғамдарымен жұмыс жасау арқылы қалаға инвестиция тартуды қамтамасыз ету;

3) Калгариде бизнес және білім беру форумын бастау;

4) энергетикалық секторды дамыту және энергетика саласындағы компанияларды қолдау;

5) Калгари университетінде орналасқан Канаданың ең ірі озық технологиялық кампустарының бірінде инновациялық парктің ашылуы;

6) Калгаридің біріктірілген көлік жүйесін және қалалық коммуникация жүйесін дамыту;

7) БАҚ арқылы Калгари брендін халықаралық деңгейде хабардар ету;

8) шетелдік компаниялардың жоғары лауазымды қызметкерлеріне арналған Калгари елшісі бағдарламасын іске қосу;

9) жалпықалалық жобаларға халықаралық дизайн конкурстарын өткізу, әсіресе қала орталығында.

Осы бастамалардың нәтижесінде Калгари Солтүстік Америкадағы экономикалық және халық санының ең жоғары өсу қарқынының біріне қол жеткізді, бұл ең алдымен энергетикалық индустрияның екі есе өсуіне байланысты. Қаланың ЖӨӨ 10 жыл ішінде нақты мәнде 20%-ға өсті. 2017 жылы Калгари Канададағы жан басына шаққандағы ЖӨӨ ең жоғары деңгейіне ие болды - 73,4 мың АҚШ доллары. Инновациялар мен жаңа технологияларды енгізу деңгейінің айтарлықтай өсуіне қол жеткізілді.

Астана қаласы үшін даму тәжірибесін іске асыруда пайдалануға болатын үш бағытты бөліп көрсетуге болады:

1) қалада шетелдік студенттер үшін де тартымды бәсекеге қабілетті білім беру кластерін құру мақсатында білім беру бағдарламаларын жаңарту және білім беру секторын технопарктер учаскелеріндегі инновациялық бизнес жобалармен интеграциялау;

2) инвестиция тарту үшін әлеуетті шетелдік инвесторлармен қала әкімшілігінің іскерлік байланысын орнату;

3) қала брендін ілгерілету және оның шетелде танымалдылығын арттыру бағдарламасын әзірлеу.

Миннеаполис

Миннеаполис - АҚШ тың Миннесота штатындағы ең үлкен қала. Ауданы – 151,3 ш. м. Миннеаполис агломерациясында 3,6 млн адам тұрады, агломерация орталығындағы халық саны 422,3 мың адам. Mercer Quality of Living Survey-де 61-ші орында және Global Livability Ranking рейтингінде 39-шы орында. 2018 жылы Миннеаполис 2040 стратегиясы Қалалық кеңес пен қала жоспарлау комиссиясына ұсынылды. Стратегияны әзірлеу жұртшылықпен тығыз ынтымақтастықта өтті: екі жыл ішінде мыңдаған тұрғындармен, бизнес өкілдерімен және басқа да мүдделі тараптармен 100-ге жуық кездесу өткізілді. Кері байланыс нәтижесінде стратегияның соңғы нұсқасын әзірлеу кезінде ескерілген 7 мың пікір алынды. Қазіргі уақытта құжат қарастырылуда, оны 2019 жылдың ортасына дейін аяқтау жоспарлануда.

Стратегияны әзірлеу үшін бірнеше алғышарттар болды. Миннеаполистегі экономикалық дамудың және өмір сүру сапасының жеткілікті деңгейіне қарамастан, халықты нәсілдік және этникалық тегі бойынша бөлу тарихи түрде дамып, сақталды. Бұл тұрғын үй сатып алуда, жұмысқа, жалақыға, білім беру мен денсаулық сақтау қызметтеріне қол жеткізуде тең емес мүмкіндіктерге әкелді. Сондай-ақ, 2000 жылдардан бастап қала халқының саны күрт өсті, бұл тұрғын үйге сұраныстың артуына әкелді, бірақ оның ұсынысы жеткіліксіз болды, бұл тұрғын үй бағасының өсуіне әкелді (*тұрғын үй құнының үлесі 2000-жылдары халықтың табысының үштен бірінен астамын құрады*). Осыған байланысты қазіргі жағдайды жақсарту бойынша іс-шаралар жоспары жасау қажет болды.

Стратегия 14 мақсатты қамтиды:

- 1) мүмкіндіктерге тең қол жеткізу;
- 2) халық саны мен жұмыс орындарының өсуі;
- 3) қолжетімді баспана;
- 4) лайықты жалақы;
- 5) денсаулық, қауіпсіздік және байланыс;
- 6) жоғары сапалы физикалық инфрақұрылым;
- 7) тарих және мәдениет;
- 8) шығармашылық, мәдени және табиғи нысандар;
- 9) дамыған аймақтар;
- 10) климаттың өзгеруіне төзімділік;
- 11) таза қоршаған орта;
- 12) салауатты, тұрақты және әртараптандырылған экономика;
- 13) белсенді, қолжетімді және тұрақты басқару;
- 14) әділ азаматтық қатысу жүйесі.

Негізгі мақсаттарға қол жеткізу үшін әзірленген 100 саясат бар, тіпті кейбір саясаттар бірнеше мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған. Саясаттың мысалдары мыналарды қамтиды:

1. Технологиялық сектордың өсуіне ықпал ету және компаниялардың, кәсіпкерлердің, тәлімгерлердің серпінді экожүйесін құру. Бұл технологиялық компаниялармен тығыз жұмыс істеуді, оларға ресурстар мен ақпаратқа қолжетімділікті қамтамасыз етуді, таланттарды жалдау мен сақтауды, Миннеаполис тұрғындарына назар аударатырып, білім мен оқытуға инвестициялауды және Миннеаполис экономикасының технологиялық секторына инвестиция тартуды талап етеді.

2. Шағын кәсіпкерліктің дамуы мен өсуіне қолдау көрсету. Бұл қолданыстағы даму құралдарының тиімділігін бағалауды жалғастыруды және жаңаларын әзірлеуді, жергілікті тұрғындардың, әйелдердің, табысы төмен адамдардың жобаларына басымдық беруді, халықтың хабардар болуын арттыру және қолдау бағдарламаларына көбірек қатысуды ынталандыруды, бизнесті төмен/нөлдік пайыздық мөлшерлеменен несиелеуді жалғастыруды, жағдайды жақсырақ түсіну үшін бизнес және демографиялық зерттеулер жүргізуді талап етеді.

3. Тұрғындарға, жұмысшыларға, келушілерге және бизнес өкілдеріне мемлекеттік қызмет көрсету сапасын арттыру. Бұған қол жеткізу үшін қызмет көрсету тиімділігін арттыру мақсатында технологияларды белсенді пайдалану, қызметтерді, жобаларды немесе саясаттарды құру, жою және өзгерту бойынша шешімдер қабылдауға жұртшылықты тарту, лицензиялар беру, тартымды және қауіпсіз ортаға қол жеткізу үшін тұрақты тексерулер жүргізу.

Миннеаполис 2040 стратегиясы кеңінен танымал болды және қауымдастықтар арасындағы мүмкіндіктерді теңестіруге бағытталған әлемдегі ең өршіл күштердің бірі ретінде бағаланды.

Астана қаласында пайдалану үшін Миннеаполис стратегиясындағы келесі ең өзекті және перспективалы бағыттарды атап өтуге болады:

- 1) халықтың барлық топтары үшін тұрғын үйге, жұмысқа және жалақыға барынша тең қолжетімділікті қамтамасыз ету;
- 2) қыста пайдалануға жарамды әлеуметтік нысандарды салу тәжірибесін пайдалана отырып, сапалы қалалық ортаны құру;
- 3) белсенді азаматтық қатысуды және тұрғындар мен қала әкімшілігі арасындағы ашық диалогты одан әрі дамыту;
- 4) даму салаларында қала саясатын дамыту.

1.2.4. Бәсекелес қалаларды таңдау әдістемесі

Бәсекелес қалалар – облыс орталығы мәртебесі үшін Астанамен бәсекелес қалалар. Альфа-қалалардың негізгі саны Солтүстік Америкада, Еуропада және Солтүстік-Шығыс Азияда шоғырланған, сондықтан Астананың Еуразиялық аймақ орталығындағы бірінші альфа-қала болуға мүмкіндігі бар. Ол үшін қала жақын маңдағы қалаларға қарағанда тезірек дамуы керек. Бәсекелес қалаларды таңдау үш критерийге негізделді:

1. *Географиялық жақындық.* Астанаға ең жақын жаһандық қала – Мәскеу – 2280 км. Бұл қашықтық бәсекелес қалалар орналасқан аймақтың шекарасын анықтайтын радиус ретінде пайдаланылды.

2. *GaWC рейтингінде болуы.* Астана қаласының макроөңіріндегі жаһандық қалалар картасында жаһандық қалалар картасында өз орнын талап ететін қалалар біртіндеп пайда бола бастады. Оған жарқын мысал – рейтингте бета-позицияда тұрған Алматы қаласы. Басқа қалалар жеткілікті қауіпсіздік деңгейінде немесе рейтингке енбеген.

3. *Қаланың экономикалық көлемі.* Өңірде көшбасшы болу үшін Астана сауда, адам және қаржылық ресурстар бойынша онымен бәсекелес ең бай қалалардан озып кетуі керек. Қаланың экономикалық көлемін анықтайтын көрсеткіш – ЖӨӨ.

Осы критерийлер негізінде Астана қаласына бәсекелес қала ретінде Қазақстан, Қытай, Ресей және Өзбекстанның 5 қаласы анықталды: Алматы, Үрімші, Қазан, Новосібір және Ташкент. Алматыдан басқа барлық қалалар жаһандық деңгейде бой көтеріп келе жатқан қалалар, бұл оларды Астанамен бірдей бастапқы позицияға қояды.

1.2.5. Қаланы әлеуетті бәсекелестермен салыстырмалы талдау

Астананың бәсекелес қалаларға қатысты ағымдағы жағдайын анықтау үшін салыстырмалы талдау жүргізілді, оның негізінде келесі нәтижелер алынды:

1. Астана экономикасының көлемі бәсекелес қалалардың көпшілігіне қарағанда шағын. 2017 жылы Астана қаласының ЖӨӨ 17,7 миллиард АҚШ долларын құраса, Новосибирск қаласының ЖӨӨ 26,6 миллиард АҚШ долларын, Алматы қаласының ЖӨӨ 35,5 миллиард АҚШ долларын, Үрімшінің 41 миллиард АҚШ долларын құрады.

2. Жан басына шаққанда Астана жетекші орындардың бірін алады. 2017 жылы Астанадан (*жан басына шаққанда 17 мың АҚШ доллары*) озып кеткен жалғыз қала Алматы болды – 20 мың АҚШ доллары.

3. Астана халықаралық компаниялар үшін Алматыға қарағанда тартымды емес. Қазіргі уақытта қалада кешенді қызметтерді көрсететін компаниялардың 17 кеңсесі (*есеп және аудит, маркетинг, банк және қаржы, заң және менеджмент бойынша кеңес беру*), Алматыда 24 компанияның кеңсесі бар. Қалған бәсекелес қалаларда 13-тен аспайтын ірі халықаралық компаниялардың кеңселері бар. Астанадағы компаниялардың көпшілігі басқару консалтингі, бухгалтерлік есеп және аудит саласында.

4. Астана өзінің бәсекелестерімен салыстырғанда ең аз халық. Ең үлкен айырмашылық (*үш есеге жуық*) Үрімші қаласымен байқалып отыр.

5. Астана 1000 адамға шаққанда жыл сайынғы халық саны мен табиғи өсімінің ең жоғары қарқынын көрсетіп отыр.

6. Білім сапасы мен университеттердің тартымдылығы жағынан Астана бәсекелестерінен артта. Times Higher Education (*академиялық көрсеткіштер*

бойынша бағаланатын 1250 үздік университет рейтингі) және QS World Universities (халықаралық студенттер үшін тартымдылығына қарай рейтингі ең жақсы 1000 университеттердің рейтингі) рейтингтеріне тек Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті енді. Ресей қалаларындағы жоғары оқу орындарының көрсеткіштері Астанадан сәл озып кетті – бұл рейтингке Қазан мен Повосібірдің екі университеті де енген. Бұл ретте QS World Universities рейтингіне Алматыдан 6 университет енген.

7. Астана әуе байланысы жағынан бәсекелестерінен қалып келе жатыр. 2017 жылы Астанада әуе жолаушылар тасымалы 4,3 млн адамды, Новосібірде – 5 млн адамды, Алматыда – 5,6 млн адамды құрады. Әуе жүк айналымы бойынша Астана соңғы орында тұр. 2017 жылы елорда арқылы 12,4 мың тонна жүк тасымалданды, бұл қаралып отырған қалалар арасында көш бастап тұрған Алматымен салыстырғанда (57 мың тонна) 5 есеге дерлік аз.

8. Астана өңірдегі қаржы орталықтары арасында ең жоғары рейтингке ие. Жаһандық қаржы орталықтарының 2019 жылғы соңғы индексында Астана жаһандық қаржы орталықтары тізімінде 51-ші, Алматы қаласы – 100-ші орында тұр. Басқа қалалар рейтингте көрсетілмеген. Бұл рейтингтің негізгі факторы қалада АХҚО ашылуы болып табылады.

9. Астана бас кеңселер орналасқан жер ретінде Алматы мен Ташкентке қарағанда халықаралық саяси ұйымдар үшін тартымды емес. Қазіргі уақытта 25 ірі халықаралық ұйымның тек 3-і⁹⁷ ғана Астанада өкілдік етеді: Дүниежүзілік банк, БҰҰ-ның нашақорлық және қылмыс жөніндегі басқармасы және БҰҰ статистика бөлімі.

Салыстырмалы талдау негізінде келесі негізгі қорытындыларды жасауға болады. Біріншіден, аймақтағы көшбасшылыққа бәсекелес қалалардан Астана қаласына айтарлықтай қауіп төніп тұр. Демографиялық өсу сияқты көрсеткіштер бойынша жетекші орындар елорданың жаһандық қалаға айналуына мүмкіндік беретін айтарлықтай артықшылық емес. Екіншіден, Астана қаласының қаржылық және саяси хабқа айналуға белгілі бір әлеуеті бар. АХҚО-ның дамуы оның капиталдық мәртебесімен бірге қаржылық ағындар мен саяси назарды тарту құралына айналуы мүмкін. Үшіншіден, Астана қаласын адами және сауда орталығы ретінде құрудың қолда бар мүмкіндіктерін іске асыру үшін өмір сүру сапасы мен экономикалық дамудың жоғары деңгейі қажет. Бәсекелес қалалармен салыстырғанда Астанаға білікті мамандар мен жас таланттарды, соның ішінде шетелдіктерді, халықаралық компаниялардың бас кеңселерін тарту үшін қолайлы жағдай жасау үшін көбірек уақыт қажет.

---

⁹⁷ БҰҰ Статистика бөлімінің мәліметі бойынша

1.3. Негізгі сын-кәтерлер, негізгі проблемалар және бәсекелестік артықшылықтар

Бәсекелестік артықшылықтарды және қаланы дамытудың осал нүктелерін анықтау үшін жаһандық және өңірлік деңгейдегі негізгі трендтерді талдауды ескере отырып, қаланың SWOT-талдауы жүргізілді. Сондай-ақ, 2050 жылға дейінгі қала өсуінің демографиялық және экономикалық болжамы қаралды.

1.3.1. Жаһандық және аймақтық трендтер

Қарқынды жаһандану жағдайында қалаларға үнемі өзгеріп отыратын сыртқы мәнмәтінге дер кезінде бейімделіп, өзінің ішкі жүйесінің икемділігін ұстап тұру қажет. Мұндай құбылыстардың белгілі бір бөлігі қалаларды дамытудың ұзақ мерзімді траекториясын анықтай отырып, ұзақ сипатта болады. Әлеуетті тәуекелдерді болдырмау және осы өзгерістермен ұштасқан мүмкіндіктерді пайдалану мақсатында жаһандық қала ретінде Астана қ. дамыту үшін сыни маңызы бар бірқатар жаһандық және өңірлік трендтерді анықтау қажет.

Қалаларға урбанизация, адами капиталдың ағуы және ірі қалалар маңызының өсуі

Урбанизацияның жаһандық процесі жалғасуда. 1960 жылдан 2015 жылға дейінгі кезеңде әлемдік қала халқы 1,6 есе өсті және 600 қала әлемдік ЖІӨ-нің 60% - ын құрайды⁹⁸. 2050 жылға қарай халықтың 66% - ы қалаларда өмір сүреді деп күтілуде⁹⁹. Қалаларда халықтың шоғырлануының артуы әртүрліліктің артуына ықпал етеді: жаңа, неғұрлым күрделі өнімдер мен қызметтерді тұтынуға сұраныс пайда болады, бұл кәсіпкерлік қызметті және жаңа индустрияны құруды ынталандырады. Халықтың қалаға ағуы адами капиталдың жинақталуы мен дамуына ықпал етеді, бұл қаланың инновациялық әлеуетін арттырады және ірі қалалардың рөлін күшейтеді. Нәтижесінде жаһандық бәсекелестік сипатының өзгеруі байқалады: әлемдік аренадағы негізгі ойыншылардың рөлі елдерден қалаларға ауысады. Технологиялар мен инновацияларды периферия жағына бағыттай отырып, қалалар жаңғырту дамуының тірегі болып отыр, бұл өңірдің жалпы дамуына ықпал етеді.

«Күрделі өнімі» бар секторлар, креативті секторлар маңызының өсуі

Өзінің бәсекеге қабілеттілігін сақтау үшін қазіргі заманғы жаһандық қапалар креативті және ғылымды қажетсінетін секторлардың дамуына өз назарын аударады. Нәтижесінде қала экономикасын айтарлықтай өзгертетін бірқатар өзгерістер орын алады.

Біріншіден, осы сектор өнімдерінің күрделілігіне байланысты зияткерлік капиталды тартады және таланттар үшін бәсекелестіктің өсуіне

⁹⁸ McKinsey & Company

⁹⁹ БҰҰ

ықпал етеді. Жоғары технологиялық салалардан кәсіпқойларға сұраныс артуда, инновациялық қызмет барынша қолдау көрсетуде. Соның салдарынан жаңа мансаптық мүмкіндіктерді іздеуде жүрген адамдардың ауылдық жерден қалаға көші-қон ағыны күшейе түсуде. Жұмыссыздық пен кедейшілік еңбек көші-қонына итермелейтін факторлар болып табылады: көшіп-қонушылардың көпшілігі қаржы қаражатының жетіспеуіне байланысты көші-қонға мәжбүр болғанын мәлімдейді.

Екіншіден, компаниялар өзгермелі шындыққа бейімделуге және өзінің бизнес-модельдерін қоғам тарапынан жаңа үміттер мен сұранысқа сәйкес өзгертуге мәжбүр. Сондай-ақ бірегей және қайталанбас өнімді, сондай-ақ әрбір сатып алушы өз мұқтаждарын қанағаттандыруға қабілетті нарықты құру мақсатында жаппай өндірістен жаппай кастомизацияға көшу орын алады. Уақтылы бейімделе алмаған немесе технологиялық жаңғырту үшін жеткілікті ресурстары жоқ компаниялар рыноктан кетуге мәжбүр, бұл жұмыс күшінің босатылуына әкеп соғады.

Қалаларда «ақылды» технологияларды енгізу және цифрландыру

Цифрлық технологиялар экономикалық, әлеуметтік және мәдени ландшафтты өзгертеді. Қалалар бірінші болып цифрлық экономикаға көшуден пайда ала бастайды. Қалалық экономикалардағы трансформациялық және транзакциялық шығындардың төмендеуі географиялық алшақтыққа, табиғи-климаттық жағдайларға және адами және әлеуметтік капиталды қалыптастыруға байланысты проблемалардың әсерін төмендетуге мүмкіндік береді.

Қалаларда өмір сүру сапасын арттыру мақсатында «Ақылды қала» технологиялары қолданылады. Осы технологияларды қолдану қала ағындарын басқаруды жақсартады, туындаған проблемаларға тез жауап беруге және қала ауқымындағы өзгерістерді басқаруға мүмкіндік береді. Қала қызметін цифрландыру транзакциялық және трансформациялық шығындарды айтарлықтай төмендетуге мүмкіндік береді, бұл бизнестің дамуын тікелей ынталандырады және экономикалық дамуға ықпал етеді. Технологиялардың жылдам өзгеруі қалалардан технологиялық сектордың тиісті өсу қарқынын талап етеді.

Киберқауіпсіздікпен және сыртқы нарықтардағы бәсекеге қабілеттілікті жоғалтумен байланысты проблемаларды болдырмау үшін технологиялар өндіретін секторларды Инвестициялар және икемді реттеу түрінде жан-жақты қолдау қажет.

Қазіргі уақытта Орталық Азия елдерінің қалалары әлемнің көптеген өңірлерінен инновациялар деңгейі бойынша артта қалып отыр. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың қазіргі даму және инфрақұрылыммен қамтамасыз етілу деңгейі әлем бойынша орташадан әлдеқайда төмен. Технологияларды дамытуға байланысты проблемаларды шешу үшін өңірдің барлық қатысушыларының бірлескен күш-жігері талап етіледі.

«Жасыл экономиканың маңыздылығын күшейту»

Көптеген дамушы елдер үшін ауыз суға қол жетімділік дағдарысымен қатар қоршаған ортаның ластануының артуы тән. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымына сәйкес жүз мыңнан астам адам тұратын табыс деңгейі төмен және орташа елдердегі қалалардың 98% - ы осы ұйымның қағидаттарында көзделген талаптарды қанағаттандырмайды. Ауаның ластануы аурулардың дамуының негізгі триггері болып табылады, сондай-ақ халық өлімінің себептерінің бірі болып табылады. Су ресурстарының тапшылығы, өз кезегінде, халықтың кетуін және көршілес өңірлермен қақтығыстардың өсуін тудыруы мүмкін.

Бұл сын-қатерлер энергияның баламалы көздерін дамытуға, қалдықтар менеджменті жүйесін енгізуге және «Жасыл экономика» маңыздылығының өсуіне ықпал етеді. Бұл трендтер пайда болған экологиялық проблемалармен тиімді күресуге мүмкіндік беретін жаңа технологиялардың пайда болуымен тікелей байланысты. Қалдықтарды өңдеу жөніндегі қызметтер нарығы жаһандық ауқымға ие. Қалдықтарды қайта өңдеу үшін жауапкершіліктің «ластаушы өнім» өндірушілеріне ауысуы байқалады. Саналы тұтынудың өсуіне байланысты экологиялық таза тауарларды Тұтыну өсуде. Осылайша, тұтынушылар үшін экологиялық таза тауарларды сатып алу, сондай-ақ өнімді қайта өңдеу мүмкіндігін тұтынушылар әлеуметтік маңызды мәселеге қатысу ретінде бағалайды.

Deloitte жыл сайынғы есебіне сәйкес, жаңартылатын энергия көздері инвесторлар тартады. Мәмілелер саны қарқынды өсуде, компаниялар күн және жел энергиясын жеткізушілермен ұзақ мерзімді шарттар жасасуға шешім қабылдайды, бұл инвесторлардың осы секторды дамытуға деген сенімін арттыратынын көрсетеді. Компаниялар энергияны пайдалануды реттеу бойынша капиталды көп қажет ететін жобаларды іске асыру кезеңіне өтеді¹⁰⁰.

Интеграциялық процестер

Елдің әлемдік экономикасында неғұрлым тиімді сауда қатынастары мен бизнес жүргізу жағдайларын жақсарту үшін жекелеген өңірлік экономикалық блоктарға бірігеді. Еуразиялық кеңістікте мұндай блок Еуразиялық континенттің¹⁰¹ 5 елі өзара тиімді шарттарда бір-бірімен сауда жүргізе алатын ЕАЭО болып табылады. ЕАЭО заңнамасы елдерге еркін сауда саясатын жүргізуге мүмкіндік бергеніне қарамастан, іс жүзінде сауда жүргізуге кедергі келтіретін бірқатар шешілмеген кедергілер бар. Алайда, диалогты біріктіріп, қолдай отырып, елдер сыртқы сауданың жоғары тиімділігіне қол жеткізе алады және жаңа өткізу нарықтарын бірге аша алады¹⁰².

¹⁰⁰ Deloitte «баламалы энергетика секторының даму үрдістері»

¹⁰¹ Армения, Беларусь, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей

¹⁰² АЭФ-дағы панельдік сессия қорытындысы: «Еуразиялық экономикалық одақ бизнес үшін: инвестициялық күту, мүмкіндіктер, ЕЭК перспективалары» 16.05.2019

Өңірдегі тағы бір маңызды жоба Қытай мен Батыс Еуропаны қосатын BRI – көлік-логистикалық дәлізінің бастамасын іске асыру болып табылады (81-сурет). Осы жобаның бағыттарының бірі Астана қаласы арқылы өтеді, бұл қала үшін даму үшін бірқатар мүмкіндіктер тугызады. Бұл жобаға табысты ықпалдасу инвестицияның едәуір көлемін тартуды, көлік-логистикалық инфрақұрылымды жақсартуды және сыртқы сауданы жүргізу үшін жағдай жасауды білдіреді.

81-сурет. «BRI» жобасының теміржол жолдары

Дерек көзі: Mercator Institute for China Studies

Азия мәнінің өсуі

Жаһандық трансформация саяси және экономикалық қуатты «шығыс» жағына жылжытуға бағытталған. Жаңа орталық идеологиялық амбициялары мен ресурстармен қамтамасыз етілуі Азияға адами және қаржылық капиталды жылжытуға белсенді әсер ететін ҚХР айналасында басым түрде қалыптасады, бұл осы өңірдің әлемдік экономикадағы рөлін күшейтеді. PWC болжамы бойынша 2030 жылға қарай Азияда орта тап өкілдерінің 66% және оларды тұтыну көлемінің 59% шоғырланатын болады¹⁰³.

Шығыс Азия елдері инновациялар мен технологиялардың генераторлары болып табылады. ҚХР, Жапония және Оңтүстік Корея сияқты Huawei, Xiaomi, Samsung Group, LG Electronics, SK Telecom, Sony Corporation сияқты ірі компаниялары ақылды және технологиялық өндірістер мен цифрлық технологияларды дамыту секторындағы драйверлер болып табылады.

Ислам дінінің өсуі

Соңғы кездері Азия өңірінде ислам дінінің де секуляризациясы ислам дінінің және діни институттардың қоғам мен саясатта рөлінің артуы байқалады. Бұл құбылыстың себептері әртүрлі: діни келіспеушіліктер негізінде болып жатқан халықаралық қақтығыстар, мұсылман елдері мен ислам ұйымдарын жаһандық мәселелерді шешуге белсенді түрде тарту,

¹⁰³ PWC «Five Megatrends and Their Implications for Global Defense & Security», 2016

халықтың түрлі топтары арасындағы Өл – ауқаттың алшақтығы артып келе жатқан-барлық осы факторлар исламның тартымдылығын арттыруға ықпал етеді.

18 миллион қазақстандыққа елде 2 516 мешіт жұмыс істейді – Қазіргі уақытта ислам құндылықтарының халық мәдениетінде қайта жаңғыруы байқалады. Қазақстанда исламдану үдерісі белсенді сипатқа ие, алайда бұл мемлекеттің мұсылман әлемімен сыртқы байланыстарының нығаятын ескере отырып өзгеруі мүмкін. Мемлекет тарапынан аталған трендтің тиісті бақылауының болмауы қоғамның радикалдануына және жастардың дәстүрлі емес діни ағымдарға қосылуына ұшырауына алып келуі мүмкін.

1.3.2. Қаланы SWOT-талдау

SWOT-талдау жасау кезінде қаланың күшті және әлсіз жақтары, қаланың ағымдағы жағдайын талдау және жаһандық және аймақтық трендтерді талдау негізінде анықталған мүмкіндіктер мен қауіптер қарастырылды.

Күшті жақтары

1. *Астананың мәртебесі.* Мемлекеттің әкімшілік, саяси және оқиғалы орталығы бола отырып, қала жалпы мемлекеттік және халықаралық іс-шараларды өткізу алаңына айналды. ЕҚЫҰ саммитін, VII Қысқы Азия ойындарын, Сириядағы жағдайды реттеу жөніндегі келіссөздерді өткізу, ЕХРО-2017 Астана қ. жалпы макроөңірдің саяси-басқару орталығына айналуының жоғары әлеуетін көрсетеді (*ЕАЭО, Орталық Азия*).

2. *Бірегей инфрақұрылым объектілерінің, индустриялық аймақтың және мәртебелік республикалық жобалардың болуы.* Қаланың атақты сәулетшілердің жобалары бойынша салынған бірегей объектілері, Индустриялық даму және қонақжайлылық индустриясын дамыту үшін мамандандырылған инфрақұрылымы бар.

3. *Ерекше құқықтық мәртебесі бар объектілердің болуы.* Алдыңғы қатарлы білім беру кластерінің (*Nazarbayev University*), ғылым мен бизнестің өзара іс-қимыл алаңдарының (*Astana Business Campus*), арнайы экономикалық аймақтар түріндегі тартымды бизнес-ортаның, қаржы орталығын (*АХҚО*) дамытуға арналған бірегей алаңның болуы қала мен кәсіпкерлік субъектілерін жоғары білікті кадрлармен қамтамасыз етуге және жоғары өнімді және бәсекеге қабілетті өндірістер құру үшін инвестициялар тартуға ықпал етуге бағытталған.

Әлсіз жақтары

1. *«Голланд ауруы»:* тұрақсыз экономикалық модель, тиімділікке, еңбек нарығындағы теңгерімсіздіктерге, теңсіздіктің Елеулі деңгейіне, мемлекеттік және квазимемлекеттік сектордың жоғары үлесіне бағдарланған инвесторлар үшін инвестициялық тартымдылықтың төмендігі.

2. *«Жалған урбанизация».* Көшіп-қонушылар үшін магнитті қала келген халықты есепке алудың тиімді жүйесі жоқ. Бұл инженерлік, тұрғын үй

және әлеуметтік инфрақұрылым тапшылығымен және қалада сұранысқа ие дағдылары жоқ халық топтарының едәуір бөлігін бейімдеу мүмкіндіктерімен байланысты бірқатар проблемаларды туындатады.

3. *Жеткіліксіз дамыған қалалық орта.* Қаланың кеңістіктік дамуы қала құрылысы саясатын жүргізуге байланысты реттеумен, жоспарлау шешімдерімен және оппортунистік көзқараспен байланысты бірқатар кемшіліктерге ие. Қала құрылысы саясаты мен регламенттерінің қаланың табиғи-климаттық жағдайларына сәйкес келмеуі басты проблема болып отыр.

4. *Муниципалдық басқарудың тиімді жүйесі жеткіліксіз.* Басқару процестерінде жазылған саясаттың болмауы, көлденең және тік коммуникациялардағы проблемалар, нәтижеге қол жеткізуге төмен бағдарлану.

Астана қ. дамуының мүмкіндіктері

1. *Орталық және Оңтүстік Азия, ЕАЭО және Қытай үшін халықаралық саяси және оқиғалар орталығы ретінде қалыптасуы.* Кең ауқымдағы іс-шаралар өткізу үшін Астана географиялық орталықта орналасқан және оның жақсы дамыған инфрақұрылымы бар. Халықаралық кластағы қонақ үйлер, конгресс-орталықтар және үлкен алаңдағы спорттық стадиондар қаланың айтарлықтай салыстырмалы артықшылығы болып табылады. Оларды тиісті пайдалану іскерлік және оқиғалар туризмінің өсу драйвері болуы мүмкін.

2. *Елорда мәртебесі мен ел басшылығы үшін маңыздылығын ескере отырып, ресурстарға басым қолжетімділік.* ҚР астанасы бола отырып, Астананың мемлекет үшін стратегиялық маңызы бар. Осыған байланысты, Елордаға қаржыландырудың айтарлықтай көлемі келіп түсуде, сыртқы келбетке үлкен назар аударылады, бұл қаланың қарқынды дамуына ықпал етеді. Бұл факт ҚР қалған өңірлеріне қатысты бәсекелестік артықшылығы болып табылады.

3. *Қаржылық қызметтер кластерін дамыту.* АХҚО ашылуы қаланың қаржы секторын құру және дамыту мүмкіндігін білдіреді. Тізбекті реакция орталығын дамыту қалада ұсынылатын қаржылық және бизнес қызметтерінің сапасын арттыруға ықпал етеді, қаржылық технологияларды әзірлеуге ықпал етеді, жүргізілетін корпоративтік операциялардың деңгейін арттырады және адами капиталдың ұлғаюын қамтамасыз ете отырып, білім мен технологиялар трансфертін жасайды. АХҚО қызметі ҚР Конституциясы аясындағы бірегей юрисдикциямен ағылшын құқығының үлгісі бойынша өзінің коммерциялық және азаматтық құқығымен байланысты. Бұл тәсіл оң режимнің айқындығы мен ашықтығының арқасында әлемдік қауымдастық тарапынан Орталыққа деген сенімді қамтамасыз етеді.

4. *Білім экономикасы секторларын және креативті секторларды дамыту.* Жаһандық қалалар білімге, құзыреттілікке және инновацияларға баға беретін креативті экономиканың шоғырлануы болып табылады. Астана

креативті экономика мен инновациялық өндірістердің орталығы болуға барлық мүмкіндіктерге ие. Олардың дамуы үшін негіз қаланды. Осы бағыттағы негізгі ойыншылар Назарбаев Университеті, оның аумағындағы бизнес кампустар мен технопарктер және АЭА болып табылады. Қала жалпы базалық өңірлік инновациялық экожүйені құрды. Қалада инновациялық компаниялардың саны артып, креативті экономика кластері қалыптасуда. Жаңа университеттер мен білім беру орталықтарының «қону» процесі жүріп жатыр. Тиімділікке қол жеткізу мақсатында АЭА қатысушылары үшін салықтық және кедендік жеңілдіктер қарастырылған. Сонымен қатар, шетелдік жұмыс күшін жалдаудың оңайлатылған тәртібі және 10 жылға дейінгі мерзімге жер учаскесін тегін беру бар. Бұл қолайлы жағдайлар Астана қаласындағы бизнес ахуалды жақсартуға ықпал етеді. Айта кету керек, «Жасыл» экономика маңызының өсуі инновацияның өсуі мен баламалы энергия көздерін дамытуда өз рөлін атқара алады.

5. *Цифрландыру есебінен тиімділікті арттыру.* Цифрландыруға әлемдік тренд тиімділікті арттыру көзі болуы мүмкін. Елордада қаланың тіршілік ету саласында көптеген тауашалар бар, онда ішкі процестер цифрлық шешімдермен оңтайландырылуы мүмкін. «Smart city» тұжырымдамасын іске асыру, көлік, білім беру, денсаулық сақтау және мемлекеттік қызметтер салаларында цифрлық шешімдерді енгізу осы бағыттағы дамудың алғашқы қадамдары болып табылады. Ішкі процестерді оңтайландыру және цифрлық шешімдерді генерациялау үшін барлық қажетті жағдайлар жасау қажет.

6. *BRI және ЕАЭО интеграциясы есебінен транзиттік әлеуетті дамыту.* BRI жобасына терең ықпалдасу жағдайында қала көлік, сауда және адам ағындарының транзитіне айналуы мүмкін, бұл өз кезегінде экономикалық көрсеткіштерге жағымды әсер етеді. ЕАЭО интеграциясына қатысты, 2025 жылға қарай тауарлар мен еңбек ресурстарының жалпы нарықтары энергия ресурстарының, көліктік және қаржылық қызметтердің жалпы нарықтарымен толықтырылады. Бұл елорда алдында үлкен мүмкіндіктер ашады, әсіресе оның аумағында қаржылық реттеуіштің құрылуын ескере отырып.

7. *Ислам әсерінің өсуін ескере отырып, бизнестің жаңа бағыттарын дамыту.* АХҚО-ның даму бағыттарының бірі Астана қ. ислам қаржысының өңірлік хабына айналдыру мақсатында исламдық қаржыландыру нарығын дамыту болып табылады. Бұл бағыт ислам ықпалының өсуі мен халал стандарттарына бағытталған индустрияның өсуіне жаһандық трендті ескере отырып, экономика өсуінің драйверінің бірі бола алады.

8. *Дарындарды тарту үшін сыртқы көші-қон әлеуетін пайдалану.* Халықтың ұтқырлығын жаһандық арттыру Еуразиялық макроөңірден мобильді жоғары білікті мамандар, кәсіпкерлер мен таланттарды тарту бойынша мүмкіндіктер туғызады.

9. *Азаматтық қоғамдастықтардың ықпалының өсуімен жұртшылықпен тиімді диалог.* Азаматтық қоғамдастықтардың ықпалының өсуіне жаһандық тренд Қазақстанда да байқалады. Мемлекеттік органдар өкілдерімен белсенді диалог жүргізуге ниет білдірген азаматтық белсенділердің өсуі байқалады. Жұртшылықпен Диалог дамудың негізгі мәселелерін анықтаудың тиімділігін арттыруы, мүмкін шешімдердің тізімін арттыруы және оны дамыту мақсатында жергілікті басқару органдары мен қала тұрғындарының жұмысын үйлестіруі мүмкін.

Астана қ. дамуына төніп тұрған қауіптер

1. *Негізгі жаһандық нарықтардан алшақтық және экспортталатын тауарлардың төмен технологиялық күрделілігі.* Географиялық алшақтық қаланың әлемнің басқа өңірлерімен экономикалық байланысына тікелей әсер етеді. Мемлекеттің үлкен аумағы мен Орталық орналасуына байланысты Астана негізгі сауда ағындарынан, өндіріс және тұтыну орталықтарынан тыс орналасқан. Осыған байланысты қала үшін сыртқы сауда негізінен еңбекті көп қажет ететін және шығынды болып табылады. Сонымен қатар, қала тауарларының экспортында аз қосылған құн жасайтын технологиялық күрделілігі төмен тауарлар басым. Жоғары фактілердің нәтижесінде қала экономикасы көбінесе сауда жасалмайды. Қала авиациялық қатынастарды ұлғайту және сауда жүргізу үшін ауыр инфрақұрылымды пайдалануды талап етпейтін жаңа өндірістерді дамыту жолымен географиялық қашықтықты еңсеру қажет.

2. *Қаланың теңгерілмеген экономикасы және халықтың әл-ауқатының нашарлауы.* Халықтың әл-ауқатын ағымдағы талдау динамиканың нашарлағанын анықтады. Сонымен қатар, орташа айлық және медиандық жалақы арасындағы екі есе алшақтық сақталуда. Жұмыспен қамтылған халық жалақысы төмен және орташа салаларда шоғырланған. Азық-түлік тауарларына шығындар үлесінің артуы халықтың «тамақтануын» көрсетеді. Тұрғын үйдің қолжетімділігі өте төмен күйінде қалып отыр. Азаматтардың әл-ауқатының негізгі өсуі қала экономикасының өсуі болып табылады. Қазіргі уақытта құрылымдық жұмыссыздық белгілері бар. Қалада жұмыс орындарының саны мәселесі жоқ, бірақ олардың сапасы мен тұрғындардың құзыреттері мен олардың жалақысы бойынша күтулері арасындағы алшақтық проблемасы бар. Қала экономикасының құрылымын өзгерту қажет: сапалы жұмыс орындарын құратын жаңа секторлар санын арттыру және бар секторларды дамыту. Квазимемлекеттік және шикізат компанияларының күшті әсері нарықты әртараптандыруды тежейді. Қала экономикасы әлі де шикізат бағасының конъюнктурасына байланысты, бұл тұрақты даму үшін қауіп төндіреді.

3. *Басқарылмайтын көші-қон.* Қала ішкі көшіп-қонушылар үшін тартылыс орталығы болып қала береді. Тиімді көші-қон саясаты болмаған кезде қала шетіндегі «фавелизация» проблемасына тап болады. Көші-қонды шектеу әрекеттері жалған урбанизация проблемаларының өсуіне әкеледі.

4. *Қазақстанның, Ресей Поволжье мен Сібірдің, Орта Азияның басқа қалаларымен ресурстар үшін бәсекелестікті күшейту.* Макроөңірдің серпінді дамып келе жатқан қалалары адам және қаржы ресурстарын тартуда Астана қаласы үшін негізгі бәсекелестер болып табылады. Елордада инвесторлар үшін неғұрлым тиімді жағдай жасау және өмір сүру сапасы мен халық үшін еңбекке ақы төлеу арқылы инвестициялар, таланттар мен бизнес үшін бәсекелесуге тура келеді.

5. *Бюджеттік тәуекелдер-даму үшін қол жетімді бюджеттік ресурстар көлемін қысқарту.* Бұл қауіп бірнеше құбылыстармен байланысты. Біріншіден, республикалық бюджеттің қосымша қаржыландыруға қажеттілігі, оның ішінде Астана қаласынан бюджет қаражатын алу әлдеқайда ықтимал болып отыр. Екіншіден, экономикалық өсу қарқыны бәсеңдеуде, бұл ретте салық базасының өсуі Бюджеттік шығыстар қажеттілігінің өсуіне үлгермейді. Үшіншіден, «голланд ауруына» тәуелділік экономиканың өсуімен байланысты, оған қала бюджетіне салық түсімдерінің көлемі, сондай-ақ Ұлттық қордан қаржыландыру көлемі байланысты.

6. *Нашарлап келе жатқан экологиялық жағдайлар.* Атмосфераға ластаушы заттар шығарындыларының едәуір өсуі нәтижесінде, Астана қаласында ауаның ластануы өсуде, бұл ретте Астананың көрсеткіштері елдік көрсеткіштерден едәуір жоғары. Осыған байланысты экологиялық жағдайларды жақсарту үшін тиісті шаралар әзірлеу талап етіледі.

Қаланың даму мүмкіндіктерінің барлығы дерлік қалаға әртүрлі салаларда өзін көрсете алатын таланттарды тарту қажеттілігімен байланысты. Дегенмен, оның алғы шарты – қалада таланттарға тартымды жағдай жасау. Бұл, ең алдымен, қаланың өмір сүру сапасын айқындайтын барлық салаларда, соның ішінде тұрғын үйдің қолжетімділігін, қалалық ортаның сапасын, барлық қалалық қызметтердің (әлеуметтік, коммуналдық, көлік, үкімет), бос уақыт пен демалыс үшін мүмкіндіктердің болуы және әртүрлілігі, қалалық қауымдастықтың ашықтығы мен төзімділігі.

Қаланың тартымдылығы тартылған таланттардың өзін-өзі жүзеге асыру шарттарымен де анықталады. Бұл, ең алдымен, дарынды кәсіпкерлер мен жасампаздар тарапынан кез келген бизнес-идеялар мен кәсіпкерлік бастамаларды жүзеге асыруға жәрдемдесетін және қолдайтын қолайлы бизнес-климаттың болуын болжайды. Бұл өз кезегінде бітім экономикасы салаларында кәсіпкерлер құратын жоғары сапалы жұмыс орындарында өзін көрсете алатын білікті мамандардың өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндіктер тугызады.

Белгілі кәсіпқойлармен қатар, қаланың жоғары сынып оқушылары мен колледж студенттері сияқты жас таланттарды тарту және сақтау қабілеті маңызды. Оқуды аяқтаған талантты жастар кәсіпкерлер немесе білікті жұмысшылар қатарына қосылып, экономиканың одан әрі өркендеуіне үлес қосады.

Қаланың жаһандық болуы елден тыс жерде туылған тұрғындардың үлесімен анықталады. Сондықтан қаланың отандық таланттарды ғана емес, таңдауы анағұрлым кеңірек болатын шетелдіктерді де тарта алуы маңызды шарт болып табылады. Қалада тұрақты тұратын шетел азаматтары санының артуы елорданы жаһандық қалаға айналдыру бойынша әкімдік қолға алған жұмыстардың табыстылығын бағалаудың объективті критерийі болады.

Сонымен қатар, қаладағы өмір сүру сапасының жоғарылауы және сапалы жұмыс орындарының ашылуы ел тұрғындарының әртүрлі топтарын, соның ішінде біліктілігі жоқ жұмыс күшін тартатынын түсіну қажет. Сондықтан қала әкімдігі осы халық топтарын қабылдауға дайын болу үшін дер кезінде күш салуы керек. Бұған қол жеткізу үшін қызмет көрсету және сауда салаларындағы кәсіпкерлікті дамыту үшін жағдай жасау және білім экономикасы салаларында құрылған жоғары сапалы жұмыс орындарына жұмысқа орналастыруға мүмкіндік беретін біліктілікті арттыру үшін білім беру мүмкіндіктерін жасау қажет. Бұл сонымен қатар әртүрлілікті арттыру және қызмет көрсететін секторлардағы бәсекелестікті арттыру арқылы қаладағы өмір сапасын жақсартуға көмектеседі, оның ішінде халықтың алғашқы екі тобының өкілдеріне.

Әлеуметтік аутсайдерлер тобының өкілдерін әлеуметтік бейімдеу және интеграциялау үшін әкімдіктің Астана қаласында өмір сүру сапасының негізгі стандарттарына сәйкес келетін уақытша әлеуметтік жалға берілетін тұрғын үйді және әлеуметтік қолдау пакетін ұсынуға дайындығы маңызды болып отыр.

Қаланы дамытудың жаңа экономикалық драйверлерін құру және оның экономикасын әртараптандыру тұрғысынан сапалы жұмыс орындарын ашатын және экспортқа бағытталған өнім шығаратын экономика салаларында қолайлы саясатты дәйекті және табанды түрде жүзеге асыру маңызды. Бұл ретте, қаланың әлемдік және өңірлік нарықтардан айтарлықтай алшақтығын ескере отырып, экспорты экономикалық тұрғыдан тиімді өнімдерді өндіруге басымдық берген жөн. Бұл экспорттық қоржынның күрделенуімен және экономиканы әртараптандырумен қатар, халықтың әлауқатын жақсартуға ықпал етеді, өйткені өнімділіктің өсуі осы салаларда жұмыс істейтін қызметкерлердің ақшалай кірісінің артуына ықпал етеді.

Сырттан келген таланттарды тартумен қатар, қала үшін өз талантын тәрбиелеу және сақтау маңызды. Бұған қол жеткізу үшін қаланың білім беру инфрақұрылымының, оның ішінде мектепке дейінгі мекемелердің, мектептердің, техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарының және жоғары оқу орындарының қолжетімділігі мен сапасын айтарлықтай арттыру қажет. Орта білімнен кейінгі білім беру, әсіресе, ТЖКБ және жоғары білім беру жүйелерінде облыстың жақын орналасқан қалаларымен салыстырғанда бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін оның сапасын айтарлықтай арттыру қажет.

Әкімдік пен оның барлық құрылымдық бөлімшелерінің қызметін біртұтас жүйе ретінде сапалы жақсартпайынша, бұл мәселелерді шешуге қол жеткізу мүмкін емес. Қаланы басқару иерархиясының барлық деңгейіндегі әрбір қызметкердің қала алдында тұрған ұзақ мерзімді перспективалар мен міндеттерді түсінуі және оларды өз мақсаттары мен міндеттеріне айналдыра алуы маңызды. Ол үшін қаланы дамытудың нақты және нақты стратегиясымен қатар, әкімдіктің трансформациясын аяқтау, дамудың негізгі бағыттары бойынша функционалдық саясатты әзірлеу, талқылауға және шешім қабылдауға орындаушыларды қолдайтын және тартатын ішкі мәдениеттің трансформациясын бастау, персоналды дамыту бағдарламасының тиімділігі мен тиімділігін арттыру қажет.

Қаланы басқару мәселелерін шешу тәжірибесіне, оның ішінде халыққа және бизнеске мемлекеттік қызметтерді көрсетуге цифрлық шешімдер мен технологияларды барынша кең және жылдам енгізу маңызды. Бұл әкімдік қызметінің тиімділігін арттырумен қатар, кәсіпкерлер мен ірі компаниялар инвестициялық шешімдер қабылдауда маңызды рөл атқаратын қалада ең жақсы бизнес-климатты құруға көмектеседі. Бұған бизнеске инвестициялық шешімдер қабылдау үшін қажетті ақпаратты, соның ішінде бос жер телімдері мен коммуналдық меншіктің болуы мен қолжетімділігін барынша толық ашу да септігін тигізеді.

Қаһарлы табиғи-климаттық жағдайлармен, әсіресе қыс мезгілінде қиындаған қалалық ортаның қазіргі жағдайы қаланың көшелері мен қоғамдық орындарында көбірек уақыт өткізуге қолайлы емес, сондықтан оны жақсарту басты басымдықтардың бірі болып табылады. Бұл мәселені шешу бірінші кезектегі міндет болып табылады, өйткені қыста төмен температура мен желді ауа райын ескере отырып, қалалық ортаның жоғары сапасы тұрғындарды көшелер мен қоғамдық орындарға тартады, бұл жаяу жүргіншілер қозғалысын арттыру арқылы қаланың өмір сүру сапасына да, микро және шағын бизнестің дамуына да оң әсер етеді.

2. БОЛАШАҚТЫҢ КӨРІНІСІ ЖӘНЕ СТРАТЕГИЯЛЫҚ МАҚСАТТАР МЕН МІНДЕТТЕР

2.1. Болашақтың көрінісі

2.1.1. Астана қ. даму сценарийлері

Олеуетті даму сценарийлерін анықтау сыртқы ортаны дамытудың неғұрлым ықтимал нұсқаларын анықтауға мүмкіндік береді, бұл болашақтың ең басым стратегиялық көрінісін таңдауға көмектеседі.

Жағдайдың дамуының ықтимал сценарийлері қоршаған орта факторларын талдау негізінде анықталады. Барлық ықтимал факторлардың ішінен қалаға әсер етудің ең жоғары дәрежесімен және оның пайда болу сенімділігінің жоғары деңгейімен сипатталатындар таңдалды. Нәтижесінде Астана қаласының даму сценарийлерін тұжырымдау үшін келесі факторлар таңдалды: BRI¹⁰⁴ бастамасы және ЕАЭО шеңберіндегі интеграциялық процестер және таланттардың көші-қон ағынына ашықтық деңгейі.

Қазақстан ЕАЭО аясындағы ынтымақтастыққа кеңінен тартылды, оның мақсаты өзара тиімді сауда қатынастарын құру, аймақтың экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ету және сыртқы серіктестермен өзара әрекеттесу үшін біртұтас экожүйені құру болып табылады. 2025 жылға қарай тауарлар мен еңбек ресурстарының қолданыстағы ортақ нарықтары энергетикалық ресурстардың, көлік және қаржылық қызметтердің ортақ нарықтарымен толықтырылады, бұл елорда үшін үлкен мүмкіндіктер ашады.

BRI жаһандық бастамасы Қытайдың өнеркәсіп орталықтары мен Батыс Еуропа нарықтарын құрлық және теңіз жолдары арқылы байланыстыруға арналған. Бұл бастамаға қатысушы елдерге инфрақұрылымдық құрылыс пен логистиканы дамытуға, сондай-ақ әлемдегі ең ірі өндіріс тізбегіне қатысуға қытайлық инвестицияларға рұқсат беріледі. Қазақстан Республикасы арқылы өтетін бағыттың басты артықшылығы – оның ең қысқа ұзындығы. 2013 жылы BRI жобасының қорытындысы бойынша қабылданған «Нұрлы жол» мемлекеттік инфрақұрылымды дамыту бағдарламасы және Бейжің, Астана мен Мәскеуді байланыстыратын «Еуразия» жүрдек теміржолының құрылысы сияқты ірі халықаралық инфрақұрылымдық жобаларға қатысу бастаманы жүзеге асыруға одан әрі ықпал етеді. BRI.

ЕАЭО мен ҚХР арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісім екі жобаны кейіннен біріктіру үшін негіз болуы мүмкін. Астананың осы бастамалардың ынтымақтастығында қолайлы орын алып, бірлескен жобаларды жүзеге асыру алаңына айналуға толық мүмкіндігі бар.

¹⁰⁴ BRI – Belt and Road Initiative. Қазақ тіліне аудармасы – «Бір белдеу, бір жол», «Жаңа Жібек жолы» деп те аталады.

Тұрақты көші-қон ағыны қала дамуының маңызды факторы болып табылады. Мақсатты топ дарындылардан (жоғары білікті мамандар мен дарынды жастар), оның ішінде шетелдіктерден тұруы керек. Өңірде таланттар үшін бәсекелестік күшейе түседі, сондықтан қала оларды тарту және жайлы өмір сүруді қамтамасыз ету үшін қажетті жағдайларды жасау және жақсарту қажет.

«Астана - жаһандық қала»

Қаланы дамытудың ұзақ мерзімді базалық сценарийі ретінде Қазақстанның басқа өңірлерінен және жалпы макроөңірден таланттардың көші-қон ағынының өсуімен ұштасқан BRI және ЕАЭО халықаралық жобаларына тығыз интеграциялана отырып, Астананың жаһандық қала ретінде қалыптасу сценарийі қабылданды. Қала макроөңірдің көлік хабы және шетелдік инвестицияларға кең қол жеткізе отырып және дамыған инфрақұрылымы бар сауда ағындарының транзиттік нүктесі болып табылады.

Бұл сценарийді іске асыру үшін әлеуметтік және коммуналдық инфрақұрылымды жақсартуға, бизнес субъектілері үшін қолайлы орта жасауға және болашақ экономика секторлары үшін мамандандырылған факторларды дамытуға елеулі инвестициялар қажет.

«Астана – Орталық Азияның бизнес-хабы»

Бұл даму сценарийі одан әрі дарындардың көші-қон ағынын болжайды, бірақ қаланың халықаралық жобаларға бірігуімен бекітілмеген. Бұл жаһандық сауда ағындарына тартылмаған қалаға өзінің транзиттік әлеуетін іске асыруға мүмкіндік бермейді.

Көші-қон ағыны неғұрлым жоғары өмір сүру деңгейіне ие болғысы келетін Орталық Азия елдері халқының есебінен қамтамасыз етілетін болады. Алайда, сапалы адами капиталды тарту халықаралық жобаларға әлсіз ықпалдасуына байланысты шектеулі әсер етеді. Бұл сценарий сондай-ақ шетелдік инвестициялардың төмен деңгейін болжайды.

«Астана қаласындағы жаһандық анклав»

Бұл сценарий Астананы макроөңір елдерінен дарындардың көші-қон ағыны төмен деңгейде халықаралық жобаларға тығыз ықпалдастықты білдіретін Орталық Азия аймағындағы жаһандық анклав ретінде дамытуды көздейді.

Халықаралық жобаларды іске асыру үшін алаңдар құру және халықаралық ұйымдардың кеңселерін шоғырландыру астананың тартымдылығын арттырады. Сонымен қатар, көшіп-қонушыларға қаланы тарту және ашықтық бойынша тиімді шаралар жеткіліксіз болған кезде қала еңбек ресурстарының тапшылығына тап болады, бұл оның одан әрі өсуі мен дамуын тежейтін болады.

«Астана - шенеуніктердің қаласы»

Бұл сценарий ең пессимистік-қаланың сырттан жаңа таланттарды қабылдауға дайын еместігі және әлсіз халықаралық интеграция. Өмір сапасының төмен болуы себебінен баяу көші-қон өсімі жалпы демографиялық көрсеткіштерге теріс әсер етеді. Халықаралық жобалар шеңберіндегі әлсіз интеграция қала экономикасының саудадан тыс сипатын сақтайтын болады.

Қалада мемлекеттік сектор бірден-бір тұтынушы болады, бұл қала экономикасын дамытуға және әртараптандыруға ықпал етпейді. Мемлекеттік аппараттың басым болуы жеке сектордан түсетін салық түсімдерінің төмен үлесіне байланысты теңгерілмеген сипатқа ие бюджетке жоғары жүктеме жасайтын болады.

Базалық даму сценарийін ескере отырып, Астана қ. 2050 жылға дейінгі стратегиялық көзқарасы тұжырымдалды.

2.1.2. Астана қ. стратегиялық көрінісі

Астана қ. 2050 жылғы пайымдауы: «Астана – жаһандық еуразиялық қаласы» – келесі ағындардың қиылысу орны: қызметтер, технологиялар мен ақпарат. Қала тұрғындар үшін жайлы және мобильді таланттар мен кәсіби мамандар үшін ашық, тұрақты және өсіп келе жатқан «білім экономикасы».

Астана қ. мәртебесі бәсекеге барынша қабілетті отыз мемлекеттің кіруі мен бекітілуі бойынша Қазақстан Республикасының амбицияларын көрсететін болады. Қазақстан Республикасының саяси көпвекторлығын сақтаудың арқасында қала жаһандық және Еуразиялық даму мәселелерін талқылау үшін Еуразиядағы тірек кәсіби алаңға айналады, оны пайдалана отырып, мемлекеттік және коммерциялық емес ұйымдардың көшбасшылары мен әлеуметтік кәсіпкерлер мемлекет пен әлемнің болашағын жақсы жаққа қарай өзгерте алады.

Астана болашаққа бағытталған алдыңғы қатарлы технологиялар мен реттеу негізінде Қазақстанды жаңғырту мен трансформациялау тұғырнамасына айналады. Ол еуразиялық кеңістіктегі креативті және технологиялық секторларда жұмыс істейтін ұтқыр кәсіпқойлар, өршіл кәсіпкерлер мен талантты жастар үшін тартылыс нүктесі болады. Оларға ең жақсы бизнес-климат, өмір сүру және бос уақытты өткізу үшін жайлы және «ақылды» қалалық орта, жаңа технологиялар мен шешімдерді сынақтан өткізу және пайдалану үшін озық реттеу, жоғары сыныпты білім беру инфрақұрылымы, әлеуметтік лифтілер және оркениеттер қиылысында өзіні өзі жүзеге асыру үшін мүмкіндіктер ұсынылатын болады: түркі, ислам, Азия және Еуропа.

Елорда Еуразиядағы өмір сүру үшін ең жақсы орындардың бірі болады. Қала жергілікті тұрғындар үшін жайлылық пен мобильді таланттар үшін тартымдылықты, қазақстандық мәдениеттің үздігі мен мәдени және

этникалық әртүрлілік үшін ашықтықтың жоғары деңгейін үйлестіретін болады. Өмірдің жоғары сапасына қала ресурстарын тиімді басқару, мемлекеттік қызметшілердің, мұғалімдердің, дәрігерлердің, полициялардың дамыған құзыреттері есебінен қол жеткізілетін болады. Университеттік білім беру секторы болашақ үшін таланттарды тиімді жаңғыртып, қаланың бірегейлігін белсенді қалыптастыратын болады.

2050 жылға қарай Астана Еуразиялық макроөңірде «білім экономикасы» жетекші орталығына айналады. Қаланың ірі әлемдік нарықтарға қатысты перифериялық географиялық орналасуы, оның шекарасына жақын жерде пайдалы қазбалардың кең қорларының болмауы және өмірдің жоғары құнына байланысты еңбек шығындары бойынша бәсекелесу мүмкін болмауы дәстүрлі өнеркәсіптік секторларды дамыту үшін елеулі кедергілер және жоғары технологиялық өндіріс пен креативті экономикаға мамандану үшін объективті қажеттілік туғызады. Қала негізгі халықаралық қаржы және корпоративтік орталыққа айнала отырып, озық инфрақұрылымды капиталдандыра отырып, зияткерлік еңбекке негізделген секторларды дамытуға ресурстар мен күш-жігерді шоғырландыратын болады.

Мемлекеттік сектормен байланысты емес кәсіпкерлік экономиканың тұрақты дамуының негізі болады. Бұл үшін халықаралық қаржы орталығымен қатар медицина, білім беру кластерлерін, ақылды және қазіргі заманғы өндірістерді, креативті секторларды дамыту үшін ерекше аймақтар құрылатын болады. Мемлекеттік және квазимемлекеттік ұйымдардың экономикадағы рөлі төмендейді.

2050 жылға қарай Астана қаласының халықаралық көлік дәліздеріне және Еуразиядағы саудаға кірігуі едәуір дәрежеде жақсарады. Қала өзінің географиялық жағдайын және «Бір белдеу – бір жол» интеграциялық жобасын жүзеге асыруды капиталдандырады»: Жаңа Жібек жолының маңызды транзиттік торабы – Еуропа мен Азия арасындағы көпір болады және әлемдік экономика мен технологиялар орталығы ретінде Азияның жаңа рөлінен туындайтын ауқымды мүмкіндіктерді толық көлемде пайдалана алады.

2.1.3. Дамудың стратегиялық мақсаттары мен міндеттері

«Астана-2050» Стратегиясы Астана қ. Қазақстан Республикасын негізгі әлемдік экономикалық орталықтармен тиімді байланыстыратын толыққанды жаһандық қалаға айналуға бағытталған. Мақсатқа қол жеткізудің индикаторы жаһандық қалалардың әлемдік жүйесіндегі Астана қаласының Globalization and World Cities (*GaWC*) Index әдіснамасы бойынша өлшенетін ұстанымы болып табылады. Қала «альфа минус» тобына кіріп, өзінің аймақтық бәсекелестерінен озуы тиіс.

Көрсетілген мақсатқа қол жеткізу үшін 2050 жылға қарай Астана қаласын (1) өмірге жайлы, (2) тұрақты өсіп келе жатқан және (3) халықаралық

интеграцияланған қалаға айналдыру жөніндегі үш стратегиялық міндетті шешу қажет.

Астананы жаһандық қалаға айналдыру стратегиясын жүзеге асыру кезінде басым міндеттер жоспарлаудың үш деңгейі бойынша бөлінген. 2025-2026 жылдарға дейінгі деңгейде қала тұрғындары мен қонақтарының өмір сүру сапасын жақсарту басты назарда болмақ. Ең алдымен, қаланың одан әрі дамуына септігін тигізетін инженерлік-коммуналдық инфрақұрылымды дамытуға қатысты барлық міндеттер шешілуі тиіс. Білімді қажет ететін, инновациялық және креативті секторларға негізделген сапалы экономикалық өсім қалаға білікті кадрлар мен таланттарды тартуды және сақтауды талап етеді. Дарындыларды тәрбиелеу, тарту және сақтау өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндік беретін және халықтың барлық санаттары үшін әлеуметтік лифттерді қамтамасыз ететін жайлы, қауіпсіз және инклюзивті қалаға айналуы талап етеді.

Қала қолжетімді қазіргі заманғы тұрғын үйлерді, қоғамдық денсаулықты және денсаулық сақтаудың тиімді жүйесін, қолжетімді және сапалы білім беруді, табиғи-климаттық жағдайларға бейімделген сапалы және теңгерімді қалалық ортаны және тиімді көлік жүйесін қамтамасыз ету үшін жағдай жасауы тиіс. Қала «шеті жоқ қала» қағидатына сәйкес қауіпсіз және инклюзивті болуы тиіс, оның барлық аудандарында базалық әлеуметтік игіліктерге қадамдық қол жетімділік қамтамасыз етілген.

«Астана – жайлы қала» бірінші міндетін сәтті жүзеге асыру қаланың өмір сүру сапасының халықаралық рейтингтеріндегі жетекші позицияларынан көрінеді: EIU Global Livability Index, Mercer Quality of Living Ranking. Осы рейтингтердің әрқайсысында Астана барлық қалған үміткерлерді Еуразиялық макроөңірдегі жаһандық қала рөліне, ең алдымен, Алматы, Ташкент, Новосибирск, Үрімші және қазан рөліне басып озуы тиіс. Жайлы қаланы қалыптастыру жөніндегі міндет 2025 жылға қарай орындалуы тиіс.

«Астана 2050» стратегиясының ұзақ мерзімді табысы көп жағдайда қаланың ұзақ мерзімді экономикалық өсудің тұрақты моделін құру қабілетіне байланысты. 2030 жылға дейінгі көкжиекте қалада жаңа өндірістер дамып, экономика құрылымында өзгерістер болады. Өсудің негізі кез келген сыртқы және ішкі жағымсыз әсерлерге төтеп бере алатын «білім экономикасы» (креативті экономика) болуы керек. Қойылған мақсат айтарлықтай күш, ресурстар мен уақытты қажет етеді. Қаланың жаһандық жобаларға интеграциялануы, оң, күшті және тұрақты экономикалық, әлеуметтік және мәдени институттарды дамыту, сонымен қатар аймақтағы бәсекелестерден артықшылық құру маңызды. Астана қаласының экономикалық өсімінің драйверлері тұрақты даму қағидаттарына сәйкес келетін өңірлік және жаһандық бәсекеге қабілетті кластерлер болады. Астана қаласында еуразиялық кеңістікте бизнес ашуға және жүргізуге оңтайлы жағдай жасалып, ұсынылатын болады.

«Астана – тұрақты өсіп келе жатқан қала» атты екінші міндетті ор «Астана – тұрақты дамып келе жатқан қала» деген екінші міндетке қол жеткізу үшін қалалардың экономикалық табыстары мен бизнесті жүргізуге жағдайдың сапасын бағалайтын халықаралық рейтингтерде жетекші орындарға қол жеткізу қажет. 2030 жылға қарай тұрақты дамып келе жатқан қалаға айналу мақсатына қол жеткізу керек.

2050 жылға дейінгі көкжиекте қаланың халықаралық маңызы артады. Астана халықаралық интеграцияланған қалаға айналуы тиіс. Елорда болашаққа дайын қала, «шекаралық қала», Еуропа мен Азияның, түркі және ислам әлемінің еуропалық мәдени құндылықтармен тоғысқан нүктесі ретінде орналасады. Астана қаласы таланттар, қаржылар, тауарлар, кәсіби қызметтер мен ақпарат ағындары өтетін толыққанды халықаралық хабқа айналуға. Қала еуразиялық кеңістіктегі іскерлік және оқиғалық туризмнің маңызды орталығына, саяси диалогтың бейтарап алаңына және халықаралық ұйымдардың штаб-пәтеріне айналады. Барлық әлемдік діндер үшін достық, мәдени алмасуға ашық Астана қаласы әлемде қызықты және бәсекеге қабілетті жаһандық контентті генерациялайтын мобильді таланттар мен кәсіпқойлар үшін тартымды орынға айналады.

«Астана – халықаралық интеграцияланған қала» үшінші міндетін орындау кезінде аймақтық бәсекелестер арасында көшбасшылыққа қол жеткізу қажет рейтингтер Skytrax World's Top 100 Airports, Global Financial Center Index, ICCA Worldwide City Rankings болып табылады.

2050 жылы алға қойылған стратегиялық міндеттерді табысты жүзеге асыру жағдайында Астана жаһандық Еуразиялық қалаға айналады.

3. СТРАТЕГИЯНЫ ІСКЕ АСЫРУ: ДАМУДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ, ҚАҒИДАТТАРЫ МЕН ТӘСІЛДЕРІ, ЖӘНЕ НЕГІЗГІ БАСТАМАЛАР.

Астана қ. үшін 2050 жылға қарай стратегиялық көзқарасты іске асыру және нысаналы жағдайға қол жеткізу үшін қалалық және республикалық билік тоғыз басым бағыт бойынша бірлескен іс-қимыл жоспарын іске асыруы тиіс:

- 1) Сапалы және Қолжетімді тұрғын үй;
- 2) Денсаулық және денсаулық сақтау;
- 3) Білім және құзыреттілік;
- 4) Интеграцияланған көлік жүйесі;
- 5) Жайлы қалалық орта;
- 6) Бірінші сыныпты инженерлік инфрақұрылым;
- 7) Қоғамдық қауіпсіздік;
- 8) Тұрақты өсіп келе жатқан және әртараптандырылған «білім экономикасы»;
- 9) Халықаралық байланыс.

Әрбір бағыт үшін сақталуы міндетті негізгі қағидаттарды және шешім қабылдау үшін негіз жасайтын тәсілдерді қамтитын қалалық саясат тұжырымдалуы тиіс.

«Астана-2050» стратегиясының басты қағидаларының бірі сабақтастық болады: әрбір келесі шешім бұрын қабылданған шешімдерді ескеруі тиіс. Қазіргі уақытта іске асырылып жатқан бастамалар барлық бағыттар бойынша қағидаттар мен тәсілдердің сәйкестігіне тиісті түрде верификациялануы тиіс. Расталған бастамалар ұсынылған даму бағыттарында ескерілуге тиіс.

Қаланы дамытудың экологиялық аспектілері ТҮКШ және қаланың көлік жүйесін дамыту жөніндегі бастамалар шеңберінде тікелей немесе жанама қозғалатын болады және оларды іске асыру қала экологиясын жақсартуға ықпал ететін болады. Цифрландыру саласындағы даму қалада, оның ішінде Smart-city шеңберінде құрылатын цифрлық шешімдер мен өнімдер түрінде өз көрінісін табады. Экономиканың өсу драйверлерінде экспорттық әлеуеті бар экономиканың креативті және ғылымды қажетсінетін кластерлерін дамыту көзделеді. Қалада адами капиталды дамыту Қала экономикасы үшін бәсекеге қабілетті, білікті кадрларды дайындауға мүмкіндік беретін білім беру саласында өз көрінісін табады. Қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге цифрлық технологияларды белсенді енгізу және қолдану есебінен қол жеткізілетін болады.

3.1.1. «Сапалы және қолжетімді тұрғын үй» бағыты

Бағыт мәні: қала тұрғындарын қолжетімді тұрғын үймен қамтамасыз ету Астана қ. өмір сүру үшін жайлы қалаға айналдыру үшін басым міндет болып табылады.

Қағидаттар:

- тұрғын үй сатып алу үшін жеңілдіктер беру моделінен тұрғын үйді жеңілдікті жалға беруге көшу;
- экстенсивті даму моделінен (*инженерлік инфрақұрылымды тегін жүргізу және әлеуметтік инфрақұрылымды салу есебінен жаңа аумақты игеруді ынталандыру*) ықшам қала моделіне көшу, соның ішінде ескі орталықтың құрылыс салынған аумақтарының кешенді редевелопменті үшін ынталандыру және инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген аудандарды толық игергенге дейін қала шетіндегі жаңа аумақтарды салуға шектеу.

Алдағы міндеттер: тұрғын үймен қамтамасыз етуді тиімді дамыту үшін тұрғындардың да, жеке сектор өкілдерінің де мүдделерін ескеру қажет. Халықтың барлық топтарының, тұрмысы төмен қабақтарды және өзге де әлеуметтік осал топтарды қоса алғанда, қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті көлемде қаланың тұрғын үй қорын ұлғайтуды және жақсартуды жалғастыру қажет.

«Тұрғын үйді жалға беруді арзандату бойынша шаралар кешенін әзірлеу» бастамасы

Алғышарттар. Тұрғын үймен қамтамасыз етудің айтарлықтай жоғары көрсеткіштеріне қарамастан – 30,3 ш.м./адам¹⁰⁵ – қалада тұрғын үйді жалға алу шығындары үй шаруашылығының орташа табысының үштен екі бөлігін құрайды. Жалға берілетін тұрғын үйдің үлесі қаладағы барлық жылжымайтын мүлік нарығының 43%-ын¹⁰⁶ құрайды, бұл басқа бағдар-қалаларға қарағанда айтарлықтай төмен.

Сонымен қатар жалға алу Тұрғын үй алу жылдамдылығы тұрғысынан қолжетімді, еңбек ресурстарының ұтқырлығын сақтауға және меншікке сатып алумен салыстырғанда аз ақшаға неғұрлым сапалы тұрғын үй алуға мүмкіндік береді. Осының бәрі халықтың жалға берілетін тұрғын үйге деген сұранысының өсуіне ықпал етеді.

Іс-шаралар. Жалға берілетін нарықты дамыту, тұрғын үй құрылысы нарығында бәсекелестікті арттыру, индустриялық үй құрылысын ынталандыру, жалға берілетін тұрғын үй жобаларына салықтық жүктемені төмендету, құрылыс компанияларымен ынтымақтастықтың жаңа тәсілдерін қолдану және т. б. жолымен тұрғын үйге қол жетімділікті арттыру қағидаттары мен тәсілдерін айқындайтын қаланың тұрғын үй саясаты әзірленетін болады.

Астана қаласында жалға берілетін тұрғын үй құру жөніндегі жобаларды іске асыруды ынталандыру тетіктері әзірленетін болады. МЖО шарттарында жеке инвестицияларды тарта отырып, жалға берілетін тұрғын үй құру жобалары ынталандырылатын болады. Жалға берілетін тұрғын үй

¹⁰⁵ ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері бойынша

¹⁰⁶ Alvin Market зерттеу деректері бойынша, желтоқсан 2018 жыл

нарығын дамытуды ынталандыратын (оның ішінде кейіннен сатып алу құқығымен) тұрғын үй бағдарламалары өзектілендірілетін болады.

Тұрғын үйді жалға алу мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін халықты әлеуметтік қолдаудың қосымша шараларын әзірлеу жоспарлануда. Мемлекеттің қайталама нарықта тұрғын үй сатып алуы және оны сатып алу құқығынсыз мұқтаж азаматтарға жалға беру жолымен халықты тұрғын үймен қамтамасыз ету әдістері пайдаланылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Астана қаласындағы меншікті тұрғын үй үлесіне қатысты жалға алынған тұрғын үй үлесі артады. Жалға алу барынша қолжетімді болады, үй шаруашылықтарының орташа табысындағы тұрғын үйді жалға алу шығындарының үлесі 2025 жылы 53% - ға дейін төмендейді.

«Тұрғын үй алуға жеңілдіктер беру үшін критерийлерді өзектендіру» бастамасы

Алғышарттар. Қалада тұрғын үйге кезекте тұрған адамдардың саны (халықтың әлеуметтік осал топтары, бюджеттік сала және мемлекеттік сектор қызметкерлері) 2010 жылдан бастап 46,8 мың адамға дейін 3 есе өсті. Бұл ретте Кезекте тұрғандардың тұрғын үй мәселелерін шешуге қаланың бюджеттік ресурстары шектелген.

Іс-шаралар. Халықтың неғұрлым мұқтаж әлеуметтік осал топтарын тұрғын үймен қамтамасыз ету бағдарламасының тиімділігін арттыру үшін мемлекеттік субсидиялар берудің қолданыстағы өлшемдерін қайта қарау жоспарланып отыр. Тұрғын үй сатып алу және/немесе жалға алу үшін әлеуметтік жеңілдіктер алуға үміткер азаматтар санаттарының тізіміне тек қосымша тұрғын үй алаңын шынымен қажет ететін және оны мемлекеттің көмегінсіз сатып алуға қабілетсіз адамдар ғана кіретін болады. Халықтың қалған топтары үшін тұрғын үйдің қолжетімділігін арттырудың өзге де бағдарламалары мен тетіктері әзірленетін болады. Әлеуметтік тұрғын үйді жекешелендіру құқығы шектеледі. Бюджеттік сала қызметкерлеріне тұрғын үй сертификаттарын беру бағдарламасы жалғасатын болады.

Күтілетін нәтиже. Тұрғын үйге кезекте тұрғандар саны азаяды және әлеуметтік тұрғын үй беруге мұқтаж адамдар саны азаяды. 2025 жылға дейін 7 мың адам әлеуметтік жалға берілетін тұрғын үймен қамтамасыз етіледі.

«Қаланың қолданыстағы аумақтарын қалпына келтіру және қала шетінде жаңа аумақтарды салуды шектеу» бастамасы

Алғышарттар. Астана қаласындағы халықтың тығыздығының төмен болуы кезінде қаланың экстенсивті даму тәжірибесі қалалық ортаның, тұрғын үйдің сапасын, әлеуметтік, көліктік және инженерлік инфрақұрылымдардың қолжетімділігін төмендетуге алып келеді. Қалада Совет индустриалдық үй құрылысы кезеңінде (1960-шы жж.) пайдалануға берілген және уақыт өте келе физикалық тозуға байланысты жарамсыз күйге келетін тұрғын үй бар. Авариялық тұрғын үй қорының жаппай пайда болуын

болдырмау үшін қала тұрғын үй қорын қайта қалпына келтіру және күрделі жөндеу бағдарламасын әзірлеу және қабылдау бастамашылығымен тиіс.

Іс-шаралар. Тұрғын үйді дамыту ескі қала ішіндегі аумақтарды қалпына келтіру есебінен жүргізілетін болады. Тұрғындарды қазіргі заманғы тұрғын үй кешендеріне көшіре отырып, авариялық және ескі тұрғын үйлерді бұзу жөніндегі жобаларды іске асыруды, қалпына келтіру және күрделі жөндеу мен редевелопмент жобаларына жексе инвесторларды тартудың тетіктері мен құралдарын әзірлеуді көздейтін тұрғын үй қорын қалпына келтіру мен күрделі жөндеу және редевелопмент кешенді бағдарламасы әзірленетін болады.

Пайдаланылмайтын, мақсатсыз пайдаланылатын немесе өз бетінше басып алынған жер учаскелерін алып қою және қолданыстағы аумақты түгіндеу жүргізілетін және тұрғын үй құрылысы үшін жарамды жер учаскелері анықталатын болады.

Күтілетін нәтиже. Астана қаласында ескі және апатты тұрғын үйлердің үлесі төмендейді, инфрақұрылыммен қамтамасыз етілмеген қала шетіндегі жаңа тұрғын үйлерді іске қосу көлемі төмендейді. Қаланың тұрғын үй қоры жайлылық пен ресурс үнемдеудің қазіргі заманғы стандарттарына сәйкес келетін болады.

3.1.2. «Денсаулық және денсаулық сақтау» бағыты

Бағыт мәні: денсаулық сақтаудың қазіргі заманғы және тиімді жүйесін құру Қазақстан Республикасының жеті басым мақсаттарының бірі болып табылады. Бұл мақсат Астана қ. үшін де басым.

Қағидастар мен тәсілдер:

- тиімді алғашқы медициналық-санитарлық көмекке және аурудың алдын алуға назар аудару;
- бастапқы медициналық-санитариялық көмек ұйымдарының кадамдық қолжетімділігі;
- пациент-медициналық қызмет көрсетудің бағдарлы тәсілі.

Алдағы міндеттер: Астана қаласында денсаулық сақтаудың жоғары класты жүйесін құру үшін қала тұрғындары үшін сапалы және қолжетімді медициналық қызмет көрсетуді қамтамасыз ету есебінен Астана мен бағдар қалалар арасындағы халықтың денсаулық көрсеткіштеріндегі елеулі алшақтықты жою қажет.

«Қала емханалары жанындағы қан айналымы жүйесі ауруларының алдын алу» бастамасы

Алғышарттар. Өмір сүру ұзақтығы бойынша салыстырмалы жоғары көрсеткіштерге қарамастан, ер адамдар үшін 73 жыл және әйелдер үшін 79 жыл, Астана осы көрсеткіш бойынша бағдар-қалаларға жол береді. Халықтың орташа өмір сүру ұзақтығына теріс әсер ететін Астана қаласындағы ерте өлім-жітімнің негізгі себептерінің бірі қан айналымы

жүйесінің аурулары болып табылады. Қала халқы өмір сүру салтының салдарынан қан айналымы ауруларының дамуына үлкен дәрежеде бейім (салмағы артық адамдардың жоғары үлесі, дене белсенділігінің төмендігі және халық арасында темекі шегудің таралуы). Ересек тұрғындар (45 жастан асқан ерлер және 60 жастан асқан әйелдер) тәуекелдің ерекше аймағында.

Іс-шаралар. Қан айналымы жүйесі ауруларының алдын алу аурудың және диагностиканың дамуының жоғары қауіп-қатерінің критерийлерін формалданудан басталады. Бағдарламаның жеке үйлестірушісін тәуекел аймағында адамдар үшін тағайындауды, ауру қаупін төмендетудің дербес жоспарын жасауды, бейінді дәрігердің тұрақты тексеруін, тегін дәрілік препараттарды тағайындауды, өзін-өзі бақылауды ұйымдастыруды, емдік дене шынықтырумен топтық сабақтарды, өмір салтын оңтайландыру бойынша консультацияларды қамтитын қан айналымы жүйесі ауруларының алдын алу жөніндегі бағдарлама әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қан айналымы жүйесі ауруларынан болатын өлім-жітім төмендейді. Осы және басқа да шараларды іске асыру нәтижесінде халықтың өмір сүру ұзақтығы ерлерде 75 жасқа дейін және әйелдерде 81 жасқа дейін өседі.

«Ана мен бала өлімінің алдын алу» бастамасы

Алғышарттар. Елеулі түрде төмендегеніне қарамастан, көрсеткіштер Астана қаласындағы Ана мен бала өлімі бағдар қалалар бойынша орташа көрсеткіштен шамамен екі есе артық-1000 туғанға 6,5 және 5,9 адам¹⁰⁷.

Іс-шаралар. Жасөспірімдер мен жастарды аурулардың, оның ішінде жыныстық жолмен берілетін аурулардың және АҚТК/ЖҚТБ-ның алдын алу туралы, жүктілікті дұрыс жүргізу және балаларды күту туралы ағартуды қоса алғанда, халықтың нысаналы аудиториясы үшін алдын алу шараларын қамтитын нәресте мен ана өлімінің алдын алу бағдарламасы әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Халықтың хабардарлығы өседі және ана мен сәби аурушандығы мен өлім-жітім қатері төмендейді. Нәресте өлімінің көрсеткіші 2025 жылы 1000 туғанға шаққанда 3,7 жағдайға дейін төмендейді.

«Медициналық инфрақұрылымды нүктелік дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Медициналық қызмет көрсету сапасы тұрғындар арасында көп наразылық тудыруда: сауалнамалар бойынша Медициналық қызмет көрсету саласы қаланың ең проблемалы салаларының 3-іне кіреді. Медициналық қызметтердің сапасына жауап берген қала тұрғындарының 48% ғана қанағаттанған. Қала бастапқы медициналық-санитарлық көмек, медициналық оңалту, күрделі жүктілікті жүргізу және жаңа туған

---

¹⁰⁷ ҚР Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің деректері бойынша

нәрестелерге күтім жасау бойынша қызметтердің қол жетімділігі саласында проблемаларды бастан кешуде.

Іс-шаралар. Алғашқы медициналық-санитарлық көмек қызметтерінің қолжетімділігін арттыру үшін «Үйге келетін дәрігер» жобасын іске асыру жалғастырылатын болады. Қолданыстағы БМСК ұйымдарынан алыста тұратын халық тұрғылықты жеріне жақын жерде базалық медициналық көмек ала алады. МЖӘ қағидаттарында дәрігерлік амбулаторияларды ашу ұйымдастырылатын болады.

Медициналық оңалту бойынша қызметтердің қолжетімділігін арттыру үшін ауыр операциялар, инфаркт, инсульт, жарақат алған пациенттерге көмек көрсету үшін Астана қаласында жаңа оңалту орталығы салынатын болады.

Жүктілік қаупі бар жүкті әйелдерді, туа біткен ауытқулары бар және мерзімінен бұрын туылған нәрестелерді медициналық сүйемелдеу үшін жаңа заманауи перинаталдық орталық ашылатын болады.

Күтілетін нәтиже. БМСК және оңалту медицинасы қызметтерінің қолжетімділігі артады, өлім-жітім көрсеткіштері төмендейді, 2025 жылы қалада медициналық қызмет көрсету саласына қанағаттанған тұрғындардың үлесі 60% - ға дейін артады.

«Жедел жәрдем жүйесін дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Жедел медициналық көмек жұмысының тиімділігі өлім-жітімді азайтудың негізгі факторларының бірі болып табылады.

Іс-шаралар. Жарақаттан, кезек күттірмейтін жағдайдан, қан айналымы ауруларынан, ана мен бала өлімінен өлім-жітімді төмендету мақсатында жедел медициналық көмек пультіне қажетті медициналық араласу көрсетілгенге дейін қоңырау шалу арасындағы уақытты барынша қысқарту жөнінде шаралар қабылданатын болады. Жедел медициналық жәрдем станциялары мен қосалқы стансаларының саны арттырылады, бұл күту уақытын қысқартуға мүмкіндік береді.

Күтілетін нәтиже. Қан айналымы жүйесі ауруларынан болатын өлім-жітім көрсеткіштері төмендетіледі және халықтың өмір сүру ұзақтығы артады.

«Медициналық ұйымдар қызметінің операциялық тиімділігін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қала тұрғындарының жалпы медициналық қызмет көрсету саласына да, көрсетілетін медициналық қызмет сапасына да қанағаттануының төмендігі байқалады.

Іс-шаралар. Халықтың көрсетілетін медициналық қызметтердің сапасына қанағаттануын арттыру үшін Астана қаласының медициналық ұйымдарында операциялық менеджменттің үздік тәжірибесі қолданылатын және таратылатын болады. Медициналық мекемелердің операциялық қызметінің тиімділігін арттыру бизнес-процестерді жақсарту арқылы

қамтамасыз етілетін болады (қолда бар ресурстардың көмегімен үздік нәтижелерге қол жеткізу үшін іс-қимылдардың дәйектілігін оңтайлы таңдау, мысалы, триаж-жүйе, сұранысқа сәйкес стационарлық төсектерді қайта бөлу, амбулаториялық карталарды жүргізу, қабылдауға жазу сияқты рутиндік операцияларды цифрландыру), персоналды ұтымды пайдалану (қызметкерлер арасында жүктемені және жауапкершілікті бөлу), бақылау және есепке алу жүйесін жетілдіру (есептілік тікелей міндеттерді орындауға кедергі келтірмеуі тиіс, түрлі операцияларды

Күтілетін нәтиже. Халықтың медициналық қызмет көрсету саласына қанағаттануы артады, Денсаулық сақтау жүйесіне пациенттердің расталған шағымдарының саны қысқарады, медициналық мекемелердің әкімшілік шығындары төмендейді.

«Салауатты өмір салтын ынталандыру» бастамасы

Алғышарттар. Адамдардың өмір салты көбінесе олардың денсаулық сапасы мен өмір сүру ұзақтығын анықтайды. Астана қаласының тұрғындары арасында денсаулыққа қауіп-қатердің негізгі факторлары бойынша көрсеткіштердің қолайсыз деңгейі байқалады: темекі шегетін халықтың үлесі-27%¹⁰⁸, артық дене салмағы бар халықтың үлесі – 60%, спортпен тұрақты айналысатын халықтың үлесі – 28%.

Іс-шаралар. Астана қаласындағы денсаулық көрсеткіштерін жақсарту үшін ұзақ мерзімді перспективада салауатты өмір салты, оның ішінде тамақтануды ұтымды ету (қолжетімді консультациялар мен тамақтану бағдарламалары, желілік дүкендермен және тамақ өнімдерін өндірушілермен ынтымақтастық), дене шынықтыру және спортпен айналысу (спорттық іс-шаралар, спортпен топтық айналысу, сабақ үшін жеткілікті инфрақұрылым), темекі шегуден және басқа да зиянды әдеттерден бас тарту бойынша тегін қызмет құру насихатталады және ынталандырылады. Қала ДДҰ-ның «Салауатты қалалар» жобасының Еуропалық желісіне қосылады және денсаулық үшін қолайлы қалалық ортаны қалыптастыру, инфекциялық емес аурулар індеттерімен күрес, барлық жастағы халықтың денсаулығын нығайту бойынша өзіне міндеттемелер алады.

Күтілетін нәтиже. Зиянды әдеттері бар халықтың үлесі төмендейді, ДДҰ «Салауатты қалалар» әдіснамасы бойынша қаланың көрсеткіштері жақсарады. Дене шынықтырумен және спортпен тұрақты айналысатын тұрғындар саны 2025 жылы 32% - га дейін артады.

«Медициналық қызметкерлерді оқыту-медициналық көмек көрсетуге бағытталған тәсіл» бастамасы

Алғышарттар. Қала тұрғындары арасында көрсетілетін медициналық қызметтердің сапасына қанағаттанудың төмендігі байқалады.

---

¹⁰⁸ 2015 жылғы халықтың үлесі бойынша соңғы қолжетімді деректер келтірілген

Іс-шаралар. Халықтың медициналық мекемелердің қызметкерлеріне шағымдарының санын төмендету және оның медициналық қызметтердің сапасына қанағаттануын арттыру үшін қаланың барлық медициналық мекемелерінің қызметінде пациент-медициналық көмек көрсетуге бағытталған тәсіл енгізілетін болады. Бұл тәсілді қолдану пациенттің өз денсаулығы үшін толық жауапкершілігін сезінуі кезінде дәрігер мен пациенттің ашық қарым-қатынасы мен әріптестігін білдіреді. Медициналық қызметкерлерден өз құзыреті шеңберінде белсенді дербес қызмет, пациенттің қажеттілігіне бағдар беру, сондай-ақ пациенттер мен оның туыстарын күту және денсаулықты сақтау ережелеріне үйрету және пациентті өзгерген өмір жағдайларына бейімдеу талап етілетін болады. Оқытудан және пациент-бағдарланған тәсілді енгізгеннен кейін медициналық қызметкерлердің еңбекақысы пациенттердің бағалауына және расталған және негізделген шағымдардың болуына байланысты болады.

Күтілетін нәтиже. Медициналық қызметкерлерді оқыту жолға қойылады және пациент-медициналық көмек көрсетуге бағытталған тәсіл енгізілетін болады. Халықтың қанағаттануы артады, Денсаулық сақтау жүйесіне пациенттердің расталған шағымдарының саны төмендейді.

«Қаланың медицина қызметкерлерінің кәсіби дамуын ынталандыру» бастамасы

Алғышарттар. Қала тұрғындары арасында медициналық қызмет көрсету саласы мен медициналық қызмет көрсету сапасына қанағаттанудың төмендігі байқалады.

Іс-шаралар. Медициналық қызметкерлердің кәсіби деңгейін арттыру қосымша оқытусыз және персоналдың бар дағдыларын жетілдіруге мүмкін емес. Конкурстық іріктеу негізінде қалалық денсаулық сақтау жүйесінің медицина қызметкерлерінің кадрлық резерві құрылады, ол 5% - ға дейін қалалық клиникалардың ең білікті және дәлелді дәрігерлерін қамтитын болады. Кадрлық резервке енген мамандар жүйелі түрде қосымша оқытудан өтеді. Білім беру іс-шаралары мен ғылыми жұмысқа белсенді қатысқаны үшін кадрлық резерв мамандары үшін бонустар енгізілетін болады. Әр түрлі номинациялар бойынша жыл сайынғы кәсіби конкурстар өткізіледі. Кадр резервін өзектендіру (жаңа дәрігерлерді қосу және қойылатын талаптарға сәйкес келмейтін адамдарды алып тастау) жыл сайын жүргізіледі.

Күтілетін нәтиже. Қаланың медициналық кадрларының біліктілігі артады, қала тұрғындарының жалпы медициналық қызмет көрсету саласына және көрсетілетін медициналық қызметтердің сапасына қанағаттануы артады.

«Медициналық қызметкерлердің еңбекақысын және әлеуметтік қамсыздандырылуын арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың денсаулық сақтау саласындағы орташа айлық атаулы жалақысы 2018 жылы дәрігерлер 205,1 мың теңгені және медбикелер 117,8 мың теңгені құрады. Тұрғын үйге мұқтаж адамдардың жалпы санынан 4 997 адам¹⁰⁹ денсаулық сақтау ұйымдарында жұмыс істейді.

Іс-шаралар. Жергілікті бюджет қаражатынан (республикалық деңгейде қабылданатын медицина қызметкерлерінің жалақысын арттыру жөніндегі шараларға қосымша), үстемеақы төлеудің түрлері мен шарттарыш (мысалы, біліктілігі үшін, кадр резервіне қосқаны үшін, көрсетілетін медициналық қызметтердің сапасы және пациенттердің қанағаттанушылығы үшін және т.б.) айқындауды қоса алғанда, қаланың медициналық қызметкерлеріне еңбекақы төлеу мөлшерін біртіндеп арттыру тетігі әзірленетін болады.

Тұрғын үй саясаты шеңберінде медициналық қызметкерлерді, оның ішінде жас мамандарды қолжетімді жалға берілетін тұрғын үймен қамтамасыз ету, білікті және дәлелді мамандар үшін тұрғын үй сатып алуға тұрғын үй сертификаттарын беру тетігі әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Орташа айлық атаулы жалақы қаланың денсаулық сақтау саласындағы артады 2025 жылға дейін орташа айлық жалақы деңгейінің жалпы қала бойынша. Қаланың денсаулық сақтау саласында жұмыс істейтін тұрғын үй алуға кезекте тұрғандар саны қысқарады, жас мамандар үшін денсаулық сақтау саласындағы жұмыстың тартымдылығы артады.

3.1.3. «Білім және құзыреттілік» бағыты

Бағыт мәні: Астана қаласының халқы үшін білімнің сапасы мен қол жетімділігін арттыру сапалы адами капиталды қалыптастырудағы басым міндет болып табылады, бұл тұрақты өсіп келе жатқан экономиканың міндетті шарты болып табылады.

Қағидаттар мен тәсілдер:

- жалпыға бірдей тегін орта және техникалық және кәсіптік білімнің қолжетімділігі, мектепке дейінгі және жоғары білімнің қолжетімділігі;
- білім беру секторының еңбек нарығымен тығыз қарым-қатынасы;
- оқыту процесінің үздіксіздігі, білім берудің түрлі сатысындағы бағдарламаларды бір-бірімен синхрондау;

Алдағы міндеттер: қала алдында білім беру секторын дамыту міндеті бюджеттік ресурстардың шектеулі болуы жағдайында білім беру секторына бағытталатын қаражаттың барынша тиімділігін қамтамасыз ету кезінде қалапардың жаһандық бәсекелестігі жағдайында қаланың бәсекеге қабілеттілігінің негізгі факторларының бірі ретінде тұр.

---

¹⁰⁹ Елбасы Жолдауын талқылау бойынша қала активінің отырысында қала әкімі Б. Сұлтановтың сөйлеген сөзінен, 08.10.2018 ж.

«Білім беру қызметкерлерінің еңбекақысын және әлеуметтік қамтамасыз етілуін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Білім беру саласы қызметкерлерінің қанағаттанғысыз материалдық және әлеуметтік-тұрмыстық жағдайы педагог мамандығының беделінің құлдырауына және кадрлардың тапшылығына әкеп соқтырады. Астана қаласындағы білім беру қызметкерлерінің еңбекақысының соңғы 15 жылда 6,5 есе өсуіне қарамастан, ол қала бойынша ортасынан төмен қалып отыр: білім беру саласындағы орташа айлық атаулы жалақы 2018 жылы 185,2 мың теңгені құрады. Қала бойынша орташа табысы 2 есе төмен мектепке дейінгі және бастауыш білім беру саласының қызметкерлері ең осал болып табылады. Елорданың білім беру ұйымдарының 10 мыңға жуық қызметкері тұрғын үй алу кезегінде тұр. Бір мұғалімнің жүктемесі дамыған елдердің стандарттарынан жоғары (17 оқушы, ал ЭЫДҰ елдерінде – 13,3-15 оқушы).

Іс-шаралар. Қаланың денсаулық сақтау саласының қызметкерлеріне еңбекақы төлеу мен әлеуметтік қамтамасыз етуді арттыру жөніндегі шараларға ұқсас жергілікті бюджет қаражатынан қаланың педагог қызметкерлеріне еңбекақы төлеу мөлшерін біртіндеп арттыру тетігі әзірленетін болады (Республикалық деңгейде қабылданатын тәрбиешілер мен мұғалімдердің жалақысын арттыру жөніндегі шараларға қосымша).

Тұрғын үй саясаты шеңберінде білім беру қызметкерлерін, оның ішінде жас мамандарды қолжетімді жалға берілетін тұрғын үймен қамтамасыз ету, үздік тәрбиешілер мен педагогтар үшін тұрғын үй сатып алуға тұрғын үй сертификаттарын беру тетігі көзделетін болады.

Оқытушылық қызмет саласына мамандарды көбірек тарту үшін оқытушының жұмыс жағдайын жақсарту бойынша қосымша шаралар әзірленетін болады, бұл мұғалімдерге жүктемені азайтуға көмектеседі.

Күтілетін нәтиже. Орташа айлық атаулы жалақы қаласының білім саласындағы артады 2025 жылға дейін орташа айлық жалақы деңгейінің жалпы қала бойынша. Білім беру қызметкерлері қатарынан тұрғын үй алуға кезекте тұрғандар саны қысқарады, жас мамандар үшін балабақшалар мен мектептерде жұмыстың тартымдылығы артады, педагогикалық қызметкерлердің тапшылығы төмендейді.

«Білім беру инфрақұрылымын және білім беру бағдарламаларын дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Қалада балаларға арналған білім беру мекемелерінде орын тапшылығы байқалады. Бір жастан алты жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі біліммен қамту 2017 жылы 57%, оқушы орындарының тапшылығы – 9,8 мың орын, алты мектеп үш ауысымда жұмыс істеді. 2025 жылы мектепке дейінгі жастағы балалар саны 126 мыңнан 141 мың адамға дейін, мектеп жасындағы балалар саны 168 мыңнан 264 мың адамға дейін көбейеді деп күтілуде.

14-24 жастағы жастарды техникалық және кәсіптік білім беру жүйесімен қамту 18% - ды құрады, ТжКБ және жоғары оқу орындарының білім беру бағдарламалары еңбек нарығының талаптарын, әсіресе жұмыс істеу үшін қажетті практикалық дағдылар бөлігінде нашар көрсетеді. WorldSkills Kazakhstan Ұлттық чемпионаттарына қаланың ТжКБ мекемелерінің 38% ғана қатысады.

Іс-шаралар. Мектепке дейінгі және мектептегі білім беру мекемелерінің саны ұлғайтылатын болады. Білім беру инфрақұрылымын дамытуға бизнесті тарту білім беру инфрақұрылымының тапшылығын шешудегі өзінің тиімділігі мен пәрменділігін көрсетті, сондықтан оны одан әрі дамыту МЖӘ шарттарында жеке инвестицияларды барынша ықтимал тартумен жүзеге асырылатын болады. Білім беру объектілерін дамыту және кеңейту халықтың барлық топтары үшін инклюзивті қағидаттарды ескере отырып жүзеге асырылатын болады.

Білім беру инфрақұрылымы мен білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру, мектепке дейінгі және мектеп білім беру ұйымдарын материалдық-техникалық жарақтандыру жөніндегі іс-шараларды қаржыландыруға арналған ресми жеке қайырымдылық және эндаумент-қорлар жүйесін дамытуға қолдау көрсетілетін болады.

ТжКБ саласында бірқатар мекемелерді қаланың өндірістік кәсіпорындарына сенімгерлік басқаруға беру жөніндегі бастамалар іске асырылатын болады. Бұл ретте техникалық мамандарды даярлауға, білім беру бағдарламаларының сапасын арттыруға, өндірістік практикадан өтуге, түлектерді жұмысқа орналастыруға тапсырыстарды орналастыру қамтамасыз етілетін болады. Бұл оқыту бағдарламаларын кәсіпорындардың нақты қажеттіліктеріне барынша жақындатуға және оқушылардың теориялық білімі мен практикалық дағдыларының еңбек нарығының талаптарына сәйкестігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Оқыту сапасын объективті бағалау үшін қаланың ТжКБ мекемелерінің тұрақты тәуелсіз рейтингтік бағасы жүргізілетін болады.

ТжКБ мекемелеріне WorldSkills Kazakhstan Ұлттық чемпионаттарына қатысу жөнінде қолдау көрсетілетін болады.

Күтілетін нәтиже. 2025 жылы мектепке дейінгі жастағы балаларды қамту 66% - ға дейін ұлғаяды, мектептерде үш ауысымды оқыту жойылады. 21 мың орындық жаңа мектепке дейінгі ұйымдар және ¹¹⁰130 мың орынды¹¹¹ 54 мектеп салынатын болады. 14-24 жастағы жастарды ТжКБ жүйесімен қамту 25% - ға дейін ұлғаяды, жұмыс берушілердің ТжКБ-да даярлау сапасына қанағаттануы артады. WorldSkills Kazakhstan Ұлттық чемпионаттарына қатысатын ТжКБ мекемелерінің үлесі 70% - ға дейін өседі.

---

¹¹⁰ 1 мектеп – 2400 орын

¹¹¹ Оқушы орындарының тапшылығы мектептердің ағымдағы жүктелуін ескере отырып есептелген

«Кәсіптік бағдар беру, қосымша білім беру және оқушылардың физикалық дамуын енгізу» бастамасы

Алғышарттар. Қазіргі уақытта мектептерде кәсіптік бағдар құраушы жоқ, бұл ТЖКБ мен жоғары білім беру жүйесінде оқушылардың одан әрі білім беру сапасына кері әсерін тигізеді. Мектеп бағдарламасының шеңберінен тыс тақырыптар мен көлемде қосымша білім алу мүмкіндігі қарастырылмаған.

Балалардың дене бітімінің дамуына тиісті көңіл бөлінбейді, бұл зиянды әдеттердің қалыптасуына және салауатты өмір салтына бейімділікке ықпал етеді.

Іс-шаралар. Кәсіптік бағдар беру бойынша міндетті курстар әзірленеді және білім беру бағдарламаларының вариативті компонентіне енгізіледі. Осы мақсаттар үшін ғылыми парк («Кидзания» паркінің үлгісі бойынша) ұйымдастырылады, онда балаларға әр түрлі мамандықтармен танысуға және ойын түрінде олардың әрқайсысында практикалық дағдыларды алуға мүмкіндік беріледі. Мектептерде еңбек нарығындағы трендтер, болашақ кәсіптер мен талап етілетін дағдылар туралы қарапайым, түсінікті, түрлі-түсті және иллюстрацияланған материалдар әзірленетін және таратылатын болады.

Оқушылар сарайы, жастар және балалар орталықтары алаңында қосымша білім алуға мүмкіндік беріледі. Қала әкімдігі мен білім басқармасының веб-сайтында мектептен тыс даму мен оқыту үшін пайдалы интернет-ресурстар тізімі қолжетімді болады.

МЖӘ жағдайында жан басына шаққандағы қағидат негізінде (балалар бақшаларымен және мектептермен ұқсас) мектептер жанынан немесе аула клубтарында құрылатын спорт секцияларын ашу бойынша жеке бастамаларға қолдау көрсетілетін болады. Жыл сайын балалар клубтары арасында ең танымал спорт түрлері бойынша қала әкімінің жүлдесі үшін ақшалай жүлде қоры және балалар жаттықтырушыларына сыйақы беріледі.

Күтілетін нәтиже. Мектеп оқушыларын кәсіптік бағдар және қосымша білім берумен қамту ұлғаяды. Дене шынықтыру және спортпен айналысатын оқушылардың үлесі өседі.

«Оқу процесіне байланысты емес педагогтардың жүктемесін қысқарту» бастамасы

Алғышарттар. Кесте бойынша сабақ өткізуді, оқу процесін жоспарлауды, үй тапсырмаларын тексеруді және сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыруды қамтиын оқу жүктемесінен басқа, практикада педагогтар оқу процесімен байланысты емес қосымша жүктемені көтереді (Оқу жабдықтары мен Мүкәммалдың тиісті жағдайын, үй-жайлардың тазалығын қамтамасыз ету, қағаз және электрондық формада және т.б. түрлі есептілікті толтыру). Бұл педагогикалық қызметкерлер жұмысының сапасы мен тиімділігіне теріс әсер етеді.

Іс-шаралар. Білім беру мекемелеріндегі оқытушыларға жүктемені қысқарту, жалақыны арттыруды қоса алғанда, шаралар әзірленетін болады.

Педагогтарға жүктемені төмендету үшін оқу процесіне тікелей қатысы жоқ барлық функциялар білім беру ұйымдарының әкімшілік персоналына қайта бөлінетін болады. Есептілік тізбесі мен нысандары оларды азайту жағына қарай қайта қаралатын болады. Қағаз және электрондық нысанда толтыруды талап ететін есептілік толық цифрлық форматқа көшірілетін болады. Жоғары оқу жүктемесі жағдайында мектептерге педагог-ассистенттерді тарту мүмкіндігі берілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Педагогтердің оқу үдерісіне байланысты емес іс-әрекетпен жүктелуі төмендейді. Білім беру сапасы жақсарып, ұлттық бірыңғай тестілеудің қорытындысы бойынша орташа балл өседі.

«Халықаралық университеттік білім беру қаласы» бастамасы

Алғышарттар. Жалпы қала жоғары білім алғысы келетін қазақстандықтар үшін тартымды. Студенттер саны мен олардың Астана елді мекеніндегі үлесі бойынша Алматы және Шымкент қалаларына жол береді. Соңғы 5 жылда елордалық ЖОО-да республиканың барлық студенттерінің 10% - ы білім алуда. Қалада 15 ЖОО жұмыс істейді, студенттер саны 54,4 мың адамды құрайды¹¹². Бұл ретте қаланың бір ғана жоғары оқу орны жоғары оқу орындарының жаһандық рейтингісінде белгіленген¹¹³. Қалада бір шетелдік ЖОО-ның филиалы жұмыс істейді.¹¹⁴ Қаланың 15 жоғары оқу орнынан тек бір ғана университет толығымен ағылшын тілінде оқытады.¹¹⁵ Қала шетелдік студенттер үшін тартымды емес, олардың үлесі барлық студенттер контингентінің 2,2% - ын (1200 студент) құрайды. Қабілетті және талантты қазақстандық және шетелдік студенттерді тарту үшін қалада университеттік білім беруді одан әрі дамыту, студенттер контингентін әртараптандыру және интернационалдандыру қажет.

Іс-шаралар. Қалада Халықаралық университеттер кампустарын салу және ашу үшін тартымды жағдайлар (жер учаскелерін басым бөлу, инженерлік инфрақұрылым жүргізу) жасалатын болады. Қаладағы жоғары оқу орындарының альянсы құрылатын болады, онда қалалық биліктермен бірлесіп қалада халықаралық университеттік білім беруді қалыптастыру үшін, оның ішінде шетел студенттерін тарту үшін елдердің басымдылығы бойынша бірлескен күш-жігер жұмсайтын болады.

Қала ашылып, студенттерді тарту үшін дайын болады. Конкурстық негізде білім беру гранттары, оның ішінде шетелдік студенттер үшін берілетін болады. ЖОО-мен бірге студенттерге арналған жатақханалар салу бойынша жоспар әзірленетін болады. Барлық қажетті ақпарат бірнеше шет

¹¹² 2018-2019 оқу жылындағы ҰЭМ КС деректері.

¹¹³ Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті QS World Rankings 2019 рейтингінде 394 орында

¹¹⁴ М. В. Ломоносов атындағы Мәскеу мемлекеттік университетінің Қазақстандық филиалы

¹¹⁵ Назарбаев Университеті

тілдерінде (ағылшын, қытай және басқалар) қолжетімді болатын сертификатталған Тұрғын үй жалдаушыларының бірыңғай онлайн платформасы құрылатын болады. Қалада жұмыс істейтін жоғары оқу орындары бойынша өзекті ақпарат беру үшін әкімдік сайтында ЖОО сайттарына сілтеме жасалған бет, визалар, тұрғын үй, ай сайынғы шығындар және қаладағы студенттердің өмірінің басқа да аспектілері туралы ақпарат жасалады. Шетелдік студенттерді тарту үшін орталық атқарушы органдармен бірлесіп студенттік визаларды алу рәсімдерін оңайлату және визалық алымдарды арзандату жөнінде шаралар қабылданатын болады. Жоғары оқу орындары үшін университеттердің халықаралық рейтингтеріне енуге және ілгерілетуге жан-жақты қолдау көрсетілетін болады.

Студенттік халықтың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қала полициясымен бірлесіп студенттік кампустардың аудандарында қосымша патрульдеу, бақылау камераларын, полицияны жедел шақыру пункттерін (Emergency towers) орнату жөніндегі іс-шаралар жоспары әзірленетін болады. Құқық қорғау органдарымен бірлесіп, жеке сипаттамаларды (этникалық, жыныстық, жыныстық бағдар және т.б.) ескеретін студенттермен жұмыс істеу үшін ережелер әзірленеді және полиция қызметкерлері үшін оқыту семинарлары өткізілетін болады. ЖОО-мен бірлесіп Қазақстанда және шетелде әлеуетті студенттер үшін көшпелі ақпараттық сессиялар ұйымдастырылатын болады. Әлеуетті студенттер арасында дистрибуция үшін шет тілдерінде ақпараттық материалдар әзірленетін болады. Шетелдік студенттерге жан-жақты қолдау көрсету үшін (кеңес беру, мемлекеттік қызмет көрсету) қалалық ХҚКО-ларда ағылшын тілін білетін арнайы оқытылған қызметкерлер жұмыс істейтін болады.

Күтілетін нәтиже. Бәсекеге қабілетті қазақстандық жоғары оқу орындары мен шетелдік университеттер кампустары ұсынған қаладағы университеттік білім берудің дамыған желісі. Елдегі барлық студенттер арасындағы студенттердің үлесі 2030 жылға қарай 15% - дан кем болмайды. Шетел студенттерінің саны 2030 жылға қарай 7000 адамды құрайды.

3.1.4. «Интеграцияланған көлік жүйесі» бағыты

Бағыт мәні: Жоғары ұтқырлықты қамтамасыз ететін тиімді көлік жүйесі – қаладағы жайлылық пен өмір сапасының маңызды бөлігі. Қала тәуліктің кез келген уақытында және кез келген ауа-райы жағдайында қала тұрғындары мен қонақтарының жүріп-тұру уақытын қысқарту және жайлылығын қамтамасыз ету қажет.

Қағидаттар:

- қоғамдық көліктің қолжетімділігі, сапасы және қауіпсіздігі;
- қаланың барлық аудандарында жол желісінің қолжетімділігі, сапасы және қауіпсіздігі;
- жол қозғалысын тиімді басқару;
- сыртқы келушілер үшін қаланың қол жетімділігі.

Алдағы міндеттер: Қалаға жол желісінің, оның ішінде ішкі аулалардың, көпірлердің, тұрғын үй құрылысы мен қаланың кеңеюінің жоғары қарқынынан туындаған тас жолдардың кептелісін қоса алғанда, жетіспеушілік және сапасы мәселелерін шешу қажет. Бұл жол қозғалысы қауіпсіздігіне, қаланың экологиялық жағдайына, қоғамдық көліктегі жолаушылар қозғалысының жылдамдығы мен жайлылығына кері әсерін тигізуде.

Қаланың жол-көлік инфрақұрылымын дамыту «бастамасы»

Алғышарттар. Астана қаласында жол-көлік инфрақұрылымына айтарлықтай жүктеме байқалады, жаңа құрылыс аудандарында жол желісіне қолжетімділіктің жеткіліксіздігі және көлік ағынының орташа жылдамдығының баяулауы өсіп келе жатқан автомобильділігіне байланысты.

Іс-шаралар. Астананы дамытудың кешенді көлік жүйесі әзірленеді. Ол көше-жол желісін дамыту, жаяу жүргінші және велосипед қозғалысын жетілдіру, қаланың қолданыстағы көлік инфрақұрылымының тиімділігін арттыру және халық үшін көлік инфрақұрылымының қолжетімділігін арттыру, жол қозғалысы схемасын оңтайландыру және жол қозғалысы қауіпсіздігін арттыру, жеңіл автомобильдерді сақтау мен тұрақтандыруды ұйымдастыру, қалада жүк тасымалдарын оңтайландыру есебінен көлік инфрақұрылымын оңтайландыру жөніндегі бастамаларды қамтитын болады. Көлік айрықтарының, жаяу жүргіншілер өткелдерінің, жол қиылыстарының, бұрылыстардың және т. б. жаңа техникалық шешімдері ұсынылады.

Қаланың кешенді көлік жүйесінің негізінде Қоғамдық, жеке, арнайы және балама көлік түрлерін кешенді пайдалану, көлік желісі құрылысының экономикалық мүдделерінің теңгерімін сақтау және қаланың кеңістіктік дамуының өзектілігі қағидаттарына сәйкес қаланың жол-көлік инфрақұрылымын дамыту бағдарламасы әзірленетін болады.

Бағдарлама жаңа көпірлер салуды, қаланың жол желісінің топологиясын қажетті өзгертуді және көлік ағындарын реттеуді қоса алғанда, қаланың тиімді жол желісін қалыптастыруға бағытталатын болады. Сондай-ақ халықтың қауқары аз топтары үшін қолжетімділікті арттыру үшін жер асты және жер үсті жаяу жүргіншілер өткелдерін қайта жаңарту жүргізілетін болады.

Бағдарлама қалада жеке автокөлікті пайдаланудың тартымдылығын одан әрі төмендетуді және жаяу жүргіншілер үшін жол-көлік желісінің, велосипед және қоғамдық көліктің қолайлылығы мен қауіпсіздігінің басымдығын, ақылы тұрақ орындарының санын арттыруды көздейтін болады.

Күтілегін нәтиже. Қала алаңының бірлігіне жол желісінің тығыздығы ұлғаяды, қаланың әртүрлі аудандарының байланыстылығы жақсарады, жеке көлікті пайдалану тартымдылығы азаяды.

«Қоғамдық көлік жүйесін дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Қоғамдық көліктің жұмысы қала тұрғындары тарапынан көрсетілетін қызметтердің төмен сапасына байланысты айтарлықтай наразылық тудыруда: автобустардың шамадан тыс жүктелуі, қозғалыс кестесінің сақталмауы, жүргізу қауіпсіздігінің проблемалары, жүргізушілер мен кондукторлар мәдениетінің төмендігі, жол жүрудің ыңғайсыз маршруттары, сапарлардың ұзақтығы, жылы аялдамалардың болмауы. Бұл қала тұрғындарының қоғамдық көліктердің пайдасына жеке автокөліктен бас тартпауы себептерінің бірі болып табылады (қоғамдық көлікті пайдаланатын халықтың үлесі – 48%), бұл өз кезегінде қаланың экологиясына теріс әсер етеді (CO_2^{116} - 4,3 кг эмиссия деңгейінің индексі, ал Алматыда – 3 кг).

Іс-шаралар. Жаңа автобустар сатып алу және жолдағы уақытты қысқартуға бағытталған бағыттар картасын оңтайландыру жолымен қоғамдық көлік жүйесін дамыту жалғастырылатын болады. Қызмет көрсету сапасының бірыңғай өлшемдеріне сәйкес келетін қалалық такси қызметтеріне (Астана таксиі үшін қолданылатын ұқсас немесе одан жоғары) бөлінген желілерді пайдалану құқығы берілетін болады. Қоғамдық көлікті пайдалану ыңғайлылығын арттыру үшін қала жолдарында бөлінген жолақтарды құру, жылы аялдама кешендерін салу жалғастырылатын болады. Мектеп көлігі жүйесі дамитын болады. LRT құрылысының жобасы аяқталады.

Жүргізуші тәртібі мен жүргізу мәдениетін арттыруды, ақы төлеудің электрондық жүйесін жетілдіруді көздейтін қоғамдық көлік пен такси қызметтерінің сапасын арттыру жөніндегі шаралар іске асырылатын болады. Жаңа автобустар сатып алынып, аялдамаларда павильондар мен қалталар салынады.

Қоғамдық көлік және такси жүйесін дамыту газ отынымен және электробильдерімен автокөліктерге біртіндеп көшуді көздейтін болады. Электр көлігі үшін барлық қала бойынша зарядтау станцияларының желісі салынатын болады. Қыста қозғалтқышты жылыту уақытын азайту және көліктен зиянды эмиссиялардың шығарылуын азайту үшін іштен жану қозғалтқыштары бар қоғамдық көлік (автобустар мен такси) соңғы аялдамалар мен автопарктердегі іске қосу алдындағы жылытқыштармен жабдықталады.

Жақын орналасқан елді мекендердің Астана қ. көліктік байланысын қамтамасыз ету үшін Ақмола облысының әкімдігімен бірлесіп, қоғамдық көліктің маршруттық желісін дамыту бойынша жоспар әзірленетін болады. Қалада жақын орналасқан елді мекендердің тұрғындарына қалалық маршруттарға ауысуға мүмкіндік беретін тораптық ауыстырып салу аялдамалары салынады.

---

¹¹⁶ Жұмысқа дейінгі және кері орташа сапар үшін CO_2 шығарындыларының есептік мәні

Күтілетін нәтиже. Халықтың қоғамдық көлік пен таксидің қауіпсіздігімен, жайлылығымен және жайлылығымен қанағаттануы артады. Қоғамдық көлікті пайдаланатын халықтың үлесі 2025 жылы 45% - ға дейін өседі. Эмиссия деңгейінің индексі 3,8 кг құрайды.

«Интеллектуалды көлік жүйесін дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Қалада интеллектуалды көлік жүйесін пайдалана отырып, кешенді тәсіл әзірленуде, қолданыстағы 707 бағдаршам нысандарының 45%-ы жүйеге қосылған. Бұл тапсырманың жол қозғалысы қауіпсіздігін арттыру үшін маңызы зор: 2023 жылдың қаңтар-қыркүйек аралығында 616 жол-көлік оқиғасы тіркелді, зардап шеккендер саны 649 адамды құрады.

Цифрлық технологиялар базасында ұтқырлықтың барлық түрлерін интеграциялау есебінен Көлік қызметтерінің қолжетімділігін арттыру бойынша жаһандық тренд байқалады («ұтқырлық қызмет ретінде – МaaS»¹¹⁷).

Іс-шаралар. Жолдағы уақытты қысқарту, қоғамдық көлікте жүріп-тұрудың орташа жылдамдығын арттыру және қозғалыс қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында Цифрлық технологиялар негізінде көлік жүйесінің жай-күйін болжамды талдау жүйесі құрылатын болады, бағдаршам объектілерін бейімдеу басқару жүйесін кеңейту жалғастырылатын болады. Көлік жүйесінің жағдайы туралы жүргізушілерді ақпараттандыру жүйесі дамытылады. Қоғамдық көлікті диспетчерлендіруді және жолаушыларды ақпараттандыруды жетілдіру жөніндегі жұмыс жалғастырылады. Алматы қаласының оң тәжірибесін ескере отырып, қоғамдық көліктерге диспетчерлік бақылау жүйесі енгізіледі.

Бейнебақылау және бейнетіркеу жүйесін дамыту жалғастырылатын болады. Қаладағы көлік жүйесінің жай-күйі туралы деректерді жинайтын Ақпараттық жүйелер халыққа арналған мобильдік қосымшалармен интеграцияланатын болады.

Қалада «Vision Zero» бағдарламасы қабылданып қала жолдарында қаза болудың алдын алу шаралары жүзеге асырылады.

Күтілетін нәтиже. Көлік ағынының орташа жылдамдығы артады, жол қозғалысы ережелерін бұзу саны азаяды, жол қозғалысы қауіпсіздігі өседі. ЖКО-да қаза болғандардың саны 100 мың адамға 2025 жылы 2,5 адамға дейін қысқарады.

3.1.5. «Жайлы қалалық орта» бағыты

Бағыт мәні: қаланың барлық аудандарында қолайлы қала ортасын құру жергілікті атқарушы органдардың маңызды міндеті болып табылады,

---

¹¹⁷ Mobility-as-a-Service

оның табысты шешімі қаланың одан әрі өсуі үшін мүмкіндіктер мен жағдайлар жасайды.

Қағидаттар:

- қалалық ортаны ізгілендіру;
- қоғамдық кеңістіктердің теңгерімділігі және олардың байланыстылығы;
- тұрғын үй құрылысы кварталдарында халықтың тығыздығын арттыру;
- «шетсіз қала»;
- қоғамдық кеңістіктердің инклюзивтілігі және кедергісіз орта;
- қалалық ортаны дамытуға халықтың белсенді қатысуы.

Алдағы міндеттер: жайлы ортаны құрудың негізгі міндеті тұрғын үй аймақтары мен қоғамдық кеңістіктерді қоса алғанда, халықтың барлық топтары мен бизнес үшін қалалық ортаның жеткіліктілігін, теңгерімділігін, қол жетімділігін және қолайлылығын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл ретте қалалық ортаны дамыту жөніндегі шешімдер жұртшылық пен бизнестің тікелей қатысуымен әзірленуі және іске асырылуы тиіс. Стратегияны іске асыру шеңберінде қаланың жайлылығын арттыру мақсатында Стратегияда көрсетілген қағидаттар мен тәсілдерді ескере отырып, Астана қ. 2030 жылға дейінгі мастер-жоспары әзірленетін болады.

«Аумақты тығыздауға назар аудара отырып, қаланың жинақы және теңдестірілген құрылысы» бастамасы

Алғышарттар. Қала құрылысы теңгерілмеген, жекелеген учаскелерде үлкен ашық кеңістік басым, ғимараттар бір-бірінен едәуір алшақ. 2022 жылға дейін Астана қаласының жинақы құрылысы бойынша кешенді жоспар мен қаланың нақты құрылысы арасында үйлесім жоқ¹¹⁸. Халықтың тығыздығы 1353 адамды құрайды. Инфрақұрылыммен қамтамасыз етілмеген жер учаскелерінде объектілер салу жағдайлары бар. Қала аумағын игеруде басымдықтың болмауы Көлік және инженерлік инфрақұрылымды дамытуға қаражаттың тиімсіз пайдаланылуына алып келеді.

Іс-шаралар. Қаланы дамыту қалалық аумақтардың ретсіз өсуінен бас тарта отырып, тұрғын және іскерлік аймақтарды қоса алғанда, қалалық құрылысты тығыздау жолымен жүзеге асырылатын болады. Инженерлік инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген жаңа жер учаскелерін игеруге рұқсат етіледі. Игерілмеген учаскелер болған жағдайда қаланың салынып жатқан аумағын кеңейтуге жол берілмейді. Қоғамдық кеңістіктер қаланың барлық аудандарын дамытудың теңгерімділігін қамтамасыз ете отырып, қала бойынша біркелкі бөлінеді.

---

¹¹⁸ Астана қ. урбанистика орталығының мастер-жоспарын әзірлеудің жұмыс тобын алдын ала зерттеу нәтижелері бойынша

Қалалық кеңістікті нығыздау «адами ауқым» қағидатын сақтай отырып жүзеге асырылатын болады: үлкен ашық кеңістіктерден және ғимараттар мен құрылыстардың бір-бірінен едәуір қашықтығынан олардың арасындағы қашықтықты азайтуға және адамдарды жыл кез келген уақытында қала көшелерінде өткізуге ынталандыратын жайлы қалалық кеңістіктерді құруға көшу, жаяу серуендердің пайдасына көлікті пайдалануды қысқарту. Қалалық қоғамдық кеңістіктерді салу және дамыту кезінде ауыз судың, қоғамдық тамақтану объектілерінің, қоғамдық дәретханалардың, қала тұрғындары мен қонақтарының жайлы болуына жағдай жасайтын ашық кеңістіктегі атмосфералық жауын-шашыннан және желден табиғи және жасанды жабындардың қолжетімділігі қамтамасыз етілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала тұрғындары мен қонақтарының оларды пайдалану кезінде қолайлылық пен жайлылық бөлігінде ашық қалалық қоғамдық кеңістіктерге қанағаттанушылығы артады. Халықтың тығыздығы 2025 жылы 1760 адам/ш. км дейін өседі.

«Халықтың қозғалысы шектеулі топтары үшін қалалық ортаның қолжетімділігін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қалалық орта ыңғайсыз және халықтың қауқары аз топтарының мүдделері мен қажеттіліктерін ескермейді. Халықтың қауқары аз топтары үшін қолжетімділік талаптарына сәйкес келмейтін әлеуметтік инфрақұрылым объектілерінің үлесі 28% - ды құрайды.

Іс-шаралар. Тұрғын үй аймақтары мен қоғамдық кеңістіктерді қоса алғанда, объектілерді салу және қалалық ортаны дамыту кезінде халықтың қауқары аз топтарын, сондай-ақ балалар арбалары бар тұрғындарды пайдалану қолайлылығын қамтамасыз ету үшін оның қолжетімділігі мен сапасы қамтамасыз етілетін болады. Қала тосқауылсыз болады: Жаңа объектілерді салу және қолданыстағы ғимараттарды қайта жаңарту кезінде мүмкіндіктері шектеулі адамдардың қол жеткізуі үшін шаралар іске асырылатын және жағдайлар жасалатын болады. Халықтың қауқары аз топтарының ұтқырлығын қамтамасыз ету мақсатында қаланың барлық аудандарында қалалық ортаның байланыстылығы қамтамасыз етілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Халықтың қауқары аз топтары үшін қалалық ортаның қолжетімділігі және олардың ұтқырлығы артады. Халықтың қауқары аз топтары үшін қолжетімді әлеуметтік инфрақұрылымның үлесі 100% - ға дейін өседі.

«Қала шеттерін теңдестіріп дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Орталық аудандар мен қала шетіндегі қалалық ортаның сапасы мен бос уақыт пен демалыс инфрақұрылымының сапасы айтарлықтай өзгеше. Бұл қаланың орталық аудандарында қалалық ортаға және оның көлік инфрақұрылымына жүктемені тудырады. Қаланың әр түрлі аудандары

арасындағы қалалық орта ретіндегі теңгерімсіздік қаланың дамыған орталықтарынан алыс шет елдерде және басқа да аудандарда тұратын адамдардың өмір сүру сапасына теріс әсер етеді.

Іс-шаралар. Қаланың әртүрлі аудандары үшін қала орталықтарынан алыстығына байланысты қалалық ортаның сапа стандарттары әзірленетін болады. Бұл ретте қала шетіне арналған стандарттар орталық атқарушы органдар белгілеген Астана үшін өмір сүру сапасының өңірлік стандарттарынан төмен болмайды. Әр аудан үшін стандарттар сапалы қалалық ортаға қол жеткізу үшін қаланың басқа аудандарына баруға мәжбүр етпеу үшін осы аудандарда тұратын тұрғындар үшін қалалық ортаның сапасы мен қолжетімділігін қамтамасыз етуі тиіс.

Қаланың төрт ауданының әрқайсысы бойынша қолданыстағы қалалық ортаны стандарттарға сәйкес келтіру жөніндегі Орта мерзімді жоспарлар әзірленетін болады. Қала ортасын дамытудың барлық болашақ жоспарлары тиісті аудан тұрғындарының белсенді қатысуымен стандарттарға сәйкестігі тұрғысынан қаралатын болады.

Қала шеттерінің қалалық ортасын жақсарту үшін демалыс және демалыс объектілерін, дене шынықтыру және спортпен шұғылдануға арналған инфрақұрылымды салуға, оның ішінде МЖӘ жағдайында жеке инвестицияларды ынталандыру шаралары әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала шеткі тұрғындарының өз тұратын жерлерінде қала ортасымен қанағаттануын арттыру.

«Жаяу жүргіншілер тротуарлары мен велосипед жолдары желісін кеңейту» бастамасы

Алғышарттар. Қалада сапалы және қауіпсіз жаяу жүргіншілер тротуарлары мен велосипед жолдарының жетіспеушілігі бар. Тротуарларды салу үшін асфальтты қолдану. Қалада тұрақты тұратын шетел азаматтарын сұрау барысында тротуарлар мен веложолдардың дұрыс жоспарлануына және сапасының төмендігіне, пандустардың жоқтығына немесе әр түрлі учаскелер арасында байланыстың жоқтығына байланысты көптеген ескертулер алынды.

Іс-шаралар. Қаланың 2030 жылға дейінгі мастер-жоспары шеңберінде жаяу жүргіншілер трафигін ұлғайтуға ықпал ететін халықтың барлық топтарының оларды пайдалануының қолайлылығы мен инклюзивтілігін қамтамасыз ету мақсатында бағытталған жаяу жүргіншілер желісін (жаяу жүргіншілер кошелері, тротуарлар, отпе жолдар, пандустар) жобалау және салу бойынша сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтерді кешенді талдау және өзекті сипат беру жүргізілетін болады. Барлық қала құрылысы құжаттарында қала тұрғындары тұратын барлық аудандарда сапалы жаяу жүргіншілер тротуарларын салу жөніндегі жоспарлар қарастырылатын болады. Қала ортасын дамыту шеңберінде жаяу жүргіншілер желісін жоспарлау халықтың пікірін ескере

отырып және жаяу жүргіншілер үшін көліктің барлық түрлерінің алдында басымдықты қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылатын болады. Жазғы уақытта асфальт жамылғысынан зиянды қалдықтарды және температураны төмендету үшін жаңа жаяу жүргіншілер тротуарлары ашық түсті бетоннан салынатын болады, қолданыстағы тротуарлар асфальт жамылғысының тозуына қарай бетон жамылғысына ауыстырылады.

Қауіпсіздік пен пайдалану ыңғайлылығын арттыру мақсатында велосипед желісін жобалау және салу бойынша сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтерді талдау және өзектендіру жүргізілетін болады. Тұрғындардың салауатты ұтқырлығын ынталандыруға және велосипед трафигін ұлғайтуға бағытталған велосипед көлігі мен инфрақұрылымды дамыту жоспарына сәйкес велосипед жолдарын салу жалғастырылатын болады. Велосипед жолдары мен желілерін салу және жайластыру кезінде автомобиль және жаяу жүргіншілер трафигінен физикалық бөлу қамтамасыз етілетін болады.

Тротуарлар мен велосипед жолдары желісін дамыту қаланың әртүрлі аудандарының тиімді байланысын қамтамасыз ету шартымен жүзеге асырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Тұрғындардың жаяу жүргіншілер мен велосипед инфрақұрылымының сапасына қанағаттануын арттыру.

«Қалалық жасыл кеңістіктердің тартымдылығын арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаладағы жасыл желектердің жалпы ауданы 17,3 млн шаршы метрді құрайды және 11 саябақтан, 100 скверден, 6 гүлзарлардан, гүлзарлардан, ағаштар мен бұталардан, тірі қоршаулардан тұрады. 1 тұрғынға есептегенде Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының нормасы 50 шаршы метр/адам болған кезде 16,2 шаршы метр жасыл желектер келеді. Бірақ қаланың қазіргі жасыл кеңістігі толығымен тартымды емес және тұрғындар рекреациялық мақсатта пайдаланылуда. Бұл көбінесе қала тұрғындарының оларды пайдалану жөніндегі қажеттіліктері мен мүдделерін ескермеуінен туындаған. Бұл ретте оларды қалада орналастыру теңгерілмеген, бұл қала орталықтарынан алыс орналасқан жекелеген аудандардың қалалық ортасы ретінде теріс әсер етеді.

Іс-шаралар. Саябақтардың, скверлердің және қаланың басқа да жасыл кеңістіктерінің тартымдылығын арттыру үшін ең үздік әлемдік тәжірибелерді қолдана отырып, қоғамдық кеңістіктерді, аула аумақтары мен көшелерді көгалдандырудың принциптерін, тәсілдері мен стандарттарын айқындайтын қаланы көгалдандыру саясаты әзірленетін болады. Жергілікті климаттық жағдайларға бейімделген көп жылдық өсімдіктерді, ағаштар мен бұталарды басым отырғызу пайдасына қаланы көгалдандыру нормалары мен ережелері қайта қаралатын болады. Саясат сондай-ақ бәсекелестікті ынталандыру және дамыту арқылы бюджеттік шығыстардың тиімділігін арттыруға бағытталған

қаланы көгалдандыруға жеке кәсіпкерлік субъектілерін тарту қағидаттары мен тәсілдерін айқындайтын болады.

Стритфудтың мобильді және стационарлық объектілерін, ұшу алаңдары бар кафелерді, көше өнерінің элементтерін және барлық топтар мен жастағы тұрғындар үшін әртүрлі белсенділік түрлерін орналастыру мүмкіндігімен жасыл қоғамдық кеңістіктерді жандандыруға бағытталған және оларды әртүрлі ауа райы жағдайларында барынша пайдалануды қамтамасыз ететін саябақтар мен скверлерді пайдалану тұжырымдамасы әзірленетін болады. Тұжырымдаманың ережелерін іске асыру шеңберінде қаланың саябақтары мен скверлерінің тартымдылығын арттыру жөніндегі Орта мерзімді іс-шаралар жоспары әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Жасыл қоғамдық кеңістіктерге бару, қала тұрғындарының олардың сапасымен, жайлылығымен және қолайлылығымен қанағаттануы артады. Қаланы көгалдандыруға арналған бюджеттік шығыстардың тиімділігі артады. 2025 жылы жасыл желектер алаңы 23,5 ш. м/адамға дейін өседі.

«Қалалық ортаны дамытуды жоспарлауға халықты тарту» бастамасы

Алғышарттар. Қазіргі уақытта жергілікті атқарушы органдар, жұртшылық және бизнес арасындағы қалалық ортаны дамыту мәселелері бойынша диалог мүлдем жоқ немесе тиімсіз және жүйесіз сипатқа ие. Қала тұрғындары қалалық ортаның дамуын жоспарлау үдерісіне нашар тартылған.

Іс-шаралар. Урбанистика орталығының базасында қалалық ортаны дамытуды жоспарлау бойынша шешімдерді талқылауға және қабылдауға барлық мүдделі стейкхолдерлерді тарту үшін қалалық алаң құрылатын болады. Орталықтың міндеттеріне тұрғындардың құзыретін дамыту, урбанистика саласындағы жергілікті қоғамдастықтармен және сарапшылармен өзара іс-қимыл жасау, қала құрылысы кеңесінің қызметін ұйымдастыру, қалалық ортамен байланысты қалалық деректерді жинақтау және біріктіру, қалалық ортаны дамыту саласындағы ұсыныстар мен шешімдерді әзірлеу және енгізу мәселелері енгізілетін болады.

Қаланың қолданыстағы жоспарлау аудандарын кешенді редевелопментті жоспарлау және (немесе) қайта жаңарту кезінде ұсынылатын жоспарлар мен жобаларды семинарлар өткізу және талқылау үшін қаланың тиісті аудандарының белсенді тұрғындарын және урбанистика саласындағы сарапшыларды тарта отырып, Ашық жобалау топтары құрылатын болады.

Қаланың 2030 жылға дейінгі мастер-жоспары шеңберінде жаңа жоспарлау аудандарын салуды жоспарлау кезінде жергілікті тұрғындар мен кәсіпкерлерді міндетті түрде тарту немесе қолданыстағы аудандарды салу жоспарларына өзгерістер енгізу туралы талаптар көзделетін болады.

Жаңа және қолданыстағы жоспарлау аудандарының редевелопментін игерудің барлық әзірленетін жобалары туралы өзекті ақпаратты ашық түрде жариялау практикасы енгізілетін болады. Қала тұрғындарының пікірін жинау және есепке алу жүйесі (дауыс беру, сауалнама, пікірлер және т.б.) тұрақты негізде әзірленетін және пайдаланылатын болады.

Қала тұрғындарының белсенді қатысуымен қолданыстағы құрылыстың жайлылығын арттыру үшін микроурбанизм құралдары қолданылатын болады. Осы мақсаттар үшін қала аудандарының бюджеттерінде қажетті қаражат қарастырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қала халқының жергілікті қоғамдастығын қалалық ортаны дамытуды жоспарлауға тарту артады.

«Қала аумағында құрылыс салу және инвесторларды тарту тәсілдерін өзгерту» бастамасы

Алғышарттар. Қалалық жоспарлаудың өткір проблемасы қаланың нақты құрылысының сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер талаптарына сәйкес келмеуі болып табылады. Ескірген талаптар әл-ауқат деңгейі бойынша халықтың әртүрлі топтары үшін, мысалы, АХҚО-да немесе Назарбаев Университетінде жұмыс істеу үшін тартылатын жоғары білікті шетелдік мамандар (экспаттар) үшін халықаралық стандарттарға сәйкес келетін тұрғын үйдің таңдауы мен қол жетімділігінің әртүрлілігін толық көлемде қамтамасыз етпейді.

Көшелерді кешенді абаттандыру бойынша сәулет, қала құрылысы және құрылыс саласындағы мемлекеттік нормативтер талаптары сақталмайды. Қалалық тіннің әлсіз өткізгіштігі байқалады. Шағынаудандағы тұрғын үй құрылысы ШОБ-ты дамытуға ықпал етпейді. Қалада бір мезгілде қоғамдық кеңістік және маңызды ұйымдар үшін алаң болып табылатын тұрғын үй ғимараттарының бірінші қабаттарын пайдалана отырып, сауда, Әлеуметтік және демалыс инфрақұрылымын Үйлестірілген дамыту арқылы көпфункционалды кеңістікті дамыту мүмкіндігі бар.

Аумақтарда құрылыс салу мен оларды инфрақұрылыммен қамтамасыз ету арасында синхрондау жоқ. Жер учаскелерін бөлу процесін және тұрғын үй салуды реттейтін нормативтік құқықтық база жеке инвесторлар үшін тәуекелдердің болуымен сипатталады.

Іс-шаралар. Қаланың 2030 жылға дейінгі мастер-жоспары шеңберінде қала құрылысының қағидаттары мен тәсілдері айқындалатын болады, олардың негізінде сапалы және тартымды қалалық орта қалыптастырылатын және дамитын болады. Қаланың мастер-жоспары инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген учаскелерді игерудің басымдылығы принципін және олардың жинақы құрылысы аяқталғанға дейін жаңа учаскелерді игеруге тыйым салуды қамтитын болады. Мастер-жоспар қаланы аймақтандыру принциптерін және дизайн-кодты анықтайды.

Шағынауданнан бас тарту және тұрғындар үшін қолайлы және қауіпсіз жағдайлар жасайтын және жергілікті тұрғындарға әр түрлі қызмет көрсететін кәсіпкерлік объектілерінің пайда болуы үшін қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін қаланың тоқсандық құрылысына көңіу көзделеді.

АХҚО-ға жақын орналасқан қаланың жоспарлы аудандарын салу жоспарлары оларда құрылыс салу үшін учаскелерді анықтау жолымен қайта қаралатын болады:

1) қалада жұмыс істейтін жоғары білікті мамандардың қажеттіліктерін қамтамасыз ететін және мүдделеріне сәйкес келетін тұрғын үй орамдары мен әлеуметтік инфрақұрылым;

2) стритфудты, шағын кафелер мен жазғы алаңдары бар мейрамханаларды, қала ортасын жандандыратын көше өнерінің элементтерін орналастыру мүмкіндігін көздейтін бос уақыт пен демалуға арналған қоғамдық кеңістіктер.

Тұрғын үй құрылысына жеке инвесторларды тарту және сүйемелдеу жөніндегі нормативтік құқықтық база жаңартылады, ол олардың тәуекелдерін және жер учаскелерін алуға (оның ішінде сатып алуға) арналған шығындарды азайтуды қамтамасыз етеді. Жер учаскесін сатып алудан бастап пәтерлерді сатуға рұқсат берілгенге дейін құрылыстың барлық процесін қамтитын Гант диаграммасы қағидаты бойынша әрбір құрылыс объектісі бойынша жобалық тәсіл енгізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Тұрғындардың, шетелдіктерді қоса алғанда, тұрғын үй мен қалалық ортаның қолжетімділігі мен сапасына қанағаттануы артады. Жеке инвестициялар үшін тұрғын үй құрылысы секторының тартымдылығы артады.

3.1.6. «Бірінші санатты инженерлік инфрақұрылым» бағыты

Бағыт мәні: Қаладағы жайлылық пен өмір сүру сапасы қаланың барлық аудандарында климаттық жағдайларға сәйкес келетін сапалы инженерлік инфрақұрылымға тең қолжетімділікке байланысты.

Қағидааттар:

- инфрақұрылымның жеткіліктілігі, қолжетімділігі, сапасы және ұзақ мерзімділігі;
- белсенді жасыл технологияларды қолдану;
- ресурстардың (жылу, су, электр энергиясы) ысырабын азайту);
- Қалалық қызметтер жұмысының үйлестірілуі;
- мемлекеттік-жеке меншік әріптестік және жекешелендіру тетіктерін ұтымды пайдалану.

Алдағы міндеттер

Тұрғын үй құрылысы көлемінің өсуін, жұмыс істеп тұрған бизнес пен әлеуетті инвесторлардың қажеттіліктерін, қаланың барлық бес ауданында инженерлік инфрақұрылымға қолжетімділікті теңестіруді, игерілген аудандарда қуаттардың тапшылығын қысқартуды, қолданыстағы

инфрақұрылымның сапасын арттыруды және қолдауды инфрақұрылымдық қолдаумен қамтамасыз ету қажет.

«Энергиямен жабдықтау жүйесін дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың өсуі энергетикалық қуаттардың тұрақты өсімін талап етеді. Қалада әлі де желідегі қуаттың ауытқуы және электрмен жабдықтаудың авариялық ажыратылуы жағдайлары бар. Желілерге заңсыз қосылу орын алуда. Жаңа нысандардың іске қосылуына қарай қаланың энергетикалық жүйесіне айтарлықтай жүктеме болуы мүмкін. Қазіргі уақытта электр энергиясын өзіндік өндіру тапшылығы ағымдағы қуаттардың 36% - ын құрайды. Қаланың тарату электр желілерінде шығындардың жоғары деңгейі байқалады.

Іс-шаралар. Электр энергиясымен үздіксіз қамтамасыз ету үшін «Есіл» қосалқы стансасы салынды. «Қазбек» қосалқы станциясы 2024 жылға дейін салынып, «Көктем» және «Западная» қосалқы станциялары 2024–2025 жылдар аралығында аяқталады. Сондай-ақ «Арай», «Наурыз», «Батығай», «Қабанбай батыр», «Қарлығаш», «Аңсаған» қосалқы стансаларының жобалары жүзеге асырылмақ. «Үркер» ықшамауданында резервтік электрмен жабдықтау желілері салынады.

Тарату пункттерін, трансформаторлық қосалқы станцияларды және электрмен жабдықтау желілерін қайта құру және жаңғырту бойынша жұмыстар тұрақты түрде жүргізілетін болады. Электр энергиясының ысыраптарын азайту, оның ішінде барлық заңсыз қосылуларды анықтау және жою бойынша жұмыстар жүргізілетін болады.

Орталық қалалық төмендететін қосалқы станциядағы трансформаторлар қуаттырақ трансформаторларға ауыстырылады. Кабельдік желілерді тарту кезінде қала аумағының гидрогеологиялық ерекшеліктері ескеріліп, суға қаныққан топырақтарда кабельдік желілерді сенімді пайдалану үшін жоғары сапалы материалдар мен технологиялар қолданылады.

Қаланың энергетикалық жүйесінің тиімді және сенімді жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін Smart Grid зияткерлік жүйесі енгізілетін болады. Бұл ретте электр желілерінің кибер-қауіпсіздігін қамтамасыз етуге көп көңіл бөлінеді.

Күтілетін нәтиже. Электрмен жабдықтау жүйесінің сенімділігі артады. Желілердегі электр энергиясының жоғалу деңгейі төмендейді.

«Әрбір үйге қолжетімді жылу» бастамасы

Алғышарттар. Үш жылу электр станциясының орталықтандырылған жылу және ыстық су жүйесі қаланың едәуір бөлігін қамтамасыз етеді. Дегенмен, жаңа тұрғын үйлерді, оның ішінде жеке құрылыс салушыларды пайдалануға беру қолданыстағы қуаттарға жүктеменің артуына алып келеді.

Соңғы тұтынушыға тасымалдау кезінде айтарлықтай жылу жоғалуы орын алады - 11%. Қаладағы жылу желілерінің 19 пайызы ауыстыруды қажет етеді.

Іс-шаралар. Табиғи газды пайдалану арқылы жылу және ыстық су көздерін орталықсыздандыру бойынша шаралар жүзеге асырылатын болады. Барлық «Юго-Запад» және «Тұран» қазандықтарын іске қосу аяқталады. ЖЭО-3-тің 2-кезегі, «Юго-Запад 1» газ қазандығы, Тельман газ жылу станциясының 1-кезегі салынады. ЖЭО-2-де күл үйіндісінің бөгетін салу жұмыстары жүргізіліп, ыстық су қазандықтары кеңейтіліп, қайта жаңартылады. Қаладағы индустриалды парктерде жылумен қамту инфрақұрылымы орнатылады. Жылу магистральдары салынып, жаңартылады.

Күтілетін нәтиже. Жылу өндіру қуатының қолжетімділігі және жылумен жабдықтау жүйесінің сенімділігі артады. Жылу желілерінің тозуы азаяды. Оны тұтынушыға тасымалдау кезіндегі жылу шығыны азаяды.

«Қаланы газдандыру» бастамасы

Алғышарттар. Тұтынушыларды газға қосу тарату желілерін салуды талап етеді. Қазіргі уақытта қаланың тұтынушыларын газбен қамтамасыз ету бөлшектелген және сұйытылған мұнай газы (сұйытылған мұнай газы) және СТГ (сұйытылған табиғи газ), негізінен тұрмыстық қажеттіліктерге жеткізу арқылы жүзеге асырылады. ЖЭО-1 және 2 блок ішілік қазандықтардың кейбір су жылыту қазандықтары жылыту отыны ретінде көмірді пайдаланады, оның жану өнімдері жылу беру маусымында қаланың экологиялық жағдайын нашарлатады. Қаланы тұрақты газбен қамтамасыз ету арқылы зиянды шығарындыларды азайту және газдандыру және орталықтандырылмаған жүйелерді пайдалану арқылы инфрақұрылымдық шығындарды оңтайландыру үшін жағдай жасалады.

Іс-шаралар. Көмірмен жұмыс істеу мүмкіндігін сақтай отырып, барлық ЖЭО су жылыту қазандықтарын табиғи газды жағуға ауыстыра отырып қайта жаңарту жүргізілетін болады. Газ тарату желілерін салу жолымен жеке тұрғын үйлерді газдандыру жөніндегі жоба іске асырылатын болады. Орамшілік қазандық қондырғыларын газға ауыстыру жүзеге асырылатын болады. СКСГ тұтынушылары табиғи газға ауыстырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қалада атмосфераға зиянды шығарындылар азаяды. Халық жылыту және тұрмыстық қажеттіліктерде пайдалану үшін табиғи газға қол жеткізеді. ЖЭО-1 және 2 газды пайдалану үшін жаңартылады.

«Суға ұқыпты қарау» бастамасы

Алғышарттар. Астанада қолданыстағы қалалық сумен жабдықтау желілерінің (21%-ы ауыстыруды қажет етеді) және кәріз желілерінің (16%-ы ауыстыруды қажет етеді) тозуы немесе олардың болмауы байқалады, көбінесе шеткі жерлерде.

Сумен жабдықтау желілеріндегі ысыраптар 17% құрайды. Ескірген санитарлық нормалар негізінде жұмыс істейтін қолданыстағы сумен жабдықтау және су тазарту жүйелері заманауи халықаралық стандарттарға сәйкес келмейді. Нөсер кәріздері нөсер суын көтере алмайды және қаланың барлық аудандарын қамтымайды.

Іс-шаралар. Жаңартылған стандарттарға сәйкес сумен жабдықтау және сарқынды су жүйелері, оның ішінде су тазарту құрылыстары жаңғыртылады және қайта құрылады.

Астана су қоймасын қайта толтыруға арналған құрылымдардың құрылысы аяқталады. Жаңадан салынатын ғимараттар үшін минималды кәріздік сорғы станцияларымен ғимараттарды канализациялау мүмкіндігімен терең магистралды кәріз құбырларының құрылысы жүргізіледі. Ағынды сулар тазарту қондырғыларында (АФСҚ)-2 және Тельман сорғы станциясына баратын су құбырының екінші желісінің құрылысы аяқталады. Ағынды суларды сақтайтын Қарабидайық көлі кеңейтіледі.

Қала толықтай орталық кәріз жүйесімен және сарқынды сулардың қауіпсіз деңгейге дейін тазартылуымен қамтамасыз етіледі.

Қала толығымен нөсер канализациясымен қамтамасыз етіледі. Нөсер суының ластануын болдырмау, оның ішінде тұрғындар арасында тұрақты түрде ақпараттық жұмыс жүргізу жоспары әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала тұрғындары мен қонақтарының ауыз су құбыры суының сапасына қанағаттануы артады. Сумен жабдықтау желілеріндегі шығындар деңгейі 2025 жылы 12% - ға дейін төмендейді.

«Көшені жарықтандыру» бастамасы

Алғышарттар. Қалада орталық магистральдық көшелер мен қоғамдық орындарды жарықтандырудың дамыған желісі бар. Дегенмен, қалада жарықтандырылмаған да көшелер бар, атап айтқанда, қала шетінде, аулаларда, аллеяларда, жаяу жүргіншілер өткелдерінде жарықтандыру мүлдем немесе ішінара жоқ: жұмыс тобының 2019 жылы жүргізген зерттеу нәтижелері бойынша, 44 мың жарықтандыру бағаналарының 31 мың тіреуіші қабылданып, жөндеуден өтті. Көшелерді жарықтандыру шамдарының барлығы энергияны үнемдейтін үлгілерге ауыстырылмаған. Қала объектілерін шамадан тыс жарықтандыру салдарынан иррационалды жарықтандыру және жарықтың ластануын жасау мәселесі бар.

Іс-шаралар. Жолдар мен тротуарларда, аулапарда және жаяу жүргіншілер өткелдерінің үстінде қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін барлық көшелер мен қоғамдық кеңістіктерді жарықтандыру қамтамасыз етілетін болады.

Тұрғындар үшін жайлы қалалық орта құру мақсатында жарықпен ластануды (шамадан тыс жарықтандыру, тұрғын үй-жайларға жарықпен басып кіру) төмендету мақсатында ғимараттар мен өзге де қалалық

объектілерді жарықтандырудың қалыптасқан практикасы қайта қаралатын болады.

Қолданыстағы жарықтандыру аспаптарын энергия үнемдеу моделіне толық ауыстыру жөніндегі жұмыс жалғастырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қала аулаларын, тұйық жолдарды, көшелерді, жаяу жүргіншілер өткелдерін жарықтандыруды толық қамтамасыз ету есебінен қала тұрғындарының қауіпсіздігі артады. Тұрғындардың жарықпен ластанбайтын жайлы жарықпен қанағаттануы артады. Энергия үнемдеуші аспаптарға толық көшу нәтижесінде жарықтандыру жүйесінде энергия тұтыну азаяды.

«Ресурс тиімділігі және ресурс үнемдеу» бастамасы

Алғышарттар. Суық табиғи-климаттық жағдайларда және су ресурстары шектелген кезде қала үшін ресурс тиімділігі мен ресурс үнемдеудің ұтымды саясаты қажет. Астана қаласы жоғары энергия тұтынуына ие, ал қолданыстағы инженерлік желілер ағымдағы энергия тұтынуды игере алмайды. Бұл ретте қаладағы муниципалдық ғимараттардың жылу энергиясының шығысы басқа қалалардың көрсеткіштерінен 31% - ға артық (2019 жылғы жұмыс тобының зерттеуіне сәйкес).

Іс-шаралар. Құрылыс кезінде және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық саласында ресурс үнемдеуді қамтамасыз етудің қағидаттары мен тәсілдерін айқындайтын ресурс үнемдеу саясаты әзірленетін болады. Шығындарды азайту және рұқсатсыз тұтынуды болдырмау үшін цифрлық технологиялар негізінде болжамдық талдау кешенін пайдалана отырып, инженерлік желілер мен ғимараттардың тұрақты аудиті жүргізілетін болады. Құрылыс технологиялары және пайдаланылатын құрылыс материалдары саласындағы реттеу өзектілендірілетін болады. Барлық қалалық білім беру, денсаулық сақтау нысандары және басқа да әлеуметтік-мәдени ғимараттар энергия аудитінен өтеді, оның қорытындысы бойынша жылу, су және электр энергиясының шығынын төмендету бойынша шаралар кешені жүргізілетін болады.

Тұрғындарды ресурс үнемдеуге ынталандыру мақсатында сараланған тарифтерді енгізу және динамикалық тарифтеу жолымен қалалық коммуналдық қызметтер қызметтеріне тарифтер жүйесі жетілдірілетін болады. Тарифтердің жаңа жүйесіне көшу тұрғындардың өз пікірлерін талқылап, есепке алғаннан кейін жүзеге асырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Энергия, жылу және су ресурстары шығындарының көлемі төмендейді. Ғимараттар мен тұрғын үйлерді ұстауға арналған Коммуналдық шығыстар азаяды, тұтынушылар алдындағы коммуналдық қызметтер үшін берешектері қысқарады.

«Қалдықтарды тиімді басқару» бастамасы

Алғышарттар. Астана қаласында жыл сайын ҚТҚ көлемінің, оның ішінде ҚТҚ қауіпті түрлері мен құрылыс қалдықтарының артуы байқалады. Тұрмыстық және құрылыс қоқыстарының стихиялық үйінділері пайда болады.

Іс-шаралар. Қала мен оның маңайындағы заңсыз қоқыс үйінділері жойылады. ҚТҚ-ны бөлек жинау және қайта өңдеу бағдарламасы іске асырылатын болады, оның ішінде тұрмыстық техниканы қабылдау пункттерін, аэрозоль баллондарын, автомобиль шиналарын ашу, тұрмыстық қалдықтарды (батареяларды, құрамында сынап бар шамдарды, химикаттарды және басқаларды) қауіпсіз кәдеге жарату бойынша мерзімді оқыту кампанияларын өткізу, құрылыс компанияларымен, жеке кәсіпкерлермен, медициналық ұйымдармен, автосервистермен Қалдықтарды кәдеге жарату бөлігінде жұмысты күшейту, дүлей үйінділердің пайда болуына қарсы күресті күшейту, мектептерде ҚТҚ-мен жұмыс істеуді және экологиялық қауіпсіздікті оқыту курсын енгізу, мемлекеттік мекемелер мен олардың ведомстволық ұйымдарында, барлық білім беру мекемелерінде және медициналық мекемелерінде жұмыс орындарында қоқысты бөлек жинау бағдарламасын енгізу.

Сауда және қоғамдық тамақтану орындарында бір реттік пластикалық пакеттерді, ыдыстар мен сабандарды пайдалануға тыйым салынады. Бизнес-қоғамдастықпен, өнімдер мен тауарларды өндірушілермен бірлесіп буып-түю материалдарының көлемін қысқарту жөніндегі жоспар қабылданатын болады. Апатты үйінділердің пайда болуын болдырмау бойынша жұмыс күшейтіледі. Қала ҚТҚ полигондарынан ластағыштарды ұстайтын қоқыс өртейтін қондырғыларға өту нұсқасын қарастырады.

Күтілетін нәтиже. Қоқыс өңдеу зауытының қолданыстағы қуаттарын пайдалану тиімділігін арттыру. ҚТҚ өңдеу үлесі 2025 жылы 85% - ға дейін ұлғаяды. ҚТҚ бөлек жинауды жүргізетін халықтың үлесі артады. ҚТҚ-ның қоршаған ортаға антропогендік әсері төмендейді.

«Тиімді коммуналдық қызметтер» бастамасы

Алғышарттар. Қалалық коммуналдық қызметтердің операциялық тиімділігін арттыру және инженерлік инфрақұрылымды дамытуға инвестициялар тарту үшін резервтер бар. Қаланың цифрлық технологияларды енгізу есебінен коммуналдық қызметтерді тұтыруды оңтайландыру мүмкіндігі бар.

Іс-шаралар. Корпоративтік басқару рәсімдері шеңберінде қызметтер қорсетудің қауіпсіздігі мен сенімділігіне нұқсан келтірмей, коммуналдық компаниялардың операциялық тиімділігін арттыру мәселелеріне бірінші кезектегі назар аударылатын болады. Күрделі шығындардың тиімділігін арттыруды ынталандыруға және операциялық шығыстарды азайтуға бағытталған Персоналды сыйақы беру жүйесі қайта қаралатын болады.

Тиімділікті арттыру жөніндегі қызмет коммуналдық компаниялар тарифтерінің төмендеуіне әкеп соқтыруы тиіс.

Тариф белгілеу жүйесін жетілдіру жөніндегі жұмыс жүргізілетін болады, оның шеңберінде Тарифтердің әртүрлі түрлерін (сараланған тарифтер, екі буынды тарифтер) қолданудың орындылығы, динамикалық тарифтеуді енгізу қаралатын болады. Тариф құрудың негізгі принципі ставкалардың экономикалық негізділігін қамтамасыз ету, тұтынушыларды ресурс үнемдеуді және жеткізушілердің операциялық тиімділігін ынталандыру, қала халқының әлеуметтік осал топтарын қорғау болып табылады.

Операциялық шығындарды төмендету мақсатында жұмысты оңтайландыру үшін цифрлық шешімдер белсенді енгізілетін болады. Қаланың инженерлік инфрақұрылымын дамытуға қосымша инвестициялар тарту үшін МЖӘ және жекешелендіру тетіктері пайдаланылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Коммуналдық қызметтердің операциялық тиімділігі артады.

3.1.7. «Қоғамдық қауіпсіздік» бағыты

Бағыт мәні: Қала тұрғындары мен қонақтары үшін қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету.

Қағидаттар мен тәсілдер:

- Кәсіби, тиімді және бастамашыл Қалалық қызметтер;
- Жұмыста жоғары стандарттарды енгізу және қолдау;
- Қоғамдағы қылмыстарға және құқық бұзушылықтарға нөлдік төзімділік;
- Жұмыста цифрлық технологияларды белсенді енгізу және пайдалану;
- Халықтың жоғары сенімі.

Алдағы міндеттер: қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін Қалалық қызметтер алдында цифрлық шешімдер мен технологияларды кең ауқымды енгізу және қолдану бойынша бірқатар міндеттер тұр. Сондай-ақ, Қалалық қызметтер физикалық инфрақұрылымды жаңғыртып, кеңейтетін болады. Халықтың қалалық қызметтерге деген сенімін арттыру, қала тұрғындары мен қонақтарының қауіпсіздігін жақсарту үшін халықпен белсенді жұмыс жүргізіледі.

«Азаматтарды тіркеуді жеңілдету» бастамасы

Алғышарттар. Қолданыстағы тұрақты немесе уақытша тіркеу ережелері тек тұрғын үй-жайда тіркеуді талап етеді. Осылайша тұрғын үй санатына жатпайтын (мысалы, ғимараттың астыңғы қабағтарында) үй-жайларда тұратын азаматтар нақты тұратын жері бойынша формальды түрде тіркеле алмайды. Тұрғын үйді жалға алушы азаматтардың, Астана қ.

тұрғындары мен қонақтарының арасында түрлі себептермен тіркелмеуге ниет білдірмеуіне байланысты белгілі бір қиындықтар туындайды. Көбінесе жиі сектордағы тұрғын үй массивтерінде уақытша құрылыстарда тұратын ішкі еңбек мигранттары есепке алынбаған болып қала береді. Қалада іс жүзінде тұратын азаматтарды есепке алу – ресурстарды ұтымды жоспарлау мен бөлуге, инфрақұрылыммен және қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге ықпал ететін маңызды және қажетті шара.

Іс-шаралар. Әзірленетін және қабылданған шаралар бойынша тіркеуді оңайлату, азаматтардың қаласында тұратын (мысалы, тіркеу орны болған жағдайда тұрақты жұмыс орнын келісімімен жұмыс берушінің). Қала аудандарының ХҚКО-ларында арнайы белгіленген мекенжайлар бойынша тіркеу. Азаматтарды тұрғылықты жері бойынша ХҚКО-рына келмей мобильді база арқылы (SMS ескерту арқылы) тіркеу шаралары іске асырылады.

Цифрлық резиденттікті енгізу үшін цифрлық технологияларды пайдалану. Қалада тұратын азаматтардың деректер базасы тұрақты негізде өзектіленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қалада тұрақты тұратын тұрғындардың нақты санын есепке алу сапасы артады.

«Қоғамдық қауіпсіздікті қорғаудағы цифрлық технологиялар» бастамасы

Алғышарттар. Бақылау камераларының қолданыстағы желісі орталықсыздандырылған және қаланы біркелкі жабады (қаладағы 129 сектордың ішінен, 28-і толық жоқ, 46 секторда 20-дан кем камера орнатылған). Бұл ретте пайда болған проблемаларды тану және жедел ден қою үшін жасанды интеллектіні қолдану төмен деңгейде. Полиция мен ТЖД-ның цифрлық жарактандырылуы одан әрі жаңғыртуды, кибер-қауіпсіздік бойынша саясатты әзірлеуді және енгізуді талап етеді.

Электрондық қызметтерді дамыту, халыққа қызмет көрсету саласында ақпараттық технологияларды енгізу, азаматтардың дербес деректерін, қаржылық транзакциялар туралы және т.б. мәліметтерді қамтитын ресурстарды кеңейтуі олардың тұтастығы мен құпиялылығы тәуекелдерінің өсуіне алып келеді. Ақпараттық технологияларды пайдалану саласында жасалатын қылмыстық құқық бұзушылықтарға қарсы іс-қимыл жөніндегі мамандандырылған полиция бөлімшелері осындай қылмыстарды анықтау, жолын кесу және ашу үшін құралдарды кеңейтуді қажет етеді.

Онлайн режимінде полицияға өтініштер мен өтініштерді жіберуге мүмкіндік беретін мобильді қосымша жоқ. Төтенше жағдайлар департаментінің 112 Бірыңғай кезекшілік-диспетчерлік қызметі жұмыстың тиімділігін және жедел ден қоюды талап етеді.

Іс-шаралар. Қалалық бейнебақылау жүйесін дамыту, бейнебақылаумен қамтылмаған секторларда камералар орнату және бірыңғай технологиялық база құру жалғастырылатын болады. Нақты уақытта құқық бұзушылықтарды тану және оларға жедел ден қою үшін жасанды интеллект пен Машиналық оқыту жүйесі енгізілетін болады. Қылмыстарды болжаудың және ықтимал қауіпті адамдарды анықтаудың бағдарламалық кешендері дамитын болады.

Полиция мен қалалық ТЖД-де цифрлық жабдықтау жақсарады, кибер-қауіпсіздік бойынша саясат әзірленіп, енгізіледі. Полиция мен ТЖД қызметкерлері үшін кибер-қауіпсіздік бойынша оқыту тренингтері өткізіледі. Қаланың полиция департаментінде цифрлық трансформация және цифрлық шешімдерді қолдану жөніндегі бөлім құрылады; цифрлық технологияларды енгізуге жауапты болатын Chief Police Digital Officer (цифрлық трансформация жөніндегі басшы) лауазымы құрылады. Азаматтардың дербес деректерін қорғау үшін қалалық қызметтердің жауапкершілігі күшейтілетін болады. Полиция департаментінде киберқылмыстылықпен күресу бөлімі дамытылып әрі қарай нығайтылады.

Қаланың полиция департаментінде қоғамдық орындардың, ғимараттардың қауіпсіздігін арттыру, сәулет-жоспарлау шешімдерін¹¹⁹ және Secure by Design принципін қолдану арқылы криминалдық және әлеуметтік қатерлерді азайту жөніндегі бөлім құрылады.

Котек-109 қызметімен ұқсас 112-Бірыңғай байланыс орталығын құру жөніндегі іс-шаралар іске асырылатын болады, ол қауіпсіздік пен құқықтық тәртіпке байланысты барлық өтініштерді (полицияға, жедел жәрдемге, өрт қызметіне жүгінулер) қабылдайтын және жедел бөлетін болады. Қауіпсіздік саласында азаматтарға арналған мобильдік қосымша құрылатын болады. Үш тілді өзара іс-қимылды қамтамасыз ететін 112 ББО-мен халықтың қосымша байланыс арналары іске қосылады.

Күтілетін нәтиже. Келіп түскен өтініштерге жедел және тиімді жауап беретін 112 бірыңғай байланыс орталығы пайда болады. Жасанды интеллектті қолдана отырып, орталықтандырылған бейнебақылау және бейнетіркеу желісімен қамту алаңы ұлғаяды. Қалада 2025 жылы қылмыс саны азаяды: ауыр зиян келтіру – 11,3 дейін; ұрлық – 950 дейін; тонау – 55 дейін.

«ТЖ және өртке қарсы күрес» бастамасы

Алғышарттар. Қалада өрт және әртүрлі ТЖ нәтижесінде жарақаттануға, мергіуге және өмірін жоғалтуға әкеп соғатын кайғышы оқиғалар орын алады. Бұзу негізгі ережелерін, өрт қауіпсіздігін, халық көп жиналатын орындарда және жеке иеліктерде, елемей және қауіпсіздік қағидаларын білмеу өрт пайда болуына әкеліп соқтырады. Қазіргі уақытта

¹¹⁹ Шотландия полициясы мен Сингапур полициясы мысалында.

елорданың аумағын өртке қарсы қорғауды 11 өрт сөндіру бөлімшесі қамтамасыз етеді, олар жыл сайын дабыл бойынша 3 мыңнан астам рет шығады (*өрттер, өрт және авариялық-құтқару жұмыстары ретінде есепке алынуға жатпайтын жану жағдайлары*). "Орт қауіпсіздігіне қойылатын жалпы талаптар" техникалық регламентіне сәйкес қалалардағы ден қою уақыты 10 минуттан аспауы тиіс, алайда өрт сөндіру депо санының жеткіліксіз болуына байланысты өрт сөндіру есептерінің келу уақыты орташа 15-16 минутты (*өрттердің шамамен 30%*) құрайды. Сонымен қатар, қаланың өртке қарсы қызметі арнайы және өрт сөндіру техникасымен жабдықталуы жеткіліксіз (*124 бірлік бар, тиістілік нормасы бойынша қосымша 190 бірлік қажет*), бұл ретте қазіргі уақытта көлік құралдарының жалпы санынан 72% (*89 бірлік*) пайдалану мерзімі бойынша есептен шығаруға жатады (*10 жылдан астам*).

Іс-шаралар. Халықты бүкіл қаланы қамтитын ТЖ (өрт, өзге де қауіп-қатерлер) туралы хабардар етудің кешенді жүйесі жаңғыртылатын болады. Тұрақты негізде өрт қауіпсіздігі талаптарын сақтауға (халықтың қауіпті емес объектілерге шағымдарын мақсатты жинау бойынша науқандарды және өрт қауіпсіздігі ережелерін сақтау бойынша ақпараттық науқандарды өткізу) адамдар көп жиналатын ғимараттар, құрылыстар мен объектілерге тексеру және ревизиялар қорытындысы бойынша ескертулерді жою жүргізіледі. Өртке қарсы қызметтердің қолданыстағы инфрақұрылымының (депо, техника, гидранттар) жай-күйінің тексеруі жүргізіледі. Астананың өртке қарсы қорғанысын толық қамтамасыз ету үшін өрт сөндіру депо саны 11-ден 35-ке дейін, олардың материалдық-техникалық жабдықталуын қамтамасыз етуімен ұлғайтылатын болады. Өрт техникасы паркін толық жарақтандыру және жанарту үшін өрт-құтқару техникасын кезең-кезеңмен сатып алу жүргізілетін болады.

Күгілетін нәтиже. Өртке қарсы депо саны артады. Қалалық өрт пен ТЖ-ға жылдам ден қою қызметтерінің жарақтандырылу деңгейі жоғарылайды, инфрақұрылымның тозу деңгейі төмендейді. Қаладағы өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу саны азаяды. Өрт қауіпсіздігі ережелерін сақтау қажеттілігі туралы халықты хабардар ету артады. Өрттер мен ТЖ-дан өлім-жітім 2025 жылы 100 мың тұрғынға шаққанда 1,4-ке дейін азаяды.

3.1.8. «Тұрақты өсіп келе жатқан және әртараптандырылған экономика» бағыты

Бағыт мәні: қала экономикасының экспортқа бағдарланған білім секторларын қолдау және дамыту арқылы Астана қаласын бәсекеге қабілетті және таланттар үшін тартымды қалаға айналдыру үшін тұрақты өсіп келе жатқан қала экономикасының моделін құру. ЕАЭО және «жаңа Жібек жолы» жобасы аясындағы интеграцияның әлеуетін қоса алғанда, қаланың қазіргі

мүмкіндіктеріне сүйене отырып, тұрақты өсіп келе жатқан және әртараптандырылған білім экономикасын қалыптастыру үшін басым драйверлер болып табылады:

- Ақылды және технологиялық өндіріс;
- Қалалық экономикаға арналған цифрлық шешімдер;
- Құрылыс және құрылыс технологиялары секторын дамыту;
- Креативті секторларды дамыту;
- Туризм;
- Қаржы секторы, қаржы және корпоративтік қызметтер.

Қағидааттар:

- экономиканың экспортқа бағдарланған білім секторларына бағдарлау және тұрақты даму;
- секторлар арасындағы баланс;
- қолайлы бизнес-климат.

Алдағы міндеттер: бір немесе екі сектордың басым болуына жол бермейтін қалалық экономика секторлары арасындағы ақылға қонымды теңгерім орнықты экономикалық өсудің басты шарты болып табылады. Қазіргі бар объективті географиялық, табиғи-климаттық және ресурстық шектеулерді ескере отырып, жаһандық қалаларға тән және экспорттың өсуін қамтамасыз ететін білім экономикасының секторларын басым дамыту қажет.

2025 Стратегиялық жоспар міндеттерінің бірі перспективалы орта және шағын қалалардың, әсіресе ірі қалалар – агломерациялар орталықтарының ықпал ету аймағында орналасқан экономикалық дамуына фокус болып табылады. Астана Ақмола облысының кәсіпорындары үшін жақын маңдағы ірі өткізу нарығы болып табылады. Астана қаласының әкімдігі Ақмола облысының Астана қаласының нарығына бағытталған экономикалық өсудің әлеуетті нүктелері ретінде Астана қаласының агломерациясына кіретін елді мекендерді дамыту жөніндегі басымдықтар мен нақты шараларды бірлесіп айқындау және өзара іс-қимылдың тиімді тетіктерін әзірлеу мақсатында Ақмола облысының жергілікті атқарушы органдарымен тығыз өзара іс-қимыл жасайтын болады.

«Мемлекеттік қызметтердің сапасын жақсарту арқылы бизнес-климаттың тартымдылығын арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Кәсіпкерлік субъектілері қалада кәсіпкерлік қызметті жүргізу кезінде асимметрияға немесе ақпараттың қолжетімділігіне, Мемлекеттік қызметтерді жеткіліксіз, тиімді және ашық көрсетпуге байланысты артық транзакциялық шығындарды көтереді. Бизнесіні жүргізудің жеңілдігі бойынша рейтингте Астана қаласының ШОБ субъектілерін тексеру санының өсу қарқыны және ЖАО жұмысының тиімділігі бойынша төмен көрсеткіштерге ие. Doing Business қосалқы ұлттық рейтингінде 2019 жылы елорда мүлікті тіркеу, электр қуатын өткізу және

құрылысқа рұқсат беру құжаттарын алу бойынша төмен позицияға ие бола отырып, ҚР 16 аймағының арасында 10 орында тұр.

Іс-шаралар.

Әкімдіктің басқармалары мен ведомстволық бағынысты ұйымдары көрсететін кәсіпкерлік саласындағы қызметтерді орталықтандыру бойынша шаралар қабылданатын болады. Одан кейін, оларды орталықтандырудан кейін көрсетілетін қызметтердің сапасы мен тиімділігін бағалау жүргізіледі.

Бағалау қорытындысы бойынша мерзімдерді қысқартуға бағытталған түзету шаралары қабылданады, сондай-ақ көрсетілетін қызметтерді автоматтандыру бойынша ұсыныстар әзірленеді.

Күтілетін нәтиже. Doing Business қосалқы ұлттық рейтингінде (оныншы орыннан бірінші орынға дейін позицияны арттыру) және бизнесті жүргізу жеңілдігі бойынша рейтингте (үшінші орыннан бірінші орынға дейін позицияны арттыру) қаланың позициясы жақсарады. Әкімдіктің басқармалары мен ведомстволық бағынысты ұйымдары көрсететін мемлекеттік қызметтерді және өзге де қызметтерді алу кезіндегі кәсіпкерлердің транзакциялық шығындары қысқарады. Қала халқы санының болжамды өсуін ескере отырып, ШОБ-те жұмыспен қамтылғандардың жалпы саны 2050 жылға қарай шамамен 900 мың адамды құрайды.¹²⁰

«Инвестицияларды тарту үшін қолайлы жағдайлар жасау» бастамасы

Алғышарттар. Астана қаласында қала экономикасының өсуіне қатысты инвестициялардың баяу өсуі байқалады, осыған байланысты ЖӨӨ-дегі олардың үлесі төмендейді (2017 жылы 17%). Инвестициялар негізінен болашақта экономиканың өсуі үшін елеусіз әсері бар экономиканың өндірістік емес секторларына бағытталған. Инвестициялық тартымдылық төмен деңгейде, бұл инженерлік инфрақұрылымды жүргізу кезіндегі проблемаларға, жер учаскелерінің, сауда алаңдарының тізіліміне қол жеткізуге және мемлекеттік қызметтердің сапасына байланысты. Әлеуетті инвесторларды тартудың маңызды факторларының бірі болып табылатын дайын өнеркәсіп алаңдарының жетіспеуі байқалады.

Іс-шаралар. Astana Invest инвестицияларын тарту жөніндегі қалалық агенттіктің қызметі инвесторларды тарту және экспортты қолдау функциясымен толықтырылады. Осының шеңберінде Агенттік қаланың инвесторларға ұсынатын негізгі факторлары мен шарттарын сипаттайтын қаланың бағалы ұсыныстарын (*value proposition*) әзірлейтін болады, қаланы тартымды инвестициялық алаң ретінде ілгерілету мақсатында халықаралық инвестициялық және бизнес көрмелерге қатысады.

---

¹²⁰ Бұл ЭЫДҰ дамыған елдерінің орташа көрсеткішіне қол жеткізе отырып, экономикада жұмыспен қамтылғандардың жалпы санының шамамен 70% - ын құрайды

Жер учаскелерінің, сауда және коммерциялық аяндардың және жария қол жеткізу үшін ашық тізілімі әзірленетін болады. Бизнес-ахуалды жақсарту шеңберінде рұқсат беру құжаттарын беру, оның ішінде шетелдік жұмыс күшін тартуға арналған рәсімдер қайта қаралады және мерзімдері қысқартылады және жеңілдетіледі. Инвесторлардың қолда бар мемлекеттік қолдау шаралары туралы хабардар болуын арттыру жөніндегі шаралар әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Негізгі капиталға инвестициялар көлемі ұлғаяды.

«Ақылды және технологиялық өндіріс» басымдығы

2050 жылғы Астана қаласының нысаналы моделіне ұқсас жаһандық қалалардың экономикасы бұрынғысынша алдыңғы қатарлы өңдеуші өндірістердің (*ағылш. «advanced manufacturing»*). Оларға Өңдеуші өнеркәсіптің барлық жоғары технологиялық секторлары (машина жасау, химия өнеркәсібі және фармацевтика), сондай-ақ резеңке-пластмасса, металл емес минералдық және өзге де дайын бұйымдарды өндіру бойынша бірқатар орта технологиялық бағыттар жатады.

Бұл өндірістер ҒЗТКЖ-ға жұмсалатын шығыстардың жоғары деңгейімен және қызметкерлердің STEM үлесімен, сондай-ақ жоғары еңбекақы төлеумен және сапалы жұмыс орындарын құру мүмкіндіктерімен сипатталады. Оларға баса назар «білім экономикасына» және тұрақтылыққа бағыттаудың мәлімделген қағидаттарына сәйкес келеді.

Қазіргі уақытта бұл сектор тұтастай алғанда елде (ЖӨӨ-нің 3%), сондай-ақ қалада (1%) әлсіз дамыған. Стратегияны іске асыру нәтижесінде сектордың үлесі 2025 жылы қаланың ЖӨӨ – не 125 млрд теңгеге дейін 2,3 есе, жұмыспен қамтылғандар саны – 13,5 мың адамға дейін 1,8 есе, Еңбек өнімділігі секторда жұмыс істейтін бір адамға 1,2 есе 9,3 млн теңгеге дейін өседі, негізгі капиталға жалпы инвестициялар 2020-2025 жылдары 350 млрд теңгені құрайды.

«Қаржылық емес қолдаумен қамтуды кеңейту» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың жұмыс істеп тұрған кәсіпорындары мен инвесторлары ақылды және технологиялық өндіріс секторында мемлекет тарапынан қаржылық және қаржылық емес қолдау алуға мүдделі. Негізгі шаралар мен бюджеттер Республикалық даму институттары мен операторлар деңгейінде шоғырланған. «Бірыңғай терезенің» болмауына және кәсіпорындардың мемлекеттік қолдау жүйесін қадағалаудың шектеулі мүмкіндіктеріне байланысты олардың төмен ақпараттануы мен жіберіп алған пайдаларының проблемалары туындайды.

Іс-шаралар. Мемлекеттік қолдау шаралары бойынша үш тілде толық ақпарат қалыптастырылып, сектордың барлық кәсіпорындары мен мүдделі инвесторларына жіберілетін болады. Ол сондай-ақ әкімдік бақылайтын барлық негізгі ақпараттық ресурстарда қолжетімді болады.

Әкімдік тарапынан қала кәсіпорындары үшін жергілікті кеңесшілер жүйесін дамыту үшін мемлекеттік органдар тарапынан үнемі қатысуынсыз, оларды ақпараттық сүйемелдейтін ынталандыру шаралары ұсынылатын болады. Пилоттық шара ретінде кәсіпорындар үшін ваучерлерді қолдану мүмкіндігі қаралатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қолдау шараларына мүдделі сектордың барлық кәсіпорындары мен инвесторлары критерийлерді, қолдау мөлшерін және байланыстарды қоса алғанда, оларды пайдалану мүмкіндігі туралы толық ақпаратты иеленетін болады.

«Қолданыстағы өнеркәсіптік инфрақұрылымның сапасын арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың қолданыстағы өнеркәсіптік инфрақұрылымы «кілтпен» аяқталған жоқ. Негізгі локация – №1 Индустриалды паркте - бұрынғысынша орталық жылумен қамтамасыз ету проблемалары бар, бұл кәсіпорындарды автономды жылытуға шығын келтіруге мәжбүр етеді. Кәсіпорын қызметкерлері үшін көлікті қамтамасыз ету бөлігінде ілеспе инфрақұрылым дайын емес. Кәсіпорындармен жергілікті жолдардың сапасы бойынша мәселелер көтерілуде.

Іс-шаралар. Орталық жылумен жабдықтауды жүргізу бөлігінде №1 Индустриялық парктің инфрақұрылымы аяқталады. Кәсіпорын қызметкерлері үшін қалалық көліктегі қажеттілікке талдау жүргізіліп, автобус маршруттарының қажетті саны қайта бағытталады болады.

Қалған өнеркәсіптік алаңдардың қолданыстағы инфрақұрылымының жай-күйі (жылу, электр, сумен жабдықтау, су бұру, жергілікті логистика), проблемаларды нүктелі шешумен зерделенетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала өнеркәсіп инфрақұрылымының сапасы бойынша кәсіпорындардың республикалық сауалнамасы бойынша бірінші орынға ие болады.

«Қол жетімді өнеркәсіптік инфрақұрылым аумағын кеңейту» бастамасы

Алғышарттар. Қалада инфрақұрылыммен қамтамасыз етілген бос өнеркәсіптік алаңдардың жетіспеуі байқалады. 2018 жылғы Іскерлік ахуал рейтингінің бағалауы бойынша, кәсіпкерлер жер учаскелерін және қаладағы барлық үй-жайларды (өндірістік, қоймалық, кеңсепік) жапсаудың жоғары құнын атап өтті. № 1 Индустриалды парк аумағы 95% - ға қамтылған. Инвесторлар үшін сапалы құнды ұсынысты қалыптастыру үшін қаланың сапалы және қолжетімді өнеркәсіптік инфрақұрылым резерві болуы тиіс.

Іс-шаралар. Жақын арада № 2 Индустриялық парктің жобалық-сметалық құжаттамасы әзірленеді. 2015 жылы Jurong (Сингапур) компаниясы әзірлеген мастер-жоспарда анықталған учаскеде қажетті инженерлік желілер мен логистиканы жүргізе отырып, «дайын күйінде» базалық

инфрақұрылымының құрылысы басталатын болады. Аумақтың кемінде жартысы ақылды және технологиялық өндіріс секторының жобаларына арналады. №2 индустриялық паркте өндірістік алаңдарды ұсыну үшін әлеуетті инвесторларды іріктеу салалық өлшемдер мен алып отырған аумақтың 1 га-на есептелген инвестиция көлемі бойынша талаптар негізінде жүргізілетін болады.

№2 Индустриялық парктің дизайны технологиялық салаларда – техникалық регламенттерді сақтаудан бастап инженерлік инфрақұрылымның саны мен сапасына дейінгі инвесторлардың талаптарына жауап беретін болады. Өз кезегінде, инвесторлар үшін МЖӘ қағидаттарын қолдана отырып, №2 Индустриялық парк аумағында дайын объектілерді салу үшін жағдай қамтамасыз етілетін болады, атап айтқанда көлік-логистикалық кешен, дайын өндірістік ғимараттар мен «plug and play» қағидаттарында Үй-жайлар.

Күтілетін нәтиже. Қала сұраныс жоғары болған жағдайда оны кеңейту мүмкіндігімен ақылды және технологиялық өндіріс секторының өндірістері үшін макроөңірде ең тартымды өнеркәсіптік алаң болады.

«Бизнес тарапынан кері байланысты қамтамасыз ету» бастамасы

Алғышарттар. Жүргізілген сауалнама нәтижелері бойынша қала кәсіпкерлері жүйелі кедергілер мен проблемалармен жиі кездеседі. Олардың кейбірінің шешімі әкімдік тарапынан да, орталық және мемлекеттік органдар тарапынан да жедел араласуды талап етеді. Секторды дамытуға жауапты қала әкімдігінің тиісті бөлімшелері жедел коммуникацияның жүйелі арналары арқылы кәсіпкерлердің проблемалары туралы жедел ақпарат алуды қажет етеді.

Іс-шаралар. Ай сайынғы негізде әкімдік пен КҚКО-ға жеке өтініштер бойынша, сондай-ақ кәсіпкерлер картасы, «Атамекен» ҰКП және «E-Industry» МАЖ проблемалық мәселелер тізілімі арқылы сектор кәсіпорындарының проблемаларына мониторинг жүргізіледі. Мәлімделген мәселелер мен ұсынылған шешімдер туралы есептер қала әкімі жапындағы стратегияны іске асыру жөніндегі арнайы кеңсеге, сондай-ақ мүдделі кәсіпорындарға электрондық нысанда жіберілетін болады.

Әкімдік бизнеспен ақпараттық өзара іс-қимылдың қолданыстағы тұғырнамасын барынша пайдаланатын болады. Қажет болған жағдайда орталық атқарушы органдармен және даму институттарымен оларға кеңейтілген қол жеткізу туралы тиісті келісімдерге қол қойылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қала жергілікті атқарушы органдармен коммуникациялармен қанағаттану бөлігінде кәсіпорындардың сұрау салуы бойынша республикада бірінші орынға ие болады.

«Шағын ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамыту үшін жағдай жасау» бастамасы

Алғышарттар. Қалыптасудың бастапқы кезеңдерінде білім экономикасын қалыптастыру үшін қалада ғылымды қажетсінетін өндірістердің пайда болуы үшін қолайлы жағдайлар жасау маңызды мәнге ие. Алайда мұндай өндірістер қаладан инновациялық дамудың нақты локомотивтеріне айналуы үшін олардың пайда болуы мен өсуі үшін арнайы инфрақұрылым құру қажет.

Ғылымды қажетсінетін өндірістер кластерін қалыптастыру үшін Назарбаев Университетінің аумағы неғұрлым орынды локация болып табылады. Бұл алаңның тартымдылығын арттыру үшін «дайын күйінде» сапалы инфрақұрылыммен қамтамасыз ету бөлігінде қаланы кеңейту және қолдау қажет.

Іс-шаралар. Көлік (автожолдар, тротуарлар, веложолдар) және инженерлік (жылу, су, энергиямен жабдықтау желілері, жылу орталығы, трансформаторлық қосалқы станция) инфрақұрылымдарды жүргізу жолымен Astana Business Campus ғылыми паркін дамыту үшін жағдайлар жасалатын болады. «Астана-Технополис» АЭА инфрақұрылымы құрылады (қоршаулар, уақытша сақтау қоймалары, офистік үй-жайлар).

Қаланың қаржылық мүмкіндіктерін ескере отырып, «жұмсақ» инфрақұрылымды қамтамасыз ету бөлігінде ғылымды қажетсінетін өндірістерді құру және кеңейту жөніндегі жобаларды бірлесіп қаржыландыру, сондай-ақ Назарбаев Университеті базасында қызметкерлерді 3D-модельдеудің дағдылары мен құзыреттеріне оқытуды бірлесіп қаржыландыру үшін гранттар бөлінетін болады.

Ғылымды қажетсінетін өндірістерді танымал ету және осы сектордың дамуына ықпал ететін қалалық міндеттерді шешу үшін креативті идеялар конкурсын өткізу бөлігінде әкімдік тарапынан Astana Business Campus ақпараттық қолдауы ұсынылатын болады.

Шағын ғылымды қажетсінетін кәсіпорындардың ғылыми парк аумағында өндіріс ашу және (немесе) ғылыми парктің техникалық жабдығын пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз ету үшін әкімдік пен Astana Business Campus арасында коллаборациялық платформа құрылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Қала шағын ғылымды қажетсінетін өндірістерді дамыту үшін өңірдегі ең тартымды мамандандырылған алаңға айналатын сапалы және жинақталған ғылыми кластерді қалыптастыру үшін барынша қолайлы жағдай жасайтын болады.

«Қала экономикасы үшін цифрлық шешімдер» басымдығы

Өзінің бәсекеге қабілеттілігін қолдау және арттыру үшін қазіргі заманғы қала болып жатқан технологиялық трендтерді және олармен байланысты адамдардың мінез-құлқындағы әлеуметтік-мәдени өзгерістерді ескеруі тиіс. Цифрлық технологиялар қалалардың бәсекеге қабілеттілігі туралы түсінікті түбегейлі өзгертеді және негізгі нарықтардан және сауда

ағындарынан географиялық алшақтыққа байланысты шектеулердің әсерін төмендетуге көмектеседі.

Қазіргі уақытта ақпараттық-коммуникациялық технологиялар секторының жалпы қаланың ЖӨӨ үлесі 4,4% құрайды. 2025 жылы оның ЖӨӨ-ге қосқан үлесін 688 млрд теңгеге дейін ұлғайту, 16,4 мың жаңа жұмыс орындарын құру, секторда еңбек өнімділігін бір жұмыспен қамтылған адамға шаққанда 1,5 есе 20,9 млн теңгеге дейін ұлғайту күтілуде.

«Цифрлық экономика саласындағы шешімдерді басқару жүйесін дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Осы уақытқа дейін әкімдіктің цифрлық архитектурасы жоқ. Оның болуы цифрлық экожүйені толыққанды дамыту және қала әкімдігі мен оның ведомстволық бағынысты ұйымдарының тиімді қызмет көрсетуін қамтамасыз ету үшін қажет.

Іс-шаралар. «Электрондық үкіметтің» сервистік интеграторымен қаланың цифрлық архитектурасын әзірлеу және дамыту бойынша шарт жасалатын болады. Жергілікті атқарушы органдардың қызметтерін көрсету жөніндегі талаптар тізбесі өзектіленеді. Қолданыстағы цифрлық архитектураның тұрақты аудиті, оның дамуы және жай-күйінің мониторингі жүргізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала цифрлық архитектураға ие болады.

«Ашық деректер: қол жетімді деректер базасын кеңейту және дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Ашық деректер - бұл қала үшін цифрлық шешімдерді әзірлеу үшін негізгі ресурс, «шикізат». Алайда әлі күнге дейін ақпараттың едәуір бөлігі сыртқы пайдаланушыларға қолжетімсіз. Деректерге шектеулі қол жеткізу цифрлық шешімдерді әзірлеу жөніндегі сектордың даму мүмкіндіктері мен өнімділігін төмендетеді.

Іс-шаралар. «Ақпаратқа қол жеткізу туралы» ҚР Заңын ескере отырып, қолданыстағы деректер базасын ашуға бағытталған қажетті шаралар қабылданатын болады. Оларда қамтылған ақпаратты үнемі өзектендіре отырып, ашық деректер базасының саны ұлғайтылатын болады. «Муниципалдық органдардың қызметі», «бизнес» бағыттары бойынша деректерге және қазіргі уақытта ақпаратқа қол жеткізу шектелген басқа санаттарға қол жеткізу қамтамасыз етілетін болады. Ашық бюджеттерді нақтылау арттырылатын және әкімдіктің, оның құрылымдық бөлімшелері мен ведомстволық бағынысты ұйымдарының қажеттіліктері ашылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Сыртқы пайдаланушылар үшін ашық деректер базасы. Ақпарат іздеу бойынша кәсіпорындардың транзакциялық шығындарын азайту қалада әзірленетін цифрлық өнімдер мен қызметтердің

әртүрлілігі мен сапасының өсуін ынталандыратын қолжетімді ақпарат базасында ақпараттық сервистер мен шешімдер құрылды.

«Бизнес-модельдерді цифрландыру есебінен инфрақұрылымдық компаниялардың тиімділігін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қалалық инфрақұрылымдық компаниялардың операциялық тиімділігін арттыру бойынша қала міндетін шешудегі басым бағыттардың бірі олардың бизнес-үлгілерін цифрландыру болып табылады.

Іс-шаралар. Тауарлар немесе қызметтер өндірісінің құнын төмендетуге, кіріс және шығыс логистикасын және дистрибуцияны басқару тиімділігін арттыруға ықпал ететін цифрлық шешімдер енгізілетін болады. Тұтынушылармен байланыс пен өзара іс-қимылдың омникалық үлгілері¹²¹ енгізілетін болады. Тиімділікті арттыру бойынша цифрлық шешімдер жасау үшін сыртқы әзірлеушілерді тарту үшін қалалық инфрақұрылымдық компаниялардың бюджеттері мен даму жоспарлары ашылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Өз бизнес-модельдерін цифрлаған қалалық инфрақұрылымдық компаниялардың үлесі артады.

«Ақпараттық қауіпсіздікті (киберқауіпсіздікті қоса алғанда) басқару стратегиясы мен жүйесін құру» бастамасы

Алғышарттар. Цифрлық технологияларды кеңінен пайдалану ақпараттық және киберқауіпсіздіктің жоғары деңгейін сөзсіз пайдалануды талап етеді.

Іс-шаралар. Әкімдік пен оның экожүйесі үшін ақпараттық және киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қағидаттар мен тәсілдерді және «Қазақстанның киберқауіпсіздігі» киберқауіпсіздігінің тиісті тұжырымдамасын айқындайтын саясат әзірленетін болады. Жергілікті атқарушы органдар мен олардың ведомстволық бағыныстағы ұйымдарының құрылымында әрбір ұйым деңгейінде ақпараттық және киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі процестер мен рәсімдер әзірленетін болады. Әкімдіктің және барлық ведомстволық бағынысты ұйымдардың ақпараттық және киберқауіпсіздік жүйелеріне тұрақты аудит жүргізілетін болады. Ақпараттық және киберқауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі қолданыстағы аппараттық-бағдарламалық кешендер жаңғыртылатын және (немесе) жаңа аппараттық-бағдарламалық кешендер енгізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. «Ақпараттық қауіпсіздік менеджменті» ИСО 27001 отбасы стандарттарын енгізген және Стандартқа сәйкестігіне аттестаттаудан өткен жергілікті атқарушы органдардың және олардың ведомстволық бағынысты ұйымдарының үлесі ұлғаяды.

---

¹²¹ Клиентпен жіксіз және үздіксіз коммуникацияны қамтамасыз ету мақсатында бір жүйеге бөлінген коммуникация арналарының өзара интеграциясын білдіретін клиентпен байланыс модельдері

«Әкімдік пен қалалық компаниялар қызметкерлерінің біліктілігін және цифрлық сауаттылықты арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Әкімдік және ведомстволық бағынысты ұйымдар қызметкерлерінің цифрлық сауаттылығының төмен деңгейі цифрлық шешімдерді қолдану кезінде енгізуге және тиімділіктің төмендігіне кедергі келтіреді. Әкімдік пен қалалық компаниялар қызметкерлерінің цифрлық құзыреттілігі технологияларды енгізу мен пайдалануға дайындығына және әкімдіктің және ведомстволық бағынысты компаниялардың өз қызметінде жаңа цифрлық шешімдерді тез және сапалы бейімдеу қабілетіне тікелей әсер етеді.

Іс-шаралар. Цифрлық технологияларды пайдалануда әкімдік пен қалалық компаниялардың қызметкерлерін оқыту және сертификаттау үшін білім беру платформасы құрылатын болады. Цифрлық сауаттылықтың ағымдағы деңгейіне диагностика жүргізіледі және персоналдың цифрлық біліктілігін арттыру жөніндегі жоспарлар әзірленетін болады. Мемлекеттік қызметтегі лауазымдарға орналасуға қойылатын біліктілік талаптарына функционалға байланысты цифрлық сауаттылық бойынша талаптар енгізілетін болады. Әкімдік және ведомстволық бағынысты ұйымдар қызметкерлерінің цифрлық сауаттылық деңгейіне тұрақты аудит жүргізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Цифрлық сауаттылық бойынша сертификатталған әкімдік пен ведомстволық бағынысты ұйымдар қызметкерлерінің үлесі артады. Цифрлық шешімдерді енгізуге қарсылық төмендейді, халыққа және бизнеске қызмет көрсетудің тиімділігі мен сапасы артады.

«Білім беру мекемелерімен әріптестікті дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Цифрлық шешімдер секторын дамыту мамандардың қолжетімділігі мен сапасын арттыруды талап етеді. Астана қаласында цифрлық экономика саласындағы мамандардың, оларды дайындау жөніндегі орталықтардың және сапалы білім беру бағдарламаларының тапшылығы байқалады. Жалпы, Астана қаласындағы еңбек өнімділігі Алматыға қарағанда 1,5 есе төмен.

Іс-шаралар. Бизнес-қауымдастықпен бірлесіп, IT-нарығының ағымдағы талаптарын ескере отырып, ТжКБ-да білім беру бағдарламалары өзгертілетін болады. Мектеп бағдарламаларына цифрлық технологияларды зерттеуге бағытталған элективті пәндер енгізіледі. Халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру бойынша білім беру орталықтарымен ынтымақтастық жолға қойылады. Цифрлық технологияларға жататын мамандықтар бойынша жоғары оқу орындарына түсуге әкімдік гранттары берілетін болады. Университеттермен (Назарбаев Университеті, АТ университеті, ЕҰУ және т.б.) коллаборацияда АТ мамандықтары бойынша қазақ тілінде оқытатын білім беру платформасы құрылады.

Күтілетін нәтиже. Цифрлық және ақпараттық технологиялар бағыты бойынша білім алушылардың үлесі артады, түлектердің жалпы санында осы саладағы мамандардың үлесі артады, халықтың жалпы цифрлық сауаттылығы артады.

«Құрылыс және құрылыс технологиялары» басымдығы

Астана қ. қарқынды өсуі мен дамуын жүзеге асыру және қолдау үшін бәсекеге қабілетті және қазіргі заманғы құрылыс индустриясы болуы қажет. Қазіргі уақытта Сала қала экономикасы үшін басты мәселелердің бірі болып табылады және ЖӨӨ-нің 10,1% - ын құрайды.

Өсудің ағымдағы көрсеткіштерін сақтау құрылыс секторын саудаға салуға, қызметтер мен материалдарды экспортқа шығаруға және елордада технологиялық трендтердің дамуын қолдауға мүмкіндік береді. Бастамаларды іске асыру кезінде 2025 жылға қарай сектордың ЖҚҚ 538-ден 1076 млрдтенгеге дейін, құрылыс саласындағы негізгі қорларға Инвестициялар 17-ден 83 млн АҚШ.

«Астана аумағында АЭА-ға инновациялық құрылыс материалдарын өндірушілерді тарту» бастамасы

Алғышарттар. Астана қазіргі уақытта қосылған құны жоғары құрылыс материалдары өндірісінің тапшылығы бар, бұл ретте АЭА аумағында бос жердің жоғары үлесі бар.

Іс-шаралар. Астана аумағында жаңа өндірісті көшіру немесе ашу үшін әлеуетті компаниялардың тізімі әзірленетін болады. Басымдық Астана аумағына экспорттың жоғары үлесі бар, сондай-ақ аналогы жоқ, оның ішінде жергілікті өндірушілер арасында өнім сапасы бойынша инновациялық өндірушілерге берілетін болады.

Мемлекеттік инвестициялық компанияларда, мысалы, «Бәйтерек» Холдингінде ынтымақтастық шеңберінде осы тізімдегі компаниялармен өзара байланыс жасау бөлімдері ашылады. Аталған компаниялар үшін бизнесті жеңілдетілген тіркеу, АЭА-да орын алу, сондай-ақ компанияның негізгі қызметкерлерінің көшуі үшін жағдайлар жасалатын болады.

Күтілетін нәтиже. Құрылыс материалдары импортының үлесін төмендету, құрылыстың өзіндік құнын төмендету, құрылыс секторында технологиялық және құзыреттілік деңгейін арттыру.

«Индустриялық үй құрылысын дамыту» бастамасы

Алғышарттар. Қалада жылжымайтын мүлік сапасын төмендетпей, құрылыстың құны мен мерзімін төмендетуге мүмкіндік беретін технологияларды қолдану жоқ.

Іс-шаралар. Жылжымайтын мүліктің мемлекеттік тапсырыстары үшін индустриялық үй құрылысы технологиясын пайдалану регламенттелетін болады.

Қолда бар үй құрылысы комбинаттары (КҚК) үшін АЭА-да өндірістің жұмыс істеуі үшін жағдайлар қамтамасыз етілетін болады.

Қуаттардың қажеттілігін ұлғайту перспективасында жаңа ҚТКЖ тарту немесе ағымдағы ҚТКЖ қуаттарын кеңейту үшін жағдайлар жасалатын болады.

Күтілетін нәтиже. Жылжымайтын мүліктің өзіндік құнының айтарлықтай төмендеуі.

«Құрылыс саласының барлық қатысушылары үшін бірыңғай ақпараттық платформа құру» бастамасы

Алғышарттар. Астана қ. құрылыс материалдары мен қызметтерін өндірушілердің, оның ішінде ШОБ өкілдерінің жоғары үлесі шектеулі өткізу нарығы бар, бұл ретте көптеген әлеусті тұтынушылар сапасы жағынан ұқсас тауарларды сыртқы өндірушілерден неғұрлым жоғары бағамен сатып алады.

Іс-шаралар. Қалалық тапсырыс шеңберінде құрылыс материалдары мен қызметтерін барлық өндірушілер мен тұтынушылардың өзара іс-қимылы үшін ақпараттық платформа әзірленетін болады.

Сондай-ақ осы платформада өндірілетін тауарлар мен қызметтердің қолда бар сапа стандарттары мен сертификаттарына сәйкестігін қадағалау жөніндегі функционал іске асырылатын болады, оның ішінде СТ-KZ.

Перспективада осы платформа негізінде оқыту функционалы - салалық университеттер мен колледждермен өзара іс - қимыл, әлеуметтік функционал – қауымдастықтарда бірлескен жұмыс істеу үшін нарыққа қатысушылардың өзара іс-қимылы және талдамалық функционал-клиенттік тәжірибені пайдалану мақсатында үлкен деректерді қалыптастыру үшін тұтынушылардан кері байланыс алу іске асырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Құрылыс материалдары импортының деңгейін төмендету, құрылыстың өзіндік құнын төмендету, құрылыс материалдары өндірісін арттыру, құрылыс өнімдерінің сапасын арттыру және қолданыстағы сертификаттардың орындалуын арттыру. Болашақта сектордың өнімділігін және салааралық өзара іс-қимылды арттыру.

«Құрылыстағы мемлекеттік сатып алуды ірілендіру және біріктіру» бастамасы

Алғышарттар. Құрылыстағы мемлекеттік сатып алудың ұзақ мерзімді ашық жоспары жоқ, бұл құрылыс саласына қатысушыларға ұзақ мерзімді жоспарлауды мемлекеттік тапсырыстарға байланыстыра отырып қолдануға мүмкіндік бермейді.

Іс-шаралар. Мемлекеттік тапсырыстар өзіндік құнды неғұрлым жоғары бақылау үшін қажетті ауқымға дейін біріктірілетін және ірілендірілетін болады.

Әрбір мемлекеттік тапсырыс бойынша өзіндік құнын төмендетуге және тапсырыс шеңберінде өзінің енгізілуін өтеуге мүмкіндік беретін жаңа технологияларды басқару жүргізілетін болады.

Құрылыс материалдарына ірілендірілген және ұзақ мерзімді тапсырыс ретінде осы тапсырыстың өзіндік құнын төмендетуді қамтамасыз ету үшін өндірістік қуаттарды кеңейтуге не өндірістің бір бөлігін Астана аумағына (өндірілген тауарлар импорты жағдайында) ауыстыруға мүмкіндік беретін өндірушімен өзара іс-қимыл жасалатын болады.

Күтілетін нәтиже. Материалдардың өзіндік құнын төмендету есебінен және жаңа құрылыс технологияларын қолдану есебінен мемлекеттік тапсырыстар кезінде құрылыстың өзіндік құны төмендейді.

«Креативті секторлар» басымдығы

Әлемдік ЖІӨ-нің шамамен 3% - ын креативті секторлар құрады. Жаһандық қалаларда бұл сектор 10% - дан астамға ие болуы мүмкін. Креативті секторларға 9 бағыт жатады, олардың ішінде басты бағыты жарнамалық қызмет, сәулет, дизайн, сондай-ақ визуалды заманауи өнер болып табылады.

Бұл сектордың даму деңгейі қалада жеткіліксіз деңгейде. Қалада қолжетімді, тартымды шығармашылық және мәдени алаңдар мен креативті хабтардың жетіспеушілігі, секторда жұмыс істейтін компаниялар санының төмендігі байқалады, секторды дамытудың нақты стратегиясы жоқ.

«Креативті секторларды дамыту саласында бірыңғай саясатты қалыптастыру және іске асыру» бастамасы

Алғышарттар. Бағыттардың кросс-секторлық сипаты саланың қажеттіліктерімен қалалық биліктің іс-қимылдарын үйлестірудің жоғары деңгейін талап етеді. Үйлестіру мен өзара іс-қимылдың тиімді тетігінің болмауы қалада креативті секторларды дамыту бойынша қабылданып жатқан шаралардың тиімсіздігіне алып келеді.

Іс-шаралар. Стратегиялық пайымды қалыптастыруға және саланы дамыту жөніндегі шаралар кешенін әзірлеуге жауапты мамандандырылған жұмыс тобы құрылатын болады. Жұмыс тобы экспортқа бағдарланған креативті секторды дамыту бойынша жағдай жасауға, компаниялар құруды ынталандыруға, жұмыс орындарын және сектордың қала экономикасына қосқан үлесін арттыруға бағытталған орта мерзімді стратегия әзірленетін болады. Органның құрамына барлық креативті секторлардың және тиісті жергілікті атқарушы органдардың өкілдері кіреді. Даму стратегиясы айқындалғаннан кейін жұмыс тобының міндеті оны іске асыру мониторингі және даму жоспарларын түзету болады.

Күтілетін нәтиже. Креативті секторларды дамыту жөніндегі жергілікті атқарушы органдар қызметінің тиімділігі артады. Қала экономикасына креативті секторлардың үлесі 2025 жылы 256 млрд теңгеге дейін артады.

«Креативті секторларда кәсіпкерлер үшін арнайы қолдау құралдарын әзірлеу» бастамасы

Алғышарттар. Кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың қолданыстағы жүйесі креативті секторларда жұмыс істейтін кәсіпкерлер қажеттілігінің ерекшелігін ескермейді.

Іс-шаралар. Өзіне мамандандырылған қаржыландыру бағдарламаларын, коммуналдық меншік объектілеріндегі үй-жайларды жеңілдікпен жалға беруді, креативті білім беруді қолдау бағдарламасын және басқаларды қамтитын қолдау құралдарының пакеті әзірленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Креативті секторларда жұмыспен қамтылғандар саны 18 мың адамға дейін және компаниялар саны 2025 жылы 2,7 мыңға дейін өседі.

«Креативті секторлар компанияларын оқшаулау, көрмелер мен фестивальдер өткізу үшін арнайы алаңдарды қалыптастыру» бастамасы

Алғышарттар. Астана қаласында креативті секторлар компанияларының жұмыс істеуі үшін алаңдар жоқ, бұл олардың әлеуетін іске асыруды тежейді, соның салдарынан креативті экономиканың өсуі.

Іс-шаралар. Креативті сектор компанияларын қолдау үшін пайдаланылмайтын немесе тиімсіз пайдаланылатын коммуналдық меншік объектілерінің базасында креативті алаңдар мен кеңістіктер құрылатын болады. Қалада креативті қалалық орта қалыптастырылатын, креативті сектор өкілдері, қала тұрғындары мен қонақтары үшін тартымды қоғамдық кеңістіктер анықталатын болады (мысалы, Ж. көшесінде жаяу жүргіншілер аймағын құру). Шағын бизнес үшін ашық және бос бункерлерді мульти тәртіптік креативті кеңістікті ұйымдастыру үшін алаң ретінде пайдалану).

Креативті секторлар өкілдері арасында өзара іс – қимыл жасауға және идеялармен алмасуға бағытталған іс-шараларды өткізу үшін қаланың ірі маңызды объектілері («Жастар» Сарайы, Бейбітшілік және келісім сарайы сияқты) базасында мамандандырылған физикалық кеңістіктер-креативті кластерлер түрінде тұрақты алаңдар құрылатын болады.

Осы мақсаттар үшін қалада жұмыс істейтін бірқатар кітапханалар креативті кеңістікке айналады. Кітапханалардың қоғамдық кеңістік ретінде тартымдылығын арттыру үшін олардың жұмыс тұжырымдамасы мен қағидаттары қайта қаралатын болады. Кітапханаларда кітапханалық қызмет көрсетуден басқа коворкинг қызметтері көрсетіледі, креативті салада түрлі іс-шаралар өткізіледі (көрмелер, авторлық кездесулер, перфоманстар және т.б.).

Бұл бастаманы іске асыру қаланың креативті қоғамдастығының және жергілікті атқарушы органдардың креативті секторларды дамыту

саласындағы қызметін үйлестіру жөніндегі жұмыс тобының тікелей қатысуымен жүзеге асырылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Креативті секторлар компанияларын орналастыру және олардың өз іс-шараларын өткізу үшін креативті кеңістіктер мен алаңдардың саны ұлғаяды.

«Туризм» басымдығы

Туристік сала әлемдегі ең ірі және серпінді дамып келе жатқан салалардың бірі болып табылады. Дүниежүзілік туристік ұйымның (ЮНВТО) деректері бойынша туризмге әлемдік ЖІӨ-нің 9% - ға жуығы, сондай-ақ тауарлар мен қызметтердің жаһандық экспортының 6% - ы келеді. Туризм саласында 100 млн жуық адам жұмыс істейді. Әрбір 11-ші жұмыс орны туризм саласында құрылады.

Қазіргі заманғы бәсекеге қабілетті туристік кешен құру жұмыс орындарының санын, бюджетке салық түсімдерін, шетел валютасының ағынын ұлғайту есебінен қаланың тұрақты экономикасын дамытуға елеулі үлес қосуға қабілетті. Бастамаларды іске асыру 2025 жылға қарай қаланың ЖӨӨ-дегі сектордың үлесін 420 млрд теңгеге дейін ұлғайтуға мүмкіндік береді.

«Қаланың туристік брендін әзірлеу және Астананы туристік бағыт ретінде ілгерілету жөніндегі науқанды іске асыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың туристік бренді мақсатты туристік нарықтарда нашар танымал, бару үшін әлеуетті қызықты орын ретінде қала туралы тұтас түсінік жоқ.

Іс-шаралар. Қаланың туристік әлеуетін іске асыру үшін нысаналы туристік нарықтарда қаланың бренді (бейнесі) қалыптастырылатын болады. Қаланы брендтеу тұжырымдамасы әзірленетін болады, онда негізгі идеялар мен бәсекелестік позициялау айқындалатын болады. Визуалды және вербалды бірегейліктің элементтерін әзірлеу жүргізілетін болады: сондай-ақ қаланың көрнекі бірегейлігінің элементтерін пайдалану тәртібін реттейтін брендбук.

Әзірленген бренд негізінде тұрақты негізде қаланың мақсатты туристік нарықтарда танымалдылығын арттыру және ілгерілету бойынша науқан өткізіледі.

Күтілетін нәтиже. Қала туристік бренд пайда болады: слоган, логотип, брендбук және оларды пайдалану жөніндегі Нұсқаулық. Мақсатты туристік нарықтарда қаланың танымалдығы артады.

«Оқигалар портфелін қалыптастыру және халықаралық оқигаларды ұйымдастырушы компаниялар мен оқигалық инфрақұрылым операторларын қолдау бағдарламаларын іске асыру» бастамасы

Алғышарттар. Астана қаласында туристік іс-шаралардың (конференциялар, спорттық іс-шаралар, фестивалдер, концерттер) оқиғалық портфелінің әлсіз толымдылығы байқалады. Қалада жылына 7 ірі халықаралық іс – шара, Варшавада-76 іс-шара өткізіледі¹²². Сонымен қатар қалада іскерлік және оқиғалар туризмін дамыту үшін дамыған инфрақұрылым бар.

Іс-шаралар. Қалада туризмді дамытудың басым бағыттары оқиғалар мен Іскерлік туризм болып табылады. Сондықтан іс-шаралар портфелін толықтыру, әсіресе күзгі-қысқы кезеңде, оқиғалық туризм саласында ерекше назар аударылатын болады. Оқиғалық туризм ірі мәдени-ойын-сауық оқиғаларын өткізу жолымен де, сондай-ақ қала тұрғындарының қажеттіліктерін қанағаттандыратын жаңа форматтағы тұрақты жергілікті туристік іс-шараларды (мысалы, гастрономиялық, музыкалық фестивалдер) құру жолымен де дамитын болады.

Оқиға және Іскерлік туризм іс-шараларын ұйымдастырушыларды және туроператорларды қолдау шараларының ашық пакеті әзірленетін және іске асырылатын болады. Қолдау шараларын ұсыну ашық негізде, онлайн режимінде жүзеге асырылатын болады. Қолдау шаралары және оларды алу тәртібі туралы толық және дұрыс ақпарат еркін қолжетімді болады.

Қалада өткізілетін халықаралық іскерлік іс-шаралардың санын арттыру мақсатында халықаралық іскерлік және кәсіби қауымдастықтар арасында қаланы ілгерілету бойынша жүйелі жұмыс жолға қойылады.

Astana Convention Bureau-да ақпарат асимметриясын жою және оқиғалар мен Іскерлік туризм нарығының барлық қатысушыларының өз қызметін жоспарлау сапасын арттыру үшін қалада өткізілетін барлық іс-шаралардың жылдық күнтізбесі құрылады.

Күтілетін нәтиже. Қалада өткізілетін ICCA ескерілетін ірі іскерлік іс-шаралар саны 2025 жылы 30 іс-шараға дейін ұлғаяды. Оқиғалық туризмнің мәдени-ойын-сауық іс-шараларының саны 2025 жылы 240 іс-шараға дейін ұлғаяды. Іскерлік туризм көшбасшыларының Топ-100 қаласы рейтингісінде қала (ICCA). 2025 жылға қарай туристер саны 1,15 млн адамды құрайды.

«Туристік сала қызметкерлерінің біліктілігін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаладағы қызмет көрсету саласындағы қызмет сапасы тұрғындар мен қала қонақтары тарапынан да наразылық тудырады.

Іс-шаралар. Туристік сала кадрларын дамытуға бағытталған біліктілікті арттыру бағдарламасы әзірленетін және іске қосылатын болады. Қонақжайлылық саласында электрондық білім беру ресурстары мен сервистер жүйесі құрылатын болады. Туристік сала қызметкерлері үшін кәсіптегі Үздік жыл сайынғы конкурстар өткізілетін болады.

---

¹²² International Congress and Convention Association

Салаға қатысушыларды ақпараттық қолдау жүйесі құрылатын болады. Қонақжайлылық және қызмет көрсету саласында ақпараттық, анықтамалық және оқу-әдістемелік материалдар әзірленетін және еркін таратылатын болады. Туристік сала кәсіпорындарын қолдау шеңберінде КҚКО арқылы олардың қызметі мәселелері бойынша, оның ішінде салық және құқықтық салада консультация беру жүргізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қала тұрғындары мен қонақтарының Қаланың қызмет көрсету саласындағы сервис сапасына қанағаттануы артады.

«Қаржы секторы, қаржы және корпоративтік қызметтер» басымдығы

«Астана «халықаралық қаржы орталығы» республикалық жобасы қалада күшті қаржы секторын дамытуға мүмкіндік береді. Қаланың қаржы орталығының дамуына тікелей әсер етуі шектеулі, алайда дәл осы қалалық биліктің шетелдік ұтқыр жоғары білікті кәсіби мамандарды (экспаттарды) тарту және ұстап тұру және кейіннен өз мамандарын өсіру үшін жағдай жасау қабілетіне көп жағдайда жобаның табысы тәуелді болады. Қаладағы жоғары білікті шетелдік мамандар үшін өмір сүру сапасы мен жайлылығын арттыру жалпы қаланың бүкіл халқы үшін қаладағы өмір сүру сапасы мен жайлылығын арттырудан бөлек қамтамасыз етілмегендіктен, бұл жалпы қаладағы өмір сүру сапасын арттыру жөніндегі бастамалар шеңберінде де қамтамасыз етілетін болады. Бастамаларды іске асыру қаланың ЖӨӨ-дегі аралас және қаржы орталығына қызмет көрсететін секторлардың үлесін 2025 жылға қарай 21,6 млрд теңгеге дейін ұлғайтуға мүмкіндік береді.

«Қала туралы ағылшын тіліндегі ресурстарға қол жеткізуді және олардағы веб-ақпараттың толықтығы мен өзектілігін қамтамасыз ету» бастамасы

Алғышарттар. Қала туралы ақпараттық интернет-ресурстар, қала әкімдігінің веб-сайтын қоса алғанда, қазіргі және әлеуетті жаңа шетел тұрғындарының қаладағы өмір сүру жағдайлары мен оқиғалары туралы ағылшын тіліндегі өзекті ақпараттың қол жетімділігін толық көлемде қамтамасыз етпейді. Қаланың атауы бойынша іздеу интернет-жүйелерінде Қала туралы ақпараты бар ресми веб-сайттар іздеу нәтижелерінің бірінші бетінде пайда болмайды.

Іс-шаралар. Әкімдіктің, оның құрылымдық бөлімшелері мен ведомстволық бағынысты ұйымдарының сайттары толығымен ағылшын тіліне аударылатын болады. Сайттардың ағылшын тілді пұсқаларының жұмыс қабілеттілігі мен өзектілігін тексеру, олардың тұрақты өзектілігі қамтамасыз етілетін болады.

Әкімдік пен оның туризмді дамытуға жауапты бөлімшелерінің сайттарында ағылшын тіліндегі пайдаланушыларға өзекті және шынайы ақпарат беретін және қаладағы өмірдің түрлі аспектілеріне байланысты

сапалы күнделікті қызметтерге қолжетімділікті қамтамасыз ететін сайттар мен мобильдік қосымшалардың ұсынылатын тізбесі қолжетімді болады.

Келесі қағидаттарды ескере отырып, әкімдік сайтының жаңа тұжырымдамасы әзірленетін болады: 1) әкімдік сайтының орнына қала туралы веб-портал форматына көшу; 2) Қала туралы веб-порталды барлық ақпарат көздерінен интеграцияланған қол жеткізудің бірыңғай нүктесі ретінде позициялау. Әкімдіктің әртүрлі құрылымдық бөлімшелерінің сайттарында ұсынылған Қала туралы бөлінген ақпарат Қала туралы бірыңғай веб-сайтта толық немесе сілтеме түрінде қайталанатын болады.

SEO құралдарын пайдалана отырып, әкімдік сайттарын және туризмді дамытуға жауапты бөлімшелерді жылжыту бойынша жұмыс жүргізілетін болады. Әкімдік құрылымында қала туралы веб-порталды әзірлеуге, қолдауға және SEO сүйемелдеуге жауапты бірыңғай қызмет бөлінеді. Бірыңғай қызмет аясында порталдың ағылшын тіліндегі нұсқасын толыққанды сүйемелдеу бөлімшесі ашылады.

Күтілетін нәтиже. Ағылшын тілінде интернет желісінде қала туралы шынайы ақпаратқа қолжетімділік артады. Қала туралы ресми сайттар қала атауы бойынша Интернет желісіндегі іздеу сұраныстарының топ-5 нәтижелеріне көтеріледі.

«Қала брендін әзірлеу және ілгерілету» бастамасы

Алғышарттар. Шетелдіктерде қаланың айқын және тартымды бейнесінің болмауы қысқа уақытқа немесе ұзақ өмір сүруге, тіпті жоғары өмір сүру сапасын қамтамасыз ету кезінде қалаға келуге мүдделілік танытудағы кедергілердің бірі болып табылады.

Іс-шаралар. Қала бренді әзірленеді. Осы жұмыс шеңберінде қаланың қабылдануын ағымдағы бағалау және талдау, брендті жобалау жүргізілетін болады. Нәтижесінде брендтің өзінен басқа негізгі стейкхолдерлер, мақсатты топтар, брендті ілгерілету және оның тұрақты мониторингі жөніндегі іс-қимыл жоспары, жоспарды іске асыруға жауапты және қажетті ресурстар анықталатын болады.

Брендті әзірлеу және ілгерілету жөніндегі жұмысты үйлестіру үшін әкімдік пен ведомстволық бағынысты ұйымдардың құрылымында жауапты қызмет белгіленетін болады.

Күтілетін нәтиже. Қаржы орталықтары бар ірі шетелдік қалаларда шетелдік азаматтар арасында қаланың танылуы артады.

«Әкімдік пен АХҚО арасындағы ынтымақтастық» бастамасы

Алғышарттар. АХҚО мен қала әкімдігі арасындағы өзара тиімді коллаборацияның болмауы қаланың тартымдылығы мен жайлылығын арттыру бойынша жалпы міндеттерді шешудің тиімділігіне кері әсерін тигізуі мүмкін.

Іс-шаралар. Әкімдік пен АХҚО арасында ынтымақтастық туралы Меморандум әзірленіп, қол қойылады. Меморандум тұрақты ақпарат алмасуды, шетелдік жоғары білікті мамандар үшін қаланың тартымдылығы мен жайлылығын арттыру жөніндегі шараларды бірлесіп әзірлеуді және іске асыруды, туындаған проблемалық мәселелерді жедел шешудің өзара тетігін әзірлеуді көздейтін болады.

Әкімдік құрылымында Меморандумда айқындалған ынтымақтастықтың барлық мәселелері бойынша АХҚО-мен өзара іс-қимыл жасауға жауапты құрылымдық бөлімше анықталатын болады.

Шетелдік жоғары білікті кәсіпқойларға үнемі сауалнама жүргізу арқылы қабылданатын шаралардың нәтижелілігіне тұрақты мониторинг жүргізілетін болады. Мониторинг үшін кері байланыс алудың онлайн-аланы құрылды.

Күтілетін нәтиже. Жоғары білікті шетелдік кәсіпқойлардың қаладағы өмір сүру және жұмыс жағдайларына қанағаттануы артады.

«Жергілікті қалалық қоғамдастықтарға шетелдік тұрғындарды біріктіру саясатын әзірлеу және іске асыру» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың шетелдік тұрғындарының жергілікті қалалық қоғамдастықтарға кірігуінің және жергілікті тұрғындармен тікелей жеке өзара іс-қимылының болмауы күнделікті өмірдің әр түрлі салаларында (мәдениет, экономика, қоғамдық өмір және т.б.) шетелдік және жергілікті тұрғындар арасындағы қарым-қатынасты және өзара пікір алмасуды жолға қоюға ықпал етпейді.

Іс-шаралар. Қаланың шет ел тұрғындары мен жергілікті тұрғындар арасындағы қарым-қатынасты және өзара іс-қимылды дамытуға ықпал ететін қала тұрғындарының түрлі ұйымдастырылған формальды және формальды емес бірлестіктері мен қоғамдастықтары анықталатын болады. Олардың белсенді қатысуымен ағымдағы жағдайды бағалауды, саясаттың мақсаттарын, оны іске асыру құралдарын, мүдделі стейкхолдерлерді айқындауды, саясатты іске асыруға және қаржыландырудың ықтимал көздеріне әкімдіктің жауапты құрылымдық бөлімшесін қамтитын қаланың шетелдік тұрғындарын біріктіру саясаты әзірленетін болады.

Интеграция саясатын іске асыру жөніндегі нақты іс-шаралар жоспары қалыптастырылатын болады, оның ішінде әлеуметтік, мәдени және экономикалық салаларда жергілікті және шетелдік тұрғындар арасындағы тұрақты өзара іс-қимылды жолға қоюға бағытталған, анықталған бірлестіктер мен қоғамдастықтармен тұрақты ынтымақтастықты көздейтін іс-шаралар жоспары жасалады.

Күтілетін нәтиже. Қаланың шетелдік тұрғындарының қаладағы әлеуметтену сапасына қанағаттануы артады.

«Шет тілдерінде шетел тұрғындарына қызмет көрсету сапасын арттыруды ынталандыру» бастамасы

Алғышарттар. Ағылшын тілінде қызмет көрсету саласында мемлекеттік қызметтер мен қызметтерді алу мүмкіндіктері шектеулі, бұл қаланың шетелдік тұрғындар мен қонақтар үшін тартымдылығына теріс әсер ететін факторлардың бірі болып табылады.

Іс-шаралар. Астана қ. «Recommended by Astana» серіктестік бағдарламасы шетелдік тұрғындар мен туристерге қызмет көрсету сапасын бағалау үшін «Expat Friendly» қайта құрылатын болады. Бұл үшін қағидаттарды, критерийлерді (мысалы, ағылшын тілінде сөйлейтін қызмет көрсететін персоналдың болуы) және бағалауды жүргізу, беру және тұрақты растау тәртібін, бағдарламаға қатысуға рұқсат етілетін объектілердің типтерін (медициналық мекемелер, қоғамдық ұйымдар, спорттық, мәдени объектілер, дербес тұрмыстық қызмет көрсету объектілері, ПИК және тұрғын үй кешендерінің басқарушы компаниялары, қоғамдық көлік және такси және т.б.) айқындайтын өзгерістер енгізілетін болады.

«Expat Friendly» бағдарламасына енгізілген Қаланың қызмет көрсету саласындағы объектілері бойынша жолсілтемелер әзірленіп, үнемі жаңартылып отырады және оларды әуежайда, АХҚО, Назарбаев университетінде, шетелдік компанияларда, дипломатиялық өкілдіктерде, қаланың веб-порталында және туризмді дамытуға жауапты әкімдік бөлімшелерінің сайттарында таратады. Бұл шаралар қалада қызмет көрсету стандарттарын арттыруға мүмкіндік береді (тек шетелдік тұрғындар мен қала қонақтары үшін ғана емес, сонымен қатар барлық қызметтерді пайдаланушылар үшін де) және қызмет көрсету сапасын арттыру есебінен шетелдік тұрғындар мен қонақтарды тартуға жеке кәсіпкерлік субъектілерінің бағдарлануын ынталандыратын болады.

Күтілетін нәтиже. Шетелдік тұрғындар мен қала қонақтарының қызмет көрсету саласы субъектілерінің мемлекеттік қызметтері мен қызметтерінің қолжетімділігі мен сапасына қанағаттануы артады.

«Шетелдік тұрғындарға медициналық қызметтердің қолжетімділігін арттыру» бастамасы

Алғышарттар. Ағылшын тілінде сөйлейтін тұрғындарға қызмет көрсететін бірқатар жеке клиникалардың болуына қарамастан, қала негізінен ағылшын тілінде сөйлейтін тұрғындар мен қала қонақтарына жаппай медициналық қызмет көрсетуге дайын емес.

Іс шаралар. Қаланың 2-3 медициналық мекемесі орыс/қазақ тілдерін білмейтін шетелдік тұрғындарға қызмет көрсету үшін экспат-медорталықтар ретінде айқындап алатын болады. Экспат-медорталықтармен бірлесіп, ағылшын тілінде сапалы қызметтер кешенін (тіркеуден бастап дәрігердің қабылдауына және ем тағайындауға дейін) алу қолайлылығын қамтамасыз етуге

бағытталған шетел тұрғындарына қызмет көрсету процестерін әзірлеу және енгізу жүргізілетін болады.

АХҚО аумағы шегінде жұмыс істейтін экспат-медорталықтардың медициналық персоналын және қосалқы станциялардың жедел медициналық жәрдем қаретасын сапалы қызмет көрсету үшін жеткілікті деңгейге дейін ағылшын тіліне оқыту жүргізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Шетелдік тұрғындардың медициналық қызметтердің сапасы мен қол жетімділігіне қанағаттануы артады.

«Ағылшын тілінде оқытатын мектепке дейінгі және мектептік білім беру объектілерін салу» бастамасы

Алғышарттар. Қаланың халықаралық мектептерінде балаларды оқыту құнының жоғары болуы мектепке дейінгі және мектеп жасындағы екі және одан да көп балаларды тәрбиелеп отырған жоғары білікті шетелдік мамандар үшін қаланың тартымдылығын арттыруда негізгі тежеуші факторлардың бірі болып табылады.

Іс-шаралар. АХҚО және (немесе) оның резидент компаниялары қызметкерлерінің тұруы үшін тұрғын үй кешендерін салуды көздейтін жоспарлау аудандарын жобалау кезінде мектепке дейінгі және мектептік білім беру объектілерін салу үшін учаскелер бөлінетін болады.

Халықаралық оқу бағдарламалары бойынша ағылшын тілінде оқытуды көздейтін мектепке дейінгі және (немесе) мектеп білім беру объектілерін салу және басқару үшін инвесторлар тартылатын болады.

Жоспарлау аудандарын тұрғын үй кешендерімен және білім беру объектілерімен синхронды салуды қамтамасыз ету жөніндегі іс-қимыл жоспары әзірленеді және іске асырылады.

Күтілетін нәтиже. Шетел тұрғындарының мектепке дейінгі және мектеп білім беру мекемелері қызметтерінің сапасы мен қол жетімділігіне қанағаттануы артады.

3.1.9. «Сыртқы байланыс» бағыты

Бағыт мәні: халықаралық интеграция жаһандық қала ретінде қалыптасудың принципті шарты болып табылады. Бұған тиімді авиациялық байланыс пен халықаралық компаниялар мен ұйымдардың қатысуы ықпал ететін болады. Қала туристер мен бизнес келушілердің санын арттыру мақсатында сыртқы келушілер үшін барынша қолжетімді және тартымды болу қажет.

Қазидаттар:

- «ашық аспан»;
- қала қонақтарын қабылдауға ашықтық пен дайындық;
- халықаралық ұйымдар мен компанияларды қабылдауға ашықтық пен дайындық.

Алдағы міндеттер: қала географиялық алшақтыққа байланысты қаланың сырттан Көлік қол жетімділігімен байланысты проблемаларды шешу қажет. Қолданыстағы қағидаттар авиамаршруттар санының артуына және ұшуларға бағаның төмендеуіне ықпал етпейді. Қала қажетті жағдайлар жасап, халықаралық ұйымдар мен компаниялар үшін тартымды болуға тиіс.

«Аспанның бесінші еркіндігін орнату және жаһандық адам ағындарының хаб-қалаларымен авиақатынастар санын ұлғайту» бастамасы

Алғышарттар. Ұшудың географиялық қашықтығына және жоғары бағаларына байланысты Астана қ. сыртқы туристер мен қонақтар үшін қол жетімсіз. Қазіргі уақытта қала әуежайына апта сайын 144 рейс келеді, оның ішінде 57 рейс алыс шетелдерден. Тікелей авиациялық қатынас 33 шетелдік қаламен қамтамасыз етілген. Қалаға ұшуды 18 авиакомпания жүзеге асырады. Қала танымал туристік дестинация болып табылмайды, қалалармен салыстырғанда жолаушылар айналымының төмен көлемі байқалады: 2017 жылы жолаушылар айналымы 4,3 млнадамды құрады.

Іс-шаралар. Орталық атқарушы органдармен бірлесіп, шетелдік компанияларға Қазақстанда отырғыза отырып, басқа елдерге жолаушылар және жүк тасымалдарын орындауды ұсынатын аспанның бесінші еркіндігі қағидатын енгізу туралы мәселе шешілетін болады. Нәтижесінде адам ағындарының жетекші жаһандық орталықтарына орындалатын авиарейстердің саны ұлғайтылатын болады. Тікелей авиақатынасумен, бірінші кезекте Астана қаласының тығыз экономикалық және іскерлік өзара байланыстары бар не олардың дамуында жоғары әлеует байқалатын қалалармен байланысты қалалардың саны ұлғайтылатын болады.

Күтілетін нәтиже. Шетелдік қалалармен тікелей әуе қатынастарының саны өседі. Қала әуежайынан орындалатын халықаралық рейстердің саны өседі және 2025 жылға қарай халықаралық бағыттардың саны 40-ты құрайды. Жолаушылар ағыны 2025 жылға қарай 5,5 млн адамға дейін артады.

«Халықаралық ұйымдар үшін жазғайлар жасау» бастамасы

Алғышарттар. Қала халықаралық ұйымдар үшін жеткіліксіз тартымды, бұл олардың қаладағы кеңселерінің аз санынан көрінеді. Орталық Азия өңірінің маңыздылығы өсуімен халықаралық ұйымдар өздерінің өкілдіктері мен филиалдарын ашу үшін әлеуетті дестинацияны іздейтін болады. Макроөңір қалалары арасында көшбасшылық ұстанымды қамтамасыз ету үшін Астана оларды тарту үшін қажетті жағдайлар мен сапалы құндылықты ұсыныс жасауы тиіс.

Іс-шаралар. Халықаралық ұйымдар Астана қаласында жұмыс істеу кезінде елеулі артықшылықтарға ие болады. Орталық атқарушы органдармен бірлесіп, салық жеңілдіктерін, мамандандырылған жабдықты әкелуге баж салығын жоюды, шетелдік жұмыс күшін тарту үшін визасыз режимді және

басқаларды қоса алғанда, олар үшін жеңілдіктер мен артықшылықтар пакеті әзірленетін болады. Орталық Азия өңірінде өз қызметін жүзеге асыратын әртүрлі халықаралық ұйымдар арасында іскерлік байланыстарды орнату және қаланы өңірлік өкілдіктер мен филиалдарды ашу үшін неғұрлым тартымды алаң ретінде ілгерілету жөнінде жүйелі жұмыс жүргізілетін болады.

Күтілетін нәтиже. Халықаралық ұйымдар кеңселерінің саны 2025 жылға қарай 14-тен 20-ға дейін артады.

«Шетел азаматтары үшін белгілі бір күн санына дейін визасыз режим беру» бастамасы

Алғышарттар. Қала сыртқы әлеммен жеткіліксіз байланысты, әуе бағыттауларының саны бағдар-қалалардың көрсеткіштерінен едәуір төмен. Шетел азаматтары үшін визасыз режим құру жаңа және қолданыстағы әуе бағыттарына сұранысты арттыруы мүмкін, бұл өз кезегінде сыртқы байланыс деңгейіне оң әсер етеді.

Іс-шаралар. Орталық атқарушы органдармен бірлесіп, Азаматтарға елге визасыз кіру құқығы берілетін елдердің тізбесі кеңейтілетін болады. Шетелдік азаматтар үшін оны оңайлату, оларды алу мерзімдерін қысқарту мақсатында келу визаларын беру тәртібі қайта қаралатын болады.

Күтілетін нәтиже. Жолаушылар айналымы артады. Азаматтарға Қазақстанға келу үшін виза қажет елдерден халықаралық туристер саны өседі.

4. НЫСАНАЛЫ ИНДИКАТОРЛАР

2050 жылға қарай қала стратегиясын іске асырудың табыстылығын өлшеу мақсаттарға қол жеткізуді бағалауға бағытталған негізгі нысаналы индикаторлар және міндеттерді шешуді бағалауға бағытталған нәтижелер көрсеткіштері арқылы іске асырылатын болады.

№	Түйінді нысаналы индикаторлар / нәтижелер көрсеткіштері	Көзі	2017	2018	2020	2025	2030	2040	2050
Мақсат-Астана қ. толыққанды жаһандық қалаға айналдыру									
1.	GaWC жаһандық қалалар рейтингінде позиция түрі ¹²³	GaWC рейтингісіне арналған Лафборо университеті (әр 2-4 жыл сайын)	-	Sufficiency	Sufficiency	Gamma	Gamma	Бета	Alpha -
№1 стратегиялық міндет «Өмір сүру үшін жайлы қала»									
2.	EIU Global Liveability Index (140 қала)	The Economist Intelligence Unit	-	-	-	Жоғары 90	Жоғары 80	Жоғары 70	Жоғары 50
3.	Mercer Quality of living ranking (231 қала)	Mercer	-	-	-	Жоғары 170	Жоғары 140	Жоғары 110	Жоғары 80
4.	Күтілетін өмір сүру ұзақтығы, жыл	ҚР ҰЭМ СК	76	76	76,5	78,4	>78	>80	>82
5.	PISA зерттеуі аясында мектептегі білім беру сапасын халықаралық бағалау	PISA ұлттық есебі	482-оқу, 477-математика, 491-ғылым, (2015 ж.)	-	-	Әрбір пән бойынша экономикалық дамыған елдер (ЭЫДҰ) бойынша орташа мәннен кем емес деңгейде			
6.	Тұрғын үйді жалға алуға жұмсалатын жан басына шаққандағы	ҚР ҰЭМ СК	64,1	59,6	57,5	52,5	47,9	40	33

¹²³ Sufficiency, gamma, beta, alpha мәндерінің дефинициясы 1.2.1 бөлімінде көрсетілген. «Қаланың жаһандық анықтамасы», 97 бет

	орташа табыстың үлесі, %								
7.	Кісі өлтіру саны, 100 мың адамға бірл.	ҚР прокуратура сы	4,8	3,0	2,9	2,5	1,5	1,0	0,3
8.	Халықтың тығыздығы, адам 1 ш. км.	ҚР ҰЭМ СК	1314	1 353	1473	1 762	2008	2464	3046
9.	Атмосферашың ластану индексі (Иса)	Қазгидромет	6	7	6	<3			
10.	ҚТҚ өңдеу үлесі, %	Астана қаласының әкімдігі	-	15	18	30	40	45	50
11.	Қозғалу үшін қоғамдық көлікті пайдаланатын халықтың үлесі, %	Ведомстволық деректер	36	39	40	45	50	55	55
№2 стратегиялық міндет «тұрақты өсіп келе жатқан қала»									
12.	Eiu City Competitiveness ranking	The Economist Intelligence Unit	-	-	-	Жоғары 90	Жоғары 80	Жоғары 65	Жоғары 50
13.	Қала халқының жалпы саны, млн адам	ҚР ҰЭМ СК	1,0	1,0	1,2	1,4	1,6	2,0	2,4
14.	ЖӨӨ ФКИ, өткен жылға карағанда %	ҚР ҰЭМ СК	104	97	> 106				
15.	Негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлеміндегі сыртқы инвестициялардың үлесі, %	ҚР ҰЭМ СК	-	24,2	>25				
16.	ЖОО-ден ІЗІКЖға арналған шығындар, %	ҚР ҰЭМ СК	0,48	0,42	0,5	>0,63	> 0,85	> 1,51	>2,4
17.	Doing Business рейтингіндегі Позиция-subnational economy	Doing Business Есебі	8/10 аймақ	10/16 аймақтар (2019 жыл)	8/16	1	1	1	1

	rankings								
18.	Бизнесті жүргізу жеңілдігі рейтингтегі позиция	ҚР ҰЭМ-бизнесті жүргізу жеңілдігі бойынша өңірлер мен қалалардың рейтингі туралы анықтама	3	-	1	1	1	1	1
19.	ЖӨӨ-дегі ШОБ үлесі, ЖӨӨ-ге ЖҚҚ %	ҚР ҰЭМ СК	44,8	55,5	57	61,3	74	>74	
20.	Халықтың орташа жан басына шаққандағы нақты ақшалай табыстарының өсуі, 2016 жылғы деңгейден % өсу	ҚР ҰЭМ СК	-2,9	-2,6	6,4	36,4	61,9	128,3	222,1
21.	NEET индексі, %	ҚР ҰЭМ СК	9,2	7,1	<10	<10	<10	<10	<10
№ 3 стратегиялық есеп «Халықаралық интеграцияланған қала»									
22.	Skytrax World ' s best Airports (100 қала)	Skytrax	-	-	-	Жоғары 90	Жоғары 80	Жоғары 70	Жоғары 50
23.	Global Financial Center Index (102 қала)	Z/Yen Group, The China Development Institute in Shenzhen	-	61 (2018 год), 51 (2019 год)	Жоғары 50	Жоғары 40	Жоғары 30	Жоғары 25	Жоғары 25
24.	ICCA Worldwide city rankings	International Congress and Convention Association	286 орын (9 іс-шара)	335 орын (7 іс-шара)	Топ 250 (кемінде 10))	Топ 100 (25-30 кем емес))	Топ 80 (35-тен кем емес))	Топ 70 (кемінде 40)	Жоғары 50 (кемінде 50))
25.	Халықаралық компаниялар кенселерінің саны, бірлік	GaWC рейтингісіне арналған Лафборо университеті (әр 2-4 жыл сайын)	-	17	<20	30	50	70	100
26.	Штаб-	ҚР СИМ	-	14	<20	20	>20	>20	>20

	пәтерлердің, өңірлік бөлімшелердің және халықаралық ұйымдардың хатшылықтарын ың саны, бірлік								
27.	Авиатасымалдардың жолаушылар айналымы, жылына млн адам	Нұрсұлтан Назарбаев халықаралық әуежайы	4,3	4,5	4,7	5,5	6,5	8,5	11,0
28.	Авиарейстер саны, жылына мың бірлік	Нұрсұлтан Назарбаев халықаралық әуежайы	60	-	Кемі нде 60	70	80	110	130
29.	Шетелдік студенттер саны, мың адам	ҚР ҰЭМ СК	-	1000- нан астам	1200	3500	7000	14000	>2000 0

5. ІСКЕ АСЫРУ ТЕТІКТЕРІ

Стратегияны тиімді іске асыру үшін Стратегияда қойылған мақсаттарға қол жеткізу және міндеттерді шешу жөніндегі мүмкіндіктерді едәуір күшейтетін бірқатар тетіктер құру қажет. Іске асырудың басты сәттері:

1. Стратегияны іске асыру бойынша офис құру.

Кеңсенің миссиясы нақты нәтижелерге қол жеткізуде әкімдік пен оның құрылымдық бөлімшелерін қолдау болады. Кеңсе әкімдіктің назарын қала стратегиясын іске асыру бойынша неғұрлым басым міндеттерді шешуге, басқармалар арасындағы тиімді ынтымақтастықты ынталандыруға және нәтижелерге қол жеткізуге мониторинг жүргізуге тиіс.

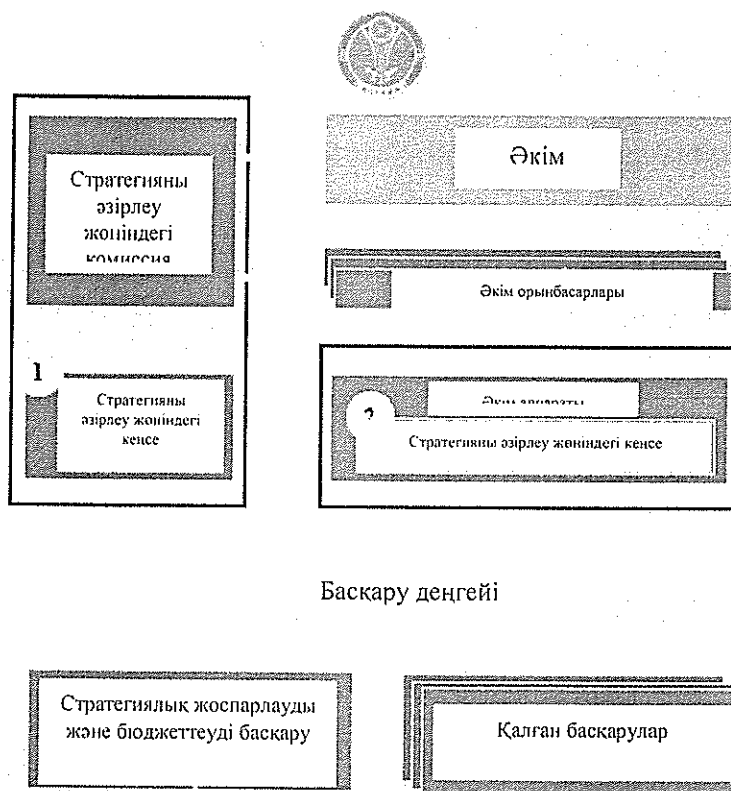
Кеңсенің екі жұмыс бағыты болады: (1) мониторинг және бақылау, және (2) стратегиялық жоспарлау. Мониторинг және бақылау (а) әрбір құрылымдық бөлімшенің мақсаттарына қол жеткізу мониторингі, (б) Астана қаласының 5 жылдық даму бағдарламаларының орындалу мониторингі, (в) басым стратегиялық бастамалардың іске асырылу мониторингі, (г) тиімділіктің негізгі көрсеткіштері жүйесін (бұдан әрі - НКЖ) әзірлеуді әдістемелік қолдау, құрылымдық бөлімшелер мен қаланың даму институттарының стратегиялық құжаттарын дайындау, (д) білім беру және денсаулық сақтау сияқты басым салалардағы тұрғындар мен компаниялар үшін мемлекеттік қызметтердің сапасы мен қолжетімділігін тәуелсіз бағалау¹²⁴.

Стратегиялық жоспарлау үш құрамдас бөліктен тұрады: (а) амбициялық, бірақ КПЭ-ге қол жеткізетіндерді қоюға қатысу, (б) ПРТ мен стратегияны әзірлеуге және үйлестіруге қатысу, (в) Стратегиялық жоспарлау саласындағы әкімдіктің құзыретін дамыту бағдарламасын әзірлеуге және іске асыруға қатысу.

Жобалық кеңсені ұйымдастырудың екі балама схемасы ұсынылады: (1) әкім аппаратының деңгейінде дербес бөлімше құру, оның қызметіне мониторинг жүргізу үшін әкім жанынан оның орынбасарларын қамтитын арнайы комиссия және (2) Әкім аппаратының құрылымында жаңа бөлімше құрылуы мүмкін (82-сурет).

¹²⁴ Стратегиялық жоспар 2025, 7 Реформа, «Клиентке бағдарланушылық негізінде сапаны арттыру» міндеті, 7.11 «Мемлекеттік қызмет көрсету кезінде азаматтардың қанағаттану деңгейіне бағдарлау» бастамасы

82-сурет. Астана әкімдігі құрылымында стратегияны іске асыру жөніндегі кеңсені ұйымдастырудың баламалы нұсқалары

Дерек көзі: Жұмыс тобын талдау

2. Стратегиялық жоспарлаудың бюджетпен байланысы.

Стратегияны және бюджет саясатын синхрондау үшін 5 кезеңнен тұратын әкімдіктің тиімділігін басқару циклін енгізу қажет (85-сурет).

1 кезең: Стратегияны іске асыруды жоспарлау

Бұл кезеңде стратегиямен Үйлестірілген ТРТ және ЭТК жүйесін әзірлеу, әкімдік басқармаларымен және даму институттарымен «нәтижелер туралы келісімдерге» қол қою жүзеге асырылады. «Нәтижелер туралы келісімдер» жауапкершілік аймағын тиімді бөлуге, нысаналы көрсеткіштерді стратегиялық мақсаттармен байланыстыруға және қажетті ресурстарды айқындауға тиіс. Бюджет қаражаты, бірінші кезекте, Стратегияда белгіленген стратегиялық басымдықтардың қызметін жүзеге асыруға бөлінетін болады. Дамудың басқа бағыттары қалдық қағида бойынша қаржыландырылатын болады. Бұл тәсіл кіріс бөлігінің шектеулілігі жағдайында бюджеттің шығыс бөлігін қалыптастыру кезінде шешімдер қабылдаудың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Жоспарлау кезеңінде әрбір ауданның 10 түйінді проблемаларының тізбесі қалыптастырылады және қала әкімі бекітетін жоспарланған бюджеттік

кезең ішінде оларды шешу жөніндегі іс-шаралар жоспары әзірленеді, олар бойынша шығыстар басым тәртіппен қала бюджетіне енгізіледі.

2 кезең: Нәтижелер мониторингі және тиімділікті бағалау

Осы кезеңде нәтижелерге қол жеткізудің тұрақты мониторингі, АДБ мен Стратегияның іске асырылуын бағалау, басқарма мен даму институттары қызметінің тиімділігін бағалау жүзеге асырылады.

3 кезең: Қызметкерлерді бағалау және сыйақы беру

Бұл кезең басқарма және даму институттары қызметкерлерінің қызметін бағалауды, қол жеткізілген нәтижелерді талқылауды және бағалау қорытындылары бойынша сыйақыны көздейді.

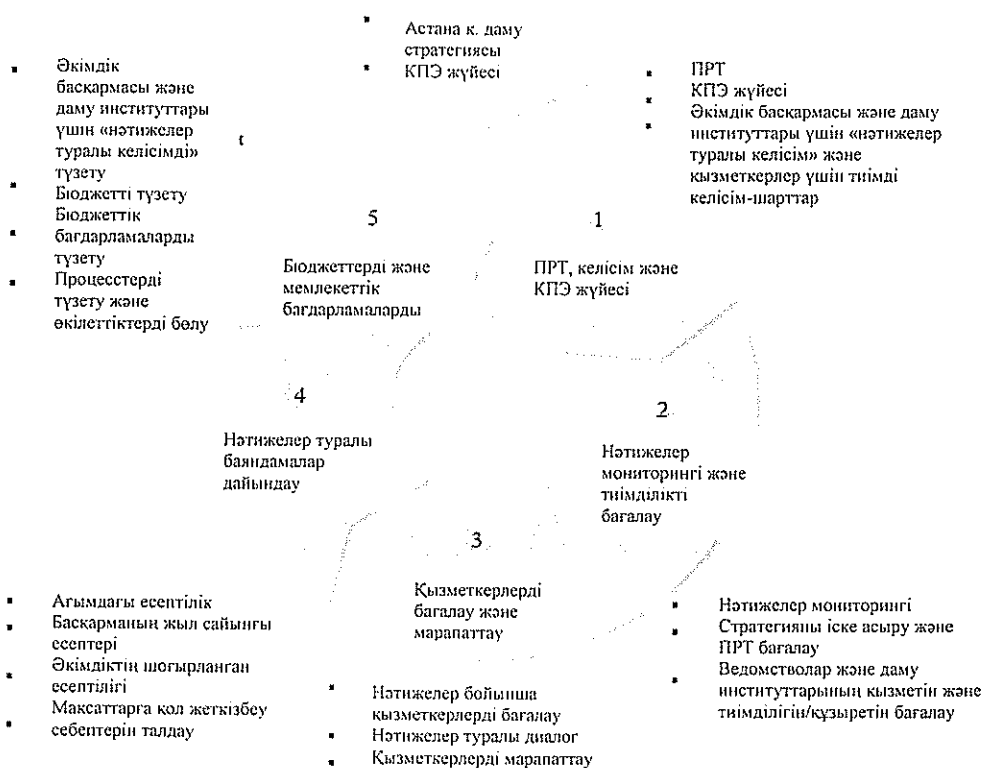
4 кезең: Нәтижелер туралы баяндаманы дайындау

Бұл кезең нәтижелерге қол жеткізу туралы ағымдағы есептілікті, басқармалардың жыл сайынғы есептерін және стратегияны іске асыру барысы туралы әкімдіктің қорытынды есебін дайындауды қамтиды. Қандай да бір қойылған мақсаттарға қол жеткізілмеген жағдайда оларға қол жеткізілмеу себептеріне талдау жүргізіледі.

5 кезең: Бюджеттерді және даму бағдарламаларын түзету.

Осы кезеңде «нәтижелер туралы келісімдерге» түзету жүргізіледі (*қажет болған жағдайда*), бюджеттерге қажетті түзетулер енгізіледі, даму бағдарламалары мен тиісті іс-шаралар жоспарлары өзектілендіріледі. Қандай да бір мақсаттарға қол жеткізбеу себептері анықталған жағдайда әкімшілік үдерістер түзетіледі және әкімдік басқармалары мен аудандары арасында өкілеттіктер қайта бөлінеді.

83-сурет. Әкімдіктің тиімділігін басқару циклы

Дерек көзі: Жұмыс тобын талдау

Циклді толық іске асыру тиімділік қағидаттарында және Стратегияның басымдықтарына сәйкес адами және бюджеттік ресурстарды басқаруды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Басқарудағы тиімділікті басқарудың негізгі құралы мақсатты көрсеткіштер мен қажетті ресурстарды өзара байланыстыратын «нәтижелер туралы келісімдер» болып табылады.

3. Әкімдік нәтижелері бойынша басқарма.

Стратегиялық жоспарға сәйкес 2025 стратегиялық және бағдарламалық құжаттарды әзірлеу кезінде нысаналы индикаторларды сапалы анықтауға ерекше назар аударылады. Нысаналы индикаторлар түпкілікті нәтижелерге қол жеткізу дәрежесін көрсетуі және түйінді стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз етуі тиіс.

Басқармалар мен даму институттарының ЭҚК жүйесі бірінші басшылардан қызметкерлерге дейін басқарудың әрбір деңгейіне дейін әзірленуі және каскадталуы тиіс. Бұл өз кезегінде қызметкерлердің тиімділігін басқарудың тұрақты циклін жолға қоюға мүмкіндік береді, оның ішінде алға қою, мониторинг, мақсаттарды бағалау және қол жеткізілген нәтижелерді талқылау, бұл, сайып келгенде, қызметкерлердің өнімділігі мен уәждемесіне оң әсер етеді.

4. Құзыреттілік, мотивация және сыйақы, нәтижелілік мәдениеті.

Қазақстанның 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспары оның мақсаттарының бірі ретінде, басқалармен қатар, азаматтардың мемлекетпен өзара іс-қимылын жақсарту, мемлекеттік жоспарлаудың тиімділігін арттыру,

мемлекеттік басқарудың жаңа моделіне көшуді, сондай-ақ мемлекеттік жоспарлаудың тиімділігін арттыруды, мемлекеттік аппаратты оңтайландыруды, мемлекеттік қызметтегі кадрлардың сапасын арттыруды, сондай-ақ мемлекеттік басқарудың жаңа моделіне көшуді айқындайды¹²⁵. Жаңа үлгіні енгізу нәтижесінде түбегейлі өзгерістер қамтамасыз етілуге тиіс, оның ішінде:

іс-әрекеттерді жүзеге асыру процесінің күрделілігінен мемлекеттік басқарудың тиімділігіне және қоғам мен бизнестің нақты талаптарын өлшеуге кешенді көзқарас негізінде нәтижелер мен сапалық өзгерістерді басқаруға;

ауыр мемлекеттік аппараттан ықшам, тиімді, икемді және «адамға бағытталған» жоғары бақылауға қабілетті және нақты құрылымдық қызметі бар мемлекеттік аппаратқа;

жедел басқарудан және жеке тапсырмалардың орындалуын шектен тыс бақылаудан жобаны басқаруға және стратегиялық құжаттарды іске асыруға шоғырлануға;

мемлекеттік қызмет көрсету саласындағы формалды тәсілден азаматтардың өтініштері мен болашақ үміттеріне негізделген қызметтерді белсенді көрсетуге;

экономикаға мемлекеттің тікелей қатысуының жоғары үлесінен жинақы және тиімді функционалды квазимемлекеттік секторға;

мемлекеттік сектордың басым рөлінен бәсекелестік ортаны құруға және экономикаға, әсіресе жоғары технологиялық салаларға жеке инвестицияларды тиімді тартуға.

Осыны ескере отырып, өз қызметін тиімді жүзеге асыру үшін талап етілетін басқармалар мен ведомстволық бағынысты ұйымдар басшыларының түйінді құзыреттіліктері бес топ түрінде ұсынылуы мүмкін.: (а) қоғамдық дамуға жәрдемдесуге, жеке мүдделіксіз және тек қана қоғам мүддесінде шешім қабылдауға, клиентке бағдарланған болуға ұмтылу мен ниеттің болуын қамтитын миссиясы мен құндылықтары; (б) кең көрініске негізделген және стратегиялық басымдықтар шеңберінде саясатты әзірлеу білігінің болуын, сыртқы ортаны барабар бағалау, сондай-ақ барлық мүдделі стейкхолдерлерді талқылауға тарту қабілетін қамтитын саясатты әзірлеу және іске асыру; (в) бөлімшенің жұмысын тиімді ұйымдастыру және міндеттерді бөлу, басқа басқармалармен (г) стратегиялық пайымды тұжырымдау және оны қызметкерлерге жеткізу, дағдарысты жағдайларда жедел шешім қабылдау және олар үшін жауапкершілік көтеру, бағыныштыларды уәждей білу және командалық жұмысты жолға қою, жалпы нәтижеге бағдарланған ішкі мәдениетті құру қабілеттілігінен көрінетін көшбасшылық құзыреттер; (д) тиісті салаларда кәсіби сараптаманың болуын,

---

¹²⁵ Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспары, 5-ұлттық басымдық «Мемлекеттік басқарудың жаңа моделі»

нормативтік құқықтық базаны білуді, деректердің үлкен көлемімен жұмыс істей білуді, оларды құрылымдауды және талдауды қамтитын техникалық құзыреттер.

Қазақстанның 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарында мемлекеттік қызметшілердің қызметін бағалауды өзгерту теориясы негізінде ыдыраған стратегиялық мақсаттар мен міндеттермен байланыстыру бастамасын жүзеге асыру көзделген.

5. Стратегияны іске асыруға тұрғындар мен бизнес-қоғамдастықты тиімді тарту.

Қазақстанның 2025 жылға дейінгі ұлттық даму жоспарында да «еститін мемлекет» қағидасына сәйкес мемлекеттік органдар қызметінің азаматтардың нәтижелері мен мүдделеріне бағдарлануын арттыру көзделген. Бұл бастама бизнес пен азаматтардың шешімдер мен маңызды мемлекеттік құжаттарды әзірлеуге қатысу мүмкіндіктерін кеңейтуге бағытталған.

Бұл бағыттағы алғашқы қадам цифрлық технологиялар арқылы халықпен коммуникацияның тиімділігін арттыру ұсынылады. Бұдан басқа, фронт-кеңселердің қала тұрғындарымен өзара іс-қимыл жасау тәжірибесін барлық аудандық әкімдіктерге тарату ұсынылады.

Қала бюджеті бойынша бастаманы тұрғындарға қаланы абаттандыру және дамыту жөніндегі бастамалармен тікелей әрекет етуге мүмкіндік беретін бірыңғай қалалық краудсорсинг платформасына айналдыру ұсынылады, олар бұдан әрі жеке жарнамен де, қала бюджетінен де қолдау көрсетілетін болады.

Стратегияны іске асырудың табысы қаланың әрбір тұрғыны оны қаншалықты қабылдайтынына және қаланың дамуына қатысуына байланысты болады. Тұрғындармен және түрлі қалалық қоғамдастықтармен диалог құру, азаматтық қоғамды шешімдер қабылдау процесіне белсенді тарту және Қалалық қызметтер жұмысының ашықтығы сапалы мемлекеттік басқару бағаналарына айналуы тиіс. Бұл ретте ауысымға келетін және стратегияны іске асыру жөніндегі белсенді жұмысты жалғастыратын жас ұрпаққа ерекше мән беру қажет. Сондықтан стратегияны іске асырудың алғашқы күнінен бастап стратегияны іске асырудың барлық сатыларында халықтың кедергісіз қол жеткізуі және белсенді қатысуы үшін жағдай жасау қажет. Әрбір қала тұрғыны өзін стратегияны іске асырудың негізгі құрамдас бөлігі ретінде көргені маңызды.

6. «Астана-2050» вебсайтын құру.

Стратегия қала тұрғындары мен жергілікті атқарушы органдар үшін қызметтің бағдарына айналуы тиіс. Кез келген мүдделі тұрғын, қонақ және қала қайраткері 2050 жылға дейін қаланың көрінісімен, алға қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізе алатын стратегияға ашық қолжетімділікке ие болуы тиіс.

Ол үшін стратегияның электрондық нұсқасын ашық қол жеткізуге ұсыну қажет. Стратегияның вебсайты пайдалану үшін барынша ыңғайлы *(нашар*

көретін келушілер үшін қол жетімді) интерфейс болуы, түсінікті және қысқа болуы тиіс. Веб-сайт үш тілде бірдей қол жетімді болуы тиіс: қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде. Стратегия сайтында кезең-кезеңмен көрсетіледі:

- стратегия туралы қысқаша ақпарат;
- 2050 жылға қарай алға қойылған мақсаттар;
- қойылған мақсаттарға қол жеткізу үшін шешілетін міндеттер;
- дамудың негізгі бағыттары;
- бағытты дамыту кезінде бағдар болып табылатын ұстанымдар;
- бастамасын іске асыру, оларды дамытуға бағытталған негізгі бағыттарының;
- қала қызметінің 10 саласы бойынша жол карталары;
- жұртшылықпен, жұмыс топтарында өткізілген кездесулер туралы ақпаратты қоса алғанда, стратегияны әзірлеу процесі;
- егжей-тегжейлі ақпарат және талдау қосымшалары;
- стратегияны тікелей әзірлеушілердің ақпараты және байланыс деректері.

Сайт құру стратегияны ілгерілетуге арналған құралдардың бірі болады және қала дамуының жоспарлары мен бағыттары туралы тұрғындар мен жергілікті атқарушы органдардың хабардарлығын арттыруға мүмкіндік береді.

7. Әкімдіктің трансформациясы бойынша жұмыс

2018 жылы басталған әкімдік трансформациясы экономикалық тиімділік және жұмыс сапасын арттыру түрінде оң нәтиже берді. Алайда құрылымдық проблемалар сақталуда, әкімдік бөлімшелері мен оның ведомстволық бағынысты ұйымдары арасында өзара іс-қимылдың әлсіздігі байқалады. Ең үлкен проблемалар функционалдық проблемаларды шешуге бағытталған іс-әрекеттер туындатады. Басқарудың негізгі принципі «жоғарыдан төмен» иерархиясы бойынша құрылады және корпоративтік мәдениет бастаманы, жауапкершілікті қабылдауды және проблемаларды шешу үшін нормативтік құжаттардың шеңберінен шығуды көтермелейді. Мұндай жағдай көп жағдайда шешім қабылдау принциптерін регламенттейтін саясаттардың болмауына, бөлімше ішінде шешімдер қабылдаудың ұтымды рәсімдерінің және бөлімшелер арасындағы өзара іс-қимылдың болмауына байланысты. Көбінесе әкімдік пен оның құрылымдық бөлімшелері жұмысының операциялық процестері мен шешімдерін қабылдау транспарентті емес.

Бұл проблеманы шешу үшін басқарудың қазіргі заманғы тәсілдерін енгізу қажет:

- басқару процестерінің ішкі аудитін жүргізу және оларды ISO 9001-2015 стандарттарына сәйкес теңшеу;
- Government Lean принциптеріне көшу және Total Quality Management жүйесін енгізу;

- транспаренттілікті арттыру және сыбайлас жемқорлық тәуекелдерін төмендету үшін басқару процестерін, оның ішінде «жасаңды интеллект» және «бөлінген тізілім» технологияларын пайдалана отырып цифрландыру;
- жұмыстағы транспаренттілік есебінен азаматтар алдындағы есеп беру;
- қызметкерлердің цифрлық сауаттылығын арттыру және енгізілген қағидаттар мен жүйелер бойынша міндетті тренингтер өткізу, оларды КПЭ-ге қызметкерлерді қосу.